

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ALİ SUAD'IN HİKÂYELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

ŞADIMAN ZEYNEP KELEŞ

DANIŞMAN

PROF. DR. ALİ İHSAN KOLCU

GİRESUN-2021

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ALİ SUAD'IN HİKÂYELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME
A REVIEW OF ALİ SUAD'S STORIES

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ŞADIMAN ZEYNEP KELEŞ

DANIŞMAN
PROF. DR. ALİ İHSAN KOLCU

GİRESUN-2021

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ... / .../ 2021 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Şadıman Zeynep KELEŞ'in "ALİ SUAD'IN HİKÂYESLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME" başlıklı tezini incelemiş olup aday 28/06/ 2021 tarihinde, saat 11.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU	
Üye	Prof. Dr. Fatih ARSLAN	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif KORKMAZ	
Üye		
Üye		

ONAY

...../...../2021

Prof. Dr. Güven ÖZDEM
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “ALİ SUAD’IN HİKÂYELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

28/06/2021

Şadıman Zeynep KELEŞ

ÖNSÖZ

Ali Suad, şair, yazar, siyaset adamı, mutasarrıf gibi birçok sığata sahip bir sanatçıdır. Yazar, dönemin birçok dergi ve gazetelerinde yazıları yayımlanmış, farklı ülke ve şehirlerde yöneticilik yapmış, bulunduğı bölgenin yaşamı ve kültürü ile ilgili eserler kaleme almış bir sanatçıdır.

Çalışmamızda öncelikle Prof. Dr. Ali İhsan Kolcu'nun "Ara Nesil Edebiyatı Tarihi" eserinde yer alan bilgiler ışığında belirtilen hikâyelere ulaşılmıştır. Ardından Ali Suad'ın yazın hayatını kapsayan dönemlerdeki tüm gazete ve dergiler incelenmiş ve elimizde bulunan hikâyeler dışında "Mesuliyet gz. nr. 13, s. 13" de yer alan "Bir Kız Yüzünden" adlı hikâyeye ulaşılmıştır.

Bu çalışmada Türk Edebiyatının çok yönlü sanatçılarından olan eserlerinde Mehmet Suad ve çoğunlukla Ali Suad adını kullanan yazarın var olan öykülerinin öncelikle Latin harflerine aktarımı yapılarak bu öykülerin yapı bakımından kurgu, olay örgüsü, bakış açısı, şahıs kadrosu, mekân, zaman ve dekoratif unsurlar üzerinde çalışılarak hikâyelerin incelemesi yapılmıştır.

"Ali Suad'ın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme" adlı tezimizin giriş bölümünde öncelikle Ali Suad'ın hayatı ve sanatı üzerinde durulmuştur. Eserin birinci bölümünde edebiyatımızda farklı zaman ve dönemlerde ortaya çıkan dergi ve gazeteler taranarak yazara ait öykülere ulaşılmış ve bu öykülerin Latin harflerine aktarımı gerçekleştirilerek her hikâyeye ayrı ayrı yapı ve konu bakımından incelenmiştir.

Tezimizin sonunda yaptığımız çalışma neticesinde elde ettiğimiz sonuçlar hakkında değerlendirmeler yapılmış ve yararlandığımız kaynaklar kaynakçada gösterilmiştir. Ali Suad'ın sanatı ve hikâyeciliğine dair ulaştığımız genel yargıları ana hatlarıyla belirterek, yazarın Türk edebiyatındaki konumu üzerinde durulmuştur. Bütün hikâyeleri süreli yayınlar taranıp tespit edilerek yeni yazıya aktarıldıktan

sonra, konu tema ve yapı bakımından incelenerek yazarın hikâyeci yanı ortaya konulmuştur.

Çalışmam esnasında Ali Suad isminin belirlenmesinden başlayarak, tezimin her aşamasını takip ederek yardımını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen saygı değer hocam Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU'ya şükranlarımı sunar ve bu zorlu süreçte desteğini esirgemeyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Şadıman Zeynep KELEŞ

Giresun-2021

ÖZET

KELEŞ, Şadıman Zeynep “ALİ SUAD’IN HİKÂYELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME”

Yüksek Lisans, 2021, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Ali Suad, Ara Nesil döneminde yaşamış, Osmanlı Devletinin farklı coğrafyalarında yöneticilik yapmış, şiir, makale ve hikâye türlerinde yazılar kaleme almış, özellikle makale ve hikâyelerinde dönemin toplum yapısını iyi gözlemlediği dikkati çekmiştir.

Türk Edebiyatı tarihinde adı unutulmuş olan Ali Suad, eserlerinde dönemin zevk ve estetiğinin yanı sıra siyasal gelişmeler sonrası gösterdiği duyarlılığını, milli heyecanlarını hikâyesine yansıtır. Bir ara nesil sanatçısı olan Ali Suad dönemindeki edebi ve siyasal münakaşalar içine girmemiş, uyumlu kişiliğiyle birçok yayın organında yazılar neşretmiştir. Farklı yayın organlarında kaleme aldığı hikâyelerinde, yaşanan çağın izlerini yansıtmasının dışında ferdi konulara da yer vermiştir. Ara Nesil edebiyatının hikâye zevk ve estetiğinin örneklerini veren yazar bu yönüyle dikkat çekmiştir.

Ara Nesil sanatçısı Ali Suad hakkında yapılmış kapsamlı bir çalışma mevcut değildir. Bu çalışmada Ali Suad’ın hayatı ve sanatına değinilerek birçok farklı yayın organında yayımlanmış olan hikâyelerinin yeni harflere aktarımı yapılarak bunlar üzerine bir inceleme yapılmıştır. Çalışmada sanatçının hayatı, sanatı hakkında bilgi verilerek eserlerinin fihristi eklenmiş ve Ali Suad’ın hikâyeciliği hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca çalışmanın asıl konusu olan yazara ait hikâyeler üzerine öykü incelemeleri yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ali Suad, Mehmed Suad, Ara Nesil, Hayatı, Sanatı, Hikâyeleri, Çözümleme

ABSTRACT

Ali Suad worked as a manager in different geographies of the Ottoman Empire during the Mid-Generation Period and wrote the genres of poetry, article, and story, and he especially attracted attention by observing the structure of the society well in his articles and stories.

Ali Suad, whose name has been forgotten in the history of Turkish Literature, reflects the pleasure and aesthetics of the period in his works, as well as his sensitivity and national excitement after political developments. Ali Suad, who was sometime an Intermediary Generation artist, did not join literary and political debates and published articles in many media organizations with his harmonious personality. In his stories, which he wrote in different publications, he included individual subjects, as well as reflecting the traces of the age. The author, who gave examples of the story pleasure and aesthetics of the Mid-Generation literature, drew attention to this aspect of him as well.

There is no comprehensive study about Intermediary Generation artist Ali Suad. In this study, an analysis is made on the transference of Ali Suad's stories that were published in many different publications to the new letters, mentioning his life and art. In the study, information about Ali Suad's storytelling and his life and art with the content of his works is given. In addition, story studies are made on the stories of the author, which is the main subject of the study.

Keywords: Ali Suad, Mehmed Suad, Ara Nesil, Life, Art, Stories, Analysis

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
SİMGE VE KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
ALİ SUAD'IN HAYATI, SANATI VE HİKÂYESİ.....	4
1.1. Hayatı	4
1.2. Sanatı	6
1.3. Hikâyeciliği.....	8
1.4. Ali Suad'ın Eserleri	11
1.4.1. Şiirler	11
1.4.2. Makaleler	12
1.4.3. Hikâyeler.....	16
İKİNCİ BÖLÜM.....	18
ALİ SUAD'IN ÖYKÜLERİ VE ÇÖZÜMLEMELERİ.....	18
2.1. Kezban	18
2.1.1. Öykünün Çözümlemesi.....	20
2.2. Şefika'nın Bayramı	21
2.2.1. Öykünün Çözümlemesi.....	28
2.3. Fırat Nehri'nde.....	30
2.3.1. Öykünün Çözümlemesi.....	45
2.4. Akıllı Baba	49

2.4.1. Öykünün Çözümlemesi.....	52
2.5. Anladın mı?.....	54
2.5.1. Öykünün Çözümlemesi.....	56
2.6. Bir Altının Taksimi.....	57
2.6.1. Öykünün Çözümlemesi.....	61
2.7. Büyük Türk.....	62
2.7.1. Öykünün Çözümlemesi.....	64
2.8. Hacı Ahmed.....	66
2.8.1. Öykünün Çözümlemesi.....	69
2.9. Küçük Hesabın Büyük Parası.....	70
2.9.1. Öykünün Çözümlemesi.....	72
2.10. Mühendis Efendi'nin Nasihati.....	73
2.10.1. Öykünün Çözümlemesi.....	76
2.11. Pek Muhterem Adam.....	78
2.11.1. Öykünün Çözümlemesi.....	80
2.12. Onbaşı Ali'nin Gördükleri.....	81
2.12.1. Öykünün Çözümlemesi.....	84
2.13. Ahmed'in Cihâdı.....	87
2.13.1. Öykünün Çözümlemesi.....	92
2.14. İhtiyar Balıkçı.....	94
2.14.1. Öykünün Çözümlemesi.....	100
2.15. Şehit Arkadaşım.....	101
2.15.1. Öykünün Çözümlemesi.....	104
2.16. Aksi Bir Tesâdüf.....	106
2.16.1. Öykünün Çözümlemesi.....	108
2.17. Bir Kız Yüzünden.....	109

2.17.1. Öykünün Çözümlemesi.....	115
2.18. Bu İkinci Oluyor	117
2.18.1. Öykünün Çözümlemesi.....	121
2.19. Lâmia'nın Ölümü.....	122
2.19.1. Öykünün Çözümlemesi.....	127
2.20. Şaban Efendi	129
2.20.1. Öykünün Çözümlemesi.....	131
2.21. Amcam.....	132
2.21.1. Öykünün Çözümlemesi.....	136
2.22. Otuz Sene Sonra.....	137
2.22.1. Öykünün Çözümlemesi.....	149
2.23. Karanlıklar İçinde	152
2.23.1. Öykünün Çözümlemesi.....	160
2.24. Küçük Fesatçı	162
2.24.1. Öykünün Çözümlemesi.....	170
2.25. Niçin Olmasın	172
2.25.1. Öykünün Çözümlemesi.....	176
SONUÇ	180
KAYNAKÇA.....	182
ÖZ GEÇMİŞ	183

SİMGİ VE KISALTMALAR

akt. : Aktaran

bkz. : Bakınız

çev. : Çeviren

haz. : Hazırlayan

S : Sayı

s : sayfa

TDK : Türk Dil Kurumu

Vd. : Ve diğerleri

Vb. : Ve benzeri

GİRİŞ

İnsanlığın varoluşundan beri bireyler, nesilden nesile anlatılarla geçmiş bilgi ve tecrübelerini aktarmıştır. Anlatma bir nevi kişinin kendi hissiyatını ve fikirlerini dinleyiciye veya okuyuca aktarmasıdır. İnsanların karşı tarafa fikir ve hissiyatını anlatmasında en önemli araçlardan biri edebi eserlerdir. Yüzyıllar boyunca farklı çağlarda farklı tür adlarıyla eserler kaleme alınarak günümüz modern edebiyatı oluşmuştur. Günümüzde romanlar, hikâyeler, anılar biyografiler vb. birçok tür barındıran edebiyatta, öykücülüğü ayrı bir önem vermekteyiz. Sözlükte “anlatma, olmuş bir hadise¹ anlamlarını taşıyan öykücülüğün Türk Edebiyatındaki yerine baktığımızda:

Geleneksel türk anlatı mirasına bağlı Türk hikâyeciliği Hazret-i ali Cenklere, Kan Kalesi Cenklere, Battalname, Gül ü bülbül, emrah ile Selvihan, Kerem ile Aslı, Leyla ile Mecnun... Hançerli Hanım gibi son örneklerini Tanzimat dönemi öncesinde vererek tarihsel misyonunu tamamlamıştı.

Bir yandan bu kaynaklardan diğer yandan da Batı örneklerinden beslenen Türk öyküsü, hem öyküye hem de romana taşınan birtakım konu ve temaları yeni bir anlayışla dile getirmekte gecikmedi. Giritli Aziz ali Efendi'nin Muhayyelat'ı Emin Nihat Bey'in Müsamereiname (Gece Hikayeleri)'si, Ahmet Midhat Efendi'nin Letaif- Rivayet tercümesi ile Namık Kemal'in Hançerli Hanım ve öteki realist hikayelerden yararlanarak eserlerine vücut verdiler. Bu yazar ve eserlerinin türk öykü ve romanının temellerini attıklarını söyleyebiliriz.²

Türk öykücülüğünün geçmişten günümüze geçirdiği bu aşamalarda zamanla öykü daha büyük bir önem kazanmıştır. Öykünün önem kazandığı dönemlerden biri de Ara Nesil dönemidir. Bu dönem 1880 yılından başlayarak Servet-i Fünûn zümresinin toplandığı yıla kadar geçen süreyi kapsamakla birlikte kendi içine dönük ve kapalı bir edebi devredir. Ara Nesil edebiyatına katkı yapan, zevk ve estetiğini oluşturan, duygu ve düşünce zenginliği katan geniş bir kadrosu vardır.

¹ Ferit Develioğlu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları, 25. Baskı, Ankara 2008 s.369.

² Ali İhsan Kolcu, **Cumhuriyet Edebiyatı II**, Salkımsöğüt Yayınları, 2. Basım, Erzurum 2009, s.13.

Ara Nesil edebiyatına egemen olan ve onun çevresinde gelişen dönemin en önemli türü şiirdir. Şiir dışında kalan diğer türler ilgi görse de dönemi şekillendiren asıl tür şiir olmuştur. Bu dönemde roman ve hikâye türleri, şiir kadar olmasa da önemli gelişmeler göstermiş türlerdir. İkisi arasında bir kıyas yapıldığında roman daha ileri bir aşamadır. Ara Nesil’de en az gelişme gösteren tür tiyatrodur. Bu dönemde şiir ve roman ağırlıkta olan türlerdir.

Ara Nesil dönemi sanatçıları büyük bir edebi kavşağın ortasında şekil alırken bu dönemde özgür bir eleştiri anlayışına sahip sanatçılar yetişmiştir. Sanatçıların çoğu mektepli olan, önceki kuşaktan aldıklarını zenginleştirerek sonraki kuşağa aktaran isimlerdir.

Bu dönemde batıdaki edebi gelişmeler Türk edebiyatına taşındı. Natüralizm, realizm, romantizm birer akım olarak benimsendi ve tartışmaları yapıldı. Özellikle şiirde Batı model alınarak dönemin meyveleri verildi. Buna endeksli olarak şiirin vezin ve kafiye kaydından kurtulması gibi birçok denemelerde bulunuldu ve bunun için çalıştılar.

Ara Nesil dönemi roman türünde Türk edebiyatının verimli bir devresi olsa da hikâye türünde olan gelişimde göz ardı edilemez. Bu dönem sanatçılarından roman sahasında eser vermeyip sadece hikâye örnekleri veren yazarlar vardır. Gerçekte olan ya da olması muhtemel olayları ve durumları anlatan hikâye, Ara Nesil’de de çeşitli formlarla kendini yenilemiş, kendine yeni şeyler katabilmeyi başarmıştır. Her çağın sanatçısını beslediği gibi Ara Nesil sanatçıları da hikâyelerinde besin kaynağını çağından almıştır. Hikâye türünde eser veren sanatçıların başında Ahmet Rasim, Ali Kemal, Mehmed Celâl, Mehmed Müncî, Mustafa Reşid, Mehmed Rıfat gibi isimler vardır. Bu isimlerin dışında hem siyaset alanında hemde edebiyat alanında eser veren yazarlardan biri de Ali Suad’tır. Ara Nesil mensuplarından Ali Suad şiir, makale ve hikâye türlerinde kalem oynatmış yazarlardandır. Ayrıca bu türlerin dışında sınırlı sayıda şiir de yazmıştır. Bu türde fazla ısrarcı olmamış aralıklarla yazdığı şiirleriyle döneminin şiir anlayışını yansıtmıştır.

Esasında edebiyat tarihinde adı unutulmuş olan Ali Suad, şöhretini şiirleriyle değil edebi çalışmalarının en verimli türü olan hikâyeleri ile kazanmıştır. Dönemin zevk ve estetiğinin yanı sıra siyasal gelişmeler sonrası gösterdiği duyarlılığını, milli

heyecanlarını hikâyesine yansıtır. Ali Suad dönemindeki edebi ve siyasal münakaşalar içine girmemiş, uyumlu kişiliğiyle birçok yayın organında yazı neşretmiştir. Farklı yayın organlarında kaleme aldığı hikâyelerinde, yaşanan çağın izlerini yansıtmamasının dışında ferdi konulara da yer vermiştir. Ara Nesil edebiyatının hikâye zevk ve estetiğinin örneklerini veren yazar bu yönüyle dikkat çekmiştir.

Hikâyelerinde gezip gördüğü coğrafyalardan, toplum yapısından yola çıkarak tespit ettiği geri kalmışlığın nedenlerini açıkça dile getirirken yaşadığı topluma yabancılaşmadan bunlara çözümler üretir. Eserlerinde estetiği geri plana itmeden bu çözümlerle okura yön vermeye çalışır.

Yazın hayatında döneminin koşullarını eserlerine yansıtan Ali Suad yakın dönem tarihimizin yazın hayatının en parlak ve renkli olan simalarından biri olmasına rağmen hakettiği okura ulaşamamış yeterince okunmamıştır. Sanatçı yazın hayatıyla tarihimize yol, coğrafyamıza harita olmuştur.

Döneminde özgür bir eleştiri anlayışına sahip sanatçılarla yetişen Ali Suad inandıklarını yazacak kadar cesur ve bunun yanısıra yumuşak mizacıyla herkesle uyum sağlayan yönünü ortaya koymuştur.

Ali Suad'ın hayatı ve sanatının günümüzde merak edilmeye değer nitelikte olduğu görülür. Türkçe'yi şiirleri, hikâyeleri, seyahatnameleri, tercümeleri ve bunlar gibi birçok türde iyi kullanmasıyla dikkatleri çeken bir şahsiyettir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALİ SUAD'IN HAYATI, SANATI VE HİKÂYESİ

1.1.Hayati

Ali Suad, Ara Nesil içinde yer alan yazarlardan ve Servet-i Fünûn'un kuruluşu dönemlerinde bu derginin ve dönemin kadrosunu oluşturan kalemlerdendir. Mehmed Suad 10 Nisan 1869 tarihinde İstanbul'da doğdu. Babası sâbık Siirt mutasarrıflarından Ali Rıza Bey, annesi Hanife Hanım'dır. Yetişkin hâlinde orta boylu, elâ gözlü ve buğday benizli bir insan olarak tarif edilen M. Suad ibtidâî tahsilinden sonra Gülhane Askerî Rüştiyesi'ne üçüncü sınıfa kadar devam ettikten sonra Bursa Askerî Rüştiyesi'ni ikmâl etti (1884).³

Çocukluğu Osmanlı-Rus Harbi yıllarında Sultanahmet'teki evlerinde geçti. Kendi ifadesi ile evlerinin yeri: Sultanahmet Meydanının arka tarafında, Kadırgaya doğru inen Mehmet Paşa Yokuşundaki cami karşısındadır. Amcalarından biri olan Binbaşı Mazhar Bey savaşta şehit olmuşken, diğer amcası da aynı yıllarda Mekteb-i Harbiye'de öğrencidir.⁴

İlköğrenim tahsilinden sonra Gülhane Askerî Rüştiyesi'nde üç yıl okudu. Ardından Bursa Askerî Rüştiyesine devam etti. 1884'te bu okulu bitirdi. Mekteb'i Mülkiye'nin üç yıllık idâdi ve iki yıllık yüksek kısmında okudu. 12 Kasım 1889'da bu okuldan karibü'l-âlâ⁵ derecesiyle mezun oldu⁶

Ali Suad'ın memuriyet hayatı mezuniyetinden bir yıl sonra başladı. 1891 yılında Harciye Nezareti Umur-u Şehbenderi Kalemine çerağ olarak başladı. Daha sonra bu işten ayrılarak Cemil Tosun Paşa'nın Kahire'de daire müdürü oldu. Ali Suad dış dünyasında pragmatist bir kişiliğe sahiptir. Arapça ve Fransızca bilen genç birinin merkezde görev yapabilmesi mümkünken Kahire'ye gitmesi bu pragmatist

³ Ali Birinci, *Tarihin Gölgesinde Meşâhir-i Meçhûleden Birkaç Zât*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001, s.111

⁴ Zekeriya Kuruş, *Muamma Bir Meşrutiyet Aydını ve İki Eserinin Takdimi*, s.13

⁵ İyiye yakın

⁶ Ali Birinci, a.g.e. s.110

kişiliğinin bir sonucudur. O zamanlar Mısırda görev alan bir memurun ekonomik açıdan İstanbul'dan daha rahat olması bu kararı almasında da bir etken olarak kabul edilebilir. Ali Suad bu işte yaklaşık olarak 15 yıl kadar çalıştıktan sonra tekrar İstanbul'a döndü. İstanbul'a dönüşünden sonra özellikle Jön Türklerle ve bazı dergicilerle dostluklar kurdu.

Ali Suad'ın başta Kahire, Necid ve Bağdat gibi yerler olmak üzere ayrıca Avrupa'ya gerçekleştirdiği seyahatler onun fikir dünyasının gelişimine önemli etkiler yapmıştır.

1908 yılından sonra yazarlığında ve memuriyet hayatında ismi artık değişmiş; babası Ali Rıza Bey'in ölümünden sonra ona olan aşırı sevgisinden dolayı adı Ali Suad olmuştur.

Ali Suad'ın memuriyet hayatını iyi bildiği Arapça tayin etmiştir denilebilir. Gerek Mısır'da yönettiği çiftlikler gerekse daha çok Arapçanın konuşulduğu coğrafyalarda mutasarrıflık görevine getirilmesi muhtemelen bu sebeptendir. Ayrıca memuriyet hayatında çok yer değiştirmiş ve kendini gösterecek fırsatlar bulamamıştır denebilir. Jöntürklere yakın durması Mısır'da bulunduğu sırada okul arkadaşı Ali Kemal, Abdullah Cevdet ve Hocası Mizancı Murad'la olan münasebeti ona ileride ittihat ve Terakki iktidarında beklediği büyük memuriyetler getirmemiş, ikbal kapılarını açmamıştır.⁷

1909-1911 yılları arasında Bağdat, Müntefik, Necid gibi yerlerde çeşitli görevlerde bulundu. Bunların dışında Ali Suad'ın memuriyet hayatında muallimlik yaptığı iki devre bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Galatasaray Sultanîsi'nde edebiyat muallimliği (23 Nisan-30 Ekim 1913); ikincisi ise yine İstanbul'da Çamlıca Kız Orta Mektebi'ndeki Türkçe muallimliğidir (1 Aralık 1924-31 Ağustos 1926).⁸

27 Mayıs 1916'da Bağdat vali muavinliğine getirilmiş. 19 Şubat 1917'de bu görevi sonlanmıştır. Ardından önce Bitlis vali vekilliğine atanır. İstifa edince Siirt

⁷ Ali İhsan Kolcu, **Ara Nesil Edebiyatı Tarihi**, Salkımsöğüt Yayınevi, (1. Baskı), Erzurum 2018, s.1109

⁸ Ali Birinci a.g.e. s. 112

vali vekilliğine getirilmek istenmişse de bunu kabul etmemiş ve İstanbul'a dönmüştür.⁹

İstanbul'a dönüşü sonrası yaklaşık iki buçuk yıl açıkta kalan Ali Suad 1919'da Damat Ferit Hükümetinin emriyle İzmit mutasarrıflığına tayin edildi. Bu dönem Milli Mücadele döneminin en hararetli dönemleriydi. Ali Suad bu vazifedeyken birçok meslektaş gibi hukuken bağlı olduğu İstanbul hükümeti ve Milli Mücadele arasında bir kararsızlık yaşadı. Özellikle Damat Ferit Paşa hükümetinin düşmesi Ali Suad'ın Milli Mücadele saflarına geçmesine imkân tanıdı. Bu süreç sonunda Ali Suad bir yıl açıkta kaldıktan sonra Ankara hükümeti tarafından Kozan mutasarrıflığına atandı. Daha sonra ise Ebel-i Bereket (Osmaniye) ve Burdur mutasarrıflığı görevlerine tayin edildi.

Ali Suad Burdur'da görev yaparken Burdur Piyade Tahsildarı Türkizâde Ömer Efendi'yi bilinmeyen bir nedenle usule aykırı hapsedtiği gerekçesiyle hakkında soruşturma açıldı. TBMM men-i muhakemesine karar verdiği halde mahkeme beş yıl sürdü.¹⁰ Ali Suad bu dava sonrasında memuriyet görevinden istifa ederek tekrar İstanbul'a geldi ve emekli oluncaya kadar İstanbul Şehremaneti Müdevvenât Müdürlüğü görevini üstlendi.

1 Mayıs 1933'ten başlamak üzere emekliye ayrıldı ve emekliliğinin henüz beşinci ayı içinde iken 19 Eylül 1933 Salı günü son zamanlarında yerleştiği Çatalca'da dâr-ı fenadan göçtü.¹¹

1.2. Sanatı

Mekteb-i Mülkiye yıllarında karibü'l-âlâ derecesiyle mezun olan Ali Suad daha o yıllarda kalemi ve üslubuyla dikkat çeken biri olmuştur. Osmanlı coğrafyasının farklı bölgelerinde görev alması, farklı dillere hâkim olması yazın hayatını da etkilemiştir. Ali Suad'ın tam olarak hangi gazete ve mecmualarda yazdığı tam olarak bilinmemekle beraber birçok dergi ve gazetede yayımlanan yazılarının olduğu bilinmektedir. Ali Suad için gereken önemin verilmemesi nedeniyle meçhul bir yazar olduğu söylenebilir.

⁹ Ali İhsan Kolcu, *Ara Nesil Edebiyatı Tarihi*, s. 1108

¹⁰ Ali İhsan Kolcu, *Ara Nesil Edebiyatı Tarihi*, s.1109

¹¹ Ali Birinci, a.g.e. s. 115

Ali Suad Bey'in Mısır'da Kahire'de bulunduğu müddet zarfında (1893-1909) mevkuteerde yazı yazıp yazmadığı hakkında herhangi bir bilgiye, şimdilik, vâsıl olunamamıştır. Herhâlde Mısır'da basılan Jöntürk gazetelerinde muhtemelen imzasız veya müstearla yazı neşretmiş olmalıdır.¹²

Aynı sınıftan olan okul arkadaşı Ali Kemâl onu Mehmed Suad diye anar:

Mektebi ikmâl ettikten sonra Suad bir hizmet-i husûsiyye ile Mısır'a gitmişti. İlân'ı meşrutıyyeti müteakiben vatana döndü. Dîvâniye ve Kerkük mutasarrıflıklarında bulundu. Hâlâ gazetelerimize zaman zaman yazılar yazar. Fikren de, hulkan (yaradılışça) da mektepte iken olduğu gibi nezihdir, mu'tekiddir; lâkin batîdir (yavaştır), mahduttur.¹³

Ali Suad yazılarını kaleme alırken Mehmed Suad ve Ali Suad isimlerini kullanmıştır. İlk dönemlerinde Mehmed Suad adını kullanan yazar babası Ali Rıza Bey'in ölümünden sonra Ali Suad adını alarak yazılarının büyük çoğunluğunda da bu ismi kullanmıştır.

Onun kaleme aldığı yazılar realizm ve sembolizm arasındaki gidiş gelişleri okuyucusunu hakikatten hiç koparmamakta ve adeta onunla birlikte seyahat ettirmektedir. Ali Suad yazılarında sadece gözlemleri ile yetinmeyerek bilakis gördüğü problemlere pratik çözüm önerilerinde de bulunmaktadır.¹⁴

Ali Suad'ın kaleme aldıkları incelendiğinde yazarın gerçekleştirdiği seyahatler ve bulunduğu görevler nedeniyle geri kalmışlığa çözüm üretici gördüğü geçtiği yerleri detaylıca anlatan geleceğe karşı sürekli umutla bakan bir yapısının olduğu söylenebilir. Bu konuda Zekerîya Kurşun'un şu yazdıkları dikkate değerdir;

Ali Suad eserinde geniş Irak topraklarında gördüklerini anlatmanın yanında müşahede ettiği geri kalmışlığın çözüm yollarını da vermektedir. Osmanlı topraklarının o parçalarını yer yer Avrupa ve diğer yerler ile mukayese ederek, geri kalmışlığın sebep ve haritasını çıkarırken, ayrıca bölge insanının sosyal yapısını da bir antropolog titizliği ile anlatmaktadır. Ali Suad, halkın geri kalmışlığı ile alışkanlıklar ve gelenekler arasında bağlar kurarken asla yabancılaşan bir aydın görüntüsü vermemiş, bilakis kendini o topluma ait hissederek, ıstıraplarını ve emellerini ortaya koymuştur. Gördüklerini anlatırken bazen çözüm hayallerini öyle abartılı ve canlı bir şekilde

¹² Ali Birinci, a.g.e. s. 116

¹³ Ali Kemâl, **Ömrüm**, (Haz. M. Kayahan Özgül), Cümle Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2016, s. 58

¹⁴ Zekerîya Kurşun, a.g.m. s. 28

vermektedir ki, okuyucu kendini adeta olmuş ve gerçekleşmiş hadiselerin içinde bulmaktadır.¹⁵

Ali Suad'ın tespit edilen ilk yazısı Mektep mecmuasının 1. Sayısında yayımlanan Recaizade Mahmud Ekrem Bey'in Muhsin Bey adlı hikâyesinin tenkididir.

Sanat yaşamına birçok eser sığdıran yazar hikâyeleri, fikir ve tenkit yazıları, çevirileri, seyahatnâme yazıları, mektupları ve şiirleriyle dikkati çekmiştir. Bu türlerin dışında meslekle ilgili makale ve kitapları mülki idare yönetimi ve belediyeçilik konusunda da yazıları bulunmaktadır. Bunlar gibi birçok konuda yazan sanatçının dini meselelerde de sağlam bir bilgiye sahip olduğu anlaşılır.

O'nun bilhassa Celâl Nuri'nin (İleri) Müslümanları çok rencide eden yazılarına verdiği kararlı ve sert cevapların kendisine karşı hayranlık duyguları uyandırdığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Fransızca'nın tahsili hakkında yazmış, bu tahsilin çok küçük yaşta değil, çocukların ana lisanlarını mükemmel bir şekilde öğrendikten sonra başlaması gerektiğini ifade etmiştir. Keza din tahsilinin de daha iyi yapılması yolunda yazdıklarında dikkate şayandır.¹⁶

Dini meselelerdeki titizliği, hikâyelerinde bir toplumun ahlaki yapısının oluşumunda temel taşlardan biri olan dini inancı eser içinde itina ile işlemesinden anlaşılır.

Ali Suad'ın ilk yazısı Mektep dergisinde yayımlandıktan sonra Âşîyan, Mizan, Servet-i Fünun, Halka Doğru, İslam Dünyası Mecmuası, İslam Gazetesi, Tanin, Sırat-ı Mustakim ve Sebilürreşad Mecmuası, Ulum-u İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası, Sabah, Utarid, Mes'uliyet Gazetesi, Türk Yurdu, İstanbul Şehremaneti Mecmuası Mihrab adlı dergi ve gazetelerde de yazılarını yayımladı.

1.3. Hikâyeciliği

Ara Nesil döneminde gelişme gösteren edebiyat türlerinden hikâye, roman türünde eser vermeyip hikâye türünde eser veren yazarların olmasına rağmen romanla kıyaslandığında daha geri planda kalmış, Ara Nesil'in başat türü şiir gibi gelişme gösterememiştir.

¹⁵ Zekeriya Kurşun, a.g.m. s. 30

¹⁶ Ali Birinci, a.g.e. s. 122

Ara Nesil döneminde Türk hikâyesi gelişimini romanla birlikte yürütür. Romanların birer kitap olarak nesneye, taşınabilir ve aynı zamanda ticari bir meta'ya dönüşme imkânının olması onu hikâyeden farklı bir konuma getirmiştir.¹⁷ Bu durum romanın hikâyeden daha fazla tercih edilmesine sebep olmuştur. Hikâye en baştan böyle bir maddi engelle karşı karşıyadır.

Bu dönemde hikâye, romanla kıyaslandığında romanın daha ileri aşamada olduğu görülür. Dönemin hikâyecileri aynı zamanda romancılığıyla öne çıkan isimlerdir. Romanda sürdürdükleri başarılarını hikâyelerde de devam ettirmeye çalışırlar.¹⁸ Bu durum hikâyenin roman türünün gölgesinde kalmasına sebebiyet vermiştir.

Ara Nesil edebiyatı sanatçılarından Ali Suad edebi türler içinde en çok hikâyeye ilgi göstermiştir ve bu türde daha verimli olmuştur. Hikâyeleri uzun bir zaman dilimine yayılmış 1894-1919 yılları arasında neşredilmişlerdir. Mektep mecmuasında 2, Âşîyan'da 1, Tanin ve Renin'de 3, İctihad'da 3, Servet-i Fünûn'da 2, Halka Doğru'da 9 ve Mesuliyet gazetesinde 5 olmak üzere toplam 25 hikâye yayımlanmıştır. İlk hikâye denemesi Mektep mecmuasında yayımladığı *Fırat Nehri'nde* yazısıdır.

Hikâyelerinin konu ve temalarına genel olarak bakıldığında döneminin siyasal gelişmeleri, milli duygu ve heyecanın yer aldığı, yer yer ferdi konulara değindiği temalar görülür. İlk hikâyelerde daha çok bireysel temalar öne çıkarken, sonradan kaleme aldığı hikâyelerde ülkenin içinde bulunduğu savaş yılları nedeniyle milli duyguları, kahramanlıkları işlediği görülür. Yazar'ın hikâyeleri, aynı dönemde hikâyeye tür olarak asıl kimliğini kazandıran Ömer Seyfettin ile benzer içerikler taşır.

Ali Suad hikâyelerinde toplum hayatının çeşitli hallerini ele almıştır. Savaş yıllarıyla ilgili milli duygu ve heyecanla yazmış olduğu kahramanlık hikâyeleri *Ahmed'in Cihadı*, *Şehit Arkadaşım*, *Amcam*, *Büyük Türk* yazarın yaşadığı çağa kayıtsız kalmadığının göstergesidir. Toplum ve aile hayatını ilgilendiren konuları ele alan *Bir Altının Taksimi*, *Akıllı Baba*, *Hacı Ahmed*, *Küçük Hesabın Büyük Parası*,

¹⁷ Ali İhsan Kolcu, *Ara Nesil Edebiyatı Tarihi*, s.109

¹⁸ Ali İhsan Kolcu, *Ara Nesil Edebiyatı Tarihi*, s.109

Mühendis Efendi'nin Nasihati, Pek Muhterem Adam, Onbaşı Ali'nin Gördükleri, Şaban Efendi hikâyeleri günlük hayattan fotoğraf karesi gibidirler. Yoksullukla ilgili *Kezban ve Şefika'nın Bayramı* hikâyeleri toplum sorunlarına eğildiği yazılarıdır. Ali Suad'ın toplumu ve aileyi konu edinen bu hikâyeleri dışında *Aksi Bir Tesadüf, Bir Kız Yüzünden, Bu İkinci Oluyor, Küçük Fesatçı, Fırat Nehri'nde* ferdi konuları işlediği, aşk, verem yüzünden ayrılan ya da kavuşamayan sevgilileri konu edindiği *Lâmîa'nın Ölümü, İhtiyar Balıkçı* hikâyeleri mevcuttur.

Yazarın öykülerinde kendi otobiyografisinden izler vardır. Memuriyet hayatının ilk safhalarında Kahire'de daire müdürlüğü yaptığı sıra Şura-yı Devlet azasından Cemil Tosun Paşa'nın arazisinin teftişini yaptığı yılların ürünü denilebilecek olan *Hacı Ahmed* hikâyesinde mekân Mısır'dır. Hikâyeye “*Bir zamanlar Mısır'ın köylerinden birinde idim.*” Cümlesiyle başlaması yazarın kendisinin varlığını hissettirir okura. Hikâyelerinde geçen “Necid, Mısır, Suriye, İstanbul” gibi mekânlarla yazarın otobiyografisi arasında bir köprü olduğunu söylemek yerinde olur.

Ali Suad'ın neredeyse tamamı taşrada geçen memuriyet hayatı, öykülerinde geniş bir yer bulmuştur. *Akıllı Baba* hikâyesinde memurluk üzerine olan düşüncelerini, memur olarak geçirdiği hayatından memnun olmayışını hissettirir. Birçok hikâyesinde olduğu gibi burada da nasihat verir ve memurluğun tercih edilmemesini dile getirerek otobiyografisinden izler bırakır hikâyeye.

Hikâyelerin konu ve temalarına bakıldığında yazarın döneminin zevk ve estetiğinin yanı sıra ortaya çıkan siyasal gelişmelere paralel olarak, naif duyarlılık ve milli heyecanların bir yansıması olarak görüldüğü anlaşılr. İlk hikâyelerde hem Balkan Savaşı'nın ülkede yarattığı atmosfere bağlı milli duyguları, kahramanlıkları ve manevi hassasiyetleri işlediği görülür.¹⁹

Yazarın birçok hikâyesi ders verici niteliktedir. Hikâyeleri yaşamı boyunca edindiği tecrübelerin izlerini taşır. *Akıllı Baba, Mühendis Efendi'nin Nasihati, Bir Altının Taksimi, Küçük Hesabın Büyük Parası, Pek Muhterem Adam, Şaban Efendi* hikâyeleri yazarın sonunu nasihatle bitirdiği kıssadan hisse gibi hikâyeleridir.

¹⁹ Ali İhsan Kolcu, *Ara Nesil Edebiyatı Tarihi*, s.1117

Ali Suad ilk hikâyelerinde ağır bir dil kullanırken sonraları dilini sadeleştirmiş, günlük konuşma diline yaklaşmıştır. Konu bakımından ferdi temalardan ziyade toplumu ilgilendiren konuları işlemesi yazarın dilini sadeleştirmiştir. Daha sonraları Milli edebiyatın ruhunu benimseyen yazar dilini oldukça sadeleştirmiştir. Bunun örnekleri açık bir şekilde Milli edebiyat dönemi yayın organı olan *Halka Doğru* mecmuasında yayımladığı *Akıllı Baba, Anladın Mı?, Bir Altının Taksimi, Büyük Türk, Hacı Ahmed, Küçük Hesabın Büyük Parası, Mühendis Efendi'nin Nasihati, Onbaşı Ali'nin Gördükleri, Pek Muhterem Adam* hikâyelerinde görülür.

Ali Suad bir Ara Nesil yazarı olarak başladığı yazı faaliyetlerine daha sonra Servet-i Fünûn'a evrilerek bir Servet-i Fünûn yazarı oldu. O grubun kadrosuyla arkadaşlık kurdu. Fakat bu Servet-i Fünûn'un kapanmasından sonra Fecr-i âti'ye katılmadı. Onların sanat anlayışını benimsemedi. Ardından Milli edebiyat cereyanına katıldı.²⁰ Ali Suad, söyleyiş biçiminden çok söyledikleriyle dikkat çektiği için Fecr-i âti topluluğundan ayrılır. Daha sonraları Milli edebiyata katılmasıyla hikâyelerinde kullandığı sade dil onu Fecr-i âti grubundan tamamen farklı kılar.

Ara Nesil edebiyatı her bakımdan Servet-i Fünûn edebiyatının atölyesi olarak görülmesi hasebiyle bu dönem sanatçılarında da realizmin etkileri gözlenir. Ali Suad'ın hikâyeleri, yer yer romantizmin etkisi hissedilse de realizmin izlerini taşır.

1.4. Ali Suad'ın Eserleri

1.4.1. Şiirler

“Nil Kenarında”, *Mektep*, nr. 8, 7 Nisan 1310 (20 Nisan 1894), s. 342.

“Düşündüm”, *Mektep*, nr. 11, 19 Mayıs 1310 (31 Mayıs 1894), s. 483-484.

“Yâd-ı Ba'îd”, *Âşîyan*, nr. 25, 12 Şubat 1325, (25 Şubat 1909), s. 371.

“Hayalimle Söyleşirken”, *Âşîyan II*, nr. 18, 1 KS. 1324 (14 Ocak 1909), s. 164-165.

“Sükûtta Sonra”, *Tanin*, nr. 1560, 22 Mart 1329 (4 Nisan 1913), s. 3.

“Bahariye”, *Tanin*, nr. 1514, 5 Nisan 1329 (18 Nisan 1913), s. 3.

“Vatanın Simâsı”, *Servet-i Fünûn*, nr. 1051, 14 Temmuz 1327 (26 Temmuz 1911), s. 246.

²⁰ Ali İhsan Kolcu, *Ara Nesil Edebiyatı Tarihi*, s.1118

“Yalnız”, *Servet-i Fünûn*, 16. Yıl, 8. Cilt, nr. 392, 3 Eylül 1314 (15 Eylül 1898), s. 21-22.

“Boğaziçi”, *Servet-i Fünûn*, 9. Sene, 15. Cilt, nr. 433, 17 Haziran 1315 (29 Haziran 1899), s. 262.

“Kötürüm Kız”, *Servet-i Fünûn*, 9. Sene 17. Cilt, nr. 439, 29 Temmuz 1315 (10 Ağustos 1899), s. 359.

“Sabah Olurken”, *Servet-i Fünûn*, 9. Sene, 17. Cilt, nr. 440, 5 Temmuz 1315 (17 Ağustos 1899), s. 375.

“Mehtaba Karşı”, *Servet-i Fünûn*, 9. Sene, 18. Cilt, nr. 447, 23 Eylül 1315 (5 Ekim 1899), s. 74

1.4.2. Makaleler

“Muhsin Bey” (Tenkit), *Mektep*, nr. 1, 30 KE. 1309 (12 Ocak 1894), s. 13-18.

“Fünun ve Felsefe”, *Mektep*, nr. 15, 28 Temmuz 1310 (9 Ağustos 1894), s. 73-81.

“Vatanım”, *Âşîyan I*, nr. 1, 28 Ağustos 1324 (10 Eylül 1908), s. 18-20.

“Yazamıyorum”, *Âşîyan I*, nr. 4, 18 Eylül 1324 (1 Ekim 1908), s. 102-103.

“En Güzel Gün”, *Âşîyan I*, nr. 6, 2 TE. 1324 (15 Ekim 1908), s. 165-166.

“Namık Kemâl’e”, *Âşîyan I*, nr. 7, 9 TE. 1324 (22 Ekim 1908), s. 195-196.

“Secde-i Veda”, *Âşîyan I*, nr. 10, 6 TS. 1324 (19 Kasım 1908), s. 311-313.

“İsmail Safâ’ya”, *Âşîyan I*, nr. 13, 27 TS. 1324 (10 Aralık 1908) s. 417-418.

“Mebusları İstikbâl”, *Âşîyan II*, nr. 15, 4 KE. 1324 (17 Aralık 1908), s. 47-49.

“Mevt ile Muhabbet Kardeşirler”, *Âşîyan II*, nr. 14, 16 KE. 1324 (31 Aralık 1908), s. 68-70.

“Hiss-i Tetkik”, *Âşîyan II*, nr. 17, 25 KE. 1324 (7 Ocak 1909), s. 133-137.

“Bunlar Kimlerdir?”, *Âşîyan II*, nr. 19, 8 KS. 1325 (21 Ocak 1909), s. 195-196.

“İstanbul Yangınları”, *Mizan*, nr. 149, 3 Eylül 1324 (16 Eylül 1908), s. 212.

“İstanbul Rıhtımları”, *Mizan*, nr. 118, 25 Mart 1325 (7 Nisan 1909), s. 490-491.

“Açık Sütunlar-Faaliyet”, *Tanin*, nr. 81, 1 TE. 1324 (20 Ekim 1908), s. 6-7.

“Tanin Anonim Şirketi”, *Tanin*, nr. 281, 1 Haziran 1325 (14 Haziran 1909), s. 1-2.

“Mâziden İstidlâl”, *Tanin*, nr. 314, 4 Temmuz 1325 (17 Temmuz 1909), s. 1-2.

“Necid’e Doğru” (Gezi Yazısı), *Renîn*, nr. 1019-4, 20 Haziran 1327 (3 Temmuz 1911) devamı nr. 1067, 8 Ağustos 1327 (21 Ağustos 1911),

- “Açık Sütunlar-Tanin Ceride-i Muhteremesine”, *Tanin*, nr. 1522, 12 Şubat 1328 (25 Şubat 1912), s. 4.
- “Kırmızı-Siyah”, *Tanin*, nr. 1624, 25 Mayıs 1329 (7 Haziran 1913), s. 4.
- “17 Mayıs’ı Unutma”, *Tanin*, nr. 1625, 26 Mayıs 1329 (8 Haziran 1913), s. 3.
- “Mahmud Şevket Paşa İçin”, *Tanin*, nr. 1632, 2 Haziran 1329 (15 Haziran 1913), s. 3.
- “Kerbela’yı Ziyaret” (Gezi Yazısı), *Tanin*, nr. 1700-1705, 10-18 Ağustos 1329 (23-31 Ağustos 1913), s.
- “Mısır’da Buhrân-ı Mâlî”, *Ulûm-u İktisadiye ve İctimaiye Mecmuası*, c. I, nr. 1, 15 KS. 1324 (28 Ocak 1908), s. 249-268.
- “Hikmet-i İslâm”, *Sırat-ı Müstakim*, Ay. 12, Yıl.1325, c. 1, nr. 18, s. 279- 281.
- “Mevlidü’n-Nebi Aleyhisselam”, *Sırat-ı Müstakim*, Ay. 12, Yıl. 1325, c. 2, nr. 32, s. 84.
- “Muhterem Sebilürreşad Mecmuası’na”, *Sırat-ı Müstakim*, Ay. 9, Yıl. 1334, c. 15, nr. 368, s. 86-87.
- “Müslümanlıkta İctimaiyata Doğru I”, *Sırat-ı Müstakim*, Ay. 3, Yıl. 1337, c. 19, nr. 470, s. 18-19.
- “Müslümanlıkta İctimaiyata Doğru II”, *Sırat-ı Müstakim*, Ay. 3, Yıl. 1337, c. 19, nr. 474, s. 53-54.
- “Zat-ı Hazret-i Muhammed Makalesine”, *Sebilürreşad*, Ay. 1, Yıl. 1329, nr. 282, s. 342-345.
- “Zat-ı Hazret-i Muhammed Makalesine”, *Sebilürreşad*, Ay. 1, Yıl. 1329, nr. 283, s. 361-363.
- “Zat-ı Hazret-i Muhammed Makalesine”, *Sebilürreşad*, Ay. 1, Yıl. 1329, nr. 286, s. 414-418.
- “Muhterem “Sebilürreşad” Mecmusına”, *Sebilürreşad*, Ay. 7, Yıl. 1337, nr. 489, s. 230.
- “Kuvvet”, *İctihad*, nr. 122, 20 TS. 1330 (3 Aralık 1914), s. 397-400.
- “Osmanî Telifi”, *Sabah*, nr. 7095, 13 Haziran 1325 (26 Haziran 1909), s. 1.
- “Taşralara Dair”, *Sabah*, nr. 7097, 15 Haziran 1325 (28 Haziran 1909), s. 1.
- “Mektepler Hakkında”, *Sabah*, nr. 7183, 10 Eylül 1325 (23 Eylül 1909), s. 1.
- “Ramazan Keyfi”, *Sabah*, nr. 7183, 12 Eylül 1325 (25 Eylül 1909), s. 1.
- “Yine Taşralara Dair”, *Sabah*, nr. 7209, 6 TE. 1325 (19 Ekim 1909), s. 1.

“Bizde Usûl-ı Tedris”, *İslâm Dünyası Mecmuası*, Yıl. 1, nr. 2, 14 Mart 1329 (27 Mart 1913), s. 27-29.

“Bizde Usûl-ı Tedris”, *İslâm Dünyası Mecmuası*, Yıl. 1, nr. 4, 11 Nisan 1329 (24 Nisan 1913), s. 55-56.

“Bizde Usûl-ı Tedris”, *İslâm Dünyası Mecmuası*, Yıl. 1, nr. 5, 25 Nisan 1329 (8 Mayıs 1913), s. 75-77.

“Bizde Usûl-ı Tedris”, *İslâm Dünyası Mecmuası*, Yıl. 1, nr. 6, 9 Mayıs 1329 (22 Mayıs 1913), s. 93-94.

“Bizde Usûl-ı Tedris”, *İslâm Dünyası Mecmuası*, Yıl. 1, nr. 7, 23 Mayıs 1329 (5 Haziran 1913), s. 105-107.

“Tedrisât-ı İbtidaiye Kanunu Münasebetiyle”, *İslâm Dünyası Mecmuası*, Yıl. 1, nr. 10, 4 Temmuz 1329 (17 Temmuz 1913), s. 159-160.

“Dârülfünûn’da Usûl-ı Tedris ve Terbiye Konferansları”, *İslâm Dünyası Mecmuası*, Yıl. 1, nr. 13, 15 Ağustos 1329 (28 Ağustos 1913), s. 204-205.

“Cemiyet-i Hayriyeler ve Bunlarda Mühim Unsur-ı Amil”, *İslâm Dünyası Mecmuası*, Yıl. 1, nr. 15, 19 Eylül 1329 (2 Ekim 1913), s. 231-232.

“Cemiyet-i Hayriyeler ve Bunlarda Mühim Unsur-ı Amil”, *İslâm Dünyası Mecmuası*, Yıl. 1, nr. 16, 1 TE 1329 (14 Ekim 1913), s. 246-247.

“Yeni Romanya Müslümanları”, *İslâm Dünyası Mecmuası*, Yıl. 1, nr. 18, 21 TS 1329 (4 Aralık 1913), s. 279-280.

“Biz ve Onlar”, *Halka Doğru*, nr. 39, 2 KS 1329 (15 Ocak 1914), s. 305-307.

“Barışık Olduktan Sonra”, *Halka Doğru*, nr. 41, 16 KS 1329 (29 Ocak 1914), s. 322-327.

“Edebiyat Muallimi Ekrem Bey”, *Türk Yurdu*, c. 5, nr. 11, 6 Şubat 1329 (19 Şubat 1914), s. 1184-1189.

“Üstad Ekrem’in Resimleri”, *Türk Turdu*, c. VI, nr.3, 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914), s. 2086-2090.

“İktisadiyatta Milli Hars”, *Türk Yurdu*, c. V, nr. 25, Ocak 1927, s. 40-50.

“İktisadi Muhasebe”, *Türk Yurdu*, c. V, nr. 26, Şubat 1927, s. 158-168.

“Vatan Duygusu-Vatan Kaygısı”, *Türk Yurdu*, c. V, nr. 27, Mart 1927, s. 217-218.

“İktisadiyattan”, *Türk Yurdu*, c. V, nr. 27, Mart 1927, s. 219-227.

“Milli İktisadiyatta Para Meselesi ve Tesânüd”, *Türk Yurdu*, c. V, nr. 28, Nisan 1927, s. 342-350.

- “Acâib-i Seb’-i Âlemden Kral Mozol’un Kabri”, *Utarid*, Yıl. 1, nr. 4, 30 KS 1335 (30 Ocak 1919), s. 57-58.
- “Menakıb-ı Tarihiyeden Büyük Frederik Hakkında Bir İki Söz”, *Utarid*, Yıl. 1, nr. 5, 6 Şubat 1335 (1919), s. 72.
- “Tarihi Musahebeler: İktisad ve Hükümdarlar”, *Utarid*, Yıl. 1, nr. 6, 13 Şubat 1335 (1919), s. 83-84.
- “Kibar Bir Romalı Kadının Hayatını Okurken”, *Utarid*, Yıl. 1 nr. 7, 20 Şubat 1335 (1919), s. 103.
- “Kibar Bir Romalı Kadının Hayatını Okurken”, *Utarid*, Yıl. 1 nr. 8, 6 Mart 1335 (1919), s. 125.
- “Kibar Bir Romalı Kadının Hayatını Okurken”, *Utarid*, Yıl. 1 nr. 9, 13 Mart 1335 (1919), s. 143.
- “Kibar Bir Romalı Kadının Hayatını Okurken”, *Utarid*, Yıl. 1 nr. 10, 20 Mart 1335 (1919), s. 156.
- “Kibar Bir Romalı Kadının Hayatını Okurken”, *Utarid*, Yıl. 1 nr. 11, 27 Mart 1335 (1919), s. 167.
- “Kibar Bir Romalı Kadının Hayatını Okurken”, *Utarid*, Yıl. 1 nr. 13, 3 Nisan 1335 (1919), s. 183-184.
- “Kibar Bir Romalı Kadının Hayatını Okurken”, *Utarid*, Yıl. 1 nr. 13, 10 Nisan 1335 (1919), s. 166-167.
- “Amerika’da Zenci Esaretinin İlgası”, *Utarid*, Yıl. 1, nr. 16, 30 Nisan 1335 (1919), s. 245-247.
- “Versay”, *Utarid*, Yıl. 1, nr. 17, 8 Mayıs 1335 (1919), s. 263-265.
- “Tarih”, *Utarid*, Yıl. 1, nr. 8, 15 Mayıs 1335 (1919), s. 266-267.
- “İstanbul Limanı Hakkında Rapor”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 8, Nisan 1341 (1925), s. 200-212.
- “Sıhhat-i Umumiye ve Belediyeler”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 22, Haziran 1926, s. 367-383.
- “Seyyar Sergimiz Münasebetiyle”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 23, Temmuz 1926, s. 437-444.
- “İstanbul’a Seyyah Celbi”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 24, Ağustos 1926, s. 501-507.
- “İstanbul Limanında Serbest Mıntıka”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 24, Ağustos 1926, s. 542-544.

“İstanbul Şehrinde Sanayi”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 25, Eylül 1926, s. 589-599.

“Seyyar Sergimiz Hakkında”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 25, Eylül 1926, s. 625-630.

“İstanbul’un Karaağaç Mezbahası ve Et Sarfıyatına Dair”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 26, TE. 1926, s. 102-105.

“Verem Hakkında İhsâi Mukayese”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 27, KE. 1926, s. 196-202.

“Serbest Mıntika Hakkında”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 28, KS. 1927, s. 257-262.

“İkdam’ın Bir Baş Makalesi”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 28, KS. 1927, s. 308-309.

“Şehir Sanayiinde İnkişaf”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 30, Şubat 1927, s. 321-325.

“Zamanımızda Şehircilik”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 31, Mart 1927, s. 385-390.

“Belediyelerin En Mühim Vazifesi”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 32, Nisan 1927, s. 449-453.

“Memlekete Seyyah Celbi”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 33, Mayıs 1927, s. 513-516.

“Binalarımızın Numaralanması ve Sokaklara İsim Verilmesi Hakkında Kanun”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 33, Mayıs 1927, s. 533-545.

“İstanbul’un Yedi Senelik Ahvâl-i Ceviiyesi Hakkında”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 33, Mayıs 1927, s. 546-560.

“İstanbul Seyahat Memleketi midir?”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 34, Haziran 1927, s. 586-591.

“Bütçe Münasebetiyle”, *İstanbul Şehramaneti Mecmuası*, nr. 35, Temmuz 1927,

1.4.3. Hikâyeler

“Ahmed’in Cihâdı”, *İctihâd*, nr. 60, 4 Nisan 1329 (17 Nisan 1913), s. 1316-1319.

“Akıllı Baba”, *Halka Doğru*, nr. 20, 22 Ağustos 1329 (4 Eylül 1913), s. 153-155.

“Aksi Bir Tesadüf”, *Mesuliyet* gz. nr. 9, 11 Eylül 1919, s. 2.

“Amcam”, *Servet-i Fümûn*, nr. 1061, 22 Eylül 1327 (5 Ekim 1911), s. 491-493.

- “Anladın mı?”, *Halka Doğru*, nr. 10, 13 Haziran 1329 (26 Haziran 1913), s. 74-75.
- “Bir Altının Taksimi”, *Halka Doğru*, nr. 22, 5 Eylül 1329 (18 Eylül 1913), s. 173-175.
- “Bir Kız Yüzünden”, *Mesuliyet* gz. nr. 13, 9 Eylül 1335 (9 Eylül 1919), s. 2.
- “Bu İkinci Oluyor”, *Mesuliyet* gz. nr. 7, 2 Eylül 1919, s. 2.
- “Büyük Türk”, *Halka Doğru*, nr. 21, 29 Ağustos 1329 (11 Eylül 1913), s. 161-163.
- “Fırat Nehri’nde”, *Mektep*, nr. 9, 21 Nisan 1310 (3 Mayıs 1894), s. 391-404.
- “Hacı Ahmed”, *Halka Doğru*, nr. 8, 30 Mayıs 1329 (12 Haziran 1913), s. 60-62.
- “İhtiyar Balıkçı”, *İçtiḥâd*, nr. 119, 9 Teşrin-i Evvel 1330 (22 Ekim 1914), s. 353-356.
- “Karanlıklar İçinde”, *Tanin*, nr. 1033-18, 4 Temmuz 1327 (17 Temmuz 1911), s. 4.
- “Kezban”, *Âşîyan I*, nr. 8, 23 Teşrin-i Evvel 1324 (5 Kasım 1908), s. 237-239.
- “Küçük Fesatçı”, *Renîn*, nr. 1038-23, 9 Temmuz 1327 (22 Temmuz 1911), s. 4.
- “Küçük Hesabın Büyük Parası”, *Halka Doğru*, nr. 11, 20 Haziran 1329 (3 Temmuz 1913), s. 83-84.
- “Lâmi’ a’nın Ölümü”, *Mesuliyet* gz. nr. 15, 15 Eylül 1919, s. 2.
- “Mühendis Efendi’nin Nasihati”, *Halka Doğru*, nr. 19, 15 Ağustos 1329 (28 Ağustos 1913), s. 149-151.
- “Niçin Olmasın?”, *Tanin*, nr. 1030-15, 1 Temmuz 1327 (14 Temmuz 1911), s. 4.
- “Onbaşı Ali’nin Gördükleri”, *Halka Doğru*, nr. 15, 18 Temmuz 1329 (31 Temmuz 1913), s. 116-118.
- “Otuz Sene Sonra”, *Servet-i Fümîn*, nr. 1048, 23 Haziran 1327 (6 Temmuz 1911), s. 173-179.
- “Pek Muhterem Adam”, *Halka Doğru*, nr. 13, 4 Temmuz 1329 (17 Temmuz 1913), s. 101-103.
- “Şaban Efendi”, *Mesuliyet* gz. nr. 3, 29 Ağustos 1919, s. 2.
- “Şefika’nın Bayramı”, (Mehmed Suad Adıyla) *Mektep*, nr. 7, 24 Mart 1910 (5 Nisan 1894), s. 299-306.
- “Şehid Arkadaşım”, *İçtiḥâd*, nr. 66, 16 Mayıs 1329 (29 Mayıs 1913), s. 1432-1434.

İKİNCİ BÖLÜM

ALİ SUAD'IN ÖYKÜLERİ VE ÇÖZÜMLEMELERİ

2.1. Kezban

— Tefvîk Fikret Bey'e —

Küçük Oğlum Hâris, daha altı yaşında idi.

Bir akşam bulunduğu odadan koşarak yanıma geldi. Mühim bir şey, şaşılacak bir mesele anlatacakmış gibi bir telaşla gözlerini açarak: Baba, Kezbanların evinde matbah yokmuş! Diyordu.

Zavallı çocuğun bu tıflâne-i hayretinden, bu cerîhalar açmaya gayet müsâid istigrâbından o anda acaba neler hissediyordum?

Hâris, gözlerimin içine bakarak, benden cevap bekliyordu!

Kezban içeri odada hikâye etti ki bu köy hayatının matbahsızlığından müteessirdi. Ve eminim ki bu teessürüyle sözü yarıda bırakarak bana kadar koştu geldi. Matbahsız bir evin vücûduna inanamıyordu! Cevap istiyordu...

Evet; bazı evlerin bir odasında ocak vardır. Köylüler yemeklerini orada pişiriyorlar ve orada yerler, dedim. Bu cevabımdan o kadar memnun olmayarak çekildi gitti. O sırada Hâris'e daha birçok şeyler söylemek istiyordum. Kendi kendime diyordum ki:

Siz daha ne gördünüz? Ne işittiniz ki? O Kezban'ı bize babası getirdi. “Beş çocuğum var. Hepsi tahta üstünde yatıyorlar, giyecek örtecek yok! Şu kızcağızı alın da bana on lira verin, bir öküz alr, birisiyle ortaklaşa çift koşar, biraz ekin ekerim. Yoksa bu kış yiyecekte bulamayacağız.” Dedi.

Kezban'ın hüccet-i şer'iyyesi yapılp da beslemeliğe alındığı gün pencerenin altında durmuş, muttasıl yüzünü silen bu zavallıya, “Ağlıyor musun?” diye sorduğumuz zaman “Hayır ağlamıyorum, fakat yaptığım işin sıkıntısından terliyorum!” demişti.

Bunlar, bu feciâlar, bu... bu kara bahtlar, mesâib-i beşer değil, sahâyif-i hayat ümemdirler.

Taşkın bir heyecanla Hâris'e demek istiyordum ki:

Evet yavrum! Siz daha ne gördünüz? Ne işittiniz ki! Fakat bu şeyleri görmeyiniz, işitmeyiniz! Âtîde ki saâdetinizi, bu feciâlar zehirlemesin. Bu sefâletler, artık ortadan kalksın! Sizin daha, müthiş eninleri dimağınıza nakledemeyen kulaklarınız, bunları duymasın!

Bu fakr-ı katil yalnız matbahsızlıktan ibaret olsa! Ya orada pişecek gayet zaîf gıdadan mahrumiyet korkusu, ya o aç kalmak ihtimalin ra'sheleri! Bunları ne yapalım?

Kezban'ın köyünde, sabun bulamadıkları için, başlarında kirden hastalık olmasın diye kadınlar saçlarını kesiyorlarmış...

Gaz ve lamba nedir bilmediklerinden, gece karanlıklarından kurtulmak için odun parçaları yakarlarmış.

Evet; bunları siz görmeyiniz, işitmeyiniz. O terleyen dertli babalar, bu üşüyen çıplak çocuklar, sizi düşündürmesin. Dünyada sabun bulamadıkları için saçlarını kesen kadınlar olduğunu siz, bilmeyiniz!

Anasından, babasından, kardeşlerinden ayrılarak hatta Mısır'a kadar gitmiş olan Kezban, iki senedir ne onlardan haber almış, ne de onlara bir haber gönderebilmiştir. O zavallı, bu şeyleri sizi eğlendirmek için söylemiyor. O, bu hikâyelerle bir müddetcik oraya gidip yaşıyor, onları yâd ediyor, onlara bu sûretle bir na'mâ-i rûh gönderiyor! Ara sıra hafî bir ra'se, bilinmez gizli bir havf ile oraya düşmekten âdetâ firâr ediyor; fakat onlarla işte bu sûretle, yine mektuplaşıyor!

Kendi iftirâkına mukâbil alınan öküzün vücûdundan biristirâhat-ı derûn hissetmek! İşte bu fikr, bu hayâl-i meşkûk, Kezban'ın en büyük tesellisi oluyor.

Artık yeter, bu sergüzeşt-i mesâib, değil yazılmak, hatta söylenmemeli bile!

Mısır

Ali Suad

“Kezban”, *Âşîyan I*, nr. 8, 23 Teşrin-i Evvel 1324 (5 Kasım 1908), s. 237-239.

2.1.1. Öykünün Çözümlemesi

Kezban öyküsü, toplumun belli başlı sıkıntılarından biri olan yoksulluk üzerine kurgulanmıştır. Öyküde kurguyu güçlü tutan şey “acıma” duygusudur, belli ve merak uyandıran bir olay yoktur. Yazar sıradan yoksul bir ailenin kızı olan Kezban’ın yaşadıklarını, çektiği sıkıntıları kendi iç dünyasının aynası gibi görmüş ve duygularını ortaya koymuştur.

Kezban öyküsünde olay öyküsünde mevcut olan klasik yapı görülmez. Yazar “giriş” bölümüne lüzum görmeden olay örgüsüyle başlar ve anlatmak istediğini olaylar zinciriyle değil durumu olduğu gibi aktarır. Öykü bir durum öyküsü olarak ele alınmıştır. Bir baba-oğul diyalogundan doğan öykü Kezban’ın hayat hikâyesi üzerinden anlatılan bir yoksulluk fotoğrafı gibidir.

Öykü kahraman anlatıcı tarafından tanrısal (hâkim) bakış açısıyla anlatılır. Yazar kahramanı Kezban’ın hislerini, düşüncelerini ortaya koyarken tanrısal bakış açısını kullandığını belirtir.

“Kendi iftirâkına mukâbil alınan öküzün vücûdundan biristirâhat-ı derûn hissetmek! İşte bu fikr, bu hayâl-i meşkûk, Kezban’ın en büyük tesellisi oluyor.” Bu paragraftan tanrısal bakış açısının kullanıldığı açıkça çıkarılabilir.

“Artık yeter, bu sergüzeşt-i mesâib, değil yazılmak, hatta söylenmemeli bile!” Cümlesinden okuyucunun anlatıcı ile karşı karşıya olduğu açıkça çıkarılabilir.

Kezban öyküsünde karakterlerin baskın ve öne çıkan bir rolü yoktur denilebilir. Öykünün iskeleti Kezban’ın yaşam öyküsü üzerine kurulmuştur. “Kezban” ve babası kaderin çizdiği çerçevede rolünü oynayan figürler olarak gösterilmiştir. Hâris ve babası öyküde yazar-anlatıcının sesi olmuştur. Söylenmek istenilenler “baba” karakterine yüklenmiştir.

Durum öykülerinde mekânın fazla bir önemi yoktur. *Kezban* öyküsünde de mekân “oda” kelimesiyle geçiştirilir. Öykü Kezban, Hâris ve babasının yaşadığı bir evin odalarında geçmiştir. Öyküde mekâna bağlı bir anlatım görülmez.

Bu öyküde, öykünün zamanı sınırlıdır. Anlatıcı olay zamanını “bir akşam” ifadesiyle belirtmiştir.

2.2.Şefika'nın Bayramı

Karagömrük semtinde dar sokaklar, izbe yerler. Kasvet-engiz renkler içinde efkâr ve hayalle kal'a bedenlerinden hatıralar bahşeden bir manzara, bugün temâşâsı mümkün yerlerdendir. Böyle semtlerin hüzn-aver mahallelerini ekseriya boyası solmuş, tahtaları çürümüş. İrili ufaklı hanelerin birbirine mukâbil heyet fakiraneleri teşkil eder. O yerler bir sükût içinde uyur; sabahtan akşama kadar sokaktan ancak iki üç kişi geçer. Evlerin içinde bazen ağlar çocuk sesleri, kadın ninnileri, ara sıra komşu nidaları, nadiren şarkı sedaları işitilir. Sokaktan geçen satıcılar, gecenin zulmetinden kurtulmak için zarûriyyât gıdâiye kadar mühim olan lambaları on paralık gaz yağıyla doldurmak yahut sabahleyin harcıâlem olan sebzeleri satmak için kapı kapı dolaşan fakir küfecilerden ibarettir.

O yerlerin aheng-i nehârîsi pek mahdûddur: Fakirane giyinmiş çocuklar sabahleyin mektebe gider, akşamüstü avdet ederler. Bazı kere bir kapı açılır, bir çocuk çıkar, karşı ki komşuya gider, o sâkit yerde nihân olur. Sükûnet yine iade edilir. Öteden bir kadın çıkar üç dört ev aşırı bir komşusuna gider.

Erkekleri çalışmak için birer tarafta akşama kadar kalırlar. Ara sıra evin birinde tahta gıcırtiları duyulur! O gün orada tahta siliniyor demektir!

Sükûnet akşama doğru ihlâl edilmeye başlar. Arkasında ufak bir zenbîl yahut elinde ekseriya kırmızılı bir mendil ile akşam nevaiesini tedarik edip gelen erkeklerin her biri köşe-i rahatına dağılır. Ocaklardan dumanlar çıkar. Evlerde kalın kalın erkek sesleri işitilir. Gece olur. Perdeleri inik pencerelere içeride duran aydınlıklar fesli, takyeli erkek gölgeleri gösterir; elini ağzına götürüp de sigarasını içtiği görülür, çocuk sesleri zemzeme-i hân olur... Bu aheng-i leyl çok devam etmez. Erkeklerin bir takımı mahalle kahvesine çıkarlar. Birçoğu camiaya gider. Biraz sonra avdet ederler.

Yine bu mahallede... Sokağına sapıldığı vakit iki sıralı onar hanenin teşkil ettiği oldukça dar, kirli, gayet تنها ve sıkıntılı bir yol görülür.

Ağustosun yirmi beşiydi. Hava iyice durgun ve sıcaktı. Güneşin ziyası hiçbir yerde hiçbir buluta tesadüf etmeyerek İstanbul'u şaşaasına gark ediyordu. Erkekler işlerine gittiler. Çocuklar hanelerdeydi; çünkü o gün arife, ertesi günü Kurban Bayramı olduğu için mektepler tatil edilmişti. Yüksekliği diğerlerinden daha az, ön

tarafa meyletmiş basık ve eski bir evin eğrilmiş kapısının önüne bir kız çocuğu çıktı. Hemen karşı ki komşuya geçti. “Hatice Hanım! Annem seni istiyor. Kuzum çabuk gel.” Haberini götürüp derhal döndü. Kapıda kapandı. Bu çocuk başkalarına hiç benzemiyordu. Vücudu gayet nahif, çehresi soluk, gözleri çukurlaşmış, heyet-i umûmiyyesi eski libaslar, تنها yerler, ızdıraplı günler içinde büyümüş insandan bir değnek şeklini gösteriyordu! Haneden içeri girildiği vakit simsiyah olmuş bir topraktan ibaret ev altından harap bir merdivenin müntehi olduğu ufak bir sofa ve karşılıklı iki odaya çıkılır, alt katta ise korumalar içinde kalmış bir ocaktan başka bir şey görülmezdi. Kızcağızın ismi “Şefika”dır.

Yarım saat sonra Hatice Hanım geldi. Doğru yukarı çıktı, sokak üstündeki odaya girdi.

Bütün gün eşk-i teessür döken siyah bir bahtın esiri zavallı valide arka üstü yattığı eski bir yatak içinde misafirini karşıladı! Bu kadın iki senedir yalnız elleriyle ağzı ve gözleri hareket eder bir cism-i câmid, iki yıldır kalkıp oturmaktan mahrum bir hastaydı. Yüzünün derisi kemiklerine yapışmış, göz çukurları siyah bir daire içinde kalmış, dudakları incelmış, elleri kurumuş, hüsn ve taravetten çehresinde zerre kadar eser kalmamış otuz yaşlarında bir dertliydi! Hatice Hanımın keyfini sordu. Nefesi tükenerek şu sözleri söyledi.

—Yarın bayrammış. Şefika’nın arkasına giyecek bir entarisi yok çocuk ne kadar olsa mahzun kalır. Kuzum Hatice Hanımcığım şu zahmete katlan da Aksaray’a kadar git, atmış pareliklerden yedi arşın basma ile bir gaz boyaması birde çorap alıver. Ben yattığım yerde bu gece dikerim...

Yastığın altından bir mecidiye çıkarıp verdi. Hatice Hanım hanesinde bazı işleri olmakla beraber en evvel bu ricayı yerine getirmek üzere derhal çıktı gitti.

Şefika’nın yüzünde masumiyetin sathî tebessümleri, muvakkat neşeleri, temevvüç ediyordu! Şu kadar düşünemiyordu ki bayram olup da herkesin gezip tozduğu saatlerde o fena bezleri giyip de reng-i ızdırap içinde boğulan eski evlerin duvarlarına mı gösterecek! Sokağa çıkarsa ne görebilecek! Çünkü iki senedir o ufak elleri, zayıf kollarıyla validesinin hizmetini gören bir garibe ancak iki defa Aksaray’a çıkabilmişti!

Şefika validesinin ağzına kaşıkla su veriyor ve bir saattir kalbindeki halecânı bitirmek için komşu hanımın vürudunu dört gözle bekliyordu. Aradan yarım saat daha geçti: Hatice Hanım kapıyı çalıyordu! Şefika merdivenleri ikişer atlayarak kapıya koştu. Kadın yukarı çıkarken Şefika'nın gözleri koltuğunda tuttuğu çıkısında bir müddet sabit kaldı...

Hatice Hanım yatağın yanına oturdu, bohçayı açtı, içinden sarı zemin üzerine siyah çiçekli renksiz bir basma ile pembe bir gaz boyaması, beyaz bir çorap çıkardı! Basmanın bu renkte intihabı solmaz cinsinden olduğu içindi! Şefika'dan bir mikrâs birde eski ve örneklik entari isteyerek basmayı biçmeye başladı. Gördüğü işin ehemmiyetsizliği nispetinde, halinde bir nümâyişperverlik ve maharetini göstermeye çalıştığına delalet eder bir sahte ve karlık gözüküyordu! Biçkiyi ikmâl ettikten sonra ertesi günü uğrayabileceğini söyleyerek çıktı... Hasta valide entariyi çatmaya başladı; ekseriya yorganın üzerinde duran iki kemik ellerinin arasında entari dikiliyor, Şefika'da bunu gördükçe yarını iple çekiyordu!

Gece olmuştu. Şefika validesinin biraz peynir ekmekten ibaret akşam yemeğini yedirdikten sonra entari yine dikilmeye başladı. İki saat sonra çocuk entariyi giydi, boyuna bakıldı, etekleri biraz kesilerek bastırılmaya ve sonra da yakası kolları dikilmeye bide edildi. Şefika, şamdanın önüne, elindeki dört beş toplu iğne ile oturmuş, gaz boyamasını— hırpalamaktan gayet sakınarak— bir hotoz haline koymaya uğraşıyordu! Nihayet o da bitti. Gece yarısı olmuştu...

Şefika entarisini devşirerek bir kenara bıraktı. Aşağı inip sokak kapısını sürmeledi. Eski bir zeytinyağı kandilini yakıp rafa koyarak şamdanı söndürdü. Validesini kucakladı öptü. O da onu öptü. Koyun koyuna yattılar. Kadıncağızda iniltili ağır bir uyku hükümfermaydı. Ortalıkta çıt yoktu...

Bâb-ı seraskerî meydanından, Dolmabahçe'den, Selimiye'den, Beylerbeyi'nden, hülâsa İstanbul'un dört bir köşesinden gürül gürül atılan topların sedası asumanı sarsıyordu! Sabah olmaya başlamıştı...

Her taraftan mukaddes ve muhterem bir vazifenin ifâsına hazırlanan erkek, kadın, çocuk, umumun halinde uyunan başka bir gün olduğu anlaşıyordu. Her evin kapısından erkekler telaşla çıkıyorlardı. Kimi tamamen giyinmiş, kimisi hırka yahut

ince kürkle çıkmış, bazısı da entarisiyle sokağa uğramıştı. Ekseri adamlar süratle yürüyorlar, vücutlarına daha alışmamış yeni libaslar içinde koşuyorlardı. Hava oldukça serin, herkesin yüzünde uyku eserleri tamamen rûnümâ ve vücutlarında ara sıra üşümek vâki oluyordu! Toplar atılıyor hanelerde koyunlar meliyordu!

Bunların hepsi yalnız bir tarafa müteveccihdi. Umumi aynı bir vazifenin icrasına, aynı bir yerin kapısına doğru şitâb ediyorlardı. Eski ve sade bile olsa yine kendine mahsus bir ilim ve azameti haiz bir kapının önüne gelen kunduralarını çıkarıp içeri giriyordu. Eczayı İslâmiye'nin yekvücut olarak toplandıkları o Câmiu'l Nur İslâmiyet hınca hınç dolmuştu ki, böyle şeylerin ulu mertebe ve celâlet kadrine vicdan-ı âgâhtır.

Bir taraftan yine geliyorlardı. Tekbir sedaları kubbelere, semalara aks-endâz oluyordu. Hatipler minberlerde hatibeler okuyacak milyonlarca İslâmiyân-ı kemal adap ve huşu ile secdeye kapanacaklardı. Camilerin pencerelerinden güneşin ilk ziyaları kandillerinin lemeânını söndürüyordu...

*

O gece rüyasında birçok galebelikle, pek muhtelif manzara arasında dolaştığını gören Şefika, vaktinden çok evvel validesinin koynundan fırladı! Elini yüzünü her günden itinalıca yıkadı; büyük bir işi olduğunu ima eder gibi annesinin yüzüne mütereddidane baktı! Ehass-ı âmâl sarı entariyi, pembe hotozu, beyaz çorabı giymek, fakat onlarla harabeler arasında yuva yapmış garip bir kırlangıç gibi dolaşmaktı!

Şefika'nın dolaşık saçları tarandı, düzelmesi için ot minderinin altında geceden beri ütülenen bol entarinin içine—tahta bir çalgı nasıl gılâfına konursa öylece—sarıldı! Ser felek-dîdesine yalnız kenarlarıyla temas ederek sakil bir adem-imtizâc gösteren hotozda iki iğne ile iliştilirdi; fakat sokağa çıkılincaya kadar tozlu tahtalar, üzerinde kirlenmemek için o beyaz çoraplar bir türlü giyilememişti!

Musandıranın üzerinde iki yıldır büsbütün metruk kalarak yüzüne tozdan bir örtü gerilmiş, validesinin gelinlik aynasına Şefika bugün belki dakikada bir bakarak hotozunu başına uydurmak için iki yanlarından çeke çeke—haberi olmayarak—daha küçükken kâğıttan yaptığı kayıkların şekline benzetmişti!

Geceden beri zihninde birçok eşkâl ve etvâr arz eden bu tebdil-i kıyafetten zavallının ümit ettiği zevk ve neşât o kadar zevale mâildiki hepsini arkasından atarak iki yıldır kiminden dizlerine çıkmış eski entarisine nakl-i vücûd etmek niyeti meçhul bir his ile fikrini tırmalıyordu! Ufak sofada birkaç defalar dolaştı! Aşağıya indi, kapının önüne çıktı; bir müddet etrafı dinledi, güya zaman bu iki yekvücudu bir mağarada sağ bırakmak şartıyla nev'-i benî beşerden hâlî bir yere kapamış bırakmıştı! Şefika, bu günden acaba ne ümit ediyordu?

Gezmek, yürümek, eğlenmek! Bunlar Şefika'nın hayalini okşayacak kadar müsamahakâr değildir! Bayram, yeni elbise giymek için midir? Yeni esvâb yalnız bayramda mı giyilir? Bu mesâil, bu çocuk için ricâl-i siyâsiyyenin tahattur bile edemedikleri hâdisât-ı âniye müstakbile gibi kapalı, hayret-âver mestûrdur!

Bir hırdavatçı dükkânını andıran arka taraftaki küçük odaya girdi. İki pencereden birinin önünü işgal eden yeşil sandığın üstüne çıkarak harap kuyunun yanında pek ruhsuz bir hazâret gayr-i muntazam arz eden ufak fakat yaşlı nar ağacıyla birde erik fidanı kadar servet-i girân-bahâya mâlik, simsiyah ve katı topraklı küçük bahçeye baktı! Üç sene evvel bir gün kuyunun kenarında toprakla oynayarak ellerini kirlettiği için ağzına bir tokat vurarak dişini kanatan firari babasını tahattur ettiği sırada gözlerini mümkün mertebe açarak damlamak isteyen yaşları yerine iadeye muvaffak oldu! Evet! Validesi yatağa düşelidenberi babası da, veli nimetine hıyanet ederek nasılsa yakayı kurtaran mel'ûn ve serseri uşaklar gibi nam ve nişanını gizleyecek bir firar-ı nâgehânı ile o bâb-ı sefâleti bir kerecik olsun—rızâen-lillâh—açmamıştı!

Bu biçare çocuk bugün el öpmek istiyor! Tekrar sokak kapısının önüne çıktı, köşe başından aks-i sedâ hâsıl eden çakırtılı bir ayak sesine muntazır oldu; başı âbânî sarıklı, şalvarı eski, haftânî yeni, kunduraları nalçalı, sakalına ince kır düşmüş hiç görmediği bir adamın nîm-nazarına meclûb olur olmaz mektep çocuklarına mahsus bir edeb-i mahcûb-âne ile yolunu keserek elini öptü! Adamcağız bu acayibü'l-hâl örümceğe “çok yaşa” duasıyla beraber kırk para uzattı! Şefika gözlerini diktiği yere, çehresini istila eden bir humret-i siyah ile o anda geçmişti!

Büyük bir ümit! Ciddi bir netice-i intizâr! Hatice Hanım pencereden Şefika diye sesleniyordu! Şefika hemen çağırıldığı yere giderek kestiği ufak bir koyunu

kemâl-i maharetle yüzüp parçalamış olan mücellid Raif Efendi'nin bağı elini mutfak kapısı önünde öpmeye davrandı! Bu efendi Hatice Hanım'ın kocasıdır. Sanatı çarşıda ziyâ-yi şemsden daima mahrum bir oda içinde birtakım vâiz kitaplarını, harekeli yazı ile litoğrafi ile basılmış acem hikâyâtını birer mukavva parçası arasına dikmektir. Oldukça natûkdur! Kahvede öyle olur olmaz adama ağız açtırmaz! Teşbih ve cinasları mahallece zebânzeddir! Her görüştüğüne bir isim takar! Hatta muhtar evvel Hamamcı Kamil Efendi'nin lakabı da “vurdum duymaz!”dır. Sözlerine kahvede bazen o kadar gülerler ki mühim bir iş için! Gizlice görüşen ihtiyarlar bu hale âdetâ öfkelenerek bahsi, zamane adamlarında saygı denilen şeyin gittikçe azaldığına intikâl ettirirler! Yalnız bu kadar değil! Raif Efendi vaktiyle mahalle tulumbasında da yararlık göstererek beyne'l-Kur'an temeyyüz etmiştir!

Şefika'yı hüsn kabul ederek biraz gezmeye götüreceğini söyledi! Bunda Şefika'nın fikri—ekseriya her meyile tâbirât-ı galiz kullanmak şartıyla kavga eden bu adamın derhal lehine dönerek—Raif Efendiyi cidden merhametli bir adam tanıdı! Yarım saat sonra elinde elli parası olduğu halde annesinin yanından ayrılan Şefika ile Raif Efendi yola çıktılar. Şefika, altı aydır giyilmeyip küçüldüğü için ayaklarını bir cendere gibi sıkkan, ökçesi alçak, üzeri siyah bir meşin gül ile süslenmiş fena kunduralarıyla sersem sersem yürümesinde devam gösteriyordu!

İyice yürüdüler. Fakir çocuk, itiyâdın, hatta tasavvurun büsbütün haricinde bu gidişten muazzeb oldu. Bir ayak evvel mahal maksuda yetişmek, sonrada hemen dönüp validesine kavuşmak arzusunu daha yarı yolda hissetti! Bununla beraber bir yerde durarak Raif Efendinin birisiyle tamam yirmi dakika uzun ve mühim bazı mesâil üzerine konuşması gibi pek zâid bir sıkıntıya dûçâr olmuştu. Konuşulan mesele ise Râif Efendinin mücelledliği terk etmek ve hasb-el-mevsim Samatya'da bir deniz hamamı açmak tasavvuruna aitti!..

Aksaray'a çıktılar. Büyük küçük birçok halk Şefika'nın nazar-ı hayretle tesâdüm etti! Mahall-i maksûd ise Fatih. Kunduraların bir kemik huzmesinden ibaret ayaklarına verdiği ızdırap Şefika'yı ter içinde gark etti, vücuduna nöbetler ârız oldu, o iki uzuv seyyar âdetâ bastığı yerden teessür-şedîd ile elem-nâkidi. Bu ızdırabı söyleyip geri dönmek kabildir; fakat bu türlü acz-i mahlûkât düşünceye kadar inkıyâd etmeye bir hiss-i hicâb ile esirdirler! Azap! Annesinden uzaklaştıkça bin

türlü âlâma takarrüb eden bu giyâh-pâre-i kader, harp mevkiinde bırakılarak bir muayyen eline geçmiş garibe-i hicrânı andırıyordu! İçinden daima tekrar ettiği tazallüm: Keşke bayram olmasaydı! Annemle her gün ki gibi oturdum! Sözlerine münhasırdır. Sürüklenircesine bir hal ile Fatih girdi. O anda gözleri karardı, başına bir ateş-i ızdırıp târî oldu. Mevkiinden müteneffirdi! Alışmak, bu çocuğu bir türbe-i metruk kadar sâmit duran harap evine bu anda mütehassir etti!

Salıncakların, dönme dolapların, arabalar rengârenk çocuklar, adım başında bin türlü sadâlar çıkaran satıcıların manzara-i mahşer nemâsı bu münzevinin hayalini o kadar kamaştırdı, o kadar ezdi ki “bunların içinden acaba nasıl çıkacağız?” vahimesine bir kâbus ile uğraşır gibi zebun olup kaldı! Viranelerde, mezâristân kenarlarında, duvar diplerinde bazı Hüdâyînâbit, âciz, mahzun, renksiz nebatlar vardır ki eğer yerinden sökülüp bir bahçeye nakledilseler o anda ser-nigûn olup kururlar!

Raif Efendinin, kendisini dönme dolaba bindireceği teklifini daha âlem-i ihtimalde düşünürken Şefika, titreyerek dûçâr-ı halecân oldu... Hasır çardaklı bir kahveye oturdular! Raif Efendi dolapları, salıncakları buna baridane sordu. Şefika korkarak cevâb-ı redd verdi. Dondurma yer misin? Su’âline de bir baş sallamasıyla cevâb-ı redd aldığı müteâkib “sende amma şaşkın imişsin!” kabalığını Şefika’nın ciğer-gâhına kadar gönderdi! Böylelerin halini bir Allah bilir, birde kendileri!.. Düşünmeye kalmayarak dimağına bir hareket-i muntazama ile çarpan “anne” kelimesi Şefika’nın orada gördüğü, daha başka yerler de görecek menâzır-ı müteaddidenin fevkinde mazlumâne hitâbet ediyordu! Alafranga, fakat biçimsiz ve tabiatsız yapılmış atlas bir fistanı, Şefika hangi kız çocuğunun arkasında görse onu alkışlamakla iyice meşgul oluyordu! Eğer o çocuk bunun yanından geçse kemâl-i ihtiramından kedi gibi büzülecekti!

Hele o ipekli iskarpın ile müsterih-âne gezip zevk edenler Şefika’nın nazarında cihana maliktiler! Kahveden kalktılar. Şefika bu sefer hırpalanmış bir çekirge gibi topallayarak yürüyordu! Ne bu gördüklerinden bir lezzet buldu, ne de elinde sıkı sıkı avucuna yer eden elli paresini mahaline sarf edebildi!

Bugün, bu garip eldiyâr mihneti güya bir elem-diger takip ediyormuş gibi Şehzade başına geldikleri sırada kaldırıma çıkarken sağ ayağını öyle acıklı bir tarz da

taşa çarptı ki eli Raif Efendi'nin elinden kurtularak dizüstü olduğu yere yığıldı; sanki parmakları kopmuştu. Kalbi uyuştı, dişini sıkı ağlamadı. Fakat ayağa kalktığı zaman kundurasının yalnız beş on demir çivi ile yüzüne merbut tabanı ayrılarak parmaklarının dışarı ugramış hali görüldü! “Neyse bir şeydir oldu. Ayağını kaldırmadan yavaş yürüyerek şu eskiciye kadar gidelim!” Emrine muvaffak bir tavr-ı acîb ile Şefika hareket ediyordu! İki dakika sonra kaldırımın üzerinde icrâ-yı sanat eden eskici, kundurayı eline almış, Şefika'da duvara dayanarak eblehâne bir tavr-ı girye-nâk takınmıştı...

Eskici, yirmi pare mekâbilinde icrâ-yı tamir ile, Şefika'da gözünü diktiği bir noktayı görmezcesine dalgınlıkla meşgul iken tamam önlerinde parlak, yaldızlı ceylan gibi bir çift at koşulmuş gayet mükellef bir arabadan, fevk-al-hadd giydirilmiş, elmaslara müstağrik bir çift perî-zâd kız çocuğuyla elinde iki zarif şemsiye bir de ufak çanta tutan kır bıyıklı, bol ve resmi sütrelî, buruşukça yüzlü bir lala kemâl-i haşmetle inerek ağır ağır yürüdüler!

Ali Suad

“Şefika'nın Bayramı”, (Mehmed Suad Adıyla) *Mektep*, nr. 7, 24 Mart 1910 (5 Nisan 1894), s. 299-306.

2.2.1. Öykünün Çözümlemesi

Şefika'nın Bayramı öyküsü her bakımdan iyi kurgulanmış maupassant tarzı bir öyküdür. Yazar olayı kişi kadrosu, zaman, mekân gibi unsurlarıyla tamamlayarak başarılı bir olay öyküsü örneği vermiştir.

Öyküye İstanbul'un bir semti olan Karagümrük'ün tasviriyle başlar. Sokak ve evlerin görüntüsü, burada yaşayan insanların yaşam biçimleri geniş bir şekilde tasvir edilmiştir. Yazarın tasviri günümüz İstanbul'undan çok uzak değildir. Yıkık dökük eski evler, fakir giyimli çocuklar, evlerden sokağa taşan çocuk sesleri yine bugünkü İstanbul'u düşürür hatırlara.

Olay Kurban Bayramı arifesinde başlar. Şefika sokağın en eski evlerinden birinde hasta yatan annesiyle yaşar. Yazar, Şefika'nın yoksulluğunu öykünün başında

yaptığı tasvirle gözler önüne serer. Şefika'nın sakinliği, yaşadığı hayatı kabullenışı, sorgulamadan içinde olduğu düzene ayak uydurması fakirliğin getirdiği mecburi bir görevmiş gibi yüklenmiştir sırtına.

Öyküde komşu Hatice Hanım'ın hasta yatağında olan annenin ricasını yerine getirmesi, eşinin bayram günü Şefika'yı gezmeye götürmesi Türk toplumunda karşılıksız yapılan iyiliği ve komşuculuğu sembolleştirmiştir. Şefika'nın bayram için dikilen yeni elbiseleri giydiğinde sevinememesi, bayram günü gezmek için dışarı çıktığında her ne kadar onu rahatsız eden şey ayağına dar gelen ayakkabısı gibi gözükse de mutlu olamaması yaşadığı hayatın dışında bir hayatı göremeyişi ve etrafında gördüklerine de sadece seyirci kalmasıdır. Şefika'nın nazarında ipekli iskarpin giyen çocuklar dünyalara sahipmiş gibi olsa da o an kendisi için sadece annesinin yanında olmayı diliyordu.

Öykünün sonunda yere düşen Şefika'nın ayakkabısı tamir edilirken, kendisi için hayalini bile kuramadığı bir hayatın gözlerinin önüne serilişini seyretmişti. Yazar tasvirle başladığı öyküsünde fakirliği bir kız çocuğunun omzuna yükleyip, yoksulluğun fotoğrafını çizmiştir.

Öykü tanrısal (hâkim) bakış açısıyla yazılmıştır. Yazar, Şefika'nın hatırlındakilere, yaşadıklarına, hislerine hâkimdir. Öykünün başkarakteri Şefika'nın hayatı ve geçirdiği bir bayram günü etrafında şekillenen olaylar zincirinde annesi, komşu Hatice Hanım ve eşi Raif Efendi vardır. Şefika hasta annesine bağlı, elindekilerle yetinen bir karakter olarak karşımıza çıkar. Komşu Hatice Hanım yardımseverdir. Raif Efendi her ne kadar mahallede alaycı olarak bilinse de Şefika'dan yardımını esirgemez.

Olay öykülerinde mekân unsuru önemlidir. Şefika'nın Bayramı öyküsünde de olaylar mekâna bağlı mekân tasvirleriyle tamamlanmıştır. Şefika'nın yaşadığı yer olan İstanbul Karagümrük'ün tasvirinde yazar, öykünün ana teması olan yoksulluğun fotoğrafını göstermiştir okuyucuya. Yazar, Karagümrük sokaklarında harabe biçimde sıralanmış evlerle ve bu evlerden sokağa taşan hayatlarla yoksulluğun resmini çizer.

Mekân unsurunda olduğu gibi zaman unsuru da olay öykülerinde önemlidir. Olaylar zincirini zaman tamamlar. Yazar, *“Ağustosun yirmi beşiydi, arife günü,*

bayram günü” ifadeleriyle açıkça ifade eder olayın geçtiği zamanı. Öyküde zaman sınırlı gözüktü de değildir. “Üç sene evvel bir gün kuyunun kenarında toprakla oynayarak ellerini kirlettiği için ağzına bir tokat vurarak dişini kanatan firari babasını tahattur ettiği sırada gözlerini mümkün merteye açarak damlamak isteyen yaşları yerine iadeye muvaffak oldu!” ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Öyküde zaman gerçek hayata aittir.

2.3. Fırat Nehri’nde

Celâl, erbâb-ı fazl u zekâ içinde insâniyyetin kaderini bilenleri imrendirecek mekârim-i ahlâkı hâiz idi. Rüfekâsından hemen ekserisi Celâl’e, muallimleri kadar hürmet ederlerdi. İstanbul mekâtib-i âliyesinin birinden diplomasını aldığı vakit yirmi yaşında idi. Celâl iki ay sonra nihân oldu. Ekser bî-vefâların hâtırasından silindiği halde beş sene sonra meydana çıktı.

Celâl Paris’ten hukuk tahsilini ikmâl ederek gelmişti. Etvârı pek ciddi, pek mütevâzı’, pek vakarlı! Fazl u zekâsı şâyân-ı iftihâr, şâyeste-i meftûniyet. Geniş göğsü, büyücek kafası, gayet güzel çehresi ile pek şanlı bir manzaraya mâlikti. Zavallı, simalarını pek tahattur edemediği ebeveynine mukâbil kendisine hâk-pây olan dadısıyla lalasını İstanbul’da bırakarak on iki yıldır mütehasşir olduğu dayısının ziyaretine gidiyordu. Dayısı üç yüz bin liralık bir servetle Fırat nehrinde seyr-i sefâin ticaretini kendisine hasr etmişti. Aslen Türk olduğu halde nâmı Basralı Kaptan Hasan Bey’di.

• • •

Fırat’ta vapura binmek için Celâl “müsekkine”ye vâsıl olduğu zaman büyük bir istikbâle tesâdüf etti: Dayısı, Celâl Bey’e mahsûs olarak “Elcezire” nâmındaki güzel vapurunu, sefâin idaresi memurlarından birkaçını daire kâhyasını göndermişti. Celâl’i kemâl-i ihtirâm ile vapura aldılar. Yetmiş yaşlarında metin, terbiyeli, dinç bir ihtiyar baş kaptan olarak kendisine tanıtıldı. Dayısının bu adama tevdiân gönderdiği bir mektupta “Baş kaptan Ebû Selmân refâkatınıza şâyân bir adam olduğu için sizi getirmeye suret-i mahsûsa da ta’yîn ve tensîb edilmiştir...” İbârâtı muharrerdi.

Güneş batmış, ortalık bir sükût-ı leylâneyi ta’kîbe başlamıştı. Celâl dünyada en ziyâde telezzüz ettiği bir şeye nâil olmuştu: Seyâhat! Kendi fikrince efkâr ü enzârı türlü ezvâk ile teshîr edebilirdi. Şehrin oralara mahsûs hâli, Fırat’ın cereyânı, gurûbun hüznü Celâl’i sermest-i lezzet eylemişti. Kaptan Ebû Selmân kemâl-i ihtirâmıla şu suâli sordu:

“Emir buyurulursa hareket edelim?” Beyaz vapur Fırat üzerinde, suda çırpınıp yüzen gayet güzel bir martı gibi yürümeye başladı. Vapurun kış taraf güvertesinin üzerindeki muntazam ve dört kabineli salonun üstü güzel bir köşk balkonu gibi dört tarafa nâzır olduğu için Celâl’in belki hiç inmemecesine bir mekânı oldu. Fenerler yanmış, vadi-i Fırat bir zalâm-ı garîbâne ile tesettür etmişti. Mükellef bir akşam yemeğini müteâkıb Celâl ile Ebû Selmân derin bir sükût içinde oturuyorlardı.

Celâl dedi ki: Eski kaptanlar vâkıâ tab’an ağır olurlar az söz söylerler, fakat en ziyâde lezzetle dinlenecek sergüzeştlerde onlarda bulunur.

— İltifat buyurdunuz efendim. Birkaç kereler efendiden işittiğim bu sözü sizde söylediniz.

— Asıl evlat Arap’tan mısınız?

— Evet efendim Hudeydeliyim. Pederim “Mellâh Cafer” diye meşhurdur.

— Çok güzel! Baba mesleğini terk etmemişsiniz!

— Evet efendim elli beş senedir gemicilik ederim. Otuz yaşında kaptan oldum.

— Nerelerde gezdiniz, ne tarafları gördünüz?

— Yelken gemisiyle Umman’da Hint sevâhilinde, Basra Denizi’nde Bahr-i Ahmer’de on seneden ziyâde gezdim. Sonra Fransa hizmetinde beş sene kadar bulundum.

— Çok şey! Ne gibi bulundunuz?

— Algerie ismindeki vapura kılavuzluk ederdim. Çünkü vapurlarda bulunmayı pek isterdim. Sonra bendenizi ikincilikle kaptan yaptılar. Cezayir’le Marsilya arasında ve ba’de Kanarya adalarına, Senegambia’ya posta yapardık. Bir defa da yine o vapurla Zengibar’a kadar gittim...

— Sonra neden terk ettiniz suâline hâcet yoktur değil mi?

— (Tebessüm ederek) Tabî efendim.

— Evet efendim sonra?

— Sonra kendim vapur alarak ticarete başladım. Ekseriya Bahr-i Ahmer'den Cava'ya, Hint'e sefer ederdim on senede böylelikle geçti.

— Avrupa'ya hiç seferiniz yok mu?

— Vardır efendim. Kendi vapurumla ticaret ederken Hint ve Cava taraflarından iki defa epeyce emtia satın alarak Anvers'e götürdüm; oralarda seyyar sergi gibi vapuru gezdirerek epeyce istifade etmiş idim.

— Güzel bir fikir! Sizin gibi zamanında adamların hâline pek merakım olduğu için suâllerim çoktur. Ecnebi lisânlarından hangilerini bilirsiniz?

— Fransızca'yı Algerie vapurunda, İngilizceyi Hint sevâhilinde öğrendim.

Türkçeyi?

— Merhûme refîkam Türk idi, ondan öğrendim efendim, zaten Basra'da ve bu Fırat vapurlarında da Türk kaptanları vardır, bir aralık İstanbul'da da altı ay kadar oturdum...

— (Mütebessim) Hangi tarafında?

— Büyükada'da efendim.

— Mütâlaaya merakınız var mıdır efendim?

— Vardır efendim en ziyâde seyâhate, gemiciliğe dair şeyler okurum, bunlardan sonra en sevdiğim şey eş'âr-ı Arap'tır.

— Oov! Sizin mesleğinize hem muhâlif hem muvâfık bir şey. Fakat biraz olsun cevher-i kalbe mâlik olanlar eş'ârı pek tabîi olarak severler.

— Hele siz yaştakilerin en lâtif bir refikidir. Bendeniz genç iken geminin güvertesinde saatlerce kasâid mütâlaa ederek güzel denizlerden geçerdim!

Celâl'in enzâr-ı dikkati olanca kuvvetiyle bu ihtiyara ma'tûf idi.

— Vapurla ticaretim esnasında tamam elli beş yaşında idim.

— Biri yirmi diğeri on beş yaşında iki oğlum var idi. Küçüğünü çok sevdiğim için beraber gezdirirdim.

O bî-çâre Hint'te hastalanıp vefat etti. Büyüğü Abdulbasir adında epeyce bir zengin tacirdir. O Umman Denizi, Bombay şehri, müteveffânın fırâkını bana epeyce müddet acı acı ihtâr ettiler. Bî-çârenin validesi de bu felakete ancak üç ay tahammül edebildi. Her ne ise böyle sözler kaptanlara yakışmaz, gençlere söylenmez! Fakat pek

çok ihtiyacların aksakallarına gözyaşını düşürebilir. Cenâb-ı hak dayınızı mesut ve muammer buyursun; bu ihtiyarcağzı sever. Yılda da bir kere oğlunu görmeye izin verir. Pek çok memleket, pek çok adam, pek çok fırtına gördüm. Dünyanın en az kimselere görünen en güzel manzaralarını, en vahşi levhalarını seyrettim. Zaman olduğu tulû-i şemsten evvelki manzarayı gemiden seyrederken hâl-i şebâbımda yüreğimi bir lezzet, bir neşeye saatlerce müstağrik gördüm; bazı zamanlarda da dünyanın her halinden usanıp nefret ettim. Bu âlem ne kadar acayip, ne kadar derindir!

— (Kemâl-i teessür ve istiğrâkle) Evet pek doğru!

— Yaş atmış olduğu zaman neşe-i hayatın sönmekte olduğunu hissettim. Öyle uzun seferler, gürültülü postalar, fırtınalı havalar artık bendenize ağır gelmeye başladı. Şimdi şu seferimiz gibi sakın ve muhtasar bir âlem aradım, gönül; vahdeti arzu etmeye başladı. O vakitten beri dayınızın hizmetine girdim. Hânem daireye yakındır. Posta yapmadığım günler evimde vakit geçiririm. Zaten her postadan avdetle dayızâdeniz Sâide Hanım bir kere gelir; kendisine ne havâdis vereceğimi sorar. O da sizin gibi hikâyelerimi dinlemek ister. Kütüphanemi karıştırır, pek itina ile muhafaza ettiğim eşya-yı nefîsemi seyreder. Fırat'ta balık tutturup, eğlenmek küçüklüğünde pek hoşuna giderdi. Şimdi söylerimde “seni gördükçe kendimi yine o yaşta sanıyorum” der. Evladımın farkı olmadığı için pek çabuk göreceğim gelir. Daima evde oturmak bendenizi çabuk deli edeceği için bu hizmeti îfâ ediyorum. İki ay bir şehirde boş oturmak bendenize iki seneden güç gelir. Mutlaka bir makine sedası, bir su sesi, bir vapur kokusu, bir düdük âvâzesi işitmeliyim! Sabahı, akşamı tenezzühle seyretmeliyim. Bu gemideki yatağımla karadaki hanemin bendenizce bir farkı yoktur. Sağlam bir adam nasıl daima yatamazsa bu ihtiyarda evde bir türlü oturamaz!

— (Saate bakarak) Artık uykunuz gelmiştir. Arzu buyurursanız sizi yatak odanıza kadar götürüyüm?

— Teşekkür ederim, bendeniz burada biraz daha oturmak istiyorum. Siz yatmakta büsbütün serbestsiniz...

— Peki efendim emir sizindir. Biraz da yalnız olarak oturmak istediğinizi anladım! Allah rahatlık versin efendim. Kaptan yatak odasına gitti, saat gecenin dördü idi...

— Yerde, zalâm-ı leyl arasında muttarid âheng-i lâtif ile giden vapurun mevcûdiyetinden semâda, her zaman güzel görünen nücûmun tahayyüründen başka bir şey his ve müşâhede olunmuyor; güya bütün âlem bir fezâ-yı meçhûliyet idi! Bir aralık makinedeki ateşçilerin def’-i nevm için birbirine söyledikleri hây u hûyu ve bunu ta’kîb eden kürek sesi ocağın açılıp kapanması o hey’et-i sükûtu derin bir yerden ihlâl etti. Bacadan ziyâde duman ile kıvılcımlar tayerân ettiğini müteâkîb yine eski hale ric’at olunmuştu. Celâl, düşünerek kendi kendisine sorduğu; “Yalnız küçüklüğünü şöylece tahattur edebildiğim Sâide acaba nasıl bir kızdır?” Bu tefekkürün pek çok cihetlerini zihninde dolaştırdığı halde lezzetsiz bir dalgınlıktan başka bir şey bulamadı. Yavaşça kabinesine indi. Oracıkta uyuklayan bir Arap tâifeyi kaldırıp yatmasını emrederek kendi de bir çâryek sonra uykuya daldı.

Corneille’nin Fırat kenarında mürtefice bir sâhil-i ves’îyi tezyîn eden kasrın ihtişâmı cânibeynile arkasını alabildiğine ihâta eden bahçelerin ekâlîm-i hârreye mahsûs azameti Kaptan Hasan Bey’e ehemmiyyet-i tüccâriyesinden çok ziyâde hüviyyet-i gınâ vermişti.

Bir sabahleyin, daha şems-i münîrin tarâveti tulû’-i nûr-efşân olmadan konakta hazırlanıyorlardı. Hasan Bey bir arabaya, haremiyle Sâide ve bir câriye diğer arabaya binerek kendilerine husûsi iskelelik hizmeti îfâ eden bir çâryek uzaktaki muntazam sahile indiler. “El-cezire” vapuru da biraz sonra gözüktü. Bu hey’et-i istikbâliyyenin Celâl Bey’e telâkkisi pek samimi ve müştâkane bir manzara teşkil etmişti; hatta vapurdan çıkarlarken Ebû Selmân Sâide’ye dedi ki “Hani ya her vakit havadis sorardın! Bugün Ebû Selmân’ı görmeyi bile düşünmedin. Yoksa Celâl Bey’i getirdiğim için dargın mıyız?” Sâide bu sözlerden sıkılarak yalnız gayet beşâset kalple gülmekten başka bir cevaba muktedir olamadı...

Yarım saat sonra Hasan ve Celâl Beylerle büyük ve küçük hanımlardan teşkil eden bir meclis kasrın en alt katındaki müzeyyen ve geniş salonunun orta yerindeki mermer fiskiyenin kenarında musâhabâta dalmıştılar.

Hasan Bey Celâl’in sima ve etvârına bakarak dikkatle dedi ki:

— Celâl Bey’i on iki senede güç hâl ile ele geçirdik. Eğer bu seferde ricamı kabul etmeseydi bizi sevmiyor diyecektim.

— Estağfurullah efendim. On iki senedir geçirdiğim hayatın ne gibi şeylere masrûf olduğunu bilirsiniz. Zaten Avrupa'ya da zımnen muvâfakatınızı istihsâl ederek gittim.

Şimdi elhamdülillah kendi kendime bir meslek bulabilecek hale geldim. Yolda gelirken Ebû Selmân'ın dediği gibi ara sıra memleket değiştirmek insanı tecdîd ediyor. Bendenizde bu sebepten olmalı ki şu on iki sene zarfında hiçbir yorgunluk hissetmedim!

Hasan Bey — Sâide Hanım'ın Ebû Selmân'ı zaten kavli muteber zevâtandır! Öyle değil mi Sâide?

Sâide — (Önüne bakarak)...

Celâl, daha bu günden bazı tereddütlere dûçâr olmuştu. Hasan Bey, dolgun ve kır bıyıkları, tıpkı Celâl'e benzeyen iri kemikli vücudu, güneşten esmerleşmiş çehresi ile Celâl'in nazarında zeki, mert bir insan-ı kâmil mevkiî tutmuş ve kendisine bu defa ibrâz ettiği hürmet ve muhabbeti ise karşısında oturan Sâide'nin hayât-ı nisâiyyesine merbût bir tasavvurdan ileri gelmiş gibi görünüyordu. Sâide'yi erbâb-ı zekâyâ mahsûs bir nazar-ı serî ile istediği gibi süzdü, kızın çehresi yekrenk bir esmerliğe mâil idi. Kaşlar, gözler gayet güzel ve siyah, ağzı burnu lâtif, tenâsüb-i endâmı — boyu kısa ise de — ufak tefek tabir olunan bir intizâmı hâizdi...

Celâl kendi kendine diyordu ki “Bu gözler ihtimal ki şuarâ-yı Arap için bir girdâb-ı sevdâ olan çeşm-i siyâhtır! Fakat bence hiç; yüzünde ne kadar nüâns varsa hepsi siyah üzerine! Göz, kaş, saç, ten hepsinin esasında az çok siyahlık mevcut. Demin beni istikbâl ederlerken beraber gördüğüm kız acaba kimdi? Yüzünde o kadar renkler vardıki bu aklımın baharında bile yok!..” Bir müddet sonra yemek yenirken Celâl'in nazarı o beğendiği kızla telâkî etmişti.

— Yanında yer tutmuş olan büyük hanım efendiye soruyordu:

— Bu kız Çerkez'e benziyor.

— Evet Çerkez'dir.

— Bu memlekette gördüğüm için sordum! Size nasıl getirdiler?

— Dayınız Şam'da bulunan ahibbâsından birisine yazmıştı. Oradaki Çerkez muhacirlerinden alıp göndermiş. Terbiyesi pek yolunda fakat ziyâde hizmete gelemiyor. Vücutça nahiftir.

— (Kalbinde terahhum hissederek) Evet efendim hâli öyle gösteriyor. Onun hizmetine de ihtiyacınız elhamdülillah yoktur. Bendeniz böyle şeyleri dairenizde zîrûh bir süs makamında görürüm.

Sâide ile Celâl'in münasebeti hoş cereyân ediyordu. Celâl kalbine sahip bir fâzıl olduğu için hevâ-perestâne alakaları hiffet-i mizâç derekesinde görürdü. Hele misafir olduğu bir yerin câriyesine göz atmak vicdanınca en âdî ve süflî bir hıyânet idi. Onun için ismi “Hâlise” olan soluk pembe renkli, gök ela gözlü, kumral saçlı o nazik ve lâtif garibanın hayâli fikrine bile uğramadı. Şu kadar ki Sâide'yi de sevemedi, beğenemedi; onunla münasebeti bir ev içindeki iki karındaş çocuklarının merbûtiyyetinden başka bir şey değildi.

Yazık o Sâide'ye! Celâl'i vapurda gördüğü zaman o hayât-ı yekrenk içinde tasvirine bile sığdıramadığı bu kahraman çocuğu pek takdir etmişti. Etvâr-ı serbestânesi, sözü sohbeti, erkek güzeli çehresi pek hoşuna gidiyordu. İsteddiği Celâl'le daima beraber gülsün, تنها yerlerde uzun uzadıya konuşsun!

Evet, yazık o Sâide'ye! Belki ileride idbârına sebep olacak pek fena bir tabiata mâlik idi; yemek esnasında Celâl'le, Hâlise'ye dair ne konuştuklarını validesinden tahkîk etti. Bunu gece odasında düşündü, zihindeki tevehhüm o dereceye geldi ki “Ah şimdi Hâlise Celâl'in yanında mıdır? Suâlini titreye titreye fikrinden geçirdi. Geç vakte kadar azap içinde kaldı. Hâlise'yi görmek bile istemiyordu. Zaten küçükten beri ebeveyninden işittiği söz “Sâide sen pek kıskanç bir kızsın! ihtârı idi.

Hakîkat öyle pek kıskanç, pek müvesvis. Hem de o derecede ki lüzumsuz, pek ihtiyâsızcasına kulağına koydukları bir sözün esas mücessemeni gözü önünde müftehirâne temâşâ ederken ona bir başkasının tecâvüzünü, değil görmek, azıcık sezmek bile rahatını tesmîm ediyordu! Kendisine tehlikeli bir lâtife olan o söz “sen Celâl Bey'e nişanlısın!” sözüdür. Bunu kendisine eskiden tebşîr ettikleri zaman Celâl'in Paris'ten gönderdiği fotoğrafinada tesâhub etmişti.

Celâl! Ah o Celâl! Niçin kendisine dâire-i tekellüfde gösterdiği bir hürmet ve nezâketten fazla cemîleler de bulunmuyor. Sâide böyle şeylere pek harîs bir kıskanç...

Celâl'in ezmân-ı şebâbına, Avrupa'da ki müşâhedâtına dair – sorulursa söylenen – sözleri; Corneille'nin ahvâl-i muhtelifesine dair olan – Sâide'ce ehemmiyetsiz – suâlleri bu kızcağızı işbâ' edemiyordu!

Celâl sabahleyin pek erken ata binip hurmalıklarda geziyor, nehir kenarında balık avlıyor, çok kitap okuyor, dayısıyla ticaretgâha gidip şehirde de meşgul oluyor! Ah bunlar olmasa kenâr-ı âbda akşamın alaca karanlığında gezseler...

Celâl'i göremediği vakit birçok konuşacak, müzâkere edecek şeyleri varmış gibi fikri bir kalabalık içinde bulunurdu; karşı karşıya geldikleri gibi o meşgul fikir derhal boşalır, olanca havâssıyla Celâl'e mün'atıf olurdu. Günler geçiyor hâlâ bir teşebbüs yok!

Bir gün Celâl kitaplarını karıştırıyordu. Hâlise'yi çağırarak emir veriyordu:

— Şu anahtarla oradaki yol sandığını aç, içinde dört tane kitapla iki defter birde kutu var onları çıkarda yukarıdaki odama götür. Anahtarı da sonra bana getir...

Celâl çıktı, Hâlise bu hizmeti îfâ ederken Sâide'nin hışımla geldiğini gördü. Sâide nefesi kesilerek diyordu ki:

— Bütün gün bunları karıştırmaktan ne anlıyorsun. Çık dışarı!

Hâlise kemâl-i havf ile çekildi, gözleri doldu, elleri titredi. Âlem-i insâniyyetin bazı nimetlerinden zâlimâne mehcûr edilmiş olan şâyân-ı merhamet o nihâl-i iffetin sarsıldığı görüldüğü asıl adâleti aranırsa o, nâz ve nimetle bir “ser-nigûn fidanı” gibi büyütülmüştü.

Sâide bu garîbe-i tâli'i kolundan tutarak kapıya doğru çekti; kapının dışarısında âhenîn bir set gibi durmuş, demevî çehresi dalgalanmış kaşları çatılmış duran Celâl dedi ki:

Ona o işi bendeniz emretmiştim. Kızcağızın ne kabahati var?

Celâl oradan bir peri gibi nihân oldu...

Eyvah, eyvah! Sâide odasına çıkar çıkmaz kapıyı sürmeleyerek kanepeye kapandı. Çeşm-i siyâhından yaşlar boşanıyordu!

Büyük hakaret! “Kızcağızın ne kabahati var?” Öyle mi? Öyle ise kabahatli kendisi idi! Kızcağız! Zehir gibi bir tesâhub! O kızcağızı nehirde bir mahkûm gibi boğmalı! Ya o Celâl! O zâlim kahraman! Onu da öldürüp sonra cesedinin üzerinde can vermeli! Celâl'de selamlığa çıkmış düşünüyordu:

“Sâide’yi darlattım! Vâkı’â hakkımda var; bir mazlumu tahkîr ettiğine nasıl dayanılır? Ale’l-husûs başka bir halde hissettim! Fakat onu affeder!” Fikrinde Sâide’nin bir sûretle hatrını alarak işi ehemmiyetsiz bırakmaktan fazla bir tasavvur bulunmadı! Bununla beraber yine Hâlise’yi himâye etmek fezâil-i vicdâniyyesinin burcu idi.

Akşam yemeğine oturdular. Hasan Bey Sâide’yi sordu. Baş ağrıyormuş yemeyecekmiş dediler. Celâl olduğu yerde bir ıztırâb-ı amîk hissetti. Hasan Bey’in gülerek “Bu nazlarda yeni mi çıktı?” sözü Celâl’e ferah-ı kâzib verdi. Gece Sâide meclise bir çâryek kadar dâhil olarak güya gidip yattı. Celâl bu halleri lâıyksız görüyordu. Bir gün sonra, sabahleyin Celâl odasından çıktığı vakit Sâide’ye tesâdüf etti. Hırçın kızın gözlerinde ayân bir mahzûniyet görünüyordu. Birbirlerine âşinâlık ettiler. Celâl bu tesâdüfû ganimet bildi. Evvelsi gün sizi galiba darlattım? Kusurumu af buyurunuz...

Sâide Celâl’e dik dik baktı, bir tebessüm hüzn-engîz ile cevap verdi:

— Estağfurullah kabahat câriyenizde oldu!

— Hayır, böyle sözlere lüzum görmemelisiniz; size benim hürmetim vardır.

— (Mahzûn-âne önüne bakarak) Teşekkür ederim, insan çok sevdiğinin sözünden çabuk kırılır!

— Bu da başka bir cihettir. Beni affettiniz mi onu isterim?

— (Celâl’in yanından uzaklaşarak) Sizi cihân affeder!

Celâl bu son sözden ürktü. Vicdânı bir teneffür hissetti. Çünkü taşkınlık idi...

Celâl, Sâide ile barıştığı ve muâmeleleri yine evvelki hâli bulduğu halde bir kasvet-i dâimîye müptelâ idi. İzdivaç sözleri uzaktan uzağa devrâne başladı. Bu hâl, Celâl’i sıkıyordu. Bir gün selamlıkta Ebû Selmân ile görüşüyorlardı. İhtiyarcağız münâsebetle dedi ki:

— Siz bu kadar fezâili kimden öğrendiniz? Allah sizi bu aileye bağışlasın. Dayınız, yengeniz, nişanlıınız (!) sizi bir defîne gibi gözlerinden ayırmamalıdır!

Celâl verecek bir cevap bulamadı. Ebû Selmân devam ediyordu:

— Bu servet sizin rahatınız, saâdetinize bir medâr-ı zâhirîdir. Fakat sizin de buna karşı gayet büyük lütfunuz olacak ki evde şeref-i âileyi muhâfaza ve belki daha tezyîddir.

— Evet fakat şimdiki halde burada kalmasam daha muvâffaktır. Çünkü İstanbul'da ziyâdece alâkalarım, işlerim var. Onlar hiç yüzüstü bırakılmaya gelmeyecek!

— (Mütefekkir-âne) Demek avdet niyetindesiniz?

— Evet, fakat şimdi değil, sözce münâsebet geldi de onun için söylerim. Bununla beraber nâmuslu bir adam sözünü fikrine muhâlif söylememelidir. Doğrusu aranırsa benim nişanım daha yoktur, bu cihet bence büsbütün meçhûldür. O daha sonraları düşünülecek bir şey!

Aradan üç gün geçti. Girdâb-ı kasvete düşen Celâl dayısıyla yengesinin etvârında kedernâk bir durgunluk görüyordu. Yalnız Sâide eski halde idi. Meğerse bî-çâreye hakikat hâli söylememişler.

Sâide, Celâl'in kendisine karşı var zannettiği muhabbeti bir kerecik olsun denemek mecburiyetini pek ziyâde hissetti. Çünkü o sabahki taleb-i afv da kendi fikrinde bir boy muhabbet duymuştu! Celâl'in fikr u vicdânı de bir noktaya temas edip orada biraz durmaktan hâli kalmıyordu. Çünkü "Sizi cihân affeder!" hoş bir söz değildi; âdetâ taşkınlık idi. Bu sözü, bu sözün kâilini sevmemeye meyli ziyâde idi. Arada sırada Hâlise'nin acı sözlerle oradan oraya sürüklendiğini müteeffir-âne görüyordu. O masum çiçek bir iki hafta içinde âdetâ zayıflamış, gözleri his olunur derecede çukurlaşarak sönük gibi olmuştu...

Hâlise gamnâk idi. Lâtif dudaklarının ibtisâm-ı sabâhîsi görünmedikten başka eski intizâmı kalmamış, saçları dolaşık, eteği düşük dimâğı eski sür'at-ı tefehhümden azıcık mahrûmiyetle sersem olmuştu!

Of! Artık bu hal devam etmemelidir. Çünkü Hâlise'ye yazıktır. Yedi yaşında ana kucağından ayrırlıp getirilen bu bî-haber gurbetzedenin daha on beş yaşında soldurulması iktizâ eder.

Bir gece Celâl yatak odasında Fransızca gazetelerini okurken Hâlise, elinde bir tezkire ile içeri girdi; Celâl'in suâlinden evvel "Dayı beyiniz gönderdi." deyivererek bir kenara çekildi. Tezkirede şunlar muharrerdi: "Hâlise her nedense İstanbul'a gönderilmesini istiyormuş; sabahleyin Ebû Selmân ile bir İstanbullu yolcu gelip kendisini alacak. Lalanıza teslim edilmek üzere bir mektup vermenizi tasvib ettim. Bir müstefreşeliğe satılincaya kadar onların yanında kalması münâsip görüleceği tabiidir oğlum."

Bilâ-ihiyar Hâlise'ye baktı. O boynu bükük mazlumenin bir gazaba uğratıldığını anladı. Tezkireye de cevap vermek lâzım geliyordu.

— (Teessürünü gizleyerek) Sen İstanbul'a gitmek mi istiyorsun?

— (Gözleri dolarak) Hanımefendi öyle emretmiş.

— Halise'ye bir şey söylemeksiniz tezkireye şu cevabı yazdı.

— “Emr-i devletinizi ifâya âmâdeyim. Şu kadar ki şimdi Halep'ten ötesini kış basmış olduğundan kızcağız yollarda pek zahmet çeker. Bendenize kalırsa birkaç ay te'hîr buyurmalısınız bâki irâde.” Tezkireyi bükerek uzattı. Kızcağızın eli şiddetle titriyordu. Celâl enzâr-ı merhametiyle bu metrûke-i bahtı taltîf ederek “Sen merak etme burada kalman için ricâ ettim!” dedi. Hâlise hâmî-i müşfikinin eteğini öpmeye eğildiği zaman iki mütehassis elin ser-elem-nâkını tutarak “Vah zavallı Hâlise!” dediğini işitti. Dışarıya çıktı suffenin zayıf ziyaları arasında gözlerini silerek bir hayâl-i zâil gibi Beyin dairesi yollarında gâib olduğu sırada iki zıll-ı müteharrikin müftefiyâne savuştukları görüldü! Celâl ıztırâb u vicdânından kâinata sığamıyordu!

Dayı Bey Celâl'in cevabını münâsip gördü. Fakat mâhirâne savuşan o iki zıll-ı müteharrikten birisi olan Sâide menzûl gibi bir halde odasına götürüldü!

Diğeri olan validesi, Sâide'nin vücudunu ovuşturuyor, yüzüne kolonya suları sürüyor, mümkün olduğu kadar teselli ediyordu... Büyük hata! Çünkü o tezkireyi Hâlise ile göndertip sonrada şüphe ettikleri hâli re'y-ül ayn görmek için bir tarafa gizlenen âkile-i deverân Sâide'nin iğfâl ettiği annesi idi. Kızına diyordu ki:

— Sâide bu kıskançlık bir gün seni fenâ eder. Celâl o hareketi kalbinin merhametinden yaptı. Dikkat etmedin mi Hâlise'nin başını ellerinin içine aldığı zaman hâlinde yalnız bir merhamet görünüyordu; onu başka niyetle sevse hareketi de başka türlü olurdu. Hiç meraklanma o kız buradan şimdi bile çıkar...

— (Ağlayarak) Celâl sizin anladığınız adam değil! Ben Hâlise'nin gitmesiyle de kanaat edemem. Celâl beni beğeniyor mu? Burasını çok tecrübe etmek istedim hâlâ bir şey anlayamadım...

— Onunda tecrübesi kolay!

...

Ertesi günde müz'ic bir sıkıntı ile memlû idi. Celâl sabahleyin dayısıyla havuzlu salonda görüştü. Gece sonradan verdiği karar üzerine Hâlise'nin İstanbul'a gitmesini muvâfık görüyordu. Mevsim kış olsa bile Hâlise'yi – dayısının tenbihât-ı müessiresi sayesinde – kemâl-i râhatla İstanbul'a götüreceklerinden emin idi. Lalasına hitâben hazırladığı mektupta Hâlise'nin kendine ait olduğu ve kendisi ilkbaharda İstanbul'a gelinceye kadar kızcağıza itina ile bakılmasını uzun uzadıya yazdı. Başka işlerine dair evâmir ilave etti...

Gözlerinden mazlûmiyet yaşları dökerek Hâlise oradan çıkarıldı. Bir müddet sonra dayısıyla idarehâneye inen Celâl vapurda bir dakika Hâlise'yi görerek “Ben İstanbul'a gelinceye kadar bizde kalacaksın ağlama!” diyebildi. Celâl o gün ıztrâbât-ı vicdaniyye ile mestûr bir halde gezdi. Ahvâl-i kalbiyesi yine değişmemişti: Sâide'den gittikçe sıkılıyor; Hâlise'yi âşık-âne sevmiyor fakat ona hasbî merhamet ediyor, onu bir hemşire gibi himâye etmek istiyordu...

Akşam avdet edildi. Salonda müsâdif olduğu Sâide'nin yüzü; korkunç bir vahşeti, me'yûs bir hâli ifşâ ediyordu! Gözleri; mahmur, reng-i esmeri; sarı, çehresi elem-nisâr bir tavır ile düşük. Bir yere saplanıp kalan nazarı fikrindeki müthiş, mütereddid tasavvurlardan nişâne idi... Hasan Bey'in, büyük hanımın tasavvurları artık izdivaç meselesini bir karar-ı kat'îye bağlamaktı. Sâide'nin korktuğu cihette ortaya kondu. Hasan Bey diyordu ki: “Benim bu servetim; Celâl'i öyle fikirler taşımaktan men' eder!” Şimdi Celâl'in iskândîl edilmesi kalmıştı.

• • •

Gece saat bir de sükûn-i leyl içinde bir hışırtı ile yağmur yağmaya başlamıştı.

Celâl, pencereyi açarak âheng-i rahmeti dinlemekte bir safâ-yı kalp hissetti. Pencerenin dışarısına uzatmış elini ara sıra ıslatan yağmur taneleri hoşuna gidiyor; yerden su'ûd eden taze bir toprak kokusu meşammını, hüzn-efzâ bir his vererek, ta'tîr ediyordu. Olukların şarılıtsı ahengi tezyîn etti, Celâl bir atâlet-i vücûd ile kendinden geçmişti.

Yarım saat sonra dayısıyla yalnızca bir odada oturuyorlardı.

Dayısı, kemâl-i mülâyemet ve ciddiyetle söze başladı:

— Sizi muzdarip mi yoksa memnun mu edeceğim burasını bilemediğim için söylemekte tereddüt ediyorum. Sâide'yi size versek alır mısınız?

— (Biraz sıkılarak) – Teenni ile – Teveccühünüzün minnettariyım. Fakat kendilerini mesut edemem diye korkarım.

— (Biraz düşünerek) Bu ciheti hiç düşünmek istemem çünkü siz zeki, ma'lûmatlı ve hüsn-i ahlâk sahibisiniz.

— Teveccühünüzün yine minnettariyım. Bunu her vakit tekrar ederim. Daha yirmi beş yaşında evlenmek bendeniz için yapılamayacak bir şeydir. Hayatımın meçhuliyet-i atiyesinden kat'-ı nazar, her bir hali bendenizce mertebedir. Otuz yaşını ikmâl etmedikçe evlenemeyeceğim. Kerimenizi o vakte kadar bekletmemeniz her cihetle muvafık olur.

— (Mahzûn-âne) Peki sonra bir hali zamanda buna dair yine görüşürüz...

Bu sözlerin hepsini Sâide kapıdan dinleyerek merdûdiyyetini ye'sin son derecesinde işittiği için tecennün etmiş bir felâket-dîdeden farkı kalmamıştı. Halsiz halsiz odasına giderek o kadar ağladı, o kadar gözyaşı döktü ki Celâl bunu görse, bu hafâyâya âgâh olsa, Sâide'yi dünyada her bir emeline nâil ederdi. Sâide, ağlamasını keserek derin derin düşündü Celâl'den niyâz-ı merhamete karar verdi!

— Celâl odasına çekildiği zaman ardı arası kesilmeyen yağmurun kalbine verdiği hüzn-i tabîye tutulup kalmıştı. Medîd bir dalgınlık arasında çocukluğundan başlayarak tâ o güne kadar hâtıra-i ömründe mahfûz olan sergüzeştini düşündü. Sâide'den yine bilâ-ihiyar nefret etti. Yağan yağmurlar arasında tûfâna tutulmuş nâme bir güvercini andıran vapurun Fırat'ta nasıl gitmekte olduğunu keder-nâk bir baş sallamasıyla tahattur etti. Hâlise'ye yine acıdı.

• • •

Sabahleyin kalktığı zaman daha güneş doğmamıştı. Pencereden medd-i nazar ettiği sırada gördüğü yağmur dinmiş, kavâfil-i sehâb çekilmiş, yerler nev-demîde bir tarâvetle nev-bahâr eyyâmını andırmış! Âni bir karar neticesi olarak hemen giyindi alt kata indi, selamlığa çıkarak at hazırlamalarını emretti. On dakika sonra konaktan ata binerek çıkarken şu haberi bırakıyordu: “Ben hurmalığa gidiyorum. Sorarlarsa öyle söyleyiniz.” Sahili takip ederek atını sürdü.

Nehir bulanık rengiyle nevm-i seherin sükûnet-perver gafletini ihtâr ederek akıyordu. Celâl, hayâlinde yaş bir serinlik hissetti. Ufak pembe bir renk dil-pezîr

altında hande-nümâ, kırlar muvakkat bir tarâvet-i neşe-nâk ile mütebessimdi. Celâl yolunu sahilden ayırarak ovaya çevirdi. Arasına tesâdüf etti ki nebâtâtın iri yapraklarının arası daha yağmur suyuyla dolu idi. Hurma ağaçlarına baktı temyîz bir reng-i hadrâ ile elvâh-ı bedeviyeye letâfet-i nessâr idi. Hem nehire, hem karaya hâkim bir mevki' bularak Celâl atından indi dizgini koluna takarak ve hurma ağacına istinâd ederek oturdu. Büsbütün boş görünen bu âlem-i vesî seyrediyordu. Güneş doğdukça bâdiye-i vahdet parlak renkler gösteriyor, nehir kırmızılaşıyordu. Sahâ-i nazarından büyük büyük kuşlar geçti, karşı ki sahilde hayme-nîşin çiftçi çocukları su dolduruyorlardı. Tekrar atına binerek yine sahili takibe başladı.

Tâ uzakta birkaç katâr develerin güç işitilen çan sesleriyle şehre muntelhî caddeden gittiklerini gördü. Birtakımları da nehirden su içiyorlardı.

Epeyce dolaştıktan sonra tekrar evvelce atından indiği ağaç altına avdet etti yine evvel ki vaziyeti aldı. At başını kaldırıp etrafa bakınarak eşiniyordu “Sizi aramaya geldim!” sözleriyle arka taraftan birisinin geldiğini işitti. Sesi zaten tanımişti. Sâide! Celâl’in yanına gelmiş diyordu ki:

— Yağmurdan sonra buralarda gezmek pek hoştur. Sizin geldiğinizi işittiğim gibi duramadım ben de geldim.

— (Mütehayyir-âne) Kiminle geldiniz?

— Araba şurada duruyor. Dadımla Mansur’u beraber aldım geldim.

Söz tükenmişti. İkisi de ne yapacaklarını bilemeyerek ayakta kaldılar. Sâide (Celâl’in atını okşayarak) Bu atın rengini ne kadar severim!

C — Evet pek güzel hayvandır.

Sâ — bugün bir halsizliğim var. Şurada biraz dinlenmek istiyorum.

Yere oturdu Celâl’e dedi ki: “Kuzum sizde oturunuz!”

Sâide, güzel gözlerini hiç kırpmayarak Celâl’ine dikmişti. Sevdiğinin nezdinde her türlü varlığın nasıl mahvolup gittiğinden haberdâr değildi. Celâl pek sıkıntıda idi fakat ne yapsın? Göz hapsi hâlâ bitmedi, Sâide iki ellerini sağ dizinin üzerinde kitlemiş olduğu halde istiğrâka düşmüştü.

Of fena bir hâl, küstâh-âne bir sual: Sâide neden sonra Celâl’ine şunu sordu:

— Beni hâlâ sevmiyorsunuz öyle mi?

Celâl titredi. Gazûbâne nazarıyla Sâide’ye bakarak dedi ki:

— Rica ederim böyle şeyler sormayınız.

— Bunu anlamazsam ölürüm!

— Siz nasıl bilerseniz öyledir!

— Ah Celâl benim bildiğim... Kendini zapt edemedi çocuk gibi ağlayarak Celâl'in kucağına düştü.

Celâl atı bıraktı, Sâide'yi kollarından tutup silkerek ayağa kaldırdı. Fakat kızın kolları arasından kendini kurtaramıyordu.

C — Beni bırakınız! Rica ederim kendinize geliniz!

Sâide kemâl-i inkiyâd ile mahbûsunu salıverdi. Gözlerini silerek ağaca dayandı Celâl'e dedi ki:

— Beni affet, ne yaptığımı bilmiyorum!

Celâl mütehayyirdi. İkisi de bir müddet gayr-ı müteharrik kaldılar. Celâl; Sâide'nin çehresini pek değişmiş buldu. Manevî, bir ihtirâk Sâide'yi ateşlere atmıştı.

Sâide yavaş yavaş yürümeye başladı. Celâl, atı yedeğinde çıkararak onu takip ediyordu.

Fenâ bir his ile kızı gözden geçirdi. Sâide'nin yüzü pek çirkindi, gözlerinin akı evvelkinden ziyâde, dudaklarının rengi mosmor bir halde idi. Yürürken sendeliyordu! Celâl kendi kendine, şu mecnûneyi tezevvüc etmek kararını icbâr-ı vicdân ile veriyordu. Arabanın yanına geldiler, Sâide bir sürat-ı asabiyye ile kölesi Mansur'un atı üzerinde görüldü!

Dâyesi müteaccib-âne sebebini sordu. Sâide soğuk soğuk gülerek dedi ki: “Celâl Bey'le biraz dolaşacağız!” Celâl şaşkın bir nazarla dâye hanıma bakarak atına bindi. İleriye doğru yürüdüler araba da geriden ağır ağır geliyordu. Artık Sâide'nin cinnetine şüphe yok! Hurmalığın kenarına geldiler. Oradaki düzlükte yakışksız bir tavr-ı garîb takınarak atını oynatır iken ani bir sayha ile “Celâl Bey” feryâdını müteâkib Sâide yıldırım seriyle uçuyordu. Celâl'de bunun arkasından atını dizgin etti. Kızın kırmızı cârî temevvüc ederek arkasından düşmüştü. Celâl'in tamam yetiştği anda idi ki ikisi de Fırat'ın girdâb-ı mahûfi içinde yuvarlanarak nihân oldular. İki saat sonra yalnız Celâl'in naaşı bulundu. Sâide'nin atı da kendisi de ebediyen gâibti!

“Fırat Nehri’nde”, *Mektep*, nr. 9, 21 Nisan 1310 (3 Mayıs 1894), s. 391-404.

2.3.1. Öykünün Çözümlemesi

Fırat Nehri’nde hikâyesi kurgu olarak hikâyenin asıl kahramanı olan Celal’in, etrafında şekillenmektedir. Hikâyenin ilk iki paragrafı tüm olay ve aksiyonların merkezinde yer alan Celal’in kişiliği ve yaşamı üzerinedir. Hikâyenin bu kısmında yazarın, Celal’in şahsı ile ilgili iki paragraflık bilgiler sunması, hikâyenin geri kalan kısımlarında adeta okuyucuya bir ön bilgi verilmesi amacını taşımaktadır. Celal’in vasıflarının anlatılmasıyla başlanan hikâye, Celal’in dayısı Hasan’ın yanına gitmek için yola çıkmasıyla devam eder. Hikâye’nin çözüm bölümü olan Celal’in konakta geçen günleri, okuyucuda merakın yanında heyecanda uyandırmaktadır. Celal’in merhameti ve olaylara bakış açısı karşısında Saide’nin kıskançlık ve düşmanca tavırları olayların oluşumunda önemli yer tutar. Hikâyenin çözüm kısmı kıskançlığın ve düşmanlığın şahısları ölüme götürmesiyle son bulur. Saide, içinde Celal’e karşı olan ve günden güne artarak çoğalan sevginin karşılık bulmaması neticesinde kıskançlığına yenik düşerek cinnet geçirir ve kendisiyle birlikte Celal’i de ölüme götürür.

Hikâye, Maupassant tarzı klasik bir olay öyküsüdür. Hikâye öncelikle olayın kahramanı olan Celal’in tanıtımıyla başlar. Yazar Celal’i tanıtarak okuyucunun sonraki satırlarda Celal’e bakış açısına da etki eder. Hikâyenin serim kısmı kısa tutularak düğüm bölümüne geçilmiş ve burada okuyucunun merakını ve ilgisini uyandıracak kısa diyaloglarla bezenmiş mekân tasvirli cümlelerle hikâyeye şekil verilmiştir. Bu bölümde okuyucunun ilgisini uyandıran ve merakını cezbeden konular, çözüm bölümünde giderilmiştir.

Hikâyedeki asıl olaylar ve aksiyonlar Celal’in dayısı olan Hasan’ın evine gelmesiyle başlar. Hikâyede kıskançlık ve merhamet duyguları yoğun bir şekilde işlenir. Celal’de eğitim, ahlak ve merhamet duyguları yoğun bir şekilde sunulurken

Saide’de bu duyguların yerini yoğun bir kıskançlık ve zamanla düşmanlık almaktadır. Celal’in Merhameti ve Saide’nin kıskançlığı, üçüncü bir şahıs olan Saide’nin annesinin gözünde şu cümlelerle yer bulur “*Sâide bu kıskançlık bir gün seni fenâ eder. Celâl o hareketi kalbinin merhametinden yaptı. Dikkat etmedin mi Hâlise’nin başını ellerinin içine aldığı zaman hâlinde yalnız bir merhamet görünüyordu; onu başka niyetle sevse hareketi de başka türlü olurdu. Hiç meraklanma o kız buradan şimdi bile çıkar*” aslında bu ifadeler yazarın kendi düşüncelerinin iç monolog yöntemiyle üçüncü bir şahıs olan Saide’nin annesinin gözünden sunmasıdır.

Saide’de kişiliğinde var olan ve Celal’in konağa gelmesiyle yoğun bir şekilde hissedilen kıskançlık, yazar tarafından şu şekilde sunulmaktadır. “*Büyük hakaret! “Kızcağızın ne kabahati var?” Öyle mi? Öyle ise kabahatli kendisi idi! Kızcağız! Zehir gibi bir tesâhub! O kızcağızı nehirde bir mahkûm gibi boğmalı! Ya o Celâl! O zâlim kahraman! Onu da öldürüp sonra cesedinin üzerinde can vermeli*” Saide’nin Celal’in bir sözü üzerine aklından geçen bu düşünceler Saide’nin kişiliği üzerinde de bize bilgi vermektedir.

Hikâyenin düğüm kısmında geçen “*Yalnız küçüklüğünü şöylece tahattur edebildiğim Sâide acaba nasıl bir kızdır?*” şeklindeki ifade hikâyenin geri kalan kısmının nasıl geçeceği hakkında da bir ipucu vermektedir. Kahramanın yolculuk sırasında dayısının kızı olan Saide’yi düşünmesi ona duygusal bir bağlılığının ve merakının olduğunu göstermektedir. Vapurda Celal’in Saide’yi düşünmesi okuyucu üzerinde, Celal ve Saide etrafında hikâyenin ne şekilde cereyan edeceği hakkında merak uyandırmaktadır. Hikâyenin çözüm bölümünde yazar Celal’in düşüncelerini “*Celâl odasına çekildiği zaman ardı arası kesilmeyen yağmurun kalbine verdiği hüzn-i tabîye tutulup kalmıştı. Medîd bir dalgınlık arasında çocukluğundan başlayarak tâ o güne kadar hâtıra-i ömründe mahfûz olan sergüzeştini düşündü. Sâide’den yine bilâ-ihyâr nefret etti*” şeklinde ifade ederek aslında Celal’in Saide ile ilgili merakının Saide’ye karşı bir nefret, aynı zamanda acıma şeklinde sonuçlandığının göstergesidir.

Hikâyede daha küçük yaşlardayken alınıp konağa getirilen Halise, Celal’in merhameti ve Saide’nin kıskançlığı arasında adeta esir kalmıştır. Bu esaretten

kurtulmanın yolu olarakta konaktan ayrılması yazar tarafından uygun görülmüştür. Halise, tıpkı yaşamı gibi düşünceleri ve duygu dünyasıyla da Celal'in merhameti sebebiyle Saide'nin esaretinde geçmektedir.

Öykü yazar tarafından tanrısal (hâkim) bakış açısıyla anlatılır. Yazar, hikâyenin kahramanı olan Celal'in iç dünyasına hâkimdir. Onun aklından geçen sözleri ve düşünce dünyasını hikâyenin farklı yerlerinde sergilemektedir. “*Celâl dünyada en ziyâde telezzüz ettiği bir şeye nâil olmuştu: Seyâhat! Kendi fikrinde efkâr ü enzârı türlü ezvâk ile teshîr edebilirdi. Şehrin oralara mahsûs hâli, Fırat'ın cereyânı, gurûbun hüznü Celâl'i sermest-i lezzet eylemişti.* Kahramanın seyahate bakış açısını, sanki kahramanın kendisi anlatıyormuş gibi yazmak tanrısal bakış açısını bize açık bir şekilde göstermektedir. Yine hikâyede geçen “*Yalnız küçüklüğümü şöylece tahattur edebildiğim Sâide acaba nasıl bir kızdır?*” Bu tefekkürün pek çok cihetlerini zihninde dolaştırdığı hâlde lezzetsiz bir dalgınlıktan başka bir şey bulamadı.” ifadeler yazarın kahramanın aklından geçen düşünceleri açık bir şekilde ifade etmesi tanrısal bakış açısının apaçık bir örneğidir. Hikaye boyunca bu tür örneklerle sık rastlamaktayız ayrıca yazar sadece kahramanın iç dünyasını değil diğer kahramanlarında iç dünyasına hâkim bir şekilde hikâyede dile getirmektedir. Hikâyede geçen ““*Yazık o Sâide'ye! Celâl'i vapurda gördüğü zaman o hayât-ı yekrenk içinde tasvirine bile sığdıramadığı bu kahraman çocuğu pek takdir etmişti. Etvâr-ı serbestânesi, sözü sohbeti, erkek güzeli çehresi pek hoşuna gidiyordu. İsteddiği Celâl'le daima beraber gülsün, تنها yerlerde uzun uzadıya konuşsun!*” şeklindeki ifadelerde de görüldüğü üzere yazar bu kez Saide'nin düşünce dünyasını dile getirerek aynı zamanda ona acıdığını da açık bir ifadeyle göstermektedir. Bura da geçen “Yazık o Saide'ye!” sözüyle yazarın şahıslara bakış açısı da görülmektedir. Yazarın kendi hislerini dile getirip Saide'ye acıması okuyucu üzerinde de böyle bir düşünce oluşmasına yön vermiştir.

Ayrıca yazar, hikâyeye sadece tanrısal bakış açısıyla değil aynı zamanda kahraman bakış açısıyla da yaklaşmıştır. Hikâyenin bazı bölümleri olduğu gibi kahraman ve diğer şahıslar arasındaki birincil ağızdan çıkan diyaloglar geçmektedir. Yazar tarafından kahramanlar düşündürülerek iç monolog tekniği ile kahramanın düşüncesi ve duyguları sıralanmıştır. Bunun dışında yazar hikâyeye içerisinde

kahraman ve diğer şahıslar arasında diyaloglar kurarak karşılıklı konuşmalar şeklinde birincil ağızdan gerçekleşen konuşma ve düşüncelere de yer vermektedir.

Hikâyenin şahıs kadrosu zengin tutulmuştur. Hikâyenin asıl kahramanı olan Celal etrafında hikâye dönse de hikâyede yer alan Ebu Selman ve Saide de hikâyede yer edinme bakımından önemli şahıslardır. Şahısların hikâyede önemli yer tuttuğu yazar tarafından fiziki ve kişilik özelliklerinin anlatılmasıyla anlaşılmaktadır. Hikâyede Ebu Selman'ın *“Yetmiş yaşlarında metin, terbiyeli, dinç bir ihtiyar baş kaptan olarak kendisine tanıtıldı”* Celal'in dayısı Hasan'ın *“Hasan Bey, dolgun ve kır bıyıkları, tıpkı Celâl'e benzeyen iri kemikli vücudu, güneşten esmerleşmiş çehresi”* Saide'nin *“Kaşlar, gözler gayet güzel ve siyah, ağzı burmu lâtif, tenâsüb-i endâmı — boyu kısa ise de — ufak tefek tabir olunan bir intizâmı hâizdi”* ve Halise'nin de *“soluk pembe renkli, gök ela gözlü, kumral saçlı o nazik ve lâtif gariban”* şeklinde ifade edilmeleri yazarın diğer şahıslara da önem verdiğinin göstergesidir. Hikâye de adı geçen bu şahıslar dışında dadı, lala, daire kahyası, Mellah Cafer, Abdulbasir ve Mansur gibi şahısların da hikayenin birkaç yerinde adlarının zikredildiğini görmekteyiz.

Olay öykülerinde mekân önemli unsurlardandır. Fırat Nehri'nde hikâyesinde de bazı mekânlar tasvir edilerek hikâyede önemli vurgular yapılmıştır. Özellikle mekân tasvirleri hikâye içerisinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Celal'in yolculuğu sırasında Elcezire Vapurunun iç mekânı ile ilgili *“Vapurun kış taraf güvertesinin üzerindeki muntazam ve dört kabineli salonun üstü güzel bir köşk balkonu gibi dört tarafa nâzır olduğu için Celâl'in belki hiç inmemecesine bir mekânı oldu.”* şeklindeki ifadeler mekânın kahramanı etkilemesi ve kahramanın mekâna duyduğu hayranlık hakkında okuyucuya bilgi vermektedir.

Hikâyede gemicilik ve gemi kaptanının yer edinmesi mekân unsurunu da ön plana çıkarmıştır. Hikâyenin içine yerleştirilen kaptan Ebu Selman'ın konuşturulmasıyla birçok mekân ismi de hikâyede yer edinmiştir.

Hikâyede mekân, olayın akışı içerisine serpiştirilen küçük anektodlarda kullanılmaktadır. *“Pek çok memleket, pek çok adam, pek çok fırtına gördüm. Dünyanın en az kimselere görünen en güzel manzaralarını, en vahşi levhalarını seyrettim. Zaman olduğu tulû-i şemsten evvelki manzarayı gemiden seyrederken hâl-i*

şebâbımda yüreğimi bir lezzet, bir neşeye saatlerce müstağrik gördüm” hikâye de gemi ve kaptanın olması ister istemez farklı mekân ve farklı hikâyelerinde ortaya çıkmasına vasıl olmuştur. Yine hikâyede geçen *“Yarım saat sonra Hasan ve Celâl Beylerle büyük ve küçük hanımlardan teşkil eden bir meclis kasrın en alt katındaki müzeyyen ve geniş salonunun orta yerindeki mermer fıskiye kenarında musâhabâta dalmıştılar”* şeklindeki cümlede mekân tasvirinde yer alan bu ifadelerde mekânın güzelliği, şahısların duygu dünyasına etki eder gibi bir bağlantı kurulmuştur.

Hikâyede seyahat konusu da ele alındığı için ister istemez İstanbul, Paris, Fırat Nehri, Elcezire Vapuru, Umman, Hint, Basra Denizi, Bahri Ahmer, Fransa, Algerie Vapuru, Cezayir, Marsilya, Kanarya Adaları, Senegambia, Zengibar, Cava, Avrupa, Anvers, Büyükada, Bombay, Corneille, Şam, Halep gibi birçok şehir ve ülke isimlerinin kullanılmasını sağlamıştır.

Hikâyede zaman kavramı olarak bir sabah, bir akşam, sabahleyin, bir gün, bir gün sonra, evvelsi gün, ertesi gün, gece, mevsim kış olsa bile veya ilkbaharda gibi ifadelerden yola çıkarak hikâyenin birden fazla güne sığdırıldığı belli bir zaman veya tarih söylenmediği ancak yolculukla geçen günler ve hikâyenin konakta geçen kısımlarından hikâyenin uzun bir zamana yayıldığı görülmektedir.

2.4. Akıllı Baba

Nâhiyenin ileri gelenlerinden Abdülkerim Ağa akıllı başında bir adamdı. Tarlaları hep güzel ekilmiş, hayvanları iyi besilenmiş, evinin önü her vakit temizdi. Ondan çokları akıl danıştırdı. Danışmayanın bile bir kusurunu görürse yüzüne söyler, hem de nasihat verirdi. Bir gün bayrama bir hafta kala oğlu Hâşim’i beraber alarak nâhiyeden altı saat uzaktaki kasabaya götürdü. Kerim Ağa’nın arzusu hem kasabadan öteberi satın almak, hem de Hâşim’e orayı göstermekti. Çünkü Hâşim on yaşına gelmiş, daha kasabayı görmemişti. Bu sene nâhiyedeki ibtidâ’î-yi mektepten kasabadaki rüştiyeye girecekti. Kasabadaki dayısının evinde kalarak mektepte okuyacaktı.

Baba oğul kendilerinin yük arabasına binerek şehre indiler. Çarşı pazarın kalabalığı Hâşim'in hoşuna gitti. Yine baba oğul büyük câmide öğle namazını kıldıktan sonra çarşı boyunda gezmeye başladılar. Kerim Ağa'yı bazı tanıyanlar buyurun ettiler, bir kahvede oturdular. Hâşim geleni geçeni seyretmeye dalmıştı. Biraz sonra dayısı tarlasından geldi. Buluştular, eve giderek biraz rahat ettikten sonra yine çarşıya çıktılar. İkindiüstü olmuştu. Hükümetin memurları, kâtipleri hep sokağa çıkmış olduklarından caddede daha çok gelen giden vardı. Bir takım çocuklar da mektepten dağılıyorlardı. İçlerinde üstü başı eski fakirleri çoktu. Hâşim bunların hepsine birer birer bakıyordu. Memur efendilerden birkaç kişi daha geçtiler. Bunlar başkalarına benzemiyordu. Üst başları temiz ve alafranga idi. Hâşim dayanamadı, babasına sordu: Baba, bak bu beylere. Bunlar kimdir? Dedi.

Kerim Ağa gülerek sordu:

— Deminden beri gelip geçenleri sormadın da bunları neden soruyorsun?

— Bunlar güzel giyinmiş beyler, büyük adamlar!

— Öyle sanıyorsun oğlum ama iş başkadır. Güzel giyinmek iyi şeydir. Fakat buna aldanma yavrum. Bu efendiler memurdur. Hükümet adamıdır. Böyle olanlar eğer yalnız yazı ile iş gören memur ise özenilecek bir şey olmasa gerek..

Bu söz üzerine Hâşim merak etti. Babasına dedi ki:

— Öyle ise beni neden mektebe veriyorsun? Niçin okuma yazma öğren diyorsun?

— O başkadır. Sen mektepte okuyunca hemen böyle memur olmak mı istersin? Okumak yazmak dinini, hesâbını, işini bilmek içindir. Dünyanın hâlini daha iyi anlamak içindir. Yoksa böyle olmak nedir ki! Eğer bu efendiler sanat sahibi iseler ona diyeceğim yok oğlum. Geçende bize gelen hâkim gibi, mühendis efendi gibi ellerinde sanatları varsa güzeldir. Benim gibi çifti varsa, ekip biçerse iyi iştir. Yoksa aylak aylak nedir? Hem çok zor bir yoldur, işinde az yanlış yapsa, büyüğünü memnun edemese, işinden çıkarılsa iki eli böğründe kalır. Yolunu şaşırır. Hem memleket böyle meydâna çıkmaz. Memurların düşüneceği bizim işlerimizi görmektir. Biz onlarsız olamayız, ama onlar gibi olmakta istek edilecek bir kâr değildir. Biz çiftimize çubuğumuza bakalım. Benim şu kalın bezden esvâbım onun

boynundaki ipekli sargıdan, sırtındaki yakışıklı setreden daha iyidir. Senin on kilo buğdayın, onun on altınından yeğdir. Senin on beş tavuğun, onun kafesteki kanarya kuşlarından daha güzeldir.

Birde memleketi onlar zengin edemezler. Hele bizde kâğıt karalamaktan başka bir işe yaradıkları da yoktur.

— Niçin öyle baba?

— Niçin olacak, bilmediğinden! Aklınca sanır ki o kâğıdı yazdı mı yapacağını yaptı. Onun üst tarafındaki büyüğü de kâğıdı yazdırdı mı iş oldu bitti. Daha ondan evvelki de kâğıdı havâle etti mi her şey yerini buldu. Kâğıt getir, kâğıt götür...

Hâşim düşündü. Babasının sözlerinden hiç hoşlanmadı. Hele o memurluğu fenâ görüşü keyfini kaçırdı. Hâşim bunların halini beğenmişti. Kerim Ağa evvelki sözleriyle hep aklındakileri söylememiş olmalı ki biraz sustuktan sonra yine başladı:

— Çifte, ekine, ticarete bak. Sanata bak! İyi çalış, insafsız mâdrâbâzın eline düşme; hesabını bil. İşini düşünerek gör. Oğlum sana şimdi bir hesâp yapayım, bakalım ne dersin? Hesâbı belki iyi anlayamayacaksın, daha küçüksün. Fakat anladığın kadar. İşte oğlum, demin buradan geçen iki efendinin biri buranın tapu memurudur. Aylığı sekiz yüz kuruştur. Ayda yetmiş kuruş ev kirasına, altmış kuruş bir hizmetçiye verir. İki yüz kuruşluk yemek yer. Çoluk çocuğu var. İşte aylığın nesi kaldı? Memleket pahalı oldu, aylık yine o. Bundan yirmi sene evvel et ekmek çok ucuzdu. Şimdi iki katına çıktı. Bak bu adamın senede eline geçen yüz altının hâline! Şimdi bizim hesâbımızı yapalım: bizim on saban ortakçımız var; her biri beşer liradan elli eder. Kendimizde beş sabanlıklar ekeriz bu da elli lira, etti yüz. Değirmenden senede yirmi, kuzu, yağ, peynirden otuz, bostandan on lira alıyoruz, hepsi etti yüz altmış, tütünden yirmi, belki otuz alırsak yüz seksen yüz doksan eder. Bu paradan işçi aylığı, çoban, sığırtmaç filan için doksanı gidiyor. Bize kaldı senin memur efendi gibi yüz lira! Kuruş hesabıyla ayda dokuz yüz eder. Bizim ev kiramız yoktur. Başka masrafa gelince o günde üç okka ekmek alır, üç kuruş verir. Biz buğday pahasına daha ucuz yeriz, ekmeğimizi evde kendimiz yaparız. Unumuzu evvelden kendimiz öğütürüz. O her gün bakkaldan, kasaptan, zerzevatçıdan öteberi alır. Biz her gün et yemeyiz, kasaba her gün üç beş kuruş vermeyiz, ama yediğimiz şeyler ondan iyidir. Yiyecek için evin kalabalığı ile beraber ayda para olarak dışarıya

belki yüz kuruş ya gider ya gitmez. Paramızı saklarız, iyi senenin bereketinden fenâ seneyi duymayız. Öküz bârgîr işe yaramaz. Yâhûd ölür yerine başka alırız. Paramız arttıkça birkaç dönüm tarla, birkaç koyun keçi alırız. Evi tamir ederiz. Bunları hep yaptıktan sonra elimizde para kalmasa bile bu kadar sermaye var.

Bizim evde sen, ben, anan, bacın, filan sekiz kişi var. Her gün misâfir eksik değil. O memur bizim gibi olsa bir gün dayanamaz. Oğlum demek isterim ki biz şu kalın kunduramız, kaba esvâbımızla o güzel giyinmiş efendiden daha çok ileriyiz.

O efendi paşa da olsa ve benimle değişmek istese onun paşalığına atımın nalını vermem. Anladın mı oğlum?

Hele sen burada okuduktan sonra birde sanat öğrenirsen ondan sonra dünya senindir. Sonra vezirler, paşalar, sana yalvarsınlar. Sen bu kıyafetlere bakıpta aldanma, oğlum. Allah onların yardımcısı olsun. Bizi kötüsünden sakınsın, iyisine muhtâc etmesin. Bunlar özenilecek şeyler değildir, oğlum... dedi...

Ali Suad

“Akıllı Baba”, *Halka Doğru*, nr. 20, 22 Ağustos 1329 (4 Eylül 1913), s. 153-155.

2.4.1. Öykünün Çözümlemesi

Akıllı Baba öyküsü maupassant tarzı bir öyküdür. Öykü bir kasabada geçer. Giriş bölümünde kişilerin özellikleri verilirken kasabada geçirilecek olan bir güne giriş yapılır. Olay Abdülkerim Ağa'nın, oğlu Haşim'i yanına alıp kasabaya gitmesiyle başlar. Öykünün iskeletini baba-oğul arasında geçen diyalog oluşturur.

Akıllı Baba öyküsünde bir olay olmasına rağmen anlatımda giriş-gelişme-sonuç bölümleri belirgin bir şekilde görülmez. Giriş bölümünde Abdülkerim Ağa hakkında bilgiler verilerek baba-oğul arasındaki diyalog anlatılır. Öyküde Abdülkerim Ağa ve Haşim'in yolda rastladıkları memurlar üzerine uzun bir sohbetleri yer alır. Haşim'in çarşıda gördüğü memurların kim olduğunu babasına sormasıyla başlayan diyalogla öykünün gelişme bölümü vücut bulur. Abdülkerim Ağa memurluk görevi üzerine olan düşüncelerini uzun uzun anlatırken, aslında kendisinin çiftçi halde memurlardan daha iyi durumda olduklarını anlatır. Okumanın

illa ki şart olduğunu söyler ama okumakla hâkimlik, mühendislik gibi sanat kabul ettiği meslekleri yapacaksa okumanın iyi iş olduğunu söyler. Diyalog sıradan bir konuşma gibi geçse de Abdülkerim Ağa'nın ağzından toplumun o dönemdeki meslekler üzerine zihniyetini anlatır ve gençlere nasihat verilir.

Öykü yazar-anlatıcı tarafından tanrısal (hâkim) bakış açısıyla anlatılır. Yazar, kahramanları Abdülkerim Ağa ve Haşim'in yaşantısını, düşüncelerini, aralarında geçen konuşmayı hâkim bakış açısıyla anlatır. Yazar kahramanların tüm yaşantısından, olayların akışından haberdardır.

Akıllı Baba öyküsünde karakterler baba Abdülkerim Ağa, oğlu Haşim ve dayısıdır. Yazar şahıs kadrosunu sınırlı tutmuştur. Baskın olan ve öne çıkan karakter baba Abdülkerim Ağa, akli başında, düzenli bir hayat yaşayan, herkese akıl verip yol gösteren bir karakter olarak karşımıza çıkar. Yazarın iç sesinin dışı vuruşudur belki de Abdülkerim Ağa. Karakterler düşünce ve konuşmalarıyla, çok belirgin olmasa da dönem hakkında bilgiler vermiştir.

Olay öykülerinde mekân önemli bir unsur olsa da Akıllı Baba öyküsünde dikkat çekici unsurlardan olmamıştır. Mekân tasvirleri yer almamıştır. “Nahiye” Abdülkerim Ağa'nın yaşadığı yerdir. Olayın geçtiği yer ise nahiyeden altı saat uzaklıktaki “kasaba” dır. Öyküde diğer mekân unsurları, kasabada baba oğulun namaz kıldığı “büyük cami”, namazdan sonra oturdukları “kahve”, dinlenmek için gidilen “dayının evi” dir. Öyküde mekâna bağlı belirgin bir anlatım görülmez.

Akıllı Baba öyküsünde, mekân unsurunda olduğu gibi zaman unsurunda da belirgin, dikkat çekici bir yan yoktur. Abdülkerim Ağa ve oğlu Haşim'in kasabaya indikleri zaman “bayrama bir hafta kala” ifadesiyle anlatılmıştır. Diğer zaman unsurları “namazı kıldıktan sonra, ikindiüstü” gibi ifadelerle belirtilmiştir.

Küçük Hikâye:

2.5. Anladın mı?

Soğuk ve karlı bir kış gecesi idi. Köyün ileri gelen ihtiyarlarından Bekir Ağa'nın misafir odasında kendi gibi beş altı yaşlı başlı ağalar toplanmış idiler. Bahçenin biraz gerisinde başka bir odanın ocak başı ise sekiz on delikanlı ile dolmuştu.

Bu gençler hep o ağaların oğulları yahut torunları idiler. Ev sahibinin oğlu Timur, arkadaşlarına kuru yemiş çıkarmıştı; hem yiyorlar, hem konuşuyorlardı. Sonra söz gele gele muharebeye geldi. Komşularından Kocamanoğlu Halil'in şehit olduğunu konuşmaya başladılar. İçlerinden biri; "Çok yürekli çocuktı, küçükten beri ateşe saldırırdı, böylesi elbette dönmez." dedi. Bir diğeri: Her cesur adam mutlaka vurulur mu? Diye bir sual sordu. Diğerlerinden kimi eceli gelmeye bakar, kimi elbette vurulur, biriside kurşun korkak adamı daha kolay bulur, diyorlar idi.

Biraz sonra söz korkmak, korkmamak iddiasına dayandı. Ev sahibi Timur, korkusunu inkâr etti. Bir başkası "Cesaret insanla beraber doğar, ama nice korkaklarda vardır" dedi.

Lâf gittikçe uzadı. Fakat mecliste "sen korkaksın, yok filan cesurdur, filan oğlunu ben korkuttum" gibi ara yerde hatır kıracak ve terbiyeden dışarı çıkacak sözler hiç olmuyordu. Bunlar korku ve cesaret meselesini bütün insanlar üzerine konuşuyorlardı. İçlerinden İmamoğlu Hasan ayağa kalkarak: "Bu dediklerimizin sonu gelmez, hep kendi keyfimize lâfi uzatıyoruz. Bana sorarsanız dünyada korku elbette vardır. Ve çok korkan adam mutlaka kendi nefsinin çok seven ve başkalarına vefası olmayandır. Kendi nefsinin yemek, içmek ve para için severek hep rahatını düşünenler vücutlarını tehlikeye koyamazlar. O vakit muharebede de geri kalırlar, bunlar işte tam korkaktırlar. Demek ki insanlarda korku her vakit vardır. Cesurlar, yüreği, gönlü büyük olanlardır. Bunlar erkek ne demektirinin manasını tam bilenlerdir, bunlara göre korku malum değildir. Böylesine korku nedir diye sorarsan sana güler; bir gün Ali dayının bana "Behey adam, korkacaksan bari Allah'tan kork!" dediği gibi!

Bu sözü bitirirken arkadaşlarından biri: “Yok Hasan! Biz bunu kabul etmeyiz. Ali dayı bu sözü sana söylemedi; çok faiz yiyen, paralarım batacak diye her vakit korkan yaşar, dedi.” diyerek Hasan’ı güldürdü.

Fakat bu söz yine bitmedi. En gençleri Ahmet öteden atıldı. “Canım bunu bilmeyecek ne var? Herkes bir değil, korkakta var cesurda. Ben yalnız o pek cesur adamlar korkunun ne demek olduğunu bilirler mi bilmezler mi? Bunu anlamak istiyorum” dedi. Bunun üzerine hepsi iki üç saniye sustular.

Sonra ev sahibi Timur: “Bu böyle olmaz. Bunu birisine soralım, bakalım ne cevap verir.” dedi. Soralım, sormayalımdan sonra karar verdiler. İçlerinden iki kişi ihtiyarların yanına gidecek, orada yetmiş beş yaşını bulmuş eski kahramanlardan Kal’acı Hacı Süleyman Ağa’ya bu meseleyi soracaktı. Olur mu olur. Hepsi birden “Hacı Ağa ne derse onu kabul ederiz” dediler. Hacı Süleyman Ağa Osmanlıların ilk nizâm-ı askerinden pek güzel yetişmiş, vaktinin en iyi topçularından olan büyük zâbitlerin kal’a muhafızlığına bıraktıkları emniyetli ve cesur kumbaracılar içinde bir tane gibi tanınmıştı. Bundan başka Hacı Süleyman Ağa pek güzel ata biner ve değnek oynarmış. Köyüne döneli yirmi sekiz sene olmuş; bunca zamanda Süleyman Ağa’nın bir kimseye fena söz söylediği, bir kimsenin en ufak hakkını yediği, baştan kesileceğini bilse yalan söylemeye tenezzül ettiği hiç görülmemiş. Gençleri beğenmemezlik etmezmiş. Sırası geldiği vakit delikanlılara: “Oğullar! Bizim yapamadıklarımızı sizler yapacaksınız. Siz bizden daha iyi olmazsanız halimiz yamandır, derdim ama sizi kendimden ileri görürüm.” der imiş.

Ne ise misafirlerden iki kişi odadan çıktılar. Ev sahibi bahçedeki köpeği çağırdı. Gidenleri ısırmasın diye iki su’âlciler odaya vardılar. Ev sahibi “Hayrola evlatlar” dedi.

Gençlerin biri gülmeye başladı: “İzniniz olursa Hacı Ağa babamıza bir şey su’âl edeceğiz.” dedi. “Hay hay, Hacı hepimizin ağasıdır, en yaşlımız, en görgülümüzdür.” dediler. Hacı bu halden memnun değildi, kaşlarını çatarak “Anlat oğlum.” dedi ve başını önüne eğdi.

Delikanlı kendini toplayarak meseleyi yavaş yavaş anlattı. Lafın sonunda sesi biraz titreyerek korku var mıdır?” dedi ve sustu. Başını kaldırdığı zaman Süleyman

Ağa'nın gözleri biraz yaşarmış gibi idi. Meclis heyeti hep dinliyorlardı. Koca ihtiyar başını pek hafifçe birkaç kere sallayarak sert bakışını delikanlıların ta ciğerine dikti. Ve yavaş bir sesle: "Canlı olup da korkmamak olmaz, insanı cesur eden hayâdır oğullarım, anladınız mı?" dedi.

Kızıl Toprak

Ali Suad

"Anladın mı?", *Halka Doğru*, nr. 10, 13 Haziran 1329 (26 Haziran 1913), s. 74-75.

2.5.1. Öykünün Çözümlemesi

Anladın mı? Korku ve cesaretin ne olduğu, toplum penceresinden bakıldığında korkak ve cesaretli kimdir üzerine kurulu bir durum öyküsüdür. Öyküde şahıs kadrosu dar, mekân ve zaman unsurları geri plandadır. Soğuk ve karlı bir kış gecesinde sekiz on gencin arasında geçen bir sohbetin, köyün ağalarına uzamasıdır, durum. Yazar öyküde zaman, mekân unsurları üzerinde durmamış, öykünün sonunda okuyucuya vereceği nasihate uygun bir şekilde durumu aktarır.

Öyküde geçen konuşma Türk toplumunda kutsal bir ülkü olan şehitlik, korku ve cesaret üzerinedir. Gençlerin, komşuları Kocamanoğlu Halil'in şehit olmasından yola çıkarak korku ve cesaret üzerine tartışmalarıyla başlayan öyküde yazar, onların ağzından kendi düşünce dünyasını, vermek istediği nasihati okuyucuya iletir. Öykünün sonunda yazar, Süleyman Ağa'nın sorulan soruya verdiği cevapla yapay ayrıntılara ve fazladan unsurlara yer vermeden nasihat verilmek istenen durum belirtilir. Öyküde geçen konuşmalarda hatır kıracak ve terbiyeden dışarı çıkacak sözler yer almamıştır. Korku ve cesaret meselesi tüm insanlar üzerine konuşulmuştur.

Öykü yazar-anlatıcı tarafından tanrısal (hâkim) bakış açısıyla anlatılır. Yazar her şeyi bilir, görür. Olayların akışından haberdardır. Yazar gençlerin içinden geçenlerle aynı anda söylediklerinin farklı olduğunu iletirken her şeyi bildiğini okuyucuya gösterir.

“Biraz sonra söz korkmak, korkmamak iddiasına dayandı. Ev sahibi Timur, korkusunu inkâr etti. Bir başkası “Cesaret insanla beraber doğar, ama nice korkaklarda vardır” dedi.” Bu paragraftaki altı çizili cümle yazarın hangi bakış açısını kullandığının işaretidir.

Öyküde karakterlerin baskın ve öne çıkan rolleri yoktur. Öykünün şahıs kadrosunda Bekir Ağa ve kendisi gibi beş altı yaşlı ağa, İmamoğlu Hasan, Ahmet, Kal’acı Hacı Süleyman Ağa vardır. Süleyman Ağa gençlerin nazarında ve köyün yaşlıları arasında ileri gelen karakterdir. Gençliğinde asker olması, kimseye kötü söz ve yalan söylememesi, kimsenin hakkını yememesi Süleyman Ağa’nın köylü tarafından kabul görmesini sağlamıştır.

Öyküde mekânın fazla bir önemi yoktur. Bekir Ağa’nın evinin bir odası ve bahçenin biraz gerisinde gençlerin oturduğu bir odadan başka mekân unsuruna rastlanmaz. Mekâna bağlı bir anlatım görülmez.

“Soğuk ve karlı bir kış gecesi idi.” Cümlesiyle öykünün zamanı ifade edilmiştir. Başka bir zaman unsuruna yer verilmemiştir.

2.6. Bir Altının Taksimi

Çalışarak bir altın kazandığımızı farz edelim. Ve bu parayı topraktan yani ekin ekerek çiftçilikle ele geçirdik diyelim. Bu parada elbette birçok kişilerin hakkı olacaktır. Yani bu liranın hepsi onu kazanan adamın değildir. Dünya böyle kurulmuştur, bu paradan bazı yerlere hisseler, paylar ayrılacaktır. Şimdi bu taksimi yapmak için her şeyden evvel Allah’ın bizim üzerimize farz ettiği emrine baş eğerek kırkta bir “zekât” vereceğiz. Lirayı yüz kuruş dersek bunun iki buçuk kuruşunu ayıracağız. Bu paranın kime nasıl ve ne vakit verileceğini şeriat bildirmiştir.

Geri kalan doksan yedi buçuk kuruştan hükümetin Beytülmal’a vermek için temin ettiği vergilerimizi vereceğiz. Bunlar â’sâr gibi, yol gibi, maarif gibi şeylerdir. Bunların hepsine de mesela on yedi buçuğunu versek elimizde seksen kuruş kalır. İşte buraya kadar verdiğimiz yirmi kuruşla vatana ve milletimize karşı şeriatça ve kanunca borçlu olduğumuz parayı ödeyerek ilk vazifemizi yapmış oluyoruz. Bu

yirmi kuruşu vermekle bu memlekette yaşamak ve memleketin iyilik ile yaşamasına ortak olmak hakkını kazanıyoruz. Elimizde kalan seksen kuruş artık kendimizindir.

Şimdi be seksen kuruşun ikinci bir taksimine geelim, bu para evvela kendimizle birde ahalisinden bulunduğumuz kasaba veya karye arasında bir taksime uğrayacaktır. Şöyle ki: Kasabamızın sokaklarını temiz tutmak, şeriatla ve Peygamberimiz Efendimizin mahsus emirleriyle mecbur olduğumuzdan bu işi yaptık, gece sokakta gezenlere kolaylık için fenerler yaktırmak, hastamız olursa baktırmak, memlekete bulaşık sûilik bir illet gelirse ona karşı kendimizi esirgemek, memleketin içinde korkulu bir yer, sıtma yapar bir bataklık gibi şeyler varsa onları düzeltmek, dükkânlarda kokmuş ve çürümüş yiyecek ve yemiş satan tama'kâr ve cahil satıcılar var ise onları bu fena işten vazgeçirmek için bir ahali idaresi yaparak "belediye" denilen faydalı işi yoluna koyacağız. Bunun masrafları içinde mesela on kuruş vereceğiz. Bu parayı ev sahibi, dükkân sahibi, iş gücü sahibi herkes haline göre az çok verecektir. Gezen, sokakların temizliğinden fayda gören, memleketin hastalık hekimini vakitlerinde dinleyen bu rahatlıkları bulan herkes bu işler olsun diye kendi komşusuna, kendi köylüsüne, kendi hemşehrisine para ile yardım etmeye mecburdur. Herkes böyle kendini ve birbirini düşünerek ve bir olarak yardım ederse faydalar meydana gelir. Çünkü bu işleri her adam, yahut her ev kendi kendine yalnız olarak yapamaz, yapmaya kalkışırsa asıl işinden gücünden kalır. Eğer ben bu pislığe alışırım, hekim istemem, gece karanlıkta da gezerim, hastalık gelirse de bahtıma der ise o adam Müslümanlığa ve insaniyete karşı gelmiş yahut anlamamış demektir. Çünkü insanın yalnız sırtına giydiği esvâbı temiz olmak yetmez. Evinin önü, sokağı, ölen geldiği vakit bütün memleketi pak bulunmak çok lazımdır. Demek ki bütün vatan ve milletten sonra birde kendi bulunduğumuz ve sakin olduğumuz yer içinde yapacak vazifemiz ve yardım için verecek paramız vardır. Buna da on kuruş verirse kesemizde yetmiş kalır. Bu para artık büsbütün bizim kendimiz göre namazımızı kıldığımız cami'-i şerifin eskiden vakfî yoksa kandiline yağ, mum, zeminine hasır gibi lazım olan eşyayı almak ve suyunu taşıyıp müezzine maaş vermek için aramızda ufak bir şey toplarız. Yahut imam Efendiye çoğumuz bir yere gelip bir iki gün çalışarak bir tarla ekeriz. Ramazanın sonunda veya bayramda bir şey ikram ederiz. Bunlar öyle para veriyorum diye kurulacak ve hesap edecek şeyler değildir.

Demek ki en sonunda kalan paramıza hiç kimse karışmaksızın cebimize koyarak istediğimiz gibi harcayacağız. Bu para ile boğazımızı doyuracağız, sırtımıza giyineceğiz, evimizin eksikliği varsa tamamlayacağız. Bu parayı çoklu azlı beş parçaya böleceğiz. Mesela yetmiş kuruşun otuzunu yiyeceğimize, onunu giyeceğimize, ikinci bir onunu yahut on beşini çocuklarımızın okumasına, bir onunu da evimizin, damımızın, bahçemizin gitgide eskimekten muhafazası için meremmetine sarf ederek sonunda kalan on kuruşta günün birinde lazım olur diye saklayacağız. Bu sakladığımız para bize mutlaka pek lazım olacak bir paradır, bir kuvvettir. Hayvanımız sakat olursa yerine alırsak, hastalanırsak bununla kendimize bakarız, askerlikte bedel vermek iktizâ ederse veririz, ölürsük cenazemizi kaldıracak birkaç kuruşumuz olur. Hülâsa dünyanın ve işimizin her haline karşı böyle tedarikli bulunmak ister.

Böyle davranan adam sıkıntı çekmez, boynu bükük kalmaz. Memleketine ve evlat ve ıyâline çok faydası olur. Evin bereketi artar. Sahibi çabuk ihtiyarlamaz. Herkeste onu sayar. Bu paranın bir parçasıyla eğer vakti varsa iyilik etmek lazımdır. Mesela fakir yetimlere bakmak ve akrabasından muhtaç olanlar varsa ve onlar kadın ve çocuklardan yahut eli ayağı tutmaz ihtiyarlardan iseler onların yiyecek ve giyeceğine elinden geldiği kadar yardım etmek vaciptir.

Bizde eski zamanlarda bu yetmiş seksen kuruşu yalnız üç parçaya ayırırlardı. Bunun bir parçasıyla boğazlarını doyurur ve esvâb giyerler, bir parçasını eve barka sarf ederler, üçüncü parçayı da ya şöyle böyle perişan eder yahut bir köşeye sakladıktan sonra onu bir oğul ya kız everirken düğüne derneğe verirlerdi. Bugün âdetâ hala birçok yerlerde böyle gidiyor ama bunun sonu fakirlik ve perişanlıktır. Bu gidişle insanın iki yakası bir yere gelmez, işi gücü bozulur, evi harap olur. Bu eski taksimde çocukları okutmak, mekteplere vermek payı ile memleketin temizliği için bir para ayrılmıyor. Çocukları okutmak ve mektepler açmak hükümetin üstünedir, bir maarif hissesi veriyoruz; onun ötesine karışmayız diyenler çok yanlış yola gidiyorlar. Çünkü maarif için şimdi verilen para ile ta köylerin içinden ve ufacık çocuklardan başlayarak ve kız erkek hep çocukları okuttuktan başka ta en büyük ve en yüksek mekteplerden hekimler, mühendisler, âlimler, kitap yazan malumat sahipleri, ticareti ve çiftçiliği pek güzel bilen ve öğrenen, memleketi baştan başa gezerek halini anlayan ve zengin olması için şirketler, cemiyetler, fabrikalar yapan iş bilir adamlar

yetiştiremez. Bunları yapmak için milyonlar ister. Biz şimdi çocuklarımız küçük iken okuyacakları şeylerde hükümete yük olmamak yahut hükümetin yapacağını bekleyip durmamak veyahut onun yaptığından daha iyi ve daha çok bir iş görmek için hiç düşünmeyip evlatlarımızı hemen iyi ve anlayışlı hocalarla nizamlı küçük mektepler bularak, açarak okutmaya gece gündüz çalışmalıyız. Sonra sanat mektebi arayarak oralarda çocuklarımıza her türlü sanatı öğretmeliyiz. Terzilik, kunduracılık, dülgerlik, demircilik, baytarlık, bezzazlık, ekmekçilik, yağ peynir, tuzlama balık, et, pastırma yapmak, işçilik, bakkallık, şekercilik, tavuk yetiştirmek sarraflık, bankerlik gibi para işlerini hep bildirmeliyiz.

İşte bunlar için seksen kuruşumuzun beşi onunu sarf edersek bu para elden gitmiş sayılmaz, artmış sayılır. Çünkü evladımız bu para ile ilim ve sanatı öğrenip gelirse daha çok kazanır. Bu paranın on misli yüz misli getirir. Fakat böyle para ayırmayıp da elimize geçen hesaplı hesapsız boğazımıza tıkar ve cebimizde bir mangır kalmayınca kadar giyeceğe, düğüne ve keyfe verirse sonra böyle fakir fukara frengi borçlanırsınız, cahil kalırsınız, zebun olursunuz. Yüzümüzde kan kalmaz. Muharebede kırılırsınız, rezil olursunuz. Aklınız işlemez, başınız göğsünüze düşer. Böyle şaşkın şaşkın düşünürsünüz, çünkü yapacağımız işi iyi bilemeyiz. Frenklerde şu dangalak Türk'ü soyalımsınız, elinden bir iş gelmiyor diye üstümüze gittikçe yüklenirler...

Birisi çıkıp da bana, sen yüz kuruşu böyle taksim ediyorsun ama ya benim yüz kuruşum yokta elli varsa o vakit ne yapayım derse ona cevabım her ne yapıp edip namusuyla çalışıp uğraşarak o elliye altmışa, yetmişe çıkarmaya gayret etmeli. Yüz kuruşu olan adam günde iki kuruş yerse altmışı olan bir kuruş yemeli sırtından dışından tırnağından artırıp yine çocuğunu okutmalıdır derim. Bence evladını okutmayan, çalışmayan, vatanını memleketini düşünmeyen insan değildir.

İşte ben yüz kuruşumu dediğim gibi taksim ederim. Bu taksim yalnız çiftçi için değildir. Tüccar, memur her kim olursa olsun mâdem ki çalışıyor ve onun eline bir mahsul, bir para, her ne ise bir servet giriyor, bu dediğim taksime mutlaka riayet edebilir. Yarını düşünmek ancak böyle olur.

Ali Suad

“Bir Altının Taksimi, *Halka Doğru*, nr. 22, 5 Eylül 1329 (18 Eylül 1913), s. 173-175.

2.6.1. Öykünün Çözümlemesi

Ali Suad’ın *Bir Altının Taksimi* öyküsü insanlığa nasihat verme üzerine bina edilmiş bir durum öyküsüdür. İnsanların eskide veya o günde, her kim olursa olsun hesaplı bir taksim ile yarını düşünmesi gerektiğine dikkat çeker. Çalışıp bir altın kazandığını farz ederek bu altının taksimini yapar. Altın taksim edilirken, geçmişte yapılanlar eleştirilir ve nasıl olması gerektiği anlatılır. Bir altının basitçe yapılmış bir taksimi değildir aslında bu öykü. Eskiye dönük bir eleştiri yaparken o güne dair nasihatler verir.

Yazar, öyküde toplumca onaylanan dini değerler üzerinde durur. “*Çalışarak bir altın kazandığınızı farz edelim. Ve bu parayı topraktan yani ekin ekerek çiftçilikle ele geçirdik diyelim. Bu parada elbette birçok kişilerin hakkı olacaktır. Yani bu liranın hepsi onu kazanan adamın değildir. Dünya böyle kurulmuştur, bu paradan bazı yerlere hisseler, paylar ayrılacaktır. Şimdi bu taksimi yapmak için her şeyden evvel Allah’ın bizim üzerimize farz ettiği emrine baş eğerek kırkta bir “zekât” vereceğiz. Lirayı yüz kuruş dersek bunun iki buçuk kuruşunu ayıracağız. Bu paranın kime nasıl ve ne vakit verileceğini şariat bildirmiştir.*” Bu paragrafta olduğu gibi öyküde birçok yerde dini inancın etkisi görülür.

“*Böyle davranan adam sıkıntı çekmez, boynu bükük kalmaz. Memleketine ve evlat ve iyâline çok faydası olur. Evin bereketi artar. Sahibi çabuk ihtiyarlamaz. Herkeste onu sayar. Bu paranın bir parçasıyla eğer vakti varsa iyilik etmek lazımdır. Mesela fakir yetimlere bakmak ve akrabasından muhtaç olanlar varsa ve onlar kadın ve çocuklardan yahut eli ayağı tutmaz ihtiyarlardan iseler onların yiyecek ve giyeceğine elinden geldiği kadar yardım etmek vaciptir.*” Din ve ahlaki değerlerin toplum üzerinde oldukça etkili olduğu görülür.

Öykü kahraman bakış açısı ile anlatılır. Yazar öyküye hiçbir ön hazırlık yapmadan, doğrudan anlatacağı olaya (durum) giriş yapar. Uzun giriş ya da tasvirlerle

yer vermez. Öyküde aksiyon ya da herhangi bir gerilim yoktur. Bir insanlık durumu vardır. Baskın kişilikler, zaman ve mekân unsurları yoktur.

2.7. Büyük Türk

Yaz gecesi evin önündeki çardağın altına yattı. Eski Yatağan bıçağını baş ucuna koyarak uyudu. O gün uzun bir yoldan geldiği için yorgun, gözleri kapalı iken yine korkunç idi. Kalın, uzunca kaşları, sık kirpiklerinin üstüne çekilmişti. Pala bıyıkları bükülmüş, kıvrılmış, altında ter taneleri gözükmeye başlamıştı. Kocaman ve üstü hafifçe kıllı ellerinin birini, geniş ve kabarık göğsüne koymuş, yakası açık gömleğinin yukarisından siyah ve ince uzun kıllar fırlamıştı. Kalın ve sağlam bacak ve baldırları örtündüğü kebenin altından güzel endamını gösteriyordu. Omuzları büyük ve yuvarlaktı. Elinin üstündeki dolgun damarları güya kımıldıyordu. Kutlu nefesleri ciğerlerini doldurup boşalttıkça göğsünün inip kalkması tam bir erkek yüreğinin o sıcak yerde tıpkı insafsız bir avcı eline düşmüş ve karanlık mağaraya kapanmış bir aslanın çırpınması gibi çarpıyordu.

Uykusu rahattı. Fakat kahramanlığına güvenerek eskiden alıştığı gibi açık yerde yalnız bıçağını başucuna alıp yattığına iyi etmemişti. Bundan evvel başına çok şeyler geldiğinden öyle her gördüğünden ürkmez, her rast geldiğinden gözü yılmazdı. Hem babası ve ecdadı ondan daha yiğit ve daha gözü pek adamlardı. Onların hikâyelerini dinlerken özenir, imrenir ve bazı kere benliğine dokunarak içinden kızardı.

Bir sabah, namazdan evvel yine böyle yatarken birisi bağırarak geldi. Köyü bastılar diye haykırdı. Uykusundan gerinerek uyanan bu büyük Türk, hiç telaşsız kalktı, köyü basanlar kimdir? Çokluk mudurlar? Hiç sormadan bıçağını çekerek yürüdü. Gözleri şimşek çakıyor, gırtlığı gürleyor, ayaklarının altında yer titriyordu!

Arkasından birkaç kişi daha yetişmişti. Büyük Türk, aradığını bulamadı. Hangi yana seğırtti ise hep kaçtılar. Bunlar onun düşmanları idi. Sınırı mahsus geçmiştiler. Büyük Türk'ün yiğitliğini denemek için yalandan bir baskın vermişlerdi. Ancak, eğer Büyük Türk yiğit görünmese idi o yalan sonra gerçek olacaktı... Büyük

Türk bunların arkasından korkunç sesle bağırdı: “Sakin ha! Bir daha ölmeye, gelesiniz.” Dedi. Geri dönerek yatağına yine yattı. Hiçbir şey olmamış gibi uyudu.

Biraz sonra kalkarak abdestini aldı, sabah namazını kıldı; köyün meydanına çıktı. Soranlara: “Yaramazlık ediyorlar!” diyerek gülüyorlardı.

Lakin ah... O hilekârlar, bir gece Büyük Türk’ün ecdadı olan “Fatih Sultan Mehmed” yeniçerilerinin birinden kalma koca bıçağını nasılsa çaldılar. Büyük Türk’ün bunun böyle olduğunu söylemeyi yiğitliğine yediremedi, bu hali nefesine ağır gördü. Hiç ses çıkarmadı ama koca bıçağı da yerine koyamadı. Epeyce zaman sonra bir gün bu koca adam çift sürerken birdenbire üstüne çullandılar. Kollarını bükmek için uğraşıyorlardı. Birisi göğsüne oturdu, öteki ayaklarını tutmak istedi, fakat bir tekmede yuvarlandı. Bir üçüncüsü ağzını tıkamak, boğmak istedi, onu da dişleriyle kaçırdı. Kollarını bir türlü bükemediler ama Büyük Türk de düştüğü yerden kalkmak için hâlâ uğraşıyordu. En sonra birdenbire “Allah” diyerek kalkındı, göğsünde oturanı yan tarafa attı; bunu gören ötekiler şaşırdılar. Sağ elini kurtardı, ötekini tutanı parçalayacağı sırada bir başkası arkasından gizlice gelerek başına vurdu. Büyük Türk bundan sersemleyecek iken ayağına kalktı! Bunu gören düşmanları artık geri çekildiler; daha çok olarak toplanıp gelmek için gittiler. Büyük Türk ayakta idi ama birkaç parmağı incinmiş ve ayağının biri çıkmış idi. Başına vurulan yerden biraz da kan kaybetti. Bir tırnağı büsbütün düşmüştü.

Büyük Türk bu uğradığı vurgunu düşünmeye başladı. Evvelki bıçağı gözünde tuttu. Gizliden ağladı. Kendinden utandı. O gün yemedi, içmedi. Evine kapanarak dişlerini kilitledi. Kimseye ağzını açmadı. Namazlarını kılarken yine gözleri yaşarırdı.

O günden sonra Büyük Türk’ün o şahin bakışlı gözleri daha ziyâde açıldı. Parmaklarına, ayağına baktırdı, ilaç aldı. Tırnağı yerine geliverdi. Derken evine bir demirci ustası getirdi. Çelikler, bilmem neler satın aldı. Bir şey yaptırmaya başladı. Bu iş için yetiyecek kadar parası olmadığından yiyeceğinden kesti. Boğazından artırdı, biraz para biriktirerek işini devam ettirdi. Fakat gördü ki karnı yine iyi doyuyor. Kollarında, dizlerinde, bileklerinde, kalbinde yine evvelki kuvvet var. Hem bu sefer yüreğinde başka ve yeni bir ateş parıldamış. Bu ateş onun vücudunu ısıttıkça

yüzü güneş gibi oluyor. Avuçları kızararak elleri tunçtan kancalar dizili bir çelik pençe gibi sertleşiyor!

Bir sabah vakti evindeki demir ocağından elinde koca bir yatağan, belinde sıra sıra fişeklilerle bir tabanca, yüreğinin üstünde ay yıldız nişanlı bir zırhlı kapak, omuzunda güzel ve büyük bir tüfenk ile çıktı. Boynunda bir de ufak ufak bir kitap mahfazası asılı idi. Dizlerini, baldırlarını iyice sarmıştı.

Bunu uzaktan haber alıp görmeye gelen düşmanları şaşırdılar; güler yüz, tatlı dil ile yaklaşmak ve eskiden aralarında olan şeyi unutarak affettirmek için bir yol bulmak istediler. Koca adam işi anladı, yiğitliği ona büyüklük öğünüverdi. Yüreği çok temiz, gönlü çok yüksekti. Onların ettiği işleri unutmamak üzere bir şey demedi. Başını öte yana çevirdi. O güzel silahlarının parıltısı güneşe karşı göz kamaştıracak kadar ışımlarken Büyük Türk, pek yüce bir dağın yolunu tutmuş:

Tüfengimin sesinden dağlar inler, söylenir
Doğar. Büyür büyür de gönlüm güler, eğlenir.
Gel Oğuz'un tek oğlu aç yolunu sevdaya
Şu dağların cevabından eski önüm seslenir.

Türküsunü söyleyerek gittikçe çıkıyor ve yükseliyordu. İşte bu koca adam, güzel yiğit, bu “Büyük Türk” bizim milletimizdir ve çalışırsa yükselecektir...

Ali Suad

“Büyük Türk”, *Halka Doğru*, nr. 21, 29 Ağustos 1329 (11 Eylül 1913), s. 161-163.

2.7.1. Öykünün Çözümlemesi

Büyük Türk, Türk öykücülüğünün çağlar değişse de değişmeyecek olan teması ‘kahramanlık’ üzerine kurgulanmıştır. Kurguyu güçlü tutan şey Türk insanının kahramanlığı ve zekâsıdır. Öykünün girişinde kahramanın tasviri yapılır, fiziki özellikleri sıralanır. Yazar olayı anlatmadan önce *“Uykusu rahattı. Fakat kahramanlığına güvenerek eskiden alıştığı gibi açık yerde yalnız bıçağını başucuna alıp yattığına iyi etmemişti.”* Cümlesindeki “iyi etmemişti” ifadesiyle okura

anlatacağı olayın haberini verir. Yazar karakterinin kahramanlığını ön planda tutar. Bir sabah köyüne yapılan baskına karşı cesurca bıçağını çekip düşmanların üzerine yürür. Herkes onun cesaretini gücünü bildiği için kimse karşısına çıkmaya cesaret edemez.

Yazar öyküde Allah'ın emirlerine uyma konusunda nefsiyle cihat edemeyen kimsenin düşmanla cihat edemeyeceği inancını okura hissettirir. *“Biraz sonra kalkarak abdestini aldı, sabah namazını kıldı; köyün meydanına çıktı. Soranlara: “Yaramazlık ediyorlar!” diyerek gülüyorlardı.”* bu paragrafta yazar kahramanın inancına ve emirlere uymasına dikkat çeker.

Bir gün büyük Türk'ün yanından ayırmadığı bıçağı düşmanları tarafından çalınır. Bu durumu yiğitliğine yediremediği için kimseye söylemez. Bu olayın ardından bıçağı çalan düşmanları üzerine çullanır. Yazar kahramanın düşmanla boğuşurken inancıyla onları alt ettiğini, Türk kahramanlarının önemli özelliklerinden biri olan inançlarından güç almaları durumunu gösterir okura. *“En sonra birdenbire “Allah” diyerek kalkındı, göğsünde oturamı yan tarafa attı; bunu gören ötekiler şaşırdılar. Sağ elini kurtardı, ötekini tutamı parçalayacağı sırada bir başkası arkasından gizlice gelerek başına vurdu. Büyük Türk bundan sersemleyecek iken ayağa kalktı! Bunu gören düşmanları artık geri çekildiler; daha çok olarak toplanıp gelmek için gittiler.”* Yazar burada dini inancın insana verdiği gücün ve “Allah” sözünün manevi inançtan çıkıp fiziki güce dönüşünün örneğini verir.

Büyük Türk başına gelenleri, yenilgiyi sindiremez. Evine bir demirci ustası getirerek bu işin çaresini bulur. Çelikten giysiler yaptırıp giyer ve yeni silahlar kuşanır. Bunu duyup gelen düşmanları ona iyilikle yaklaşırlar. Büyük Türk onların yaptığı düşmanlığı unutmuyarak onlara bir şey demedi. Bu durum insanın ne olursa olsun tarihini, geçmişini unutmaması gerektiğinin mesajıdır.

“Türküsünü söyleyerek gittikçe çıkıyor ve yükseliyordu. İşte bu koca adam, güzel yiğit, bu “Büyük Türk” bizim milletimizdir ve çalışırsa yükselecektir...” Türk milleti yılmadan çalıştıkça, emek verdikçe yükselecektir.

Tanrısal (hâkim) bakış açısıyla anlatılır. Yazarın daha ilk paragrafta yaptığı tasvirden her şeyi bildiği anlaşılır. Büyük Türk'ün girişte yapılan genişçe tasviri

onun fiziki özelliklerini ortaya koyar. Cesaretini tüm hikâye boyunca okura hissettirir.

Öyküde mekân unsurunun fazla bir önemi yoktur. Büyük Türk'ün evi, evinin önündeki çardak ve köy meydanı olayın mekânlarıdır. Mekân unsurunda olduğu gibi zaman unsurunun da pek fazla önemi yoktur. “yaz gecesi, bir sabah” gibi ifadelerle belirtilmiş, ay gün şeklinde takvim zamanı belirtilmemiştir.

2.8. Hacı Ahmed

—Küçük Hikâye—

Bir zamanlar Mısır'ın köylerinden birinde idim. Bu taraflarda en meşhur ve büyük çiftçi kimdir diye bir gün sordum. “Bu civarda bir Hacı Ahmed vardır, küçük bir çiftçidir. Fakat onun gibisi yoktur” dediler. Merak ettim. Hacı Ahmed'i mutlaka görmek, tarlasını gezmek istiyordum. Uzatmayalım; Bir gün Hacı Ahmed'le görüşmeye gittim. İki odalı evinin önüne vararak Hacı'yı sordum. On iki yaşlarında bir çocuk: “Büyük babam işte şurada tarladadır” dedi, pek yakında bir tarlacık gösterdi. Oraya gittim, etrafında iki üç ağaçlı bir bostan kuyusunun kenarında ve ağacın altında kır sakallı bir köylü oturmuş tütün içiyordu. Kuyusunun dolayına bir manda koşmuş idi. Selamlaştık; Hacı Ahmed beni gayet güler yüzle karşıladı. Ağacın altına yan geldik, Hacı hemen gür sesi ile “Hüseyin!” diye bağırdı. O ilk gördüğüm çocuğu çağırarak hayvanımı tutturdu. Sonra hayvanı bilmem kime bırakarak evden kahve getirmesini emir etti. Birer cigara sararak söze koyulduk. Hoşbeşten sonra Hacı Ahmed'e dedim ki:

— Sizi bu tarafta çok medh ediyorlar. Buraların en anlayışlı çiftçisi siz imişsiniz. Eğer bir mani yoksa ne ekip ne biçtiğinizi görmeye geldim... Hacı gülerek:

— Ey efendim bizim çiftçiliğimizden ne olacak. Sekiz dönümlük tarla ile herkes uğraşabilir. Bizimkisi bir boğaz doyurmaktır. Sözleriyle alçak gönüllülük gösteriyordu. Nasıl çalıştığını bana anlatmasını bitemez ricâ ettim. Hacı eliyle sağa sola tarlasını gösterip arada bir mandaya da bağırarak söze başladı. Dedi ki:

— Efendim, size her şeyden evvel malımı, sermayemi anlatayım. Benim şurada sekiz dönüm tarlam, şu kuyudan dördte bir su hissem, şurada iki odalı bir evim, sonra şu kuyuda dönen mandam, üç dişi koyunum, bir merkebim, bir tek öküzüm, on on beş tavuğum vardır. Şu tarlada çalışanımız daima dört kişidir. Otuz beş yaşındaki oğlum ile ben, birde gelinim ile torunum Hüseyin çalışırız. Karım ihtiyarcadır, evin işini görür. Tarlamı mesela iki parçaya taksim ederim. Bir parçasını bütün sene biriktirdiğim ve çardağın altına yığdığım manda ve öküzün gübresiyle illa gübrelerim; torunum gübreyi ufak küfelerle merkebe yükleyip taşıyarak mevsiminde taşır. Bu iş belki kırk elli gün sürer. Bu yaz ortası olur, sonra yeri bol bol bir sularım. Az kuruyunca gübreyi yayar, hemen sabanı yürütürüm, ve buraya mısır buğdayı ekerim, çünkü bu bizim bütün yıl ekmeğimiz, boğazımızdır. Tarlanın öteki parçasına gelince onu da kasımda sürer, buğday, arpa, bakla ekerim. Birinci ektiğim mısır buğdayı kasıma kadar yani üç ayda yetişir. Onu kesmezden on beş yirmi gün evvel altına biraz yonca tohumu atarım. Mısırı kesinceye kadar yoncada çıkar. Bunu hayvanlarıma yediririm. Mısır buğdayını ambarıma koyarım. Dişi mandanın günde beş okka sütünden yüz dirhemden ziyâde yağ çıkarırız. Kalan süttten peynir yaparız. Yağın günde ancak yarısını yer, yarısını saklarız. Yumurtalarında yarısını yer, yarısını biriktiririz. Tarlanın kenarlarına daima biraz bamya, kabak, patlıcan ve domates ekerim. Demek ki çoluk çocuğun ekmeği, sebzesi, yağı vardır. Buğdaylar, arpalar gelip yetişince harman eder, buğdayın birazını alıkoyarak çoğunu satarım. Arpayı, baklayı da öyle yaparım. Fakat ben bu buğdaya, baklaya da biraz gübre koyar ve suyuna, tohumunun temizliğine, tanelerine, tarlada ot bulunmamasına, hülâsa her işte ve levazımına çok dikkat ederim. Onların bir buçuk misli mahsulüm olur. Ne ise gelelim asıl söze: Dişi koyunlarımız kuzular. Üç kuzudan ikisini satarım, birini her sene ramazanda keserek birazda buğday unundan ekmek ve sütle çörek yaptırarak komşuları davet ederim, bir hatm-i Kurân okutur ve bu ziyafeti çekerim. Sonra her mahsulümden kırkta bir zekâtını ayırarak veririm. Koyunların yapağını kadınlar daima büklerler, giyeceğimiz kışlığımızı ondan dokuruz. İşte Efendim, ben böyle son derecede dikkatle ve iyi çalışmakla komşularımdan ve belki herkesten daha ziyâde mahsul alırım. Bundan doğrusu büyük bir sır daha var ki oda zekât hakkını vermek ve ibadeti unutmamaktır. İçkiye para vermeyiz ki bereketimiz azalmasın. Halimize göre bir ekmek ile bir katığımız var, vücut sıhhatte, sırtımız

kavi! Böyle hesaplı davranmak sayesinde kesemden hiç para eksik olmaz. Köylüden, komşudan başı sıkılıp da “Hacı Ahmed bir altının var mı?” diye geleni mahzun döndürmemeye çalışırım, hem sonra onlara öğüt veririm. Tarlası benimkinden geniş olana darılırım. Neden böyle idaresiz kalıyorsun; derim. Sözümü sakınmam. Eğer bir gün işimi ihmal etsem, rahatsız olurum, tarlanın içinde insanın eli ne kadar çok çabalarsa o kadar bereket vardır. Elini çektin mi, o da kendini senden çeker. Hele gübreye, tohuma çok dikkat ederim. İşte Efendim, bizde başka hüner ve marifet yoktur ki söyleyelim. Bizimkisi yerin hakkını vermek, birde on paraya kadar hesaplı davranmaktır. Sizin okuduğunuz kitaplar ne diyor? Birazda onu dinleyelim...

Hacı Ahmed’in bu sözüne cevap vermekte güçlük çekmedim. Kitaplarımızın aslı, esası böyle şeyler olduğunu anlattım, fakat bir derecesi gelir ki onu sen bilemezsin, o vakit ziraat âlimini bulup sormalısın. Müşkilini halledecek odur, işin kolayını ondan öğrenirsin, dedim.

Hacı bunu da kabul etti, tasdik etti, hünerin nihayeti bu kadar, diye söylendi. Hacı’ya, başka şeyler neden ekmezsin dedim. Suyum ve gübre yetmez, hesabını yaptım, tam çıkmadı. Cevabını verdi. Buğday ekmeği ve tatlı şeyler, meyve gibi me’kûlât yemez misin diye lâtife ettim. “Buğday ekmeğini evde hastamız olursa yediririz, tatlıyı severim, fakat kendi arı kovanımızın balından ziyâde bir şey yiyemeyiz. Meyveyi de şurada komşumuz Ali Ömer vardır, zengince bahçesinde her şey bulunur. Benden her sene kuzu ve tohumluk buğday aldığı vakit dostça meyvede verir. Bizde çocuk değiliz ya, tadarız, oldu bitti. Ama ben daima tarlanın suya en yakın yerinde biraz bostan ekerim. Karpuzda dayanamam!” dedi. Ve gübre ile su sayesinde tarlasını hiç dinlendirmeyerek daima ektiğini ilave etti. Hacı Ahmed’e karşı büyük bir his hürmet beslemeye başladım. Bu koca ihtiyar gözümde büyüdükçe büyüdü. Çünkü akli başında ve namuslu bir adam için en büyük şeref ve şan çalışmak ve sonrada hesabını bilmek vazifesini bu muhterem zât mükemmel ifâ ediyordu. Hacı Ahmed’in elini öperek döndüm, ve sonraları birkaç defa davet ettim, dostluğunu kazandım, ve bazı uzun tecrübeye muhtaç şeyleri bu mübarek adamdan öğrendim. Nasıl Anadolulu hemşehriler! Kardeşler! Şöyle bir çiftçi olabilir miyiz!

Kızıl Toprak

Ali Suad

“Hacı Ahmed”, *Halka Doğru*, nr. 8, 30 Mayıs 1329 (12 Haziran 1913), s. 60-62.

2.8.1. Öykünün Çözümlemesi

Hacı Ahmed öyküsü “iyi bir çiftçi nasıl olur” sorusunun cevabı niteliğinde yazılmış bir öyküdür. Yazar Mısır’ın bir köyünde, yanına gittiği bir çiftçiyle olan sohbetini anlatır. Hacı Ahmed zengin değildi, dönüm dönüm tarlaları yoktu, küçük bir çiftçiydi ama onun gibisi de yoktu. Hacı Ahmed kendisiyle görüşmeye gelen misafirine gösterdiği misafirperverliğiyle, deneyimli konuşmalarıyla, toprakla olan mücadelesiyle karşısındakini etkileyebilecek bir karakter olarak karşımıza çıkar.

Anlatıcının amacı Hacı Ahmed’i tanımak ve tarlasını gezmektir. Mısır’ın köylerinden birinde tanışrlar ve hoşbeşten sonra bir yıllık çiftçiliğini, malını, sermayesini, işini yaparken verdiği önemi ve gösterdiği titizliği anlatır. Hacı Ahmed’in hayatında dikkat çeken noktalardan bir diğeri de namuslu, doğru sözlü, paylaşmayı sever olmasıdır. Her yıl kuzuların birini keserek verdiği ziyafet İslâmiyet’te de önemli olan “paylaştıkça çoğalır” inancının göstergesidir. Bu öyküde, insanın elindekini paylaştıkça ve titiz çalıştıkça her zaman daha iyiye ulaştığını görürüz.

Yazar, öyküde dini inancın hayatı tamamladığına dikkat çekmiştir. “*Bundan doğrusu büyük bir sır daha var ki oda zekât hakkını vermek ve ibadeti unutmamaktır. İçkiye para vermeyiz ki bereketimiz azalmasın. Halimize göre bir ekmek ile bir katığımız var, vücut sıhhatte, sırtımız kavi! Böyle hesaplı davranmak sayesinde kesemden hiç para eksik olmaz. Köylüden, komşudan başı sıkılıp da “Hacı Ahmed bir altının var mı?” diye geleni mahzun döndürmemeye çalışırım, hem sonra onlara öğüt veririm.*” İfadelerinde bunu açıkça görürüz. İslâm da kişinin her durumda kendini Allah’ın irade ve takdirine teslim etmesi, yer alsa da bu teslimiyet pasif bir hayat anlayışı demek değildir. Tevekkül etmek için önce çalışmak, emek vermek gerektiğinin örneğidir, Hacı Ahmed.

Öykü kahraman anlatıcı tarafından anlatılır. Yazar daha ilk paragrafta bunu okuyucuya hissettirir. . “*Nasıl Anadolulu hemşehriler! Kardeşler! Şöyle bir çiftçi olabilir miyiz!*” Öykünün sonunda yer alan bu ifadelerde yazarın kahraman anlatıcının

ağzından okuyucuya seslenişinde de bu görülür. Anlatıcı yazar tarafından seçilmiştir. Yazar görmek istediği ve birtakım düşünceler yüklediği Hacı Ahmed'i öykünün sahnesinde tutmuştur. Öykü de dolaylı da olsa Hacı Ahmed'in torunu Hüseyin, oğlu, gelini ve yaşlı eşi de tamamlayıcı şahıslardır.

Olay Mısır'ın köylerinden birinde bir tarlada geçer. *“Bir zamanlar Mısır'ın köylerinden birinde idim.”* Cümlesiyle zaman ve mekân geçirilir.

2.9. Küçük Hesabın Büyük Parası

—Fakir Köylünün Defterinden—

İzmit Mektep İdadisinde okuyan küçük Mustafa tatil zamanı Sapanca civarındaki köyüne dönmüştü. Bu çocuk çok çalışır, her söylenen söze kulak verir ve hesabı iyi anlardı. Köye döndüğü gün pek sevdiği komşu çocuklarından İsmail'i bularak onunla bahçelere doğru bir akşam gezmesi yapmıştı. Gezerken İsmail ona mektep de ne okuduğunu sordu. Mustafa dedi ki:

— Çok şeyler okuyoruz. Ben en ziyâde hesap dersini seviyorum. Hocamızda iyi anlatıyor. Geçen gün bize bir hesap yaptı, çok güzeldi.

— Nasıl yaptı? Hesabın güzeli nasıl olur?

Mustafa bu suale güldü ve “Altın yumurta hesabı!” dedi. Bu söz İsmail'i daha ziyâde düşündürmeye başladı ve bunu anlamak için Mustafa'ya “Söyle dinliyorum”dan başka bir şey diyemedi. Mustafa söze başladı:

— Bizim hocanın kendisinin on iki tane tavuğu ile bir horozu varmış. Bize bunun bir senelik hesabını yaptı. Bunlardan senede üç yüz altmış kuruş kazanıldığını anlattı. Ayda otuz kuruş edeceğini söyledi. Sonunda bu para ile bir çocuğun köydeki mektebe gidebileceğini, kitap, kalem, kâğıt alacağını, sırtına bir esvâb ve ayağına kundura giyebileceğini söyledi. Biz buna şaştık, çünkü hiç düşünmemiştik.

İsmail gözlerini açmış dinliyordu. Mustafa söze devam etti:

— Hoca dedi ki on iki tavuğumun cinsleri o kadar iyi değildi. Hepsi martın sonuna doğru yumurtlamaya başladılar. Günün birinde yumurta yapar, birinde yapmazlardı. Bu hesapça ayda on beş gün yumurta alırdım. On ikiden iki yüz kadar ederdi. Bazen bilmem nedense gününü şaşırır, sayısı azalırdı, onun için on, on beş eksilirdi. Bu böylece teşrin-i evvel sonuna kadar sürdü. Yani tahminen yedi ayda yahut iki yüz yirmi gün kadar zamanda birbiri üzerine bin altı yüz yumurta almışım. Tavuklardan beşi kuluçka oldu. Elli kadar yavru yaptılar. Bunları güzel ve dikkatli muhafaza ederek büyüttüm. Bin altı yüz yumurtanın iki yüzünü bu müddet içinde evde yemişiz, geri kalan bin dört yüzünü her bir yüzü on altı kuruştan 324 kuruşa sattım; fakat kendi yediklerimin kıymeti olan 32 kuruşu da buna ilave etmek doğru olacaktır, çünkü evde olmasa idi çarşıdan para verip alacaktım. O vakit hepsi 356 kuruş eder. Elli tane pilici büyüterek kânûn-ı evvel ayında biraz pahalı olduğu vakit her birini beşer kuruştan, hepsini iki yüz elliye verdim. Bu paraların cümlesi beş yüz kuruşa vardı. Gelelim masrafına:

On iki tavuk ile bir horozdan ibaret bu hayvanlarıma günde on beş para hesabıyla yem verirdim. Çok vakitler büyük bahçemde çöplenirlerdi. Ben onlara yemi kuvvet için verirdim. Piliçlere biraz semiz olsunlar diye ara sıra semirtici şeyler yedirirdim. Bunun bir seneliği yüz otuz beş kuruş etti, asıl beş yüz kuruştan bunu inince bana 365 kaldı. Demek ki günde bir kuruşum var. Fakat herkese böyle olmayıp da piliçlerin bir kaçı ziyan olsa yine 365 kuruş yerine yalnız 300 kalsın diyelim; buda pek kolaydır.

Fakat tavuklarımdan cinsi iyi değil demiştim. Doğrusu da budur. Avrupa’da en iyi cinsleri aramış, bulmuşlar, tavuğun yemini düzeltmişler, insana bakar gibi bakmışlar. Onlara da senede 300 yumurta veren tavuk cinsleri var. Allah bize de bu nimeti kısmet etsin. Frenklerde bu iş büyük bir sanat, çok kârlı bir ticaret olmuştur. Onların hesabı bizimkinden pek çok güzel, çok duygulu, çok akıllıcadır. Onlar hesaplarını iyice yapa yapa böyle zengin ve kuvvetli olmuşlardır. Onların semizlettiği tavuğu biz daha yemek değil, görmedik bile.

İsmail burada içini çekti. Ve gözlerini yere dikerek “Söyle, söyle Mustafa !” dedi. Çocuk yine sözüne devam etti: Evet, Frenkler de bu işten senede bilmem kaç

yüz lira kazananlar çok var imiş. Ne ise hoca bu 360 kuruşunu bir çocuğun mektebine ve kendine sarf etti. Bu hesabı bizde biliriz: Hocaya ayda beş kuruş versek senede altmış eder. İki çift kundura iki meci diye olsa hepsi yüz kuruş; kitap, kâğıt, kalem, deftere de haydi elli kuruş gitsin. Sonra sırtına giyecek illa bir elbiseye bizde yazlı kışlı yüz kuruş gitse hepsi iki yüz elli eder. Yüz on kuruşta artar. Bunu da babamız anamıza harç etsin. Gördün mü bereketi?

İsmail birkaç saniye düşündükten sonra cevap verdi:

— Evet güzel bir hesap. Hem de hocanın dediği gibi tam altın yumurta hesabı, hele birde Frenkler gibi yaparsak yalnız çocuğu mektebe yollamak değil, âdetâ zengin oluruz.

Mustafa güldü, dedi ki: Hoca bir şey daha söylüyor: Eğer hesaplı davranmaz, çalışmazsak Türklük, Osmanlılık kalmaz diyor!

Kızıl Toprak

Ali Suad

“Küçük Hesabın Büyük Parası”, *Halka Doğru*, nr. 11, 20 Haziran 1329 (3 Temmuz 1913), s. 83-84.

2.9.1. Öykünün Çözümlemesi

Küçük Hesabın Büyük Parası öyküsü nasihat ve ders verici nitelikte kaleme alınmış bir öyküdür. İzmit Mektep İdadisinde okuyan küçük Mustafa tatilde komşu çocuklarından İsmail’e hocasının hesabını anlatır. Merakla dinleyen İsmail, Mustafa’yı sürekli anlatmaya teşvik eder.

Öykü on iki tavuk ve bir horozdan üç yüz atmış kuruş nasıl kazanılır dersi gibi anlatılsa da aslında yazar öyküde, mantıklı ve hesaplı davranıldığında küçük hesaplarla büyük işlerin başarılabileceğini anlatır okura. Öyküde hoca hesabını yaparken Türk milleti ile Avrupa’yı kıyas ederek yaşanan dönemin eksik bir yönünü eleştirmiş, vurgulamıştır. Tavuklardan yola çıkarak yaptığı hesapla yılda bir mektepli çocuk yetişebileceğine vurgu yapmış, eğitimin ne kadar önemli olduğunu

ve eğitim için gereken her şeyin yapılması gerektiğini göstermeye çalışmıştır. Hoca'nın derste dikkat çekmek istediği bir diğer konuda, Avrupa'nın daha ileride olması, Türk milletinin onları yakalayabilmesi için çokça çalışıp, hesaplı davranması gerektiğidir. *“Mustafa güldü, dedi ki: Hoca bir şey daha söylüyor: Eğer hesaplı davranmaz, çalışmazsak Türklük, Osmanlılık kalmaz diyor!”* öyküde geçen bu ifadelerde de görüldüğü gibi yazarın aslında okura vermek istediği mesaj buradadır. Bir toplumu milleti ayakta tutan şey, çalışmaktır. Osmanlı'nın gelişmiş olan Avrupa'yı yakalaması ve ayakta kalabilmesi için çalışması gerektiğinin mesajıdır, Küçük Hesabın Büyük Parası öyküsü.

Mustafa çalışkan, iyi hesap yapan, söz dinleyen mektepli bir karakterdir. Mektepten köye döndüğünde hesabını anlattığı arkadaşı İsmail, mektebe gitmediği için meraklı ve iyi bir dinleyicidir. Mustafa'nın hocası basit hesaplarla yaşamın gereklerini çocuklara göstermeye çalışan ve eğitime önem veren karakter olarak çıkar okur karşısına. Öyküde baskın bir karakter yoktur.

Küçük Hesabın Büyük Parası tanrısal (hâkim) bakış açısıyla yazılmıştır. Yazar sözünü kahramanı Mustafa'nın hocasına emanet etmiştir.

Öyküde zaman ve mekânı bağlı bir anlatım görülmesi de, yazar olayın zaman ve mekânını gerçek olabilecek şekilde verir.” İzmit Mektep İdadisi, Sapanca civarındaki köy, teşrin-i evvel, kânûn-ı evvel” ifadeleri öykünün zaman ve mekân unsurlarının tamamlayıcısıdır.

2.10. Mühendis Efendi'nin Nasihati

Bir gün bir mühendis tarlaların arasında hendese altını kurmuş, yol açılmak için orasının ölçüyor ve işaretler dikiyordu. Yanında birkaç kişide beraber çalışıyorlardı. Bunların yaptığı işi görmek için oradaki köylülerden bir delikanlı yanlarına gelmiş bakıyordu. Bir saat kadar böyle geçti, mühendis çalışıyor, delikanlı öyle durmuş seyir ediyordu. Sonra mühendis ona sordu:

— Oğlum sen kimsin?

— Buranın köylüsüyüm.

— Sanatın nedir?

— Hiç.

— Sen bir iş görmez misin?

— İşim yoktur. Bir tarlamız, birde bahçemiz vardır. Dayım anam orada çalışırlar. Bana iş gösterirlerse yaparım. Hem işimiz azdır...

Bunun üzerine Mühendis Efendi işini bırakarak bir düşündü. Sonra başını kaldırıp gözlerini delikanlıya dikerek yine bir kere daha ve sert sesle:

— Sanatın nedir oğlum? Dedi.

Çocukta cevap yoktu. O bu defa önüne baktı. Mühendis Efendi sözünde devam etti:

— Demek ki sen hiçsin ha! Vah vah... Elin ayağın tutar, gözlerin görür, dilin söyler, kulağın işitir. Gücün, kuvvetin yerinde, aklın, fikrin var. Ondan sonrada hiçbir şey değilsin. Bu nasıl olur, oğlum? Hem tarlada, bahçede sen dururken zavallı anan ve dayın neden çalışsınlar? Böyle her azası yerinde bir genç hiç olur mu? Böyle tembel geçirdiğin günleri Allah senden soracak. Daha Allah sormazdan evvel biz çalışanlar seni göreceğiz, seni ayıplayacağız. Bak biz karda kışta, yazın güneşin altında sabahtan akşama kadar uğraşıyoruz da bu koskoca adam kollarını sallaya sallaya önümüzde işsiz güçsüz dolaşıyor diyeceğiz. Daha ister misin oğlum? Sonra sana düşman olacağız. Seni adam saymayacağız. Sana selam vermeyeceğiz, itibarın olmayacak.

Mühendis terini silerek yine sözüne devam etti:

— Ne diyordum! Evet. İtibarın olmayacak. Hem niçin olsun? Sende bizim gibi çalışmadıktan sonra bizim gibi olmaya ne hakkın var...

Delikanlı bir aralık öfkelenecek oldu. Cahillik belası bu sözlere karşılık vermek istedi, dedi ki:

— Sen ne karışyorsun Efendi? Ben senden bir şey istemiyorum ya!

Mühendis Efendi bu söz üzerine ağlayacak oldu. Yüzü kıpkırmızı kızardı. Kaşları çatıldı, dudakları titredi.

“Ne dedin, vah zavallı cahil çocuk. Akılsız çocuk. Kendini bilmeyen çocuk... Mademki böyle diyorsun, gel şuraya, karşıma otur seninle bir iyi anlaşalım.” Diyerek gencin kolundan tuttu, oradaki bir ağacın altına oturdular. Mühendis Efendi birde cigara yaktı. “Dinle!” dedi. Ve söze başladı:

— Sana niçin karışıyorum, anlatayım. Sen, ben, öteki, beriki, biz hep memleketin evladıyız. Şurada birbirimizin iyiliği, fenalığı, çalışkanlığı, tembelliği, birbirimize bulaşır. Ben çalışırım, sen oturursan sen benim hakkımı yemiş olursun. Hele ananın ve dayının hakkını yediğini hiç affedemem. Birde sen benden bir şey istemiyorsun. Ama şimdi dediğim gibi farkına varmayarak başkasının hakkını yine alıp yiyorsun. Hem senin milletin, anan, vatanın var. Birde kendin varsın. Bunlarında senin üstünde hakları var. Senin de onların üzerinde hakkın olacak. Fakat bu hak eğer çalışırsan olur, çalışmazsan demek ki sen hiçsin. Hiç olanın, hiçin, başkasından bir alacağı yoktur. Çünkü kendisi yok demektir. Anladın mı? Sen şimdi benim gözümde bir karıncadan küçük, bir hayvandan aşağısın. Darılma, gücenme! İnsan kısmı çalışmazsa evvela yok demektir. Ondan sonrada ziyanlı bir şeydir. Çünkü başkasının yüzünden geçiniyor ve başkasının hakkını yiyor demektir. Senin rahmetli baban böylemi idi? Söyle bakalım!

Delikanlı terliyordu. Elindeki çöp parçasıyla toprağı karıştırarak gözünü yere dikmekten başka bir şey yapamıyordu. Biraz sonra pek sıkılarak dedi ki:

— Anladım. Anladım ama ben bir şey öğrenmedim. Ne yapayım?

Mühendis Efendi cevap verdi:

— Evet, baban sana şu tarla ile bahçeyi miras bırakacağına keşke bunları masraf edipte seni mektepte okutmuş, sana bir şey öğretmiş olaydı. Fakat buda doğru değil. Senin tarlan var, bahçen var, sen onların içinde terleyeceksin. Onların içinde akşama kadar yorulacaksın. Onları köyün en güzel yeri yapacaksın, illa mahsul alacaksın. Bir buğday tanesine kadar hesap edeceksin. Malının vergisini beyt-ül-mâla vereceksin. Evinin zahiresini ambara kendi sırtında taşıyarak kendi elinle

koyacaksın. Fazlasını satıp para artıracaksın. Anan rahat edecek, sen uğraşacaksın. Yoksa yediğin haramdır, oğlum, haram.

Bu defa delikanlının aklı erdi, öfkesi geçti, öfkenin yerine utanma geldi. Düşündü, akşama kadar kahvede oturduğu, evin önündeki ağacın altında yattığı gözünün önüne geldi. Anasına, dayısına acımaya başladı; çalışanlara imrendi.

Mühendis Efendi yavaşça sordu:

— Cebinde kaç kuruşun var?

Delikanlı sıkıldı, cevap veremedi. Ezildi, büzüldü.

Diğeri yine tekrar etti: Kaç kuruşun var?

Cevap: “Hiç yok!”

O vakit Mühendis Efendi ayağa kalktı. Delikanlıyı da çekti, yerden kaldırdı. Ve dedi:

— İşte ben işimin başına gidiyorum. Sende doğru tarlana git. Benim gündeliğim elli kuruştur. Sende oğlum beş kuruş kazanmanın yoluna bak ki akıbet-i rezil olmayasın. Bu tesir ile delikanlı artık çalışıyor ve çalıştıkça hayatın lezzetini duyuyordu.

Ali Suad

“Mühendis Efendi’nin Nasihati, *Halka Doğru*, nr. 19, 15 Ağustos 1329 (28 Ağustos 1913), s. 149-151.

2.10.1. Öykünün Çözümlemesi

Ali Suad’ın bu öyküsü, insanlığın kurtulamadığı en büyük hastalıklarından olan tembellik üzerine kurgulanmıştır. Öykü, bir mühendisin çalışırken yanına gelen delikanlıyla arasında geçen sohbetinden bahseder. Türk toplumunda tembellik, beleşçilik, asalaklık hoş karşılanmamakta, çalışma hem bu dünya için hem de ahiret mutluluğu için şart kabul edilmektedir. Türk kültüründe çalışma olgusunun önemli bir yeri vardır. Her insanın bir sanatı olmalıdır.

Bu basit gibi gözüken konunun işaret ettiği birtakım hususlar vardır. İslam dininde tembellik, zillet, dilencilik, başkasına yük olmak yoktur. *“Böyle tembel geçirdiğin günleri Allah senden soracak. Daha Allah sormazdan evvel biz çalışanlar seni göreceğiz, seni ayıplayacağız.”* İfadelerinde, İslâm’da, Müslüman olarak tembellik ve ataletten uzak durulması ve eğer çalışmaya mani bir durum yoksa çalışarak kazanmanın yollarını araştırması gerektiğine değinilmiştir. Herhangi bir işte çalışan kimse, aynı zamanda toplum için de çalışmaktadır. Toplumun gözünde itibar çok ve tutarlı çalışmakla elde edilir.

Dinimiz, çalışmaya büyük önem vermiş, helâl kazanç sağlamak için çalışmayı ibadet olarak değerlendirmiştir. *“Sana niçin karışıyorum, anlatayım. Sen, ben, öteki, beriki, biz hep memleketin evladız. Şurada birbirimizin iyiliği, fenalığı, çalışkanlığı, tembelliği, birbirimize bulaşır. Ben çalışırım, sen oturursan sen benim hakkımı yemiş olursun. Hele ananın ve dayının hakkını yediğini hiç affedemem. Birde sen benden bir şey istemiyorsun. Ama şimdi dediğim gibi farkına varmayarak başkasının hakkını yine alıp yiyorsun. Hem senin milletin, anan, vatanın var. Birde kendin varsın. Bunlarında senin üstünde hakları var. Senin de onların üzerinde hakkın olacak. Fakat bu hak eğer çalışırsan olur, çalışmazsan demek ki sen hiçsin.”* Yazar öyküde bu gibi ifade ve anlatımlarla çalışmanın hem sahibinin, hem de başkalarının yararına olduğunu ve çalışmanın önemini vurgulamış, okura sürekli mesaj vererek nasihatte bulunmuştur.

Öyküde aksiyon ve gerilim neredeyse tamamen ortadan kaldırılmış, öykünün sonunda yazarın okura vermek istediği nasihat sunulmuştur. Tanrısal (hâkim) bakış açısıyla yazılmış, anlatıcı durumun dışında durmuştur. Öykünün kahramanları durum öykülerinde görülen karakterlerle uyum gösterir. Mühendis orta sınıf insan, delikanlı ise fakir bir köylüdür. Mühendis kendisi için vatanı için çalışmak zorunda olduğunun bilincinde olan, çalışmanın önemini bilen, değerlerine sahip çıkan, bilinçli bir vatandaşdır. Tembel köylü ise, çağımızın da büyük sorunlarından biri olan gençlerde “tembellik” in örneğidir.

Bir köyün tarlaları arasında geçen öyküde mekân ve zaman etkisizdir. Yazar bir öykü anlatmaktan çok bir insanlık durumunu gösterdiği için zaman ve mekâna bağlı bir anlatım görülmez.

— Hakiki Hikâye —

2.11. Pek Muhterem Adam

Geçen senenin nisan ayında “Medîne-i münevvere”ye gitmiştim. Maksadım bu mübarek yerde birkaç gün kalarak Peygamberimiz Efendimizi ziyaret idi. Bir gün çarşığı gezmeye ve öteberi almaya çıktım. Harem-i şerîf civarındaki caddelerden birinde dükkânları seyrederek yavaş yavaş gidiyordum. Küçük bir dükkânın camlı dolabında tespihler gördüm ve bir tane satın almak istedim. Dükkânın sahibi Buharalı yahut Hiveli bir Türk idi. Daha ancak otuz, otuz beş yaşlarındaki bu genç adamın yüzünde bir nur, halinde bir sevimlilik vardı. Tespihi istedim ve fiyatını sordum. Bu esnada gözüm oradaki başka bir takım ufak tefek eşyaya ilişti. Ve dolabın bir tarafında on on beş tane madenden yapılmış cep saatleri gördüm. O sırada bir saate de pek ihtiyacım vardı, çünkü benimki yolda bozulmuştu, çok uğraştım işletemedim.

Tespihi aldım ve sahibine “Bu saatler iyi işler mi?” diye sordum, hemen cevap verdi:

— Hayır, iyi işlemezler.

Bu doğru cevaba şaşıtm. Ve dedim ki:

— Her tacir malını metheder, sen neden böyle söylüyorsun? Adamcağz bir sözüme güldü. Ve “Ben râst söylerim. Yalan istemem. Saat sonra işlemezse yüzüm kara çıkmaz mı?” dedi.

Saatlerin birkaçını çıkarttım, kurdum, kulağıma tuttum. İşliyordu. Sahibine dedim:

— Bak hepsi işliyor.

— Ben işlemez demedim. Doğru gitmez demek istedim.

Düşündüm. Doğru gitmez öyle mi? Demek ki iyi olmayan bir malı güzeldir ve iyidir diye yalandan överek satmaya bu adam yalancılık ve hilekârlık diyor. Birkaç kuruş kazanmak için müşteriyi aldatmayı dinine namusuna yediremiyor.

Zaten Peygamber-i zîşânımız Efendimiz bize “Eddîn-ül muâmele” buyurmuşlardır. Ben dükkânın önünde hep bu hakikati düşünürken bir müddet dalgın dalgın kaldım ve halimize birkaç türlü acıdım. Bu dinin aslı, esası ahlak ve vicdan üzerine, akl-ı selim ve mantık temellerine konmuş iken bizim böyle perişan olmamız dine riayet etmediğimizdendir dedim. Ağlayacağım geldi...

Peygamberimiz bize “Din muâmeledir” diyor. Yani birbirinizle olan işinizde, gücünüzde, sözünüzde doğruluk eder ve Allah’ın huzurunda mahcup ve günahkârlık olmayacak yolda muamele eyler iseniz o vakit dine riayet etmiş olursunuz buyuruyor. Bu pek büyük bir hikmettir. Doğrulukla bu dükkân sahibi belki on beş kuruş eksik kazanacak gibi görünür ama buda yanlıştır. Çünkü onun doğruluğunu her bilen kişi aldanmaktan korkmayarak ondan alışveriş eder. O vakit daha çok kazanır. Hem de Allah’a karşı makbul olarak dünya ahirette aziz ve muhterem kalır. Doğruluk her hesaba uyan ve her yerde para eden en büyük sermayedir. Gelelim hikâyemize: Bu doğru satıcıdan saatin fiyatını sordum, bir buçuk mecrediye dedi. Bir tanesini aldım ve tespihle beraber parasını ödemek için tacire bir lira verdim, kendisinde bozacak para olmadığından lirayı mecrediye yapmak için birkaç dükkân ötede bir komşusuna gitti. Ben yalnız kalınca şu pek muhterem adamın doğruluğunu düşünmeye başladım. Bu sağlam Müslümanlığa âşık idim. Derken elinde paralar geldi ve hesabı verirken:

— Ben yanlış hesap etmişim, şimdi gelirken düşündüm. Saatin fiyatı bir buçuk mecrediye değildir. Yirmi sekiz kuruştur, dedi. Buna bir kat daha şaştım. Yüreğimde büyük bir duygu uyandı, gözlerim doldu. Bu pek muhterem adama dedim ki:

— Ben bu saati otuz kuruşa kabul etmiştim. Sen neden sonra böyle dedin? Cevap verdi:

— Ben buna bu fiyatı koymuştum, şimdi yanlış söyledim diye niçin iki kuruş ziyâde alayım. Bu iyi şey değildir. Ben böyle yaparsam sonra Müslümanlık nerde kalır. Ben hiç yalan söyler miyim? Bize doğruluğu öğreten ve getiren Peygamber işte şuradadır. Ben sonra onun yakınlığına lâayık olur muyum? Bereket bundadır. Hazreti Ebu Bekir dükkânını size gösterdiler mi? Benimki ondan daha büyük! Hâlbuki Hazreti Sıddık orada doğrulukla zengin oldu. Sonra hepsini de fesuphanallah sarf

etti. Ah biz dürüst olsak hep âlemden daha zenginiz... İşte bu pek muhterem adamı hiç unutamam. Bir daha görsem diye düşünürüm. Allah böylelerini vatanımızda çoğaltsın. Daha ne diyeyim bilmem ki...

Kızıl Toprak

Ali Suad

“Pek Muhterem Adam”, *Halka Doğru*, nr. 13, 4 Temmuz 1329 (17 Temmuz 1913), s. 101-103.

2.11.1. Öykünün Çözümlemesi

Pek Muhterem Adam bir durum öyküsüdür. Öykü dürüstlük-sahtekârlık bağlamında kurgulanmıştır. Öykünün konusu toplumsaldır. Öyküde, Peygamberimizin “din muameledir” hadisi yaşamın içinde örneğini bulmuştur. Ali Suad’ın birçok öyküsünde karşılaştığımız eğitici ve nasihat veren, yaşamdan kesitler sunan öykülerinden biridir.

Yazar öyküye hiçbir ön hazırlık yapmadan, doğrudan doğruya girer. Medine de Peygamberi ziyaret için bulunan adamın, tespih almak için girdiği bir dükkânda satıcıyla arasında geçen diyalog ve yaşananlar okura ders vermek amacını güder. Satıcının “*Bu saatler iyi işler mi?*” sorusuna verdiği “*Hayır, iyi işlemezler.*” şeklindeki doğru cevabı öykünün ana teması olan “dürüstlük” ün göstergesidir. İyi olmayan bir malını güzeldir deyip yalancılıkla satmayan dürüst esnafın, müşterisini hayrete düşüren tavır ve tutumu karşısında müşterinin düşünceleri okura verilmeye çalışılan ders ve nasihattir.

Dürüstlük ve güven ilahi bir emirdir ki aynı zamanda bütün Peygamberlerin ortak sıfatı ve ahlâkıdır. “*Peygamberimiz bize “Din muameledir” diyor. Yani birbirinizle olan işinizde, gücünüzde, sözünüzde doğruluk eder ve Allah’ın huzurunda mahcup ve günahkârlık olmayacak yolda muamele eyler iseniz o vakit dine riayet etmiş olursunuz buyuruyor. Bu pek büyük bir hikmettir. Doğrulukla bu dükkân sahibi belki on beş kuruş eksik kazanacak gibi görünür ama buda yanlıştır. Çünkü onun doğruluğunu her bilen kişi aldanmaktan korkmayarak ondan alışveriş*

eder. O vakit daha çok kazanır. Hem de Allah'a karşı makbul olarak dünya ahirette aziz ve muhterem kalır. Doğruluk her hesaba uyan ve her yerde para eden en büyük sermayedir.” Öyküde, din olgusunun önemli bir yeri vardır. İnsanların dinin emir ve yasaklarına uyduğunda her şeyin daha güzel olacağının kanıtıdır.

Öykü kahraman anlatıcı tarafından tanrısal (hâkim) bakış açısıyla anlatılır. Kahramanlar orta sınıf insanlardır. Satıcı ahlaklı dürüst esnafı temsil ederken, yazar-anlatıcı dürüst iyi niyetli yaşadığı şeylerden ders çıkaran orta sınıf insanı temsil eder. Öyküde mekâna ve zamana bağlı bir anlatım mevcut değildir. Yazar öykünün sonunda neticeyi okura sunar ve bir öykü anlatmaktan çok bir ‘hayat durumu’ nu göstermeye çalıştığını belirtir.

2.12. Onbaşı Ali’nin Gördükleri

Bursa’ya civar köylerin birinden Ali askerlikle Yemen’e gitmişti. Orada iki sene kaldıktan sonra “Basra” ya nakleden yüzbaşısı Salih Efendiyi bir türlü bırakamayarak beraber gitmek için kumandanına yalvardı. Ali, yüzbaşısını pek severdi, ondan ayrılırsa Yemen’de tek başına kalacak sanırdı. Çünkü Ali çalışkan ve çok sadık idi. Yüzbaşısı pek cesur ve askerine iyi bakar terbiyeli bir zabıt idi. Ali’nin Basra kolordusuna geçmesi yolunu buldular. Bir gün yüzbaşısıyla beraber yola çıktı. “Şab Denizi” kenarında Yemen vilayetinin iskelesi olan “Hadide”den vapura bindiler. Umman Denizi’ne doğru yollandılar. “Ceziretü’l Arab”ın cenub sahillerini dolaşarak Basra Denizi’ne döndüler. Vapur burada “Maskat” sultanlığına uğradı. Buraya tam sekiz günde gelmişler. Sonra iki gün daha yürüdüler. “Bahreyn” adasına geldiler. Buradan karşıda Acem ülkesi taraflarına gittiler. “Benderbuşir” adındaki memlekete uğradılar. Sonra ertesi günü “Sat” Nehrinin denize döküldüğü yere yaklaştılar. Vapur birkaç saat sonra o koca tatlı denizden içeri girdi. Sekiz on saat daha gidince “Basra” nın önüne geldiler. Bu yol Ali’ye çok uzun geldi. Ama yeni yeni memleketler gördüğü için seviniyordu.

Basra’da hemen bir hafta kalır kalmaz Yüzbaşı Salih Efendi “Necid” kıtasına memur oldu. Yine vapura binerek geldikleri yola döndüler ve evvelce uğradıkları “Bahreyn” adasına geldiler. Oradan celbus dedikleri bir yelken kayığına binerek on saatte Necid memleketinin iskelesi olan “Acir”e vasıl oldular. Ali burasını

beğenmedi. Büyük bir han ile yanı başında bir kaleden başka bir şey yoktu. Ötesi hep kum çölleri idi; ne bir ağaç, ne bir yeşil ot hiçbirisi yoktu. İçtikleri su bile kuyudan çıkardıkları tuzlu bir su idi. Fakat Ali böyle şeylere aldırılmazdı. Sevdiği zabiti ile beraber bulunmak onun için büyük bir rahat idi. Ertesi günü Necid'den gönderilen bir süvari müfrezesiyle yük çıktılar. Ve o ucu bucağı yok gibi görünen kum çölllerine girdiler. İşte Ali'nin gördüğü şeyler asıl bundan sonra başlar.

Ali, Necid'de de iki sene kaldıktan sonra istibdal olarak Bursa'daki güzel karyesine gelmiş ve anasına kavuşarak güz aylarının yağmurlu bir gününde komşularını odasına toplamış ve lakırdıya dalmıştı.

Ali onlara "Necid" memleketini anlatıyor ve diyordu ki:

— İskeleden hayvanlara ikindiüstü bindik. Birkaç kum bayırlarını çıkararak çöle girdik. Hayvanların ayakları kuma gömüldükçe geri geri gidiyor sanırsın. Biraz sonra akşam oldu. Çölde yatacak idik.

Önümüz hep bitmez tükenmez kum tepeleri idi. Yalnız bir yerde sekiz on yabani hurma ağacı gördüm. Ondan sonrası hep kum, hem de sarı bir kar yağmış da rüzgârla birer tarafa savrulmuş ince kum yığınları ile dolu idi. Burada kumlar rüzgârla yürür ve tepeler yerlerini değiştirir imiş. Bu sebepten burada hiç yol yoktur. Gideceği yeri bedevi Arap kılavuzları bilirler ve yıldızlara bakarak sağa mı sola mı nereye gideceklerse anlarlar.

Ertesi sabah erken yürüdük. Akşama kadar yine düz ovalarda ve en ziyâde kum tepecikleri arasında gâh yüksek gâh alçak da gittik. Sonra karşımıza birdenbire hurma bahçeleri çıkıverdi. Yanımdakine sordum "Burası Necid'dir" dedi.

Bahçelerin arasına girdik. Etrafları hep çamurdan ve çitten alçak duvarlı bir bahçelerde bitmiyordu. Bazı yerlerde ufak tarlalar var idi. Bahçelerin içinden su akıyordu. Suyu görünce bizim taraflar aklıma geldi. Bir defasında hemen hayvandan inerek suya koştum, parlaklığına imrendim. Bir avuç içeyim derken baktım ki su ılıktır. Güneşte iyice ısınmış gibi bir su. O vakit çok acındım. Eyvah dedim bizim soğuk sular burada yokmuş! Üç saat sonra kasabaya girdik. Dar sokaklardan, penceresiz evler önünden geçerek "Beraha" dedikleri kışla meydanına vardık. Etrafımız hep kale duvarlarıyla çevrilmişti. Orada hiç hemşeri bulamadım. Kastamonu'dan iki nefer var idi. Geri kalan hep asker, Bağdat'tan Arap askeri idi."

Dinleyenlerden biri Necid'deki ekinleri ve ahalinin işini gücünü ve yediği içtiğini sordu, Ali içini çekti, anlatmaya başladı:

—“Kardeşim bu toprakların hususiyetine şaşarsın. Nerede şimal tarafları nerede o topraklar. Ama orası fena mı diyeceksin; yok sözüm o değil. Yüzbaşımın dediği gibi padişah bir, ülke bir, devlet bir, millet bir, orası da bizim devletin malı, hem hep aşiretlere devlet hükmeder. O memleket de Osmanlılığın yurdu. Bizim ona fena dememiz yakışmaz. Diyeceğim şu ki orası zordur. Sıcak cehennem gibidir. Hep ne gelirse hurma ağacından, ekmeği hurma, damının kirişi hurma kütüğü, ocağın odunu hurma dalının dibi, hasırı sepeti hurma dalının incesi, yattığı pike mi, kerevet mi nedir, hurma dalından kafes, kullandığı ip hurma lifinden bükülmüş. İneklere hurma çekirdeğini suda ıslatır, yedirir. Kendi ekmek yerine günde belki iki üç okka hurma yer. Azıcık buğday ekerler, o da pek zayıf mahsul verir. Belki bire dört, beş! Bunu Ramazan'a saklarlar. Bundan en sevdikleri keşkek yemeğini biraz deve etiyle pişirirler. Başka vakit pirinci suda haşlayıp hurma ile katık ederler. Hem daha neler? Kuru bir balık gelir, çok ucuzdur. Fukara yiyeceğidir. Ben görmedim ama işittim ki bu balığı havanda döğer, üstüne soğan doğrar ve limon sıkırlarmış. Böyle yemek işittiniz mi? Arpa hiç çıkmaz. Yonca boldur. Bizim alayın top ve süvari bargirlerine tabsıradan arpa gelir. Sütü ineklere de o dediğim balıktan yedirirlermiş. Askerin yediği tandır ekmeğinden başka memlekette ne fırın ne de ekmek hiç yoktur. Suyu çok ağırdır. Testide soğumazsa içerken kurşun gibi iner. Kasabadan az çıkınca yine çöl başlar. Bilenlerden sorum “çölün boyu bir haftalıktır” dediler. “Necid” böyledir ama asker yoksulluk hiç bilmez. Eti, ekmeği, zerzevatı, pilavı hep başka yerlerdeki gibidir. Hurmayı çerez diye yeriz. Onlar haftada bir, belki azıcık deve eti bulurlar. Hele o çölün Arapları. O güneşte günde on beş saat yürürler. İçerilerde ne yerler var imiş. Oralandaki sular hep tuzlu imiş. Yarı deve sütü karıştırmadan içemezlermiş. Çöller ta Yemen'e kadar dayanır diyorlar. Dünyadan habersiz adamlardır. Bir saz çalmak bir türkü söylemek bilmezler. Nerede o bizim tarafın şenliği...”

Dinleyenlerden biri “arpa çıkmayan memleketi ömrümde bugün işittim.” Mırıldanırken öteden Ali'nin dayısı Yunus Çavuş doğruldu, yüreği taşkın bir halde gözlerini açarak dedi:

—Oğullar, kardaşlar. Şu dinlediğinizden ne anladınız bakalım. Ben çok hisse kaptım. Memleketim, yurdum gözümde büyüdükçe büyüdü. Oradakiler ne çekiyorlar

bir kere düşünün! Sonra da biz şu memleketin kıymetini bilmeyiz. Mahsulü kolay alınca kolay da elden çıkarırız. Allah her şeyi veriyor. Çok şükür, bin şükür ama hesap bilmeyiz. Bir de gurbet hasret nedir bilmediğimizden midir, nedendir; hemşeriye hor görür, birbirimizle uğraşırız. Vallahi ben Ali'nin sözlerini dinlerken kendimi orada gibi sandım. Bundan evvel Ali bana anlattı, oranın çiftçisi çok fakir imiş. Bahçelik yer az imiş. Herkese yetişmezmiş. Ahalinin yüzde doksanı gündelikçiymiş. Günde dört okka hurmaya çalışmış. Hurmanın okkası da yirmi paraya... Hey gidi memleket hey! Memleketimiz dağ olursa sebebi biz, bağ olursa yaparı yine biz. Çalışmazsak, şimdikinden daha güzel, daha iyi şeyler düşünmezsek yazıklar olsun bize. Bak şu "Necid" mi neresidir, oradakilerin güçlüğüne, bir de bizim şu güzel yerlere, çöl mü, ılık su mu dedin? Hey gözünü sevdiğim Akpınar! Buz musun, ab-ı hayat mısın mübarek!

Buğday, çerez, süt, yoğurt daha ne istersin? Çalış, hesaplı yaşa, doğruluktan ayrılma, komşunu kardaş bil. Bak o vakit ne bereket, ne rahat görürsün. Aferin oğlum Ali! Bize şunları sırası geldikçe hep anlat, biraz ibret alalım. Ah bu memleketimizi biz bütün candan yürekten daha başka türlü sevelim derim. Yalnız karnımızı doldurup efelik satmakla değil. Gece gündüz çalışmak ve nasıl iyi çalışılırsa öyle yapmakla daha ileri gidelim. Zengin olalım. Ne dersin Ali, hakkım yok mu?

Hep dinleyenler sessiz kaldılar.

Ali, "Böyle yerde işimizi bilmezsek nankörüz" dedi.

Yıl 1 Sayı 15, 10 Temmuz 1329, s. 116, 117, 118

Ali Suad

"Onbaşı Ali'nin Gördükleri, *Halka Doğru*, nr. 15, 18 Temmuz 1329 (31 Temmuz 1913), s. 116-118.

2.12.1. Öykünün Çözümlemesi

Onbaşı Ali'nin Gördükleri öyküsü Bursa'nın civar köylerinden Yemen'e askerliğe giden Ali'nin başından geçenleri ve gördüklerini anlatır. Öykü Yemen'de

asker olan Ali'nin çok sevdiği yüzbaşısının Basra'ya nakledilmesi sonucu onunla birlikte gitmek isteme arzusuyla başlar. Yüzbaşı Salih Efendiyle gitmek için komutanına yalvaran Ali'nin isteği kabul edilir. Öykünün başında yüzbaşı ile Basra'ya yola çıkan Ali yol boyunca geçtiği, durakladığı ve ilk kez gördüğü yerleri anlatır. Yemen'in iskelesi Hadide'de başlayan yolculuk Necid'e kadar uzanır. Ali Necid'de iki yıl kaldıktan sonra Bursa'ya döner.

Memleketine dönen Ali odasına topladığı komşularına bitmez tükenmez çölüyle, hurma bahçeleriyle, içilemeyecek kadar sıcak olan sularıya, dar sokaklarıyla, işiyle gücüyle Necid'i anlatır. *“Kardeşim bu toprakların hususiyetine şaşarsın. Nerede şimal tarafları nerede o topraklar. Ama orası fena mı diyeceksin; yok sözüm o değil. Yüzbaşımın dediği gibi padişah bir, ülke bir, devlet bir, millet bir, orası da bizim devletin malı, hem hep aşiretlere devlet hükmeder. O memleket de Osmanlılığın yurdu. Bizim ona fena dememiz yakışmaz.”* Çalışkan, sadık ve vatanına sevdalı olan Ali'nin, dinimizde de yeri ve önemi olan vatan sevgisini görürüz. Ali'nin uzun sohbetinin ardından söze karışan dayısı Yunus Çavuş'ta da aynı duyguyu hissederiz. Her ikisi de kendi memleketleriyle Necid'i kıyas eder gibi olsalar da aslında ikisinde de ayrı topraklarda olursa bile tüm milleti birleştiren vatan sevgisini görürüz.

Öyküde vatan sevgisinin yanı sıra yazarın diğer öykülerinde de sıkça karşılaştığımız “çalışmanın önemi” teması da yer alır. Yunus Çavuş'un, *“Hey gidi memleket hey! Memleketimiz dağ olursa sebebi biz, bağ olursa yapamı yine biz. Çalışmazsak, şimdikinden daha güzel, daha iyi şeyler düşünmezsek yazıklar olsun bize.”* sözlerinde toplumu yücelten, ileri seviyeye taşıyan şeyin insanın emeği olduğu vurgulanır.

Yazar birçok öyküsünde olduğu gibi burada da nasihatlerini söylemesi için kendisine bir karakter seçmiştir. Öyküde yazarın sesi Yunus Çavuş olmuştur. *“Buğday, çerez, süt, yoğurt daha ne istersin? Çalış, hesaplı yaşa, doğruluktan ayrılma, komşunu kardaş bil. Bak o vakit ne bereket, ne rahat görürsün. Aferin oğlum Ali! Bize şunları sırası geldikçe hep anlat, biraz ibret alalım. Ah bu memleketimizi biz bütün candan yürekten daha başka türlü sevelim derim. Yalnız karnımızı doldurup efelik satmakla değil. Gece gündüz çalışmak ve nasıl iyi*

çalışılırsa öyle yapmakla daha ileri gidelim. Zengin olalım. Ne dersin Ali, hakkım yok mu?” yazar bu ifadelerde sözünü Yunus Çavuş’a bırakmıştır.

Öyküde karakterler sıradan insanlardır. Ali, memleketini vatanını yürekten seven, çalışkan, sadık ve dürüst Türk askeridir. Yunus Çavuş, vatani yüceltmenin çalışmaktan geçtiğine inanan, vatanını seven Türk insanıdır.

Onbaşı Ali’nin Gördükleri öyküsü tanrısal (hâkim) bakış açısıyla anlatılır. Yazar-anlatıcı kimliğini okuyucuya hissettirmiştir. Olayın evveliyatını bildiği için bu rahatlıkla konuşur.

Öyküde olayla mekân arasında doğrudan ve güçlü bir ilişkisi kurulur. Mekânın öyküde anlatılan olaylar ve karakterlerle doğrudan ilişkisi vardır. Mekân olarak birçok yer geçse de Necid olayın mekân unsurunun iskeletidir. Olay öykülerinde görüldüğü gibi bu öyküde mekân olarak Necid’le anlam kazanır. *“Oradan celbus dedikleri bir yelken kayığına binerek on saatte Necid memleketinin iskelesi olan “Acir”e vasil oldular. Ali burasını beğenmedi. Büyük bir han ile yanı başında bir kaleden başka bir şey yoktu. Ötesi hep kum çölleri idi; ne bir ağaç, ne bir yeşil ot hiçbirisi yoktu. İçtikleri su bile kuyudan çıkardıkları tuzlu bir su idi. Fakat Ali böyle şeylere aldırılmazdı. Sevdiği zabiti ile beraber bulunmak onun için büyük bir rahat idi.”* Necid tasvirlerle anlatılırken, Ali’nin duygu ve düşünceleri de katılarak okura mekânın duygusu hissettirilir.

Bu öyküde olay zamanı ile anlatma zamanı vardır. Anlatıcı olayın ne zaman geçtiğini okuyucuya hissettirir. *“Ali, Necid’de de iki sene kaldıktan sonra istibdal olarak Bursa’daki güzel karyesine gelmiş ve anasına kavuşarak güz aylarının yağmurlu bir gününde komşularını odasına toplamış ve lakırdıya dalmıştı.”* ifadeleri de olayın nakledildiği zamanı gösterir. Zamanın ay, gün, saat cinsinden bir takvim zamanı yoktur. “iki sene, sekiz günde, iki gün, on saat, güz ayları, birkaç saat, ertesi sabah erken” gibi ifadelerle öykünün zamanı tayin edilir.

Öyküde yazar gittiği coğrafyanın adetleri, gelenekleri, eski alışkanlıkları, yaşam biçimleri, toplum fikir yapısı gibi birçok detaya yer vermiş, mekânı tanıtır tasvirler yapmıştır. Bu tutumu, gözlemlerini öykülerine aktarması, okurda yeni ufuklar açmış sadece bununla yetinmeyip gördüğü durumlara karşı çözümlerine de yer vermiştir.

Ali Suad birçok öyküsünde olduğu gibi burada da gördüklerini öyküsüne yansıtır, geri kalmışlığın sebeplerine ve çözüm yolları olduğuna değinir. İçinde büyük bir vatan sevgisi taşıyan sanatçı yaşadığı topluma yabancı bir aydın edasıyla değil aksine her yönüyle o topluma ait hissederek yazın hayatına yön vermiştir.

Küçük Hikâye:

2.13. Ahmed'in Cihâdı

Bingazi'den iki günlük uzak “Aynelnecm” vahanda yaşayan, Senûsi'nin güzide evladından Ahmed el-Ca'fer, beş aydır meydân-ı cihâdda bulunuyordu.

İlkbaharın pembe, yeşil sabahlarından birinde Ahmed'in ailesini teşkil eden genç haremiyle dokuz yaşlarındaki oğlu Ömer evin avlusunda idiler. Anası üç dişi koyunun sütlerini sağıyor; oğlu elindeki ekmek parçasını ısırarak oralarda dolaşıyordu.

Süt sağıldıktan sonra Ömer öteki gebe koyunla beraber hepsini alarak otlatmaya götürecekti. Kadın, sütlerin azlığından mahzûn bir halde iştiâsız çalışıyordu. Bu sene ufak tarlalarındaki ekinde kuraklıktan zaîf kalmıştı. Kadın, elindeki tahta kâseyi tamamen dolduramamış olan taze sütü içeriye götürürken Ömer'de koyunlarını önüne katmış gidiyordu. Evin alçak ve çamurdan duvarla muhât avlusu, hurma ağaçlarının yerde betâetle sallanan gölgeleri altında sâkit kaldı. Beyaz sıvalı iki yer odasından ibâret evde güya kimse yoktu.

Ömer sabahın yıldızlı ziyaları içinde seyrek hurmalıktan geçerek yeşil tarlalara doğru uzaklaştı. Maksudı, pek sevdiği ve her vakit civârında oynadığı menba'ın kenarına giderek dolaşmak, koyunlarını bir tarafa bırakarak dönüşte eve getirmek için biraz ot biçmek idi. Ömer daha o yaşında çalışkan, baba ocağına âşık, uslu ve düşünceli bir çocuktü. Babasını canından ziyâde sever, hatta ona bazen

dalgın bir nazar-ı muhabbetle bakarak en ufak bir latifesinden en büyük lezzetleri duyardı.

Şimdi ise babasını görmeyeli beş ay olmuş, içinde sakladığı hüzn-i iştiyâk artmıştı. Bazen oralardan geçen mücâhidin kabilelerini gördükçe yüreği çarparak ta Bingazi'ye kadar gitmek için kalbinde bir emel-i tayerân hissederek, vâlidesiyle hep bunları ve babasını konuşmaya vesile arardı...

• • •

Kadın içeride bir hamur parçasını yoğurmakla meşgul iken avlunun hurma dalından örülmüş çit kapısı önünde biri atlı diğeri yaya iki kişi konuşuyorlardı. Yaya adam evi parmağıyla göstererek döndü, öteki hayvanından inerek avluya girdi; “Ömer’in anası nerede?” diye etrafına seslendi. Boynunda asılı olandan başka elinde ikinci bir kılıçla ufak bir bohça tutan bu yabancı bedevinin yüzünde derin bir yorgunluk var idi.

Sesi işiten kadın çıktı, bedeviye doğru birkaç adım yürüdüğü sırada Ahmed’in kılıcını tanıyarak hemen diz üstü düştü. Elleriyle yüzünü kapadı, ses çıkaramayarak öylece kaldı.

Yabancı bedevi kır sakalını çeker gibi düzelterek gür bir sesle:

—Ömer’in anası sen isen oğlun nerede? Diye sordu. O vakit kadın hıçkırarak ağlamaya başladı; yerinden sendeleyerek kalktı, bu defa seri hatvellerle yaklaşarak kılıcı aldı. Bedevinin uzattığı bohçayı hemen açarak içinde Ahmed’in temiz bir gömleği, küfyesi, boynuna astığı meşinden cüzdanıyla hançerini gördü. Sert bir nazarla bedeviye baktı.

— Ahmed’in şehit olduğunu kendin gördün mü? Dedi.

—Evet gördüm. Bir hafta evvel sabah namazını müte’âkıb düşmana karşı çıkmıştık. Ahmed çok ileri gitti, bir aralık meşlahsız olarak gözüme ilişti. Onu sarı kırmızı kumaş yeleğinden tanıdım. O gün şanlı bir harp kazandık, şühedâmızı kaldırırken Ahmed’i en ileride kalbinden bir tabanca kurşunuyla vurulmuş, tufengi kucağında, maktûl bir düşman zâbitinin üstüne düşmüş bulduk. Tufengini kumandan

başka bir mücahide verdi. (Koynundan çıkardığı ufak bir çıkını kadına uzatarak) Yerine bedeli olan bu üç altını gönderdi. Ahmed çok şeyler yaptı, Ahmed yüz kişi yerine harp etti...

Kadın bu tefsilâtı, gözlerini yere dikerek bî-rûh bir heykel gibi dinlemişti. Bedevi sustuğu vakit “Ahmed çok şeyler yaptı, Ahmed yüz kişi” kelimelerini tekrar etti. Fakat ikmâl edemeden gözyaşları şiddetle indi. Bedevi artık vazifesini ifâ etmiş tavrıyla gitmeye hazırlanarak kadına “Ahmed fi-l-hakika kavmi arasında aziz bir yiğit idi. Fakat onun gibi epeyce şühedâmız vardır. Acıklı yalnız sen değilsin, belâya sabret, Allah’a ısmarladık.” Dedi. Kadından cevap beklemeyerek çıktı gitti.

• • •

Ömer’in annesi kılıçla bohçayı içeriye götürerek sakladı. Maksudı oğlunu bu işten haberdar etmemekti. Hatta gözyaşlarını tuttu, Ömer’in öğle vakti avdet saati yaklaşınca hastayım diye yatacaktı.

Arası çok geçmedi. Ömer vaktinden evvel, perişan ve seri bir yürüyüşle yüzü bârân-ı бүкâ içinde hıçkırarak, koyunlarını hızlı yürüterek geldi yetişti. Ahmed’in şehâdetini bütün köy halkı işitmiş, bir çocuk Ömer’i su başında bundan haberdar etmişti. Ömer annesinin boynuna sarılarak “Babam! Sevgili babam!” Diye gazûb-âne haykırdı. Güzel siyah gözleri güya büyümüş halde idi. Kadın dehşet içinde bir şey, bir söz bulabildi: “Yalan ölmemiş, yaralanmış, şifâ bulur gelir.” Diyerek Ömer’i bağrına bastı: ağlayarak okşadı. “Bu senin yaptığın şîme-i ricâl değildir oğlum!” diyerek ayıpladı. Ömer biraz sükûnet buldu, fakat yine ağlıyordu. Ona kılıcı ve bohçayı da söylemişlerdi. Ömer artık felaketine tedricen alışacaktı.

Zavallı çocuk avluya çıktı; biraz daha ilerleyerek komşu bahçelerine doğru gitti. Her iki üç dakikada bir kesilip tekrar başlayan gözyaşları, mukadderâtın o rûh-i ma’sûmiyyetide günahkârlarınki gibi yakıyordu. Bî-karâr çocuk, yalnızlıktan korkuyormuş gibi eve döndü. Şimdi artık hep annesini arıyor hep onu istiyor, onun kanadının altında biraz nefes alıyordu. Aynı his kadında başladı, Ömer’i gözünden bir lahza ayırmak istemiyordu.

Ömer yine sordu: – Babam nasıl yaralanmış?

—Başkaları gibi oğlum! Muhârebede pek ileri gitmiş, çok düşman öldürmüş, kendi de yaralanmış. Eğer ölürse ne yaparsın?

—...

Bu sükûnu ikisinin birden inen gözyaşları ta'kîb etti. Ömer:

—Ben böyle şey istemem! Diye sert nazarlarla âdeta bahtı tekdîr ediyordu.

Komşu kadınlar birer ikişer gelmeye başladılar. Ahmed'in yâd u medâyihi uzun mertebeler teşkîl etti. Ömer her şeyi anladı, hepsini bildi. Şimdi onun düşüncesi nasıl geçinecekleri, tarlayı kimin ekeceği idi. Perişan saatler içinde fena bir akşam oldu. Ana oğul hiçbir şey yiyemediler, fakat garip bir harâret-i derûn ile su içmeye bir türlü kanamıyorlardı. Gecenin a'mâk-ı sükûnu içinde birbirlerine sarılarak kaldılar.

Ömer, geç vakit ve başıyla elleri pek sıcak bir halde uykuya daldı. Annesi ara sıra ellerini Ömer'in alına koyuyor, onu okşayarak öpüyordu. Fakat Ömer dalgındı. Bir aralık sayıkladı, kadın korkular içinde aydınlığı yaklaştırmak baktı. Ömer tebessüm ediyordu.

Dışarıdaki hışırtıyı dinledi. Gittikçe artan bu sedâ şiddetli bir yağmurdu. Kadın sabaha kadar uyumadı...

• • •

Semâsında mâî, siyah bulutlar uçan tarâvet-nâk sabahın ilk şuaâtı içinde kadın yine koyunları sağdı. Ömer yanında idi, fakat yürümeye takati yok gibi idi. Benzi solmuş, göz kapakları biraz şişmişti. Annesinin de elleri tutmuyor, dizleri şiddetle ağrıyordu. Ömer bir şey söylemek için mütereddid hareketler, bakışlarla adeta üzülüyordu. Artık dayanamadı:

— Anne ben bir şey gördüm.

— Ne gördün Ömer?

— Babamı!

Kadın titredi. Çocuğun yüzüne baktı. Dedi:

— Ne söylüyorsun çocuk?

— Gördüm, rüyamda gördüm bana atlarını, develerini gösterdi. Gülerek benimle şakalaştı. Bir şeyler söyledi fakat unuttum. Onun olduğu yer buraya sanki yakın imiş, bende oraya gitmişim. Bana en sonra “Haydi eve git yine gelirsin” dedi.

Üç tane parlak altın verdi, “Bunlarla kuzu al” diyerek beni yolladı. Ben artık ağlamayacağım...

Sözünü bitirdikten sonra Ömer yine koyunlarını sürerek hâlsiz bir yürüyüşle avludan çıktı. Annesi beraber gitmek istedi, Ömer râzı olmadı. Yine su başından geçerek bu defa tarlalarının olduğu tarafa gitti. Nemli ve bazı yerleri yaşılların serinliğini, çıplak ayakları ile Ömer hissettikçe hoşlanıyordu. Tarlaya baktı, yeni sulanmış buğdayları daha güzel yeşil ve daha uzamış gibi gördü. Başaklar güya daha büyük ve toplu idi.

Ömer öğle vaktine kadar ifâ-yı vazife ederek eve döndüğü zaman annesi bir ihtiyar Arap ile konuşuyor, ondan bir şey satın alıyordu.

Mütebessim bir şefkatle:

— Bak Ömer rüyan çıktı, baban bize üç altın gönderdi, şimdi kuzuları alacağım, tam on tane! Dedi. Elindeki liralara gösterdi. Ömer şaşırarak bir halde kekeleyerek:

— Aman ya Rabbî! Bunları kim getirdi? Babamı ona sordun mu?

— Hayır, sormadım.

— (Müteessir halde bu sözün devamını istemeyerek) Ben tarlamıza gittim, buğdaylar büyümüş, hem çok sulanmış, ne kadar güzel olmuş, dedi.

• • •

Bundan sonra Ömer’le annesi, şehit Ahmed’i ekser geceler rüyada gördüler. Buğdayları her seneden üç kat ziyâde verdi; koyun iki yavru doğurdu. Yeni kuzular büyüdü, hepsinin sütleri arttı. Ev bir gencine-i rızık oldu. Zâviyenin şeyhi Ömer’i okutuyordu. Babasının tam vefâtı senesi Ömer bir gün yine koyunlarını otlatırken yanına hiç görmediği bir adam geldi. Siyah sakallı, gayet güzel çehreli, tatlı, tesliyet-bahş, câzibe-dâr bakışlı, ince dişli, beyaz tenli, avuçları gül gibi pembe, beyaz elbiseli, meşinden yapılmış üstü açık giydiği nalların içindeki pek beyaz ayakları yine pembe bu adam Ömer’i elinden tutarak “Sen Ahmed’in oğlusun değil mi?” Dedi. Ömer şaşırdı, hiçbir cevap veremedi; o pâk ve nezîh çehreye baktı kaldı. Sonra bu güzel adam Ömer’i okşadı, ona bir mendil içinde bir şey vererek “Bunun içinde buğday vardır, tarlanızı ekeceğiniz vakit bunu da beraber serpiniz ki birgün bütün bu

köye kifâyet edecek kadar bereketli mahsulünüz olsun!” Dedi. Ömer biraz kendine gelerek: “Siz kimsiniz?” diye sordu. Güzel adam gülerek: “Ben bunu sizin için Medine’den getirdim” Dedi. Ömer’i bırakarak oradan çekildi, hurmalıklar içinde gaib oldu gitti.

Ali Suad

“Ahmed’in Cihâdı”, *İctihâd*, nr. 60, 4 Nisan 1329 (17 Nisan 1913), s. 1316-1319.

2.13.1. Öykünün Çözümlemesi

Ahmed’in Cihâdı öyküsü İslami inançlarımıza göre Peygamberlikten sonra rütbesi en yüksek olan şehitlik mertebesi üzerine kurgulanmış bir olay öyküsüdür. Bu öyküde kurguyu güçlü tutan “şehitlik” temasıdır. Yazar-anlatıcı Bingazi’den iki gün uzakta yaşayan Ahmed’in cihat meydanında şehit oluşunu, sonrasında eşi ve oğlu Ömer’in yaşadığı mucizeleri anlatır.

Beş aydır cihat meydanında olan Ahmed’in şehit haberini karısına eve gelen bedevi haber verir. Haberi getiren bedevi “*Ahmed fi-l-hakika kavmi arasında aziz bir yiğit idi. Fakat onun gibi epeyce şehidimiz vardır. Acıklı yalnız sen değilsin, belâya sabret, Allah’a ısmarladık.*” Bu sözleriyle duruma üzülmüş olsa da Ahmed gibi çok şehit ve acılı insanların olduğunu dile getirirken aslında bu duruma ne kadar çok alışkın olduğunu da hissettirir. Oğlunun babasına olan düşkünlüğünü sevgisini gören anne gelen şehitlik haberini oğlundan saklamaya niyetli olsa da şehadet haberi çok çabuk duyulmuş ve Ömer’e duyurulmuştur. Annenin bu davranışı evlat sevgisinin her şeyin üzerinde olan muazzam bir duygu olduğunu okura hissettirir.

Zaman geçtikçe birbirlerinden başka kimsesi kalmayan anne oğul birbirlerine kenetlenirler. Yazar-anlatıcı, “*Ömer her şeyi anladı, hepsini bildi. Şimdi onun düşüncesi nasıl geçinecekleri, tarlayı kimin ekeceği idi.*” Bu ifadelerde Türk toplumunda görülen ataerkil aile yapısını açıkça hissettirir. Dokuz yaşında olan Ömer’in babasının ölümünden sonra nasıl geçinecekleri, tarlayı kimin süreceği derdine düşmesi erkek egemen toplumda yaşanıldığının ispatıdır. Annesinin bir kadın olarak bunları yapamayacağını ve bütün her şeyin kendisine kaldığını

düşünmektedir. Bu düşüncelerle uyuyan Ömer rüyasında babasını gördüğünü ona üç altın verdiğini anlatır ve artık ağlamayacağını söyler. Bu rüya üzerine annesi üç altını çıkarır ve rüyada olduğu gibi kuzu alırlar. Tüm bunlar üzerine bereketleri artar.

İslam da ve toplumumuzda şehitlerin bedeni dünyadan ayrılrsa bile ölmediklerine inanılır. Her daim sevdikleriyle aramızda oldukları inancı vardır. Bu inanışla birlikte toplumda birçok destan ve hikâyeler dilden dile dolaşır durur. Şehitlerin dünyada olmasalar bile ailelerini görüp daima onlara yardım ettiklerine, onların yanında olduklarına inanırlar. Bu inanışın örneğini görürüz öyküde. Ömer'in yanına gelen adamın söyledikleri ve ortadan kaybolması bu inanışı gösterir. *"Babasının tam vefâtı senesi Ömer bir gün yine koyunlarını otlatırken yanına hiç görmediği bir adam geldi. Siyah sakallı, gayet güzel çehreli, tatlı, tesliyet-bahş, câzibe-dâr bakışlı, ince dişli, beyaz tenli, avuçları gül gibi pembe, beyaz elbiseli, meşinden yapılmış üstü açık giydiği nalların içindeki pek beyaz ayakları yine pembe bu adam Ömer'i elinden tutarak "Sen Ahmed'in oğlusun değil mi?" Dedi. Ömer şaşırdı, hiçbir cevap veremedi; o pâk ve nezîh çehreye baktı kaldı. Sonra bu güzel adam Ömer'i okşadı, ona bir mendil içinde bir şey vererek "Bunun içinde buğday vardır, tarlanızı ekeceğiniz vakit bunu da beraber serpiniz ki birgün bütün bu köye kifâyet edecek kadar bereketli mahsulünüiz olsun!" Dedi. Ömer biraz kendine gelerek: "Siz kimsiniz?" diye sordu. Güzel adam gülerek: "Ben bunu sizin için Medine'den getirdim" Dedi. Ömer'i bırakarak oradan çekildi, hurmalıklar içinde gaib oldu gitti."* ifadelerinde, bu inanış okura hissettirilir.

Öykü tanrısâl (hâkim) bakış açısıyla yazar-anlatıcı tarafından anlatılır. *"Şimdi ise babasını görmeyeli beş ay olmuş, içinde sakladığı hüzn-i iştîyâk artmıştı. Bazen oralardan geçen mücâhidin kafilelerini gördükçe yüreği çarparak ta Bingazi'ye kadar gitmek için kalbinde bir emel-i tayerân hisseder, vâlideyi hep bunları ve babasını konuşmaya vesile arardı..."* Yazar-anlatıcı her şeyi bildiğini açıkça göstermiştir.

Ahmed vatanını seven ve onun için canını veren bir şehittir. Ardında bırakıp gittiği bir eşi ve oğlu vardır. Eşi de oğlu da ona yaraşır şekilde çalışkan, şükreden ve inanan karakterlerdir. Öykünün kahramanları arasında baskın bir karakter olmasa da toplumumuzun sıradan insanlarını buluruz. Öyküde Ömer ideal evlattır. Dokuz yaşında çalışkan, baba ocağına âşık, uslu, düşünceli ve babasına karşı duyduğu

büyük ilgi ve sevgisiyle dikkat çeker. Olay öykülerinde mekân ve olay iç içedir. Öyküde olay bir evin avlusunda geçer. “*Evin alçak ve çamurdan duvarla muhât avlusu, hurma ağaçlarının yerde betâetle sallanan gölgeleri altında sâkit kaldı. Beyaz sıvalı iki yer odasından ibâret evde güya kimse yoktu.*” Kısaca tasviri yapılan ev olayın tamamlayıcı unsuru mekân olarak öykünün yoksul tarafını hissettirir okura.

Öykünün zamanı kesin değildir. Öyküde zaman bir ilkbahar sabahı başlasa da aslında geniş bir zaman anlatılmıştır. “ilkbaharın pembe, yeşil sabahlarından birinde, sabahın yaldızlı ziyaları, gece, sabaha kadar” gibi belirsiz zaman ifadeleri kullanılmıştır. “beş ay, tam vefatı senesi” ifadeleriyle de öykünün içine aldığı geniş zaman dilimi okura hissettirilir.

Küçük Hikâye:

2.14. İhtiyar Balıkçı

Kartal’ın az bir bayırla denize inen sahilinde saklanmış ufak bir köşeciği ihtiyarın, vaktiyle sağlam tahtalardan yapılmış, şimdi artık rengi kararan etekleri hemen yosun tutmuş, kaplamasının birkaçı ayrılmış kulübesi işgal ederdi.

Üç dört ayak merdivenle çıkılan bu kulübenin denize bakan cephesinde böyle boyuna bir de terası vardı; ufak kapı, iki dar pencere, sonra geniş saçak bu barakanın bir ev olduğuna sizi inandırırılar...

Kulübenin arkasında sandık kadar bir kümes, onun önünde pek küçük bir bahçe, yazın birkaç kök sebzenin, bir o kadar da sarılı kırmızılı çiçeklerin neşeli yeridir.

Fakat ihtiyarın mütemmimât-ı mâlikânesi bunlarla bitmez!

Sahilin oradaki mukavves kısmına dâimâ balık ağları serilmiş, kayık kulübenin merdivenine bağlanmış, ıstakoz ve karides sepetleri bir kenara yığılmıştır. Terasın köşesinde eski yeni birkaç yelken, merdivenin altında kırık kanca, iki üç

yıpranmış kürek, su testisi, kavata, kaba sünger, balık teknesi ve sepetleri, saçığın kenarında pencerenin önünde ki oltalar; hep bu sanatgâhın eşya-yı mühimmesidirler.

Bir zamanlar yaz mevsimini geçirdiğim ve hatta pek hoşuma gittiği için sonbaharın en soğuk ve fena havalı günlerine kadar kaldığım bu koyda en iyi geçen vakitlerim, diyebilirim ki bu sahilde ve bu kulübenin civar-ı tenhasında akşamlamıştır.

İhtiyar balıkçıya ilk defa elinde güzel bir kırlangıç balığıyla kayığından çıkarken mülâkî olmuştum. Uzun boyu, biraz eğilmiş beli, aksakalı, belki altmış senedir deniz rüzgârlarıyla yanmış, kararmış rengi ve bi-l-hâssa vakur çehresi câlib-i dikkatti.

O gün ihtiyarla samîmî bir sohbet te'sîsine çalıştım.

Her şeyden evvel elindeki o güzel balığı satın aldım. Bazı yerleri koyu menekşe rengi, kırmızı arguvân gölgeli, pembe ipekten kanatları, sorgucuyla büyücek kafası hoşuma giden büyük zarif deniz kuşunu avladım. İhtiyardan daha balık istedim. Ufak bir tekneye gâyet parlak sedef renkleriyle şa'saa-dâr gümüş balıklarını yaptı. Fakat bana bir de ufak iskemle getirdi. Sâkit denizin sahil boyunca içine kıvrılarak temiz kumlara geldikten sonra açılıp gaib olurken yine açıktan doğru aynı şekilde bükülerek, uzayarak tekrar eden nârin dalgasına karşı oturmuş konuşuyorduk. İhtiyarın ismi "Ferhâd" imiş.

Yaşını sordum: Bu sene hamdolsun yetmiş bitirdim, dedi. Denize, açıklara, ufuklara doğru baktı; hafifçe başını sallayarak "Tam elli senedir şu denizle arkadaşız!" Dedi...

*

Elli sene! Ne kadar sükûn ile geçerse geçsin, yine müthiş bir uzunluk, içinde, devletler sükût ederek, milletler türeyecek bir müddetin, bir asrın yarısı...

Evet, bir balıkçı hayatında bile bu elli yıl elbette vakasız geçemeyecek. Ben bu elli senelik hayat-ı meşâkk ve mesâî karşısında mütevâzî' bir tavır almıştım. İhtiyar balıkçıya birçok şey sormak isterdim.

Bence onun hissiyâtına dokunmayacak tarzda konuşmak mümkündü. Ben onun yirmi yaşından başlayarak hâlâ aksakalını çeken bu ömür girdabâdını, en güzel ve reng-âmîz tulû'lar, kırmızı, mor gurûblar, ta sabahlara kadar kükreyerek savlet eden dalgalar tazyîk ederken hayâlâtımı yalnız tabîatın güzel veya ulvî tahavvüllerine hasr etmiş oluyordum.

Ferhâd'la sigaralarımızı yaktık.

“Elli sene ha!” dedim. Önüne baktı, iki saniyecik düşündü. Verdiği cevap bir “Evet”ten ibâret kaldı. Artık bu ilk görünüş onun için belki bu kısacık sözden fazlasına mütehammil değildi! Sevimli balıklarımı alarak ayrıldım.

İhtiyar balıkçıyı yokuşun tepesinden yine tedkîk ediyordum. Ben yürür yürümez o da kayığına girmiş, hemen işine dalmıştı. O günün akşamı, gurûbdan biraz evvel oradan yine geçtim ihtiyarın ufacık bahçesindeki ocağı tütüyor, kendisi de toprak tencereciğini yıkıyordu.

İyi balık yâhûd ıstakoz bulursa bana saklamasını o gün ki mülâkâtımızda tembîh ettiğim için ihtiyara artık her gün bile uğrayabilirdim. O akşam evime döndüğüm vakit gazetelerimi, kitaplarımı intizâm-ı sükûn ile okuyamadım. Her satırda gözümün önüne güya bir elli rakamı, elli adedi, elli tane kışlı yazlı sene geliyor; beni huzûr u fikrimden sihr-engiz bir te'sîr ile mahrum ediyordu.

Bir sabah gezmesi dönüşü ihtiyar balıkçıya koştum. Onu göreceğim geldiği halde üç gün birbiri arkası sıra İstanbul'a inmek mâniyası ziyaretime hâil olmuştu. Böyle olmasa bile o akşam iki arkadaşım bana geleceklerdi. Leziz ve belki de süslü bir balık yemeği bulabilmek için her gün evvel Ferhâd babayı ziyaret mecburiyeti vardı.

Kulübeye doğru inerken ihtiyarın orada olmadığına tamamen hükmettim. Çünkü kayık yoktu; balıkçı avından daha dönmemişti. Hem ziyaretim, hem o akşamki balıklarım, ikisi de neticesiz! Şu kadar ki vakit daha erken, ta uzaklarda iki balık kayığı dolaşıyor; bunların biri her halde benimki... Bir kenara yaslandım. Ilık güneş, mâî semâ, mâî deniz, karşımda çam ormanlarıyla denize gelişi güzel yayılmış şâd ve müsterîh ve birazda şâir ve kumarbaz adalar! Ortada ufak bir vapur gidiyor. Deniz kısmen parlak, bazı yerleri donuk, yakınlara doğru hâreli ve buruşuk bir atlas

gibi nazar-rübâ hoşluğu var. İhtiyar balıkçıyı beklemek için buradan daha güzel yer olamaz.

Kulübede ses eksik değil: Tavukların bir hecâdan ibaret gıd gıdıları hoş...

Kayıkların biri geliyordu. Onu eskimiş siyah rengi, soluk yeşil kenar boyasından tanıdım. İhtiyarın kürek çekişi pek belli.

Yarım saat sonra kavuştuk!

— Merhaba! Merhaba benim...

— Ne getirdin bakalım, demeye kalmadı, kayığın baş taraf tahtasının üstüne atılmasından taş sesi çıkan bir Çîn-i Mâçîn mahlûku, benekli bir ıstakoz gözüksü. Kayığın içine ikinci defa eğilişinde buna bir tek daha ilâve etti.

Kayık bağlandı, ufak iskemle hemen geldi, sigara verildi, yakıldı, ıstakozlarda getirildi. İşte dört zî-rûhtan yapılma ufak bir meclis!

İhtiyarın neşesi yoktu. Çehresinde ki yorgunluk ona artık çalışamayacağını, saatlerce küreklere asılamayacağını anlatıyordu.

**

Bana temiz cezvesiyle kahve pişirdi; merak etmeyiniz, iyi sudur. Kayış dağınındır, diyerek bir bardak su da getirdi. İhtiyarla konuşmayı pek istiyordum. Ma'hûd elli seneler yine gözümün önünde geçmeye başladılar.

“Bu gün çokça yorulmuş gibisin!” Dedim. Gülümseyerek “Bize şimden sonra yorgunluktan başka ne kaldı ki” cevabıyla iktifâ etti. Fincanı bardağı kaldırdı. Yürümek isteyen ıstakozları teknenin altına kapadı, geldi.

Herhalde benden bîzâr değildi. Sözü dolaştırarak kulübesini sordum:

— Senin bu evin kaç senelik?

— Eskimiş bir şey. Bir yerine bir çivi çakmakta istemem. Balıkçı kulübeliğinden çıkar diye korkmasa idim eskiden biraz bir şey var idi. Yaptırır, boyatırdım. Şimdi onlar hep geçti. Bu ihtiyar vücûdu barındırıyor. Tam otuz beş seneliktir.

— Evvelce nerede otururdun?

— Gençlikte köy içinde odam vardı. Çağanoz Kosti isminde bir balıkçı ile beraber çalışırdık. Onun üç odalı evinin bir odası benim idi. Kira almazdı. Beraber yer içerdik. Kırk senelik bir hikâye! Ben o vakit boğaza kadar gider kılıç avlardım.

Çok defa adadan buraya terimi silmeden kürek çektiğim olmuştur. Sonra (biraz önüne bakarak düşündü) evet sonra bu Kosti'nin kızını sevdim...

— Sergüzeştin elîm olduğunu ihtiyarın bugün ki yalnızlığından anladım. Fakat sözü ısıtmak elzem idi. Cevap verdim:

— Ya, öyle söyle. Demek senin de başından geçmiş! Hazîn bir nazarla bana bakarak gülümsedi:

— Burada fakir, zengin birdir. Gönül kanun tanır mı, halden anlar mı, hem balıkçı bîkârî balıkçı kızını sevmiş, ne olur?

— Hayır, şaşmıyorum. Bil-akıs pek hoşlanıyorum. Ben de bilirim ki bunun için ilim, zenginlik şart değil...

— Çok doğru söylediniz. Bunu bilmeyenler cahil işi derler. Fakat hoşlanmayınız, mümkünse ondan kaçınız. Her ne ise, “Hestia” yı sevdim. Evin bu genç kızı bana da bakardı güzeldi; iyi çalışırdı. Kanâatli idi, hele hepsinden evvel güzeldi. Sevişmemiz bir sene sürdü. İşin farkına varan Kosti benden ayrılmak istedi. Bir gece yemekten sonra kadınları odadan çıkardı. Sözü açtı. Hemen cevap verdim: dedim ki, Kosti gel, şu işe karışma! Yoksa ikimiz de boğuluruz. Ben namuslu adamım, sende öylesin... Baktı olacak iş değil. O razı iken karısı yolumu kesti. Papaza ağlamış, bana musallat etmek istemiş. Ne ise bereket versin, burada bir dalyancı vardı. Adı Emin Bey idi. Emin Bey işin farkına varmış. Köyü ayağa kaldırırmı bu Ferhâd muradına ermeli, demiş! Kosti'ye bir akşam dalyanında çıkışmış. Kıza da haber göndermiş, kaçırırım demiş. Kız beni zaten istiyordu. Ne ise “Hestia” ile nişanlandık. Üç ay sonra evlenecektik. Ah, ben o vakit nişanlımı kayığa alır, balığa çıkardım. Zavallı sevinirdi; bana yardım ettiği olurdu. Onun bahtına ağ atardık, eğlenirdik. Mehtapta gezdirirdim. O vakit şu denizler sanki hep benimdi. Çok çalıştım, şöyle böyle bir ayda bu kulübeyi yaptırdım. Nişanlım babasının evinde oturmamızı istemiyordu. Bunu bana gizli söyledi. Üç ay sonra evlendik. Köyden ayrılarak bu kulübeye sığındık. Burada rızığımızı veren Allah, bir ben, bir de karım! Kulübeye geldiğimiz ilk sabahı hiç unutmam şu hergün ki denizden beş liralık balık çektim...”

— İhtiyarın gözleri yaşardı. Derin bir soluk aldı. Koynundan kaba fakat temiz bir mendil çıkardı. Belli etmek istemez gibi, gözlerini sildi. Dinliyordum:

— Şu denizde başka hâl vardır. Rüzgârı baht gibidir. Ne diyeyim bilmem ki. Kadın birkaç ay sonra hamile oldu. Yine çalışıyordu. Ne ise vakti gelmiş, bir gün bir gece uğraştık. O gece hiç gözümün önünden gitmez, sabahlara kadar yağmur yağdı. Ben evin arkasındaki ufak matbah gibi yerde kaldım. Ne fenâ bir gece idi. Denizle seller birbirine karşı geliyordu. Odada fenâ sesler vardı. Telâşlarını işitiyordum. Sabah oldu, fakat ben hasta idim. Bundan sonrası artık yok.”

İhtiyar titredi; sanki tüyleri ürperdi; devam etti:

— Artık yok. Çünkü kadın da çocuk da bitmişler. Doktorun kâğıdı mahalleye gitti. İşte o gün bu gündür ben bu türbeyi bekledim: Kadın bundan kırk sene evvel hangi eşyayı nereye koymuşsa onun yerini değiştirmedim. Buyurun size kulübenin içini göstereyim.

— İhtiyarı ta’kîb ettim. Kapıdan girdik. Burası başka bir şeydi. Raflardaki eşya hem güzel hem pek temizdi, pek muntazamdı. Tavaya, tencereye, maşrapaya varıncaya kadar ufacık bir müzeyi andıran bölmesi bir kiler yahut bir matbahın mukarrir köşesi gibi idi. Dantelli örtüleri vardı. Balıkçının elbisesi duvardaki tahtaya pek muntazam surette asılmıştı. Tâlisiz, temiz lambası bu hazin yeri kim bilir ne vakitten beri yalnız tenvîr ediyordu. Orada ihtiyarın ta’kîb ettiği bir hayâlin, el’an yaşayan bir tayf-ı rûh-perverin dâimâ ve o köşeden hiç ayrılmadan gireni karşıladığı mahsûs idi. Onun bütün âsârı, bütün ruhu o eşyanın her birinde gizlenmişti. İhtiyar balıkçıya bundan sonra pek az söz söyleyerek vedâ ettim.

*
**

O akşam, ıstakozlar kıpkırmızı üniformaları, etrafındaki krem rengi mayonezleriyle sofrayı tezyîn ettiği sırada ben bir hasta gibi müteessirdim.

Misafir gelen arkadaşlarımdan Nâsîh hâlime daha ziyâde âgâh olduğu için sordu. Bu hikâyeyi yemekten sonra anlattım. Öteki arkadaşım Şakir, kaşlarını çatarak bana itâb edercesine dedi ki:

— Şu yediğimiz leziz ıstakozları ta denizin dibinden iğfâl ederek çıkardıktan sonra diri diri tencereye koyup haşlayan beşeriyet emin ol ki her türlü ıstıraba tahammül eder! Hamdolsun ki bir ıstakoz yaratılmadım!

Zavallı ihtiyar...

28 Eylül 1330

Ali Suad

“İhtiyar Balıkçı”, *İctihâd*, nr. 119, 9 Teşrin-i Evvel 1330 (22 Ekim 1914), s. 353-356.

2.14.1. Öykünün Çözümlemesi

İhtiyar Balıkçı öyküsü yalnızlık teması üzerine kurgulanmıştır. Yetmiş yaşlarında bir balıkçı kulübesinde yalnız yaşayan ihtiyar bir adamın öyküsüdür. Öykü ihtiyarın kulübesinin tasviriyle başlar. Olay öykülerinde giriş bölümünde sıkça yapılan uzun tasvirlerin yerini bu öyküde balıkçı kulübesinin tasviri tutar. Öykünün devamında kurguyu güçlü tutan şey ‘merak’ duygusudur. Yazar-anlatıcı bir deniz koyunda denk geldiği sıradan ve kendi halinde olan balıkçının hayatına karşı duyduğu ilgi ve merak sonucu öykünün asıl teması olan ‘yalnızlık’ duygusunu ortaya çıkarır. Öyküde yalnızlık teması deniz ile bağdaştırılmıştır. İhtiyarın yaşam öyküsünde ki hasreti, uçsuz bucaksız sonu gelmez yalnızlığı deniz gibidir.

Yazar-anlatıcı ihtiyar balıkçı ile sohbet edebilmek için ondan balık satın almak istediğini söyler. Sürekli balıkçının yanına gidip gelerek onun yaşamına dair bir şeyler öğrenmeye çalışır. İhtiyarın balık avında olduğu bir gün onun dönmesini bekler. Balıkçı döndüğünde yazar-anlatıcının soruları üzerine ihtiyar denizlerde geçen elli seneyi, kulübenin otuz beş yıllık geçmişini anlatır.

İhtiyar, gençliğinde birlikte yaşadığı ve balıkçılık yaptığı Çağanoz Kosti’yi, onun âşık olduğu kızını, bin bir zorlukla bu kızla evlendikten sonra karısının doğumda bebeğiyle birlikte ölümünü anlatır. İhtiyar bunları anlatmadan önce aslında yazar-anlatıcı böylesine yalnızlık içinde geçen bu hayatın muhakkak ki çok elim bir hikâyesinin olduğunu anladığını “*Sergüzeştin elîm olduğumu ihtiyarın bugün ki yalnızlığından anladım. Fakat sözü ısıtmak elzem idi*” ifadeleriyle okura hissettirir. Karısı ve bebeğinin ölümünden sonra ihtiyar kulübede hiçbir şeyin yerini değiştirmemiştir. “*İşte o gün bu gündür ben bu türbeyi bekledim: Kadın bundan kırk sene evvel hangi eşyayı nereye koymuşsa onun yerini değiştirmedim.*” Buradan anlarız ki insan sevdiklerinin ardından onların hatıralarına, geride bıraktıklarına sarılarak hayatı yaşanılır kılar.

Yazar-anlatıcı öyküde yaptığı tasvirlerle okura kulübenin tablosunu çizmiştir. *Sahilin oradaki mukavves kısmına dâimâ balık ağları serilmiş, kayık kulübenin merdivenine bağlanmış, istakoz ve karides sepetleri bir kenara yığılmıştır. Terasın köşesinde eski yeni birkaç yelken, merdivenin altında kırık kanca, iki üç yıpranmış kürek, su testisi, kavata, kaba sünger, balık teknesi ve sepetleri, saçağın kenarında pencerenin önünde ki oltalar; hep bu sanatgâhın eşya-yı mühimmesidirler.* Bu tasvirlerle okurun zihninde tablolar çizmiştir.

Öykü yazar-anlatıcı tarafından tanrısal (hâkim) bakış açısıyla anlatılır. Yazar daha ilk paragrafta yazar-anlatıcının kimliğini okuyucuya hissettirir. Bu rahatlık içinde konuşur.

İhtiyar balıkçı uzun boylu eğri belli, aksakallı, teni deniz rüzgârıyla yanmış vakur çehreli yetmiş yaşında bir ihtiyardır. İhtiyarın yıllarca birlikte yaşadığı Çağanoz Kosti, karısı ve kızı Hestia, gençliğinde ihtiyarın yanında olan dalyancı Emin Bey öykünün insan figürleridir.

Öykünün mekânı geniş anlamda Kartal sahili, dar anlamda balıkçı kulübesidir. Balıkçı kulübesi sahilin bir köşesinde etekleri yosun tutmuş, üç dört ayak merdivenle çıkılan, terası olan ev görünümünde bir barakadır. Daracık bir barakada uzun bir hayat tablosu sunulur okura.

Öyküde zamanın ay, gün, saat cinsinden bir takvim zamanı olmadığı açıktır. Öyküde zamanın gerçekliği olayın gerçekliği kadardır. Anlatıcı kullandığı zaman kipleriyle olayın ne zaman geçtiğini okura hissettirir. *“İhtiyar balıkçıya ilk defa elinde güzel bir kırlangıç balığıyla kayığından çıkarken mülâkî olmuştum.”* Bu gibi cümlelerle olayın zamanı tayin edilir.

Küçük Hikâye:

2.15. Şehit Arkadaşım

Harp olacaktı. Lülebürgaz'ın kuvve-i mevcûdesi bu defa Kırkkilise felaketinin tamiri demek olan bu büyük taahhüdü îfâ edecek, düşmanın şımarık ve

haşin gelişine orada ateşten insan setleri hazırlayarak o kanlı sîlî mümkünse kesecek ve kurutacaktı.

Orası, içinde büyük yüreklerin, büyük maksatların, pek müşkil fakat bir namus borcu kadar dikkat-i edâya bağlı vazifelerin âdetâ cemâdâtı canlandıran bir cevelân-gâh keşifi olmuştu. Toplar kımıldıyor, tüfenkler omuzlanıyor, kılıçlar parlıyor, büyük insan kitleleri dalgalanıyor, yer yer kasırgalar dönüyordu. Öyle saatlere mahsûs nazar-ı muhterisle bir parlayıp bir bulanana gözlerin baktığı tarafa doğru sancaklarda uçmak istiyordu!

Borular haykırdı. Pîş-dâr taburlarından biri, hatt-ı harbin ilk ateşini kanıyla söndürmek emrini almıştı. Pembe dumanlı yanık çehresi, içinde mâî elektrik şerââtı dönen güzel gözleriyle o yerin bir zînet ve ihtişamına benzeyen Binbaşı Abbâs Hilmi Bey, işte atının üstünde gidiyordu. Atını vaktiyle dağlar üzerinden atlatarak çarha eden sehi-kamet Kafkasya şövalyelerinden bir bahadırın, Anadolu ovalarında, Pangaltı Harbiye Mektebi'nin sâha-i feyzinde yine aynı an'aneyi at ve silahlarıyla beraber ruhunda saklamış hafidi olan bu mümtâz zâbitin gidişi ile taburunu toplayışında garip bir sihr-i satvet, bülend ve azimkâr bir tarz-ı meşîyyet vardı. O şehsüvâr-ı pür-vakârın yapacağı işi pek iyi bildiği, güya bütün hâl ü şânında görünüyordu.

O zâbit, ömründe hiçbir emirden döndüğünü tahattur etmezdi. Âlemde bu sübûtun cahili olduğu bir şey varsa, aklına sığdırmak değil, hatta o âna kadar görmediği ve işitirse inanmak istemediği korkunç ve müstekreh bir ihtimâl vâki' mevcut ise o da “dönmek” idi.

Vicdanımı nâdirü'l-vusûl iftîhârlara gark ederek kamaştıran ulüvv-i hısâlinin bu gün derin acılarla hâlâ meftûni kaldığım Abbâs Hilmi Beyi “Necid” de tanımıştım. Rûh-i berrâkı gibi ulvî ve azametli iklimleri olan Necid çöllerine benden beş altı ay sonra, mevki' kumandanlığı ile gelmişti. O vakit kolağası idi. Fakat rütbesinden pek büyük olan ruhundaki istiğnâ-yı merd-ânesi onu bilmem nerelere kadar yükseltti. Bâdiye-nişân-ı şekavetin en müfterisleri, bu âlî-cenâb arslanın karşısında kedi gibi kaldı.

Birbirimizi pek sever, yek-dîgerimize kardeş, hem de beyâbân-ı gurbetin ateş yağan deşt bî-amânında dâstân-ı vatanî aynı gûş-i ma'nen ile dinler, aynı halecân ile söyler, aynı vasf ile anlar kardeş gözüyle bakardık. Yeşil çuhalı masanın askerce düşmanı olan Abbas Bey, milletine çöllerde bir meydân-ı şeref arar, mağlubiyetten iğrendiği kadar vatanını severdi. Onun sevdiği vatan, bugün birçoğumuzun ruhunda mevcut değildir. Vatanda bir akîde-i kalb ve vicdan gibi herkese göre başka türlüdür. Kimi onun için ölür, kimi ondan bâd-i hevâ yaşamak lütfunu umar; kimi onun muhâfızı, kimi de arta kalan mahfûzudur.

Abbas Bey'in vatanı için kitâbe-i bekâ olarak kendi kendine okuduğu şey, bir dâstân-ı zafer idi. Bazı akşamlar, kasabanın sûrundan bir mezarlıkla ayrılan hazîn hurmalıklarda dolaşarak nîm müzlim ağaçlığın içinde sessiz akıp giden menba'ların kenar gam-güsârında hasbihâl ederken onun ruhunu, kalbe kıskanç korkular veren bir vaka içinde uçuyor gibi görür, yeni yapılmış bir Osmanlı bayrağının, üzerine daha toz konmamış reng-i âlîyla onun asîl ve necîb kanı arasında bir münâsebet-i garibe hissederdim!

Abbas Bey'i Necid'de bırakarak Irak'a geldikten sonra birkaç defalar mektubunu aldım. Yazdığı şeylerde bir askerin ömründe belki yalnız bir defa akıtmasına me'zûn olduğu gözyaşının "Trablusgarp" için döküldüğünü hissetmiştim. Bir müddet sonra ben Suriye'ye geldim; Abbas Bey'de başka yere nakl-i vazife etti. Halep'ten kara yoluyla İstanbul'a giderken yine bir mektubunu aldım. Bu nâme-i vefâ ve mürüvvet artık bana son hitâbı oldu.

*
**

Koca kahraman, taburunu önüne katmış, kalbinde seyf-i kaza gibi her tarafa uzanıp parlayan nur vicdânı ile birbirini veliyy eden hücumların başında, semâya, hakikate, dine, hamiiyyete, Allah'a, peygambere müteveccih güzel ve sağlam bir Osmanlı başı taşıdığını göstermiş.

Onun ruhunu, vicdanını, son mektûmâtına kadar bildiğim için nasıl harp ettiğini de yakınında ve hatta yanında gibi gördüm! İnce sarı bıyıkları karışmış, pâk ve mübârek sîmâsı kızarmış, gözleri umûmî bir elektrik cereyânı gibi askerini kuşatmış, elinde asla kırılmayan kılıcı ile büyük ölümleri idare ederken işte şu karşı

ki tepenin sağ yamacında gittikçe azalan efrâdını bir kişi kalıncaya kadar hâlâ ileri sürmeye çalışarak, “dönmemek” kanun lâ-yetegayyerinin ecel kadar kat’î ve anûd muhâfazakârı oldu. Büyük fırtınaların birbirini kovalayan sâikaları gibi kılıncını muhtelif takımlara doğru döndürerek pek bahâ-lî Osmanlı kanından orada bir gül-istân-ı mahşer îcâd ettiği sırada hiçbir özür kabul etmemiş, hiçbir yed-i mütecâviz-i mer’îyi bir düğmesine dokundurmamış olan göğsünü bir düşman kurşunu delmiştir.

Abbas Hilmi Bey’in evvelce tanıdığım ulüvv-i şânında zaten şehâdet kadar bir pâye-i azîm, sağ kalsa da mev’ûd olduğu için atının ihtişâm-ı gâmı ve neşve-i intikâmını görmeyeceğine yâhûd o vakitte edeceği hizmetten sevgili vatanının hırmânına acımak sûretiyle bu şehîd arkadaşşıma çok yandım ve ilelebet yanarım.

Kızıl Toprak

Ali Suad

“Şehid Arkadaşım”, *İctihâd*, nr. 66, 16 Mayıs 1329 (29 Mayıs 1913), s. 1432-1434.

2.15.1. Öykünün Çözümlemesi

Şehit Arkadaşım öyküsü bir durum öyküsüdür. İki arkadaştan birinin şehit oluşudur öykünün kurgusu. Binbaşı Abbas Hilmi Bey ve arkadaşı Necid’de tanışır. İyi bir dostluk kurulur aralarında. Yazar-anlatıcı Abbas Hilmi Bey’i kahramanlığı, hiçbir emirden geri dönmemesi ve cesaretiyle öne çıkarır ve onun kahramanlığını anlatır. Konusu ve teması itibariyle Türk insanının dikkatini çeker bir öyküdür.

Yazar öykünün girişinde Osmanlı İmparatorluğu ile Bulgaristan Krallığı orduları arasında geçen Birinci Balkan Savaşı’nın bir parçası olan, 22 Ekim 1912 tarihinde başlayan ve 24 Ekim 1912’de Osmanlı ordusunun Doğu Trakya’da yenilgisi ile sonlanan Kırkkilise muharebesinden ve bu yenilginin intikamını almak için yapılan bir diğer muharebe olan Lüleburgaz Muharebesinden bahseder. Lüleburgaz Muharebesi, Birinci Balkan Savaşı’nda, 29 Ekim-2 Kasım tarihleri arasında; Bulgaristan Krallığı ile Osmanlı İmparatorluğu arasında yapılan ve Bulgar

ordusunun kesin zaferi ile sonuçlanan muharebedir. Yazar bu tarihi olaylarla birlikte öykünün gerçekliğini artırır.

Yazar-anlatıcı Binbaşı Abbas Hilmi Bey'i ve şehit oluşunu anlatır. Abbas Hilmi Bey Necid'de kalır, arkadaşı Irak'a gider. Uzun süre birbirlerinden haberdar olur, mektuplaşırlar. Yazar anlatıcı Abbas Hilmi Beyin şehit oluşuyla duyduğu kederi, yaşananları okura hissettirerek okuru öykünün içine çeker.

Öykü tanrısal (hâkim) bakış açısıyla yazar-anlatıcı tarafından anlatılır. *“Harp olacaktı. Lüleburgaz'ın kuvve-i mevcûdesi bu defa Kırkkilise felaketinin tamiri demek olan bu büyük taahhüdü ifâ edecek, düşmanın şımarık ve haşin gelişine orada ateşten insan setleri hazırlayarak o kanlı silâ mümkünse kesecek ve kurutacaktı.”* Yazar-anlatıcı daha ilk paragrafta her şeyi bildiğini olayların evveliyatından haberdar olduğunu okura hissettirir.

Abbas Hilmi Bey yanık çehreli, güzel gözlü, vazifesini namus borcu bilen, hiçbir emirden geri dönmeyen, vatanını her şeyin üzerinde tutan bir askerdir. Arkadaşı onun bu meziyetlerine hayran olan, onu hayranlıkla anlatan ve şehit oluşuna ilelebet üzülecek bir dosttu. İkisi arasında öylesine güçlü bir bağ kurulmuştu ki Abbas Hilmi Beyin şehit olacağını hisseder ve ona karşı garip duygular beslediği anlar olurdu.

Öyküde tarihi olayların yaşandığı mekânlar yer alır. Kırkkilise felaketinin yaşandığı Doğu Trakya, Lüleburgaz Muharebesinin yaşandığı yer Lüleburgaz tarihi olayların yaşandığı mekânlardır. Olayların gerçekliği kadar mekânlarda gerçekçidir. Öyküde geçen diğer mekânlar Necid, Irak, Suriye, Halep, İstanbul olayın bütünlüğünü oluşturur.

Öyküde zaman yazar-anlatıcı tarafından net bir şekilde verilmemiş olsa da anlatılan olayın tarihle olan ilişkisi zamanı okura hissettirir. Kırkkilise ve Lüleburgaz muharebelerinin yaşandığı 1912-1913 yılları olayın yaşandığı yılları kapsar. Olayın yaşandığı ve anlatıldığı zaman farklıdır.

2.16. Aksi Bir Tesâdüf

Madam Roza ona birkaç hafta evvel Makriköy kabristanında tesâdüf etmişti. Zavallı kadının zevci bir kaza neticesinde daima sitem gördüğü dünyaya derhâl gözlerini kapayıvermişti.

İşte o gün Madam Roza siyah mâtem esvâbları içinde rahmetli zevcine karşı son vazifesini îfâ ederken; daonbaşıha yeni örtülen bir mezarın üstünde bir gencin ağlayarak bir çiçek yerleştirdiğini gördü. Mezarlığı dolduran bu kadar kalabalık içinde kendi hâline en yakın olarak onu buldu, rûhunda müşterek bir hayâtın tatlılığını duydu, ihtiyarsızca ona bakıyordu, biraz sonra iki nazar tatlı bir yabancılıkla karşılaştılar. Ah yabancı olmakla beraber ne kadar birbirlerine muhtaç görünüyorlardı...

Biraz sonra bu göz aşinalığından hâsıl olan bir samimiyetle o Madam Roza'nın yanına geldi:

Siz sağ olunuz Madam diyebildi. Yaşlı gözleriyle taziyet beyân ediyordu.

Madam pek ziyâde müteessir olarak cevap verdi.

— Mersi, sizinde.. Alt tarafını getiremedi; hıçkırıklarla ağlamaya başlamıştı.

...

İşte o günden beri samimi bir dosttular. Hemen her gün beraber geziyorlar, beraber kiliseye gidiyorlar, beraber yemek yiyorlardı.

Çünkü birbirlerinin kalplerindeki boşluğu doldurmaya kâfi geliyorlardı. Madam Roza üç ay sonra bu yaşayıştan bıktı. Öyle ya henüz yirmi üç yaşında idi. Kalbi bir dost değil bir zevc arıyordu. Zevceliğine muvafık olan zât da ta yakınında değil miydi? Her gün bulunmuyordu? Fakat nasıl teklif edecekti: Bu onun için mühim bir mesele...

O gün hiç dışarı çıkmayarak kalın perdelerin arkasında grûba kadar bu meseleyi düşündü karanlıklar tehdidkâr bir el gibi semâlardan inerken o muvaffakiyetle gerindi. Hizmetçiye çağırarak hasta olduğunu yemeğe inmeyeceğini

ve onun gelince derhâl yanına gelmesini rica etmesini emir etti. O, akşam yemeğine gelecekti hatta geç bile kalmıştı.

Bir müddet düşüncesiz kaldı. O sırada kapı çalındı. Demek ki gelmişti... Telaşla çırpıplak soyundu ve yorganı başına kadar çekti. Karyolasının yanına gelince yavaş yavaş vücudunu ona gösterecek ve sonra kadınlığının hakkını alacaktı...

Biraz sonra kalbi attı, kulağına ayak sesleri gelmişti...

Bir iki saniye sonra kapı açıldı. Tereddütlü adımlar tüylü halıyı gıdıklıyordu.

Nihayet yaklaştı. Ta başucuna kadar geldi bir şeyler mırıldanarak döndü. Az kalsın gidiyordu.

Dul kadın bütün iliklerine dolan bir ihtirâsla yorganı attı, ismini söyledi... O geriye dönmüştü. Genç kadın birdenbire bozuldu. Çünkü karşısındaki o değil onun uşağı idi...

Adamcağz elindeki mektubu atarak fırlamış gitmişti.

...

Roza planın böyle fena bir halde neticelendiğini görünce büyük bir telâşa düşmüştü, o ne haldi, şimdi kendi bile utanıyordu. Biraz sonra gözüne bir mektup ilişti. Gitti, aldı. Asabiyetle yırttı.

Sevgili Azizem,

Kendime muvafık genç bir kız buldum, pek ziyâde güzeldir. Sizin de memnun olacağınızdan eminim, yemeğe gelemediğim için beni afv ediniz, etmezsiniz her halde afv ettirmeğe çalışacağım.

Şimdilik Allah'a ısmarladık.

3 Eylül 330

Dostunuz

Ali Suad

“Aksi Bir Tesadüf”, *Mesuliyet* gz. nr. 9, 11 Eylül 1919, s. 2.

2.16.1. Öykünün Çözümlemesi

Aksi Bir Tesadüf öyküsü bir kadının, eşinin kabrinde tesadüf ettiği bir gençle tanışıp dostluk kurmasıyla gelişen durumun öyküsüdür. İstek ve arzularına cevap arayan Madam Roza'nın arayışına cevap bulamayıp hayallerinin suya düşüşüdür. Öyküde aşk ve hayal kırıklığı ön planda tutularak bu iki duygu üzerine öykü kurgulanmıştır.

Öyküde Madam Roza'nın bir kaza sonucu eşini kaybetmesi ve eşinin kabrindeyken acısı henüz taze olduğu için başka bir kabrin başında ağlayan genci kendi acısına yakın görmesi ve onunla tanışması öykünün iskeletini oluşturur. Yazar giriş bölümünü kısa tutarak ikinci bölüme hızlıca geçiş yapar. *“İşte o günden beri samimi bir dosttular. Hemen her gün beraber geziyorlar, beraber kiliseye gidiyorlar, beraber yemek yiyorlardı.”* şeklindeki ifadelerle yazar öyküsünün gelişme bölümüne başlar. Madam Roza ve genç uzun bir süre birlikte vakit geçirirler. Madam Roza, artık bu dostluğun son bulmasını ve kendisine eş olmasını ister, yazar bunun okuyucuya *“Madam Roza üç ay sonra bu yaşayıştan bıktı. Öyle ya hemüz yirmi üç yaşında idi. Kalbi bir dost değil bir zevc arıyordu.”* şeklinde açıklar. Madam Roza eş için düşündüğü gence bunu söylemek yerine hem içindeki cinsel arzuyu hem de genci kazanmanın yolu olarak bir plan tasarlar ancak planı tutmaz, planı tutmadığı gibi aynı zamanda da içinde bulunduğu durumdan dolayı çok utanır ve gencin başka birini sevdiğini ve onunla evleneceğini öğrenir. Yazar bu durumun Madam Roza'da tam bir hayal kırıklığına neden olduğunu ifade ederek hikâyesini sonlandırır.

Hikâyenin olay örgüsünde dikkati çeken bir nokta, hikâyenin başında Madam Roza ve genç hakkında *“beraber kiliseye gidiyorlar, beraber yemek yiyorlardı.”* şeklindeki ifadelerle şahısların inanç yönünden Hristiyan oldukları yorumlanmaktayken hikâyenin sonunda gencin yazdığı mektubun sonuna *“Şimdilik Allah'a ısmarladık”* ifadesi arasında bir çelişki gözlenmektedir.

Tanrısal bakış açısıyla yazılan hikâyede yazar anlatıcı birçok yerde kahramanın içsel dünyasına hâkim olduğunu, kahramanın duygu ve düşüncelerini bildiğini göstermektedir. *“Rûhunda müşterek bir hayâtın tatlılığını duydu”* yazar

anlatıcının hikâyede kahramanın içindeki duyguları dile getirmesi tanrısal bakış açısının örneğidir. Kahramanlar öykü boyunca yazar anlatıcı tarafından düşündürülmüş ve düşünceleri yazar tarafından dile getirilmiş. Öykünün sadece son kısımlarında Madam Roza'nın hizmetçiye söylediği sözler ve gencin Madam Roza'ya bıraktığı mektuptaki sözler kahramanlara aittir. Bunun dışında öykü tamamen yazar anlatıcı tarafından tanrısal (hâkim) bakış açısıyla anlatılır.

Öykünün şahıs kadrosuna bakıldığında tıpkı öykünün hacmi gibi şahıs kadrosu da kısıtlıdır. Öykünün asıl kahramanı Madam Roza, öyküde adı söylenen tek şahıstır. Yazar, öykünün kahramanını henüz eşinin mezarının başındayken bile bir gence hayranlık duyabilen kısa sürede bu genci arzulayabilen bir karakter olarak sunmuştur. Yazar tarafından Bunun dışında öyküde konuşturulan ve öyküde Madam Roza'dan sonra en önemli şahıs, adı verilmeyen ve yazar tarafından genç şeklinde bahsedilen kişidir. Öyküde ayrıca hizmetçi ve uşak gibi şahıslarda geçer.

Öykü, mekânsal açıdan zengin değildir. Olay öykülerinde gördüğümüz mekânın önemine bu hikâyede rastlamamaktayız. Sadece öykünün başında kabristan ve Madam Roza'nın genci davet ettiği ev mekânsal açıdan öyküde yer bulmuştur.

Öyküde zamanın tarihsel olarak ne olduğu bilinmese de öyküde geçen "*Madam Roza üç ay sonra bu yaşıyıştan bıktı*" şeklindeki ifadede öyküde anlatılan olayın üç aylık bir zamanı kapsadığı görülmektedir.

2.17. Bir Kız Yüzünden

Orhan portresinin son fırçasını vurarak me'yûsiyyetle:

— Nasıl Adnan diye sordu.

Hoş... Güzel... Adnan riyânın ağır kanatları altında kalmak istemiyordu. Fakat arkadaşının hâtırını da kırmak muvafık değildi.

— Güzel ama renkler pek tabîî olmamış gibi. Orhan bir parça içini çekti. Sonra:

— Ben bu gidişle resimde muvaffık olamayacağım... Diye mırıldandı.

Adnan onu memnun etmek için, verdiği vaziyetlerin güzelliğinden, hayâlleri latîf bir tarzda yarayışından bahsetti.

Orhan'ın me'yûsiyyetle çöken ruhu yavaş yavaş ferahlıyor, koltukları kabarıyordu, gülerek:

— Adnan, dedi... Bu! Çok fazla ya kapatın.

— Niye?

— Âdetâ benimle alay ediyorsun!..

— Hayır, sende nasıl diyelim... Büyük bir istîdâd var. Orhan eğilerek:

— Hayır, Adnan... Ben bu gidişle iyi resim yapamayacağım. Birkaç dakika geçen sükûttan sonra:

Orhan – Bak bir canlı resim olsa.,

Adnan – Nolacak?

Orhan – Bak görürsün ben ne resimler yaparım. Adnan gülerek!

— Ondan kolay ne var.

— Allah aşkına!

— Nolacak canım... Hâdiye'nin bir resmini yaparsın.

— Ey ?

— Sonra onu kendisine veririz.

— Acaba kabul eder mi?

— Eder ya...

— Sonra?

— Sonra mı? Birkaç tanede başka resimler verirsin. O zaman.

— O zaman.

— O zaman iş olur biter.

— İşte sana a'lâ bir model.

— Fakat ben vermeye cesâret edemem ki...

— Â... Sende ondan kolay daha ne var?

— Sen veririsin olmaz mı?

— Olur. Niçin olmasın,

— Ha, Hâdiye'nin resmi nerden bulayım.

— Ben veririm.

...

Birkaç gün sonra Adnan sevinçle Orhan'ı çağırdı:

— Gel.. Gel.. ne o?

— Hâdiye resmi çok beğenmiş seninle bu akşam mutlaka görüşmek istiyor.

— Sahi mi?

— Evet.

— Nerde bekleyecek.

— Tepede.

— Ya.

...

Akşamüstü güneş yavaş yavaş loş pembe ovalarda kayıp olurken Orhan'ı Hâdiye ve Adnan tepeden izliyorlardı...

Hâdiye o civarda güzelliği ile şöhret almış bir genç kızdı. Yabancı bir nazar onda bir menekşe rûhu verirdi.

Tavrında nârin bir çiçek letâfeti vardı. Mavi gözleri ne derin manalar taşıyordu. Hele yürüyüşünde tahlîl edilemeyen bir edâ vardı birde ince bir zevkten doğan çarşafı güzellikleri maddi bir şekilde alihâne gösteriyordu, bu kız tamamıyla güzeldi, Onun elde edilemez bir serveti vardı ki, o da güzelliğinden ibâretti. Genç bir avuç yeşillikli yamacı birbirlerine dokunarak iniyorlardı Hâdiye dedi ki:

— Bilseniz, ben buraları ne kadar severim.

— ...

— ...

Hem de güneş batarken buraları pek sevimli oluyor.

İki arkadaş tasdik ettiler.

— Evet.

Hâdiye Adnan'a bakarak.

— Orhan Bey benim burada bir resmimi yapsa ne kadar memnun olurum.

Adnan – Hay hay. Emredersiniz.

Gizli güzellikler içinde mest olan arkadaşını îkâz ederek.

- Orhan yarın başlar bile.
- Teşekkür ederim. Demek ki bu ricamı kabul ettiniz.
- Estağfurullah. Emrinizi icra edeceğiz.

...

Yamaçlardaki resme birkaç gün evvel başlanmıştı. Hâdiye'yle iki genç pek çabuk samimi oldular. Gittikçe bu kızda bir başka güzellik buluyorlardı. Onun güzelliği bir âlem. Bitmez tükenmez bir âlem.

Bir akşam üçü de Beşiktaş'a inince beyaz bir evin köşesinde ayrılmıştılar.

Adnan öteki sokağın başında gaib olan Hâdiye ile Orhan'ı süzerek bir hicran içinde yoluna devama başladı. Evet, bu tahlil edemediği hicran, ruhumu pek ziyâde sıkıyordu. Demek şimdi arkadaşı onunla beraberdi. Onun gizli güzellikler diyarında yalnızdı. Ahva bu yalnızlıktan pek ziyâde korkuyordu. Rûhunu bir şey kemiriyordu. Bu ne idi? O da bilmiyordu.

Eve geldiği zaman etraf simsiyah olmuştu, muhtarib bir gece; gizli iniltilerle yavaş yavaş fısıldıyordu.

Adnan erkenden odasına çekildi, ömründe bu kadar ıztırâplı bir gece geçirmemişti. Gözlerine hiç uyku girmedikten başka iki kelime onun ruhunu hırpalıyordu, iki kelimeye karşı mağluptu. “Ya onu seviyorsa.”

İşte iki samimi arkadaşın rûhları arasına bir benlik girmişti. Ertesi gün erkenden sokağa çıktı. Yollarda bir serseri gibi dolaşıyordu. Birdenbire rûhunun ümitle taşıdığını hissetti. Derhâl koştu Hâdiye vapur iskelesine doğru gidiyordu. Genç kızın yanına yaklaşıncâ selâm bile vermeyerek dedi ki;

- Rica ederim Hâdiye. Gel seninle biraz konuşacağım.

Hâdiye hayretle:

- Ne zaman?
- Şimdi...
- Ben İstanbul'a ineceğim.

— Tramvayla inersek.

Kızcağızı kolundan tutmuş geriye doğru itiyordu. Biraz sonra تنها sokakların arasında idiler.

Genç kız sordu:

— Ey ne var?

— Hiç.

— Nasıl hiç, öyleyse beni niye yolumdan alıkoydun.

Adnan sessizce önüne baktı: Seni seviyorum.

Hâdiye, dedi.

Seni çıldırırısıya seviyorum.

Hâdiye ince bir kahkaha fırlattı ve oldukça asabî:

— Nasıl? Beni seviyor musun?

— Evet, Hâdiye Hânım.

— Peki, şimdi ne istiyorsun?

— Dudaklarımı.

— Kızın pembe dudakları birdenbire ateşlendi.

— Yalnız o kadar mı?

— Evet...

Tenha bir yolda idiler. Etrafta kimse yoktu. Genç kız tatlı edâ ile dudaklarını uzattı. Adnan gençliğinin bütün ihtirâsıyla yanan dudaklarını yaklaştırdı ve rûhunu mezarda bile titretecek olan bir bûse aldı. Genç kız derhâl ayrıldı ve koştu gitti.

• • •

Şimdi, Adnan tamamıyla mestti. Kendine gelince yola düzüldü. Dünden beri muztarib kalan rûhu rahatlaşmıştı. Artık bu hakîkatin hayâliyle tekrar tekrar mest oluyordu.

• • •

İkindiden biraz sonra beyaz evin köşesine Orhan Hâdiye'yle beraber geldiler, Adnan yüksekten bakan bir muzaffer kartal gibi arkadaşını süzdü sonra:

— Akşamlarınız hayırlar olsun. Dedi.

— Akşamlarınız hayırlar olsun.

Yavaş yavaş yamaca tırmandılar.

Yarım saat sonra sırtların ötelerinde gaib olmuşlardı.

• • •

Orhan sehpasını açtı, boyalarını tanzîme başladı. Hâdiye çarşafını çıkardı. Adnan yardım ediyordu. Genç kızın ipekli ceketini çıkarmakta büyük bir zevk buluyordu. Biraz sonra her şey hazırlandı. Orhan Hâdiye'nin omuzuna yeşil bir kumaş attı.

Hâdiye meraklı

— Orhan Bey resmim daha bitmeyecek mi?

— Az kaldı. Demek ki canınız sıkılıyor, galiba beğenmediniz.

— Hayır hayır, çok güzel.

Orhan hiçbir cevap vermeksizin resmini yapmağa başladı. Adnan arka tarafta gezinirdi. O sırada Orhan elinden boya kutusunu düşürdü, kutu yuvarlana yuvarlana büyük seddi aştı.

Orhan yerinden kalkmadı bile...

Yalnız Adnan'a dedi ki:

— Canım ayağının dibinden geçti, hiç almazlar mı?

— Ne yapayım.

— Haydi... aliver..

Adnan istemeye istemeye kutunun izini ta'kibe başladı.

• • •

Adnan seddin arkasında kaybolunca Orhan fırçasını bırakarak genç kızın yanına koştu. Üstündeki örtüyü attı. Bütün ihtirasıyla çarpan kalbinin üstüne kızı yatırdı. Hâdiye hiç i'tirâz etmiyordu. O da nârin kollarıyla delikanlıyı kendine doğru çekiyordu. İki genç birbirlerinin kucağında bir müddet böyle kaldılar, sonra ihtirâsla yanıp uçuklayan dudakları birleşti, her şeyi unutmuşlardı sanki. Bütün varlık kendilerinden ibâretti. O sırada Adnan'ın kükremiş sesini işittiler:

— Alçak kız! O dudaklar sabahleyin bana ait değil miydi?

Bunu duyan Orhan hiddetle bağırdı.

— Hain kız! Hani sen yalnız benim olacaktın?

İki genç delikanlı hiddetle oradan uzaklaştılar. Sırf o kız yüzünden ikisi de yalnız birer bûseden ibâret olan hisselerini almışlar. Fakat aynı zamanda bir samimi dost kaybetmişlerdi.

7 Eylül 1335

Ali Suad

“Bir Kız Yüzünden”, Mesuliyet gz. nr.13, 9 Eylül 1335, s.2.

2.17.1. Öykünün Çözümlemesi

Bir Kız Yüzünden öyküsü insanoğlunun kendi çıkarları için her zaman ve her durumda ihanet edebilecek bir karakterde olduğunu gözler önüne serer. Teması ‘ihanet’ olan bu olay öyküsünde yazar insanoğlunun ihtirasları peşinde koşarken asıl gerçek olan duyguları, güzellikleri kaçırdığını okura fark ettirir. İki iyi dost olan Orhan ve Adnan'ın dostluğa ihanetinin öyküsüdür.

Giriş bölümünde, iki dost olan Orhan ve Adnan'ın sohbeti yer alır. Orhan resim çizer. Fakat resim çizerken bile üzgündür çünkü iyi resim yapamadığını düşünür. Adnan ve Orhan arasında geçen sohbette Orhan canlı resmi daha iyi çizebileceğini öne sürer. Bunun üzerine Adnan güzelliği ve servetiyle dillere destan Hâdiye'nin resmini çizmeyi teklif eder. Bu teklif Orhan için ilk önceleri ulaşılmaz gibi olsa da Adnan sayesinde Hâdiye'nin resmini çizer ve onunla tanışır. Orhan'dan tekrar bir resmini çizmesini isteyen Hâdiye güzelliğiyle bu iki arkadaşı etkilese de Orhan'la olan sohbeti ve onu seviyor olabileceği düşüncesi Adnan'ı kıskançlığa sürükler. Adnan Hâdiye'ye rahatlıkla ulaşabilen ve onunla münasebeti olmasına rağmen arkadaşı Orhan aralarında bir üçüncü kişi olana kadar Hâdiye'ye olan hislerini açık etmez. Adnan Orhan'ın Hâdiye'ye olan ilgisini fark ettiğinde insanoğlunun fitratında olan kıskançlık duygusu ön plana çıkmıştır. Hissettiği bu duygular sonucunda Orhan'dan önce Hâdiye ile konuşmak onu elde etmek ister. Hâdiye'yi aklından çıkaramayan Adnan gidip onu sevdiğini söyler. Bu durum karşısında Hâdiye Adnan'a *“Peki, şimdi ne istiyorsun?”* sorar. Adnan'ın verdiği *“Dudaklarımı.”* cevabıyla dudakları ateşlenen Hâdiye *“Yalnız o kadar mı?”* sorusuyla dudağından bir buse veren hafifmeşrep ve sadece arzuları için yaşayan karakteriyle kendini gösterir. Bu yaşananlardan sonra Adnan kendini zafer kazanmış hissine kapılır. Aynı gün içerisinde Orhan'la Hâdiye'yi sarmaş dolaş görmesiyle aslında Hâdiye'nin kimseye ait olmadığını anlar.

Yazar sözünü sona bırakmıştır. *“İki genç delikanlı hiddetle oradan uzaklaştılar. Sırf kız yüzünden ikisi de yalnız birer bûseden ibâret olan hisselerini almışlar. Fakat aynı zamanda bir samimi dost kaybetmişlerdi.”* İlk önceleri Adnan arkadaşının çizdiği resimlere sırf o üzülmeyin diye zoraki şekilde güzel derken kendi çıkarları için içine girince değişen dengelerin fotoğrafı, körü körüne istek ve arzular peşinden gidişin öyküsüdür.

Orhan Hâdiye Hanımın resmini çizdiğinde ona nasıl vereceğini bile dert ederken Adnan aksine çok rahat her şeyi basite ve alaya alan bir karakterdir. Orhan özgüvensiz Adnan'ın etkisinde gibi gözükse de aslında o da fırsatçı ve kendi çıkarı söz konusuysa öncelikle çıkarını gözetten bir karakterdir. Orhan ve Adnan'ın fiziki özelliklerine değinilmemiştir. Hâdiye mavi gözlü, güzelliğiyle herkesi büyüleyen zengin ve rahat yaşam tarzıyla herkesçe tanınan bir kadındır. Hâdiye kendi arzuları

dışında hiçbir şeyi düşünmeyen, hafifmeşrep, herkesle münasebet kurabilecek ve kadın kavramının güzel vasıflarını aşağılara çeken, toplumun ahlak anlayışına uymayan kadın karakterdir.

Öykü tanrısal (hâkim) bakış açısıyla yazar-anlatıcı tarafından anlatılır. “*Adnan riyânın ağır kanatları altında kalmak istemiyordu. Fakat arkadaşının hatırını da kırmak muvafık değildi.*” Yazar daha girişte varlığını gösterir, her şeye hâkim olduğunu Adnan’ın duygularıyla okura hissettirir.

Öyküde mekân İstanbul’dur. ‘Tepe, Beşiktaş, beyaz bir evin köşesi, vapur iskelesi’ olayın tamamlayıcı öğeleridir. Olaylar sürekli dış mekânlarda geçer. Mekân olay öykülerinde önemli olsa da tasvirlerle ve geniş anlatımlara yer verilmemiştir. Öykünün zamanı belirsizdir. Kısa bir zaman dilimi olsa da zaman yönünden konunun bütünlüğünü tamamlar.

Bin Bir Hikâye

2.18. Bu İkinci Oluyor

Nezîh yaz tatilinden istifâde ederek dayısının Maltepe’deki sayfiyesine gitmişti! Önce; İstanbul’daki arkadaşlarından ayrıldığına canı sıkılıyordu. Fakat sonraları dayısının kızı Nâdîde onun kalbindeki boşluğu tamamıyla doldurdu. Hatta ona her şeyi unutturdu.

Şimdi Nezîh yalnız Nâdîde’yle meşgul oluyordu. Daima gözlerinin önünde onun muhayyel-i endâmı vardı: Nâdîde dolgun ve beyaz bir vücûda mâlikti, teni bir dokunuşla eriyecek zannediliyordu, çapkın, sehâr yüzünü derin, hafif mavi gözleri süslüyordu; ağzı küçücük ve dudakları yeni açan ateş renkli goncalarına benziyordu. Daima açık duran göğsü beyaz ve bâkir bir zanbak nefâsetini taşıyordu. Bütün bu güzellikler bir delikanlıyı cezb edemez miydi? Nezîh’i cezb değil hatta çıldırttı bile...

O ilk önce Nâdîde'nin bu güzellikleri birdenbire nereden ve nasıl kazandığına şaşmıştı. Öyle ya o geçen sene henüz sâf bir kızcağızdan başka bir şey değildi. Ya bu göz; tamamıyla değişmiş, genç bir dul kadın kadar ateşli ve câzibeli olmuştu.

Zavallı Nezîh bir göz bahçede otururken Nâdîde'nin istihzâları arasında sırrını açıyordu. Ve o sehâr kızın dudaklarını öpmek için kollarını açtı. Atladı. Fakat ağzına hafif bir şamar indi...

Şimdi Nezîh yerinde alıklaşıp kalmıştı, Nâdîde hayli bir isyânla kalkmış ve üstündeki yeldirmesini hiddetinden atar gibi çekilmiş ve yarı çıplak bir halde ağaçların arasında gâib olmuştu.

Nezîh orada akşama kadar rûhuna giren bir yalnızlıkla baş başa kaldı, odasına bile gitmeye korkuyordu. Ya, yengesine söylediyse... Ah, ne kadar fena mahcûp bir mevkide kalmıştı!

Akşama yakın herkesin işiyle meşgul olmasından cesâret alarak odasına gidebildi.

Güneş adaların arka taraflarında perişan hatıralar bırakarak yavaş yavaş eriyip gitmişti.

Nezîh acı bir düşünce ile grûbu seyrederken kendi kendine yavaşça diyordu ki; “şimdi bir bahaneyle yemeğe gitmem yarın da ilk tren ile şehre inerim.”

Bu sırada kapısı tıkırdadı. Zavallı delikanlının ödü kopmuştu. Sonra yemeğe çağrıldığına hükmetti. “Hastayım gelemeyeceğim.” Derken içeriye Nâdîde girdi. Engin semâları andıran mavi gözlerinde hiçbir leke yoktu. Nezîh onun bu hâlinden biraz cesâret aldı. O, geliyor ve Nezîhi kolundan tutarak çekiyordu. “Haydi Nezîh Bey yemeğe...”

...

Delikanlı yemekden sonra fikrini değiştirdi. Köşkte yine kalacaktı; çünkü Nâdîde bir iki sözle gönlünü almaya muvaffık olmuştu.

...

Ertesi günü Nâdîdeyle beraber koruya çıktılar, o, öndeydi. Âdetâ bir çılgın gibi koşuyordu. Nezîh ona yetişemiyorek: “Nâdîde Hanım lütfen durunuz, ayağınıza diken falan batar..!” diyor fakat bir kahkahadan başka cevap alamıyordu.

Biraz sonra “Ben yoruldum. Burada oturacağım.” Demeye mecbur kaldı. Nâdîde artık yeşil yapraklar arasında görünmüyordu.

Nezîh ıztırâblı birkaç dakika geçirmişti ki, birdenbire kalkmaya mecbur oldu. Çünkü Nâdîde; “Aman Nezîh koş, ayağıma bir diken battı.” Diye şikâyetli bir sesle bağırıyor, haykırıyordu.

— Nezîh Bey, Nezîh...

Nezîh derhal koştu. Nâdîde bir ağacın gölgesinde çıplak ayağıyla meşguldü. Delikanlı ilk evvel tereddüt gösterdi. Çünkü genç kız çorabını çıkarmış eteğini beline toplamıştı, kalçalarına kadar her yeri açıktı.

Onun bu tereddüdüne karşı Nâdîde hiddetli hiddetli, “Ya benim canım yansında sen hâlâ dur.” Deyince, koştu ve Nâdîde’nin çıplak ayağını avucunun içerisine aldı ve batan dikenini aramaya başladı. Topuk tarafları biraz kızarmıştı. Orayı bir parça ovdu...

Nâdîde birdenbire baldırını göstererek, bağırdı, “Of! Buramda cayır cayır yanıyor...” delikanlı tereddütle orasınida ovdu, fakat diken nâmına bir şey yoktu:

— Nâdîde Hânım burada diken miken yok!.. Buna karşı Nâdîde dudaklarını buruşturarak sadece, “Aptal...” dedi.

...

Birkaç gün sonra güneş yavaş yavaş loş ufuklardan yükselirken bu iki genç kumlu bir yolda kol kola deniz tarafında doğru gidiyorlardı. Ellerinde yalnız bezenden birer çanta vardı. Birkaç dakikadan beri devam eden sükûtu Nezîh bozdu:

Nâdîde Hânım, iyi yüzme bilmiyorsanız, sakın parmaklıktan dışarı çıkmayınız!.. Nâdîde gözlerini kırıpıştırarak sordu!

— Niçin?

— Bir tehlike falan olurda!

Nasıl tehlike?

— Bayağı!.. Boğulmak tehlikesi...

Nâdîde hafif hafif güldü ve parmağıyla göstererek:

— İşte hamam.. Geldik..

— Bu hamam sizin mi?

— Evet... Niçin sordun?

— Geçen sene yoktu da onun için..

İkiside tahta iskeleyi geçtiler Nâdîde de kapının mandalını çekerek içeri girdi. Ve kapıyı kapattı...

Şimdi içeriden bağıyordu.

— Nezîh sende dışarda soyun... Çamaşırlarını bana verirsin?

Etrafta kimse yoktu. Nezîh çarçabuk soyundu, ve iskelenin üzerine oturarak ayaklarını; gizli gizli fısıldaşan dalgacıklara bıraktı.

Biraz sonra hamamın içinden dışarıya beyaz halka halka köpükler çıktı, ve ilerilerde kayboldu gitti...

Nâdîde bağırdı:

— Nezîh ben dışarı çıkıyorum.

Nezîh'in cevap vermesine mahall kalmadı. Suların içinde ürperen vücûdu uzaktan görünüyordu. Birazdan başını kaldırdı. Hırçın hırçın çırpındı, ve sonra suların kucığına kendisini bırakıyordu...

Şimdi “Nezîh Nezîh...” diye bütün kuvvetiyle boğuk boğuk bağıyordu.

Delikanlı telaşla kalktı. Derhâl suya atıldı. Biraz sonra Nâdîde kollarının arasında idi, genç kıza dedi ki: “Nasıl Nâdîde Hânım ben size söylemedim mi?” Nâdîde şûh-âne: “Haydi yine budalalık etme, bu ikinci oluyor!..” diye cevap verdi, ve mahmûrâne önüne baktı.

“Bu İkinci Oluyor”, *Mesuliyet* gz. nr. 7, 2 Eylül 1919, s. 2.

2.18.1. Öykünün Çözümlemesi

Bu İkinci Oluyor öyküsü bir kadın ve erkek ilişkisi üzerine kurgulanmıştır. Öykü masum bir aşktan ziyade iki gencin istek ve arzularını anlatır. Yazar öyküye doğrudan giriş yapmıştır. İki gencin birbirlerine karşı olan ihtiraslarından doğan bir durum öyküsüdür.

Yaz tatilinde dayısının evine giden Nezih arkadaşlarından ayrılınca canı sıkılır ve kalbinde oluşan boşluğu doldurmak için kendisine Nadide’yi seçer. Nadide güzelliği ve cazibesıyla Nezih’in aklını alır. Nadide’nin fiziki özelliklerinin dolgun, beyaz vücutlu, mavi gözlü, küçük ağızlı olmasının yanında cazibeli olması da onu Nezih’in gözünde elde edilmesi gereken bir cinsel obje kılar. Nezih Nadide’ye karşı bir gönül bağından ziyade onun endamı ve cazibesinden faydalanmak ister. İlk önceleri geçen yıl küçük bir kız olarak hatırladığı Nadide’nin böylesine güzel oluşunu hayretle izler. Bir gün bahçede Nadide’yi öpmek isteyen Nezih, Nadide’den tokat yer. Bu olay karşısında Nezih pişman olup evden ayrılmayı düşünse de Nadide gönlünü alır ve Nezih’le yakınlaşmaya çalışır. Nadide’nin güzelliği ve cazibesi dışında onun Nezih’e olan rahat davranışları, onu arzuladığını gösteren hareketleri Nezih’i kendine çeker. Tüm bunlardan cesaret alan Nezih Nadide’den uzak durmaz.

Ertesi gün koruya gezmeye çıktıklarında Nadide ayağına diken battığı bahanesiyle Nezih’i baştan çıkarmak ister ama Nezih bunu anlayamaz. Bu duruma içten içe öfkelenen Nadide birkaç gün sonra birlikte denize gittiklerinde bu kez de boğulma bahanesiyle Nezih’i kendine çeker ve yine durumu anlamayan Nezih’i “*Nâdide şûh-âne: “Haydi yine budalalık etme, bu ikinci oluyor!..” diye cevap verdi, ve mahmûrâne önüne baktı.*” sözleriyle baştan çıkarmaya çalışır. Aynı zamanda öykünün bitiş cümlesi olan bu ifadelerden anlaşılırki öykü halen okuyucunun kafasında devam eder. Her okur bu öyküye kendi kafasında bir son hazırlayabilir.

Öyküde tanrısal (hâkim) bakış açısı vardır. Yazar- anlatıcı tarafından anlatılır. Yazar-anlatıcı yer yer kendini gösterir ve okura düşüncelerini hissettirir. “*Öyle ya o geçen sene henüz sâf bir kızcağızdan başka bir şey değildi. Ya bu gün; tamamıyla değişmiş, genç bir dul kadın kadar ateşli ve câzibeli olmuştu.*” Burada yazar dul kadın benzetmesiyle kendi düşünce dünyasını ortaya koyar. Dul bir kadının genç bir kızıdan daha ateşli ve cazibeli olduğunu söyleyerek kendisinin ve yaşadığı toplumun zihin yapısını hissettirir okura.

Öykünün şahıs kadrosunda iki ana karakter Nezih ve Nadide vardır. Bunlar dışında dayı ve eşi yan figürlerdir. Öykünün bütünlüğünü sağlasalarda olayın içinde yer almazlar. Nezih kendine macera arayan dayısının kızına dahi evinde rahatlıkla yaklaşan çapkın bir karakter gibi gözüksede aslında saf ve kafasına koyduğunu yapan değil karşısındakinin etkisinde kalan bir karakterdir. Nadide tam tersine saf, masum gibi gözüksede aksine şuhane hafifmeşrep bir kadındır.

Öykü mekânı İstanbul Maltepe’dir. Nadide ve Nezih arasında yaşananlar bahçede, koruda ve denizde geçer. Bu mekânlar dışında mekân unsuruna rastlanmaz. Öyküde olay öykülerinde olduğu gibi mekâna bağlı bir olay anlatılmaz. Mekân unsuru etkisizdir. Aynı ifadeyi öykünün zaman unsuru içinde kullanabiliriz. ‘birgün, ertesi gün, birkaç gün sonra, yaz tatilinde’ gibi ifadeler öykünün zamanını tayin eder.

2.19. Lâmia’nın Ölümü

Kolumu asabiyetle sıkıttı: “Haydi artık gidelim!” diyordu. Birdenbire kendime geldim, dalmışım...

Lâmia amcamın kızı idi. Onunla ancak bir iki yaş aramız vardı. Çocukluk devrimizi hemen beraber geçirdik. Fakat onlar bir müddet amcamın memuriyeti hasebiyle İzmir’e gitmiştiler. O sırada bizde buraya taşınmıştık. Amcam ailesiyle birlikte İstanbul’a avdet ettiği vakit Lâmia’yı hem bedenen metâib ve güzel ve fikren de yüksek buldum. Birkaç hafta bizde misafir kaldıktan sonra İstanbul’da tuttukları

bir eve yerleştiler. Mevkiimizin uzaklığı hasebiyle Lâmia ile münasebetimiz pek azdı. Onlarda ayda birkaç defa ancak gece yatısında kalabiliyordum.

Bir bahar günüydü. Eve o gün erkence döndüm. Yazılacak birçok mektuplarım ve yazım vardı. Hatta daha tren durmadan atladım ve etrafıma bakmayarak koştum. Fakat bu derûnî tehâlükümün sebebini bende bilmiyordum. Kapının zilini çektim. Salonda Lâmia bana muntazırmış... Her şeyimi unutarak koştum ve elini sıktım: Kendisi bir parça âlâyişi severdi, ecnebi kelimelerini isti'mâl etmek adetlerindendi. Ben bilakis ona daima Türkçe'nin ihmal edilen güzel ve zarif kelimeleriyle mukabele ederdim. "Ahşam şerifiniz hayır olsun hanımefendi!" dedim. O şimdi tabiatı hilâfete pek mûnisdi. Hafif bir tebessümle elimi sıktı ve "Bonsüvar beyim!" dedi. Şetaretim fazlaşmıştı. Daha şimdiden avdet edeceği günü uzatmak emeliyle: "Bu defa elimden kurtulamayacaksın Lâmia... Herhalde gelecek pazara kadar kalacaksın." dedim ve aynı zamanda cevabına mahal bırakmayarak: "Ne olur, bir hafta?" diyerek güldüm. O sırada annem salona girmişti: "Lâmia Hanım bir parça rahatsız, kışa kadar misafirimiz olacak" dedi.

Bu iki haberden birisi beni pek ziyâde memnun ediyor. Diğeri bilâkis kalbimi iğneliyordu. Ani bir merakla Lâmia'nın yüzüne baktım. İri ela gözleri içeriye çökmüş, dudakları solmuş, yüzü sararmıştı. Gözlerime inanamıyordum. Birdenbire Lâmia'ya ne olmuştu. İşte o hakikati ertesi gece yine amcamdan öğrendim. Ben amcamın yanına Lâmia'yı bize yolladığından dolayı teşekkürle gitmiştim. Fakat amcamın nevmîd ve donuk bakışları beni bütün tatlı düşüncelerimden tecrîd etti. Ah zavallı Lâmia... Teverrüm etmiş, hemde ikinci devresinde bulunuyormuş. İşte o zaman hayata karşı ta küçüklüğümden beri topladığım gayrı gözlerimden yuvarlanan iki, üç yaşa tevdi' ettim. Amcamda ağılıyordu. Acaba hangimiz birbirimizi teselli etmeye kendinde cesaret bulabilecekti?

*

**

Lâmia ile her akşam gezintiye çıkıyorduk, hatta şehre hiç inmiyordum bile... Bir hafta sonra Lâmia düzeldi, iri gözleri evvelki revnâkını, evvelki sihrini aldı, dudakları pembeleşti. Çehresinde hastalığıyla tezat renkler teşkil etti. Ben bu zâhirî iyiliğin muvakkat olduğunu hiç zannetmemiştim.

*

**

Bir akşam onunla deniz kenarında idik gittikçe müphem gölgeler, geniş kucakları içine her sahayı almaya çalışıyor ve sanki adım adım muhitimize yaklaşıyordu. Denizden ruhumun derin semâsına acı bir terâne aks ediyordu. Güneş ta uzaktaki mâil yârın üstünde hicrânıyla ölen boynu bükük pembe bir gül gibi yarı handân soluyordu. Karşı ufkunda kan ağlayan sessiz bir feryâd vardı – artık yalnız her sâniye değişen bu müellim sahneyi süzüyordum” kenarda tatlı ve müessir bir mûsikî âhengi vardı.

Lâmia’da başka hisler ve fikirler altında gurûbu seyrediyormuş, gözlerine baktım: “A sen ağlıyorsun Lâmia..” Dedim. Evet hakikaten ağlıyordu. Benim nâ-çiz bir çiçeğe benzettiğim batan güneşi o kendi hayâtına makis bulunuyormuş onu da kendi gibi müteverrim bir kıza benzeterек ölümünü hazırlamış, sonra bütün mevcûdiyetini saran âni bir hummâ ile kolumu sıkırmıştı. Tekrar ediyordu: “Gidelim gidelim” dudakları ne kadar uçuktu, benzinde uçucu bir tevahhuş belirmişti. Ela gözlerine akşamın hicrânlı karartıları çökmüştü. Neden sonra? “Peki gidelim” dedim fakat o tekrar tahayyülâta dalmış tatlı tatlı ağlıyordu ve ben şimdi ona da muktedir olamıyordum evet ben o tatlı ve derûnî teselliden bile mahrûm... benim rûhum bu aczimden utanmış gibi bu köhne vaktinden evvel ihtiyarlayan vücûdumdan kaçak, fırlamak istiyor gibiydi:

Gözlerim kararmıştı. Kol kola başlarımız yek-diğerine mütemâyil, sıcak ve zayıf nefeslerimiz gibi saçlarımızda birbirine karışıyordu âdetâ önümü göremiyordum. Sonra yolları görmek mecburiyetiyle gözlerimi dört açtım, yavaş yavaş sathında kesâfet peydâ eden eşyanın muhtelif renkleri büyümeye başlamıştı. Semâya baktım henüz birkaç yıldız acı acı gülümsüyordu. Ve nihâyetsiz bir siyahlık bütün köye hâkimdi. Göklerde haşmetli bir kartalın müseyyeb kanatlarının çırpınısını hissediyordum.

Şimdi bu sahte-vakar âleminin çılgın istihzâları altında yeşeren bu sefil acziyeti hatırlayarak için için ağlıyor ve Lâmia’yı bu hakikati anlayarak bir ân evvel ölümüne kavuşmaya giden kahraman bir filozofa benzetiyordum. Adımları bana tamamıyla mutî idi, komşularımızın köşklerinin önünden geçiyorduk. Kapalı bir panjurun aralıklarından sarı ve ölgün bir ziyâ muhtelif esmer gölgeleri hâmil bir

küme söğüt dalının şûh dallarını yalıyor, sokakta da benekli bir gölge ta bizim taş merdivenlere kadar uzanıyordu. Titrek yaprakların arasından beyaz bir yıldız bize bakmakta idi. Ah onunda gözlerinde iftirâka ait bir nişâne vardı. Rüzgâr uzaklardaki yıldızların kırırdayan dudaklarından kulaklarıma bir hicrân neşîdesi getiriyordu.

*
**

Ruhlarımıza müessir bir gıcırtyla demir kapı açıldı. İkimizde titredik. Yol verdim geçti. Bende artık ağlamaya müheyyâ gözlerimi oğuşturarak zâhirde sebepsiz add ettiğim bu hareketime kendimde hayret ediyordum. Beni yemeğe çağırmaya geldikleri vakit mücrim gibi büyük bir korkuyla gözlerimi kızarıncaya kadar oğarak gelemeyeceğimi bildirdim, o sırada Lâmia'nın öksürükleri arasında kaybolan ufak bir cümlesini işittim: “Yenge havada bir sıkıntı var!” diyordu. Hayatımda ciltlerle kitap okudum fakat bir genç kızın ruhundan taşan bu hicrânı hiçbir yerde bulamadım, evet hiçbir kitap bana şu mini mini cümle kadar ölüme kavuşan bir hayatın ızdırabını anlatamadı ve anlatamazda...

Lâmia'yı bana ölümünden sonra da rabt eden bu cümleydi. Onun bence mukaddes hatıraları kalbime bu cümle ile düğümleniyordu.

Bu acı vaka üzerine bir müddet Lozan'a gittim. Hayır, kendimi bilmeden ruhumda doğan bu samimi aşkı hiçbir zaman unutamadım bu irfân muhiti beni eski hatıralarımdan katiyen ayıramadı. İstanbul'a avdet ettiğim vakit ilk önce mezarını ziyaret ettim. Elimde onun pek ziyâde sevdiği bir demet sarı gül vardı. Onları kararmaya yüz tutan soğuk taşların üstüne onun göğüs hizasına koydum ve Lâmia'nın ihtimâl maddiyetinden bir eseri bile kalmayan göğsü hayalimde beyaz bir zambak gibi ürperek hafif hafif kabarıyordu.

İlk önce asabiyetimden ne yapacağımı şaşırdım. Sonra iyi bir teselli buldum. Ağlamak, bol bol ağlamak... Ve haşîn taşların dibine bilâ-ihhtiyar çöktüm ve orada onun ayakucunda hıçkırıklarla ağladım...

*
**

Mezarlıktan çıktım... Şimdi her şey her yer bana onun hatıralarını ihyâ ediyordu... Deli gibi mütemâdiyen koşuyordum. Birdenbire bu hareketimden

sıkıldım, tanımadığım çehrelere müsâdif kalmıştım, sonra yüzüm mahcûbiyetten kıpkırmızı ta sahile kadar gittim.

Deniz ne kadar şendi, sathında mor, pembe menekşeler yüzüyor gibiydi. Sayısız altın yaldızlı çizgiler ufku tehdit ediyordu. Dalgaların şırıltıları pek tatlı ve ne kadar şetâretli akıyordu. Berrak ve sâkit yüzünde ağır başlı kayaların heybetli gölgeleri batıyordu. Ve ben zannediyorum ki hilkat bütün şetâretle zavallı benimle istihzâ ediyor, benim bu devasız ye'sime o oynak bir ahenkle iştirâk ediyordu. Ah zavallı ben ve zavallı Lâmia...

Sonra ufuk değişti. Müteverrim bir renk aldı etraf karardı, çayırlar soldu, gözlerimden tamamıyla silindi. Güneş şevki, kadın gibi tüller arasında uykuya dalmıştı. Asabiyetimden bu umûmî meserrete ve bütün şu insanlara lanet ediyor, her şeyi kara ve sefil görmek istiyordum.

Birden kalbimde bir çarpıntı hissettim. Müfekkiрем eski bir hatıra canlandı. Evet üç sene evveldi, yine böyle bir târ dönümüydü! Yine bu vakit güneş batıyor, ufuk siliniyor, sesler uzaklaşıyordu, evet hayat uzaklaşıyordu. Lâmia'nın o son gecesi idi:

*

“Dünyada her şey geçer. Her şey unutulur” derler. Hayır öyle değil, keşke öyle olsaydı Lâmia'nın ölümünden sonra ben daha pek çok yaşadım. Saçım sakalım tamamıyla ağardı. Artık yaşıım yetmiş. Hayır hayır onu hâlâ unutamadım. Birkaç gün evvel Lâmia'ya ait yazılarım elime geçti. Evvela bu hatıramı okudum sonunda farkına vardım ki hayatımdan kaçmışım veyahut duyduklarımı kâğıdıma nakledememişim; o vakit onu artık ihtiyar ruhumla, titrek elimle çalıştım. Fakat tamamıyla ölü zannettiğim ruhum eski bir hicrânın dar ve tozlu yollarında bir delikanlı tehâlûküyle koştu. Hatıralarıma yine arzu ettiğimi yazamadım. Fakat birkaç damla olsun gözyaşı ilave ettim...

Ali Suad

“Lâmia'nın Ölümü”, *Mesuliyet* gz. nr. 15, 15 Eylül 1919, s. 2.

2.19.1. Öykünün Çözümlemesi

Öykü, amcasının kızını seven ve onun ölümüyle karşı karşıya kalan, ölümü kabullenmekle birlikte ruhunda acısını her zaman hisseden bir gencin yaşadığı hisler ve duygular üzerine kurgulanmıştır. Ölümün acı ama gerçek yanını gören asıl karakter, sevdiği kızın ölümünü beklerken ve ölümü sonrası yaşadığı duyguları okuyucuyla paylaşır. Eser de kurguyu güçlü kılan şey ‘ölüm’ temasıdır.

Lamia’nın Ölümü bir olay öyküsüdür. Öyküde anlatılan olaylar farklı zaman dilimlerini kapsamakta ve uzun bir süreyi anlatmaktadır. Farklı öykülerde karşımıza çıkan öncelikle kahramanların tanıtılması durumu bu öyküde bulunmaz yazar doğrudan karakteri konuşturarak öyküsünün başlangıcını şu şekilde yapar: *“Kolumu asabiyetle sıktı: “Haydi artık gidelim!” diyordu. Birdenbire kendime geldim, dalmışım...”* Öyküde adı verilmeyen kahramanın amcasının kızı Lamia’ya olan sevgisinin, onunla zaman geçirmeyi istediğinin ve Lamia’nın hasta olduğunu, öleceğini öğrenmesi üzerine Lamia’da ve kahramanda meydana getirdiği his ve düşünceler anlatılmaktadır. *“Ah zavallı Lâmi’a... Teverrüm etmiş, hem de ikinci devresinde bulunuyormuş.”* Öyküde Lamia’nın son günleri, ölümü sonrası kahramanda açtığı derin acıyı yazar ustaca kaleme dökmüştür. Yazar ayrıca öykünün olay örgüsünde *“Dünyada her şey geçer. Her şey unutulur”* derler. Hayır öyle değil, keşke öyle olsaydı Lâmi’a’nın ölümünden sonra ben daha pek çok yaşadım. Saçım sakalım tamamıyla ağardı. Artık yaşıam yetmiş. Hayır hayır onu hâlâ unutamadım.” Bu ifadelerden yazar toplum nezdinde de sık sık dile getirilen “her şey unutulur” sözüne vurgu yaparak Lamia’nın kendisindeki yerini ve bu sözün doğru olmadığını dile getirir. *“Hayır, kendimi bilmeden ruhumda doğan bu samimi aşkı hiçbir zaman unutamadım bu irfân muhiti beni eski hatıralarımdan katiyen ayıramadı”* Yazar özellikle son paragrafta Lamia’ya olan sevgisini onun ölümü ardından dile getirerek okuyucunun merakını gidermiştir. Kahraman Lamia’ya karşı hep sevecen bir hal içerisinde ancak son paragrafta bunu açık bir şekilde dile getirerek öyküsünü sonlandırmıştır.

Kahraman bakış açısıyla yazılan öyküde olaylar adı verilmeyen karakterin penceresinden sunulur. Bir olay öyküsü olmasının yanında kahramanın duygu ve düşüncelerinin çok detaylı bir şekilde sunulması bakımından durum öyküsü özelliği

de göstermektedir. “ben şimdi ona da muktedir olamıyordum evet ben o tatlı ve derûnî teselliden bile mahrûm... benim rûhum bu aczimden utanmış gibi bu köhne vaktinden evvel ihtiyârlayan vücûdumdan kaçak, fırlamak istiyor gibiydi.” yazar özellikle kahramanın iç dünyasını tüm çıplaklığıyla okuyucuya sunmakta ve okuyucuyu, öyküyü yorumlamaya itmektedir. “Hayatımda ciltlerle kitap okudum fakat bir genç kızın ruhundan taşan bu hicrânı hiçbir yerde bulamadım, evet hiçbir kitap bana şu mini mini cümle kadar ölüme kavuşan bir hayatın ızdırabını anlatamadı ve anlatamazda...” özellikle ölüm teması etrafında şekillenen duygu ve düşüncelerle yazar, ister istemez okuyucuyu da ölümün acı ama gerçek yanıyla da karşı karşıya getirmektedir.

Öykünün şahıs kadrosu geniş değildir. Öyküde anlatıcı rolünde kahraman ve anlattığı kişi de Lamia’dır. Öyküde adı verilen tek şahıs Lamia’dır. Amca ve yenge gibi iki şahıs daha öyküde yer almasına rağmen bu kişiler öykü boyunca pek ön planda değildir. Olay tamamen asıl karakter ve Lamia çevresinde geçmektedir.

Öyküde mekân genellikle kahramanların ruh haliyle bağlantılı şekilde sunulmuştur. Öyküde mekân tasvirleri kahramanın o anki ruh halini yansıtmaktadır. Nitekim Lamia ile sahile geldikleri bir akşam: “Bir akşam onunla deniz kenarında idik gittikçe müphem gölgeler, geniş kucakları içine her sahayı almaya çalışıyor ve sanki adım adım muhitimize yaklaşıyordu. Denizden ruhumun derin semâsına acı bir terâne aks ediyordu. Güneş ta uzaktaki mâil yârın üstünde hicrânıyla ölen boynu bükük pembe bir gül gibi yarı handân soluyordu” Lamia’nın hasta olması ve ölümü beklemesi hem Lamia üzerinde hem de kahraman üzerinde hüznü neden olmuş bu da öykü içerisinde mekânla bağdaştırılmış.

Yine öyküde Lamia’nın ölümünden yıllar sonra kahramanın Lamia’nın mezarını ziyaret etmesi sonrası sahile gitmesi ve o anki koşulların kahramanda bıraktığı etki metinde “Deniz ne kadar şendi, sathında mor, pembe menekşeler yüzüyor gibiydi. Sayısız altın yaldızlı çizgiler ufku tehdit ediyordu. Dalgaların şırıltıları pek tatlı ve ne kadar şetâretli akıyordu. Berrak ve sâkit yüzünde ağır başlı kayaların heybetli gölgeleri battıyordu.” Şeklinde sunulmuştur. Hemen sonra havanın değişimiyle akşamın gelmesiyle kahramanında ruh hali değişmiş içindeki canlılığın yerini hüznü almıştır. Yazar bu durumu “Birden kalbimde bir çarpıntı hissettim.

Müfekkirem eski bir hatıra canlandı. Evet üç sene evveldi, yine böyle bir târ dönümüydü! Yine bu vakit güneş batıyor, ufuk siliniyor, sesler uzaklaşıyordu, evet hayat uzaklaşıyordu. Lâmi'a'nın o son gecesi idi” şeklinde okuyucuya aktararak bu durumun sebebini açıklamıştır.

Öyküde mekân tasvirlerinin bu amaçla kullanılması dışında İzmir, İstanbul, köşk, Lozan ve Mezarlık gibi yerlerde öykünün yapısını oluşturan mekânsal alanlardır.

Öykü zaman aralığı olarak uzun bir süreci kapsamaktadır. Olayın başlangıcında kahramanlar henüz gençken Lamia'nın ölümü sonrası kahramanın Lozan'a gitmesi ve dönmesi arasında üç senelik bir aralık vardır. “*Müfekkirem eski bir hatıra canlandı. Evet üç sene evveldi, yine böyle bir târ dönümüydü!*” ayrıca öykünün ilerleyen kısımlarında yine yazar “*Saçım sakalım tamamıyla ağardı. Artık yaşıım yetmiş.*” Şeklindeki ibareyle de aradan çok uzun yılların geçtiğini ve yaşının yetmişe dayandığını ifade etmektedir.

2.20. Şaban Efendi

Hâce Şaban Efendi başını önüne eğmiş, sol eli rengi belirsiz cübbesinin cebinde; direkler arasından Fatih'e doğru gidiyordu. İkinci biraz evvel okunmuştu. Fatih camisinde namazını kıldıktan sonra Abdullah'ın kahvesine gelecek, arkadaşlarıyla konuşacaktı... Adımlarını sıklaştırdı, cadde pek ziyâde kalabalıktı, sağ tarafa geçti, orada da güneş ateşli kızgın iğnelerini âdetâ insanın beynine geçiriyordu. Köşe başına gelmişti; birdenbire irkildi, lacivert çarşafı, ince bir vücut yanından kaydı geçti...

Şimdi Hâce Efendinin kalbi süratle atıyordu, olduğu yerde mihlanıp kalmıştı, düşünemiyordu. Kımıldanamıyordu, acaba bu nasıl bir câzibeydi?

Şaban Efendi, bu kıza ilk defa Maliye tahsil şu'besinde tesâdüf etmişti. Yine de sıcak bir gündü. Orada ki kalabalık arasından bir ağız kavgası esnasında nihâyet

gişenin önüne gelebilmişti. Me'mûr efendiye henüz kâğıtlarını vermişti ki yabancı bir elin omuzuna dokunduğunu hissetti, döndü, kendisini bir hayret aldı, karşısında latîf bir çehre ona gülerek diyordu ki: "Rica ederim, Hâce Efendi; şunu da alıveriniz!" bu çehrede hem ricâ, hem de safvet vardı. Renkli menekşeleri andıran iri muhâkemesini alt üst etmişti. Derhâl aldı ve gişeye verdi; şimdi zihnini iki zıt düşünce işgal ediyordu:

Bundan daha birkaç sene evvel merhametli babasının önünde yemin etmemiş miydi? Hani ya kadınlara yan gözle bakmayacaktı bile!.. Ya kendisi erkek değil miydi? Ne olur, hatta Peygamber Efendimizin ashâbı bile sevmemişler miydi?

İşte bu sırada me'mûr işini bitirmiş ve kâğıtları iade etmişti. Kızcağız hâce Efendiye tekrar tekrar teşekkür ettikten sonra ayrılmıştı. O nazarlarda istihzâde vardı. Fakat Hâce Efendi farkına varmadı bile...

Bu vaka Şaban Efendiyi pek ziyâde düşündürdü, bundan sonra gençler hakkında hiç fena bir fikirde bulunmuyor, hatta onları ma'zûr görüyordu.

Şimdi köşe başında günlerce hayâliyle yaşadığı genç kızı görünce şaşırıp kalmıştı; bereket versin ki, o, hâce efendiye doğru döndü ve bilmeksizin onu îkâz etti.

Şaban Efendi kendine gelince gözlerinin içine bakan o bir çift menekşeli nazarların cazibesi altında ta'kibe başladı. Hatta تنها yola çıkınca mümkün olduğu kadar yanına yaklaştı, fakat ne kadar aksi; yolda bir züppe bana tesadüf ettiler Hâce Efendi son derece hiddetli, karşı kaldırırma geçmeye mecbur oldu, hatta dâimâ uçuk kalan benzine biraz kan bile hücum etmişti.

Gençlerin konuşması gittikçe uzuyordu. Neden sonra küçük hanım eğildi refîkinin kulağına bir şeyler söyledi, dönerek Hâce Efendiye baktı, sonra bir daha baktı ve bir kahkaha attıktan sonra refîkiyle yola dizildiler...

...

Şaban Efendi tekrar olduğu yerde kala kalmıştı. Şu hâin kızın akşam yıldızına benzeyen nazarları, karanlık simâsında ince şimşekler gibi çakıp duruyordu. Bir müddet sonra mırıldandı: "Tövbe, tövbe... Yeminini bozan her türlü cezaya

müstahakktır. Fakat dünyadan bu kâfirler kalkmadıkça galiba sırasıyla herkes baştan çıkacak!...”

28 Ağustos 335

Ali Suad

“Şaban Efendi”, *Mesuliyet* gz. nr. 3, 29 Ağustos 1919, s. 2.

2.20.1. Öykünün Çözümlemesi

Ali Suad’ın bu öyküsü bir insanlık durumu üzerine bina edilmiş bir durum öyküsüdür. İnsanların kim olurlarsa olsunlar hata yapabilecekleri, yanılacakları öykünün olayını (durum) tayin eder.

Yazar öyküye durum öyküsüne has bir şekilde giriş bölümüne lüzum görmeden doğrudan doğruya olay örgüsüyle başlar. Şaban Efendi Fatih’e doğru giderken ilk kez Maliye Tahsil Şubesinde tesadüf ettiği kıza köşe başında denk gelir. Önceden tesadüf ettiği bu kızdaki Hoca Şaban Efendi çok etkilenir. Birkaç sene evvel babasının önünde kadınlara yan gözle bakmayacağına söz verdiği halde hislerine engel olamaz ve günlerce bu kızın hayaliyle yaşar. Yeniden karşılaşp göz göze gelince kızın cazibesine karşı koyamaz ve onu takip eder. Bunu fark eden kız yanındaki arkadaşına bir şeyler söyleyip alaycı şekilde gülüp geçer. Hoca olduğu yerde kalır ve yaptığından pişman tövbe eder.

Şaban Efendi kadınlara yan gözle bakmamaya yemin etmiş bir hoca olarak çıkar okurun karşısına. Hoca olarak anılan cüppe giyen Şaban Efendi ve tesadüf ettiği çarşaf giyen kız İslâm’ı temsil ediyor gibi gözükseler de aslında şekilde öyledir. Geleneksel değerlere sahip olduğu görüntüsü veren bu gençlerin fırsat bulduklarında sergiledikleri din dışı tavırlar, bu çarpık dinî anlayışın neden olduğu kimlik buhranının bir dışa vurumu olarak dikkati çeker.

“Şaban Efendi kendine gelince gözlerinin içine bakan o bir çift menekşeli nazarların cazibesi altında ta’kibe başladı. Hatta تنها yola çıkınca mümkün olduğu kadar yanına yaklaştı, fakat ne kadar aksi; yolda bir züppe bana tesadüf ettiler.” Bu paragrafta yazar Şaban Efendi’nin hiçbir münasebeti olmayan bir kadını takip ederek

din ve toplum kurallarını ihlal ettiğini gösterir. İlk önce camiye namaz kılmaya giden cüppeli bir hoca olan karakter sonrasında nefsinin kontrolünde bir kadının peşinden giden basit bir karaktere bürünür.

Öykünün sonunda Şaban Efendi peşinden gittiği kızıdan karşılık alamayınca *“Tövbe, tövbe... Yeminini bozan her türlü cezaya müstahaktır. Fakat dünyadan bu kâfirler kalkmadıkça galiba sırasıyla herkes baştan çıkacak!...”* sözüyle günahının suçunu kendinde değil kadında bulur. Burada karakterin birçok toplumda karşılaşılan ‘erkek ne yaparsa yapsın haklıdır, kadın yapmasaymış’ zihniyetiyle yaşadığını görülür.

Öyküde cazibesiyle Şaban Efendiyi etkileyen kız alaycı tavırlarıyla güzelliği ve gülüşüyle dikkat çeken, bu durumlarını kullanarak karşı cinslerine istediğini yaptırabilecek potansiyelde bir karakterdir.

Öyküde *“Hâce Şaban Efendi başını önüne eğmiş, sol eli rengi belirsiz cübbesinin cebinde; direkler arasından Fatih’e doğru gidiyordu.”* cümlesinde geçen ‘Fatih’ ve *“Şaban Efendi, bu kıza ilk defa Maliye Tahsil Şu’besinde tesâdüf etmişti.”* ‘Maliye Tahsil Şubesi’ dışında bir mekân unsuruna rastlanmaz. Öyküde mekân adeta etkisizdir. Öyküde zamanın neredeyse hiçbir işlevi yoktur. Zaman ve mekânla anlatılan durum arasında bir ilişki kurulmamıştır.

Küçük Hikâye

2.21. Amcam

Çocukluk Hatıratından

Sultan Ahmet Meydanı’nın arka taraflarından Kadırğa’ya doğru inen Mehmed Paşa yokuşunda, caminin karşısına müsadif evde bir zamanlar ikamet ederdik. Yokuşun daimi tenhalığı, caminin binasıyla boyundaki çukur ve eski kabristanın hazin serviler, siyah renkli otlar, ısırganlar arasında yıkılmış veya

eğrilmiş mezar taşlarıyla yine bu makberenin yokuşa nâzır dîvârından açılan pencereler, evimizin karşısında yegâne bir manzara-i fenâ-nümûn teşkil ederlerdi. Biraz alt taraftaki dış kapıdan ara sıra sessiz hatvelerle girip çıkan müezzin veya medrese talebesinden başka bir hareket duyulmaz; O sâmit ve mu'tekif kubbe ile minarenin etrafını çeviren daimi bir esmerî-i gurûb âverden başka ne bir manzara-i dil-güşâ ne de bir hareket-i hayat-nümâ oralarda görülemezdi. Güya evimizin veche-i sükûn perveriyle o çukur kabristanın paslanmış ve yosun tutmuş taşları ve türâb-ı siyahından yükselen bütün muhteviyât nâimesi birbirine karşı esnemekle günlerini ikmâl ederlerdi. Akşamüstleri birkaç ayak sesi, bir iki çocuk sedası, ekseriya kesik kelimelerle halsiz halsiz geçen bir ihtiyar dilencinin hiç değişmeyen iniltisi o yoldan sönerek iner, gittikçe uzaklaşır, nihayet köşeyi dönerek gaib olur gider, o yerin sükûn-i dâimine asla ilişemezdi!

Rusya muharebesinin hitamına karîb bir zamanda bulunuyorduk. Bütün memleketin düştüğü sârî bir sefalet içinde heyecanımızı tehvîn eden hususi tesellilerimiz var idiyse o da pederimin —velev ma'zûlen olsun— beraberimizde bulunması, Mekteb-i Harbiye'deki küçük amcamın her hafta cumaları bize gelmesi idi. Ben ve kardeşim ahvâl-i umûmiyenin fenalığını tamamen idrâk edememekle beraber yine “mevsükûf” kelimesinden ürker, sokaklarda “İlâve! Şimdiden çıkan ilave!” diye acı acı haykıran gazete müvezzilerinin dil-hırâş sedasından korkar, o sırada Anadolu kolordusunda bulunan Erkân-ı Harbiye binbaşlarından amcamızı tahattur ederek bir bakır yirmiliğe ilaveyi alır ve heceleyerek okumaya çalışırdık.

Öğle vakti idi. Evin sofasında oturmuş, eski ve pek bozuk bir maden saatin makinesini gayet lezzetle sökmeye dalmışken sokağımızın hiç nâil olmadığı bir gürültüyü görmek için hemen saati bırakarak cumbaya koşmuştum. Toz toprak içinde pejmürde elbiseleri ve eski çarıklarıyla, tüfenkleri omuzlarında, eşyaları arkalarında pek yorgun ve halsiz bir tarzda yokuşu çıkan soluk benizli askerlerin heyet-i umûmiyesi, ne olduğu bilinmez bir helecân ile beni teheyyüç etti. Bunlardan sarı sakallı, zayıf, pek soluk benizli bir tanesi yola devam edemeyerek ittisâlımızda tekyenin kapısındaki büyük taşın üstüne oturdu; istifraya başladı. Zâbiti onu biraz sonra tutarak kaldırdı. Hasta asker sendeleyerek mu'tî'âne yürüyordu...

Muharebedeki binbaşı amcamın evine bazen ailece giderdik. Haremi ve kayınvalidesi bazı kere bize, kemâl-i tehâlûkle yeni gelmiş bir mektup okurlar; amcamın takriben her meydan muharebedeki muvaffakiyyâtına bir hâtıra-i kıymetdâr olan ya terfî'-i rütbe veya nişan-ı tevcîhlerine şedîd bir helecân, veya derin bir havf ile sevinirlerdi. Bazen mektupların vürûdu uzunca fasılalara uğradığı vakit ise bütün o rütbeler, nişanlar nazardan nihân olarak yerine sıcak gözyaşları, mahmûm ve lermenâk ızdıraplar kâim olur, gözler günlerce yollarda bir posta müvezzii veya bir asker sâ'îsinin intizârına ma'tûf kalırdı.

Hele bir gün mektup getiren sâ'îyi, kucağında ancak üç yaşlarında güzel bir kız çocuğuyla geldi ve onu eve teslim ederek:

“Beni Bey oradan mahsus gönderdi. Hepinize selamı var, afiyettedir. Bu çocuğu size hediye yolladı...” Sözleriyle çıktı gitti. Amcam mektubunda bu garip hediyeye dair diyordu ki:

“Muharebe mevkiinde atılmış bulduğum şu kızcağızı size gönderiyorum. Harpten sonra ailesini pek çok arattığım halde bulamadım. İsmi Mazlûme koydum ve kızımız olarak işte size yolladım. Tâlin bu yâdigâr garibini dikkatle saklamanızı rica ederim...”

*
**

Aradan belki iki ay kadar bir müddet geçmişti. Bir gün pederimi gayet meşgul ve elinde tuttuğu bir telgrafnâmenin altına bir şeyler yazıyor ve her yazdığı kelimeyi bittekrar çizerek düşünüyor gördüm.

Çehresinde tevekkelle fütûr-ı beşerîyyetin birbirine zıt âsânı pek açık görünüyordu. Bu telgraf muharebedeki amcamdan idi. Diyordu ki: “Hastalığım iştîdâd ettiğinden şimdiki halde rekûb ve nüzûla muktedir değilim. Biraz ifâkat bulursam gelirim. Aksi halde cümleye selam, Mazlume'yi size emanet ederim.” O Mazlume ki çiçek hastalığından vefat edeli birkaç gün oluyordu.

Pederim telgrafa bir türlü cevap yazamıyordu ve yazamadı. Evde büyük küçük hepimizi yasa düşüren bu haber nâgeh-zuhûr güya o saat, o aciz âşîyân-ı ser-nigûnu daha loş ve daha sakîl bir küdürret ile örtmüştü. Her vakit odalarımızda yakılan lambaların zıyasını o gecelerde daha zayıf ve evin köşe bucağını daha havf-

âver daha hüzn-efzâ görüyordum. Gecenin serâir-i derd-nâkı arasında merdivenin yanından geçerken güya bir hayâl-i hasta ile çarpışacağım vâhimesine düşerek her şeyden ürker ve her an o sevdiğim uzun boylu zâbitin tahassürüne meclûb kaldığını hisseder olmuştum.

*
**

Devama başladığım, yakındaki mahalle mektebinden bir ikindiüstü eve geldiğim zaman kendimi dehşeti kadar ma'nîdâr bir yığıntı karşısında buldum. Bu enkâz-ı mesâib, sofanın şöyle bir köşesine bırakılmış iki yıpranmış ve büyücek meşin çanta ile iki ağır kılıç, iki çift çizme ve birde kocaman Karadağ revolverinden ibaretti.

Biraz sonra pederimin ihtarıyla bunları oradan kaldırarak yükün içine sakladılar. Bunlar işte muharebede kalan amcanın metrûkâtı, ailesine verilmek için gönderilen mirası idi. O andan itibaren, feryadı sokakları dolduran muharebe ilavelerinden biz çocuklar artık ebediyen ayrılmış idik. Çünkü o kâğıtların muhteviyatında evvelleri büyük bir sabırsızlık ve hakiki helecanlarla aradığımız kahraman, nişân-ı iftihâr şهادetini takınmış ve muhtemel ki garip bir tesadüfün beraberinde gönderdiği Mazlume'ciğin ruhuyla birlikte âşiyân-ı firdevsin firişte-gânına mülâkî hayât-ı ebediyyeye kavuşmuş idi.

O aralık bir saâdet-i mağbûta içinde vatanına karşı îfâ ettiği vazifenin mükâfât-ı fâhiresiyle kim bilir ne büyük mesnetlere irtikâ ederek, ümîd-i hayâtı kırılmış bir zamanda akrabasına selam ve Mazlume'sini kalanlara emanet edecek kadar hâl-i tabîisini muhafaza eden çelikten kalbini, kim bilir nasıl bir celâdet-i şîr-âne ile ölüme takdim eylemişti.

*
**

Akşamın nevm-âlûd bir kasvetle karşımızdaki çukur kabristana örttüğü esmer-i kesîfi, yokuşun sükûnuyla hemhâl olduğu sırada sokak kapısı çalındı. Mütereddid hatvellerle merdivenden çıkan Mekteb-i Harbiye'deki amcam solgun bir çehre-i muzdariple odamıza girmiş ve kılincını bir köşeye bırakarak heykel gibi hareketsiz bir vaziyet almıştı. Yarım saat sonra akşam yemeğine oturduğumuz zaman hiçbir kelime konuşmayarak pederimin bazı sözlerine bir “Evet” veya “Hayır”la

cevap vermekten başka bir şey yapamadı... Bir bâr-ı sakîl elem altında ezile ezile saatlerini ikmâl eden o gecemiz güya bütün kâbuslarla dolu idi. Sabah oldu, vaktinden evvel hazırlanmış olan amcamı pederim yanına çağırıyordu. Arkasından giderek oda kapısının önünde durdum. Pederim betâet-i elîme ile amcama kaba bir zarf uzatarak “Bunun içindeki... Yüzlük kâime merhum mazharın kalan aylıklarıdır. Haremine götür ver” dedi. Bunu müteâkıb dîvârda asılı bir kılıçla o büyük revolveri aldı, karşısında bilâ-hareket duran kardeşine uzatarak:

“Bunları da al! Ağabeyinin yâdigârı olarak sakla!”

Mayıs 1905

Ali Suad

“Amcam”, *Servet-i Fünûn*, nr. 1061, 22 Eylül 1327 (5 Ekim 1911), s. 491-493.

2.21.1. Öykünün Çözümlemesi

Amcam öyküsü bir çocuğun gözünden çocukluğuna ait olan amcasına karşı hissettikleri ve yaşadıklarının öyküsüdür. Öyküde yazar yapay ayrıntılara yer vermez. Olay öyküsünün mevcut klasik yapısı görülür. Öyküde olayın iskeletini bir çocuğun çocukluğunda iz bırakan amcasının hatıraları ve ailesinden birinin şehit oluşu karşısında hissettikleri oluşturur.

Öykü Maupassant tarzı öykü anlayışına göre giriş, gelişme, sonuç yapısına göre kurgulanmıştır. Öykünün giriş bölümünde çocukluğunda oturdukları evin ve sokağın tasviri yapılır. Gelişme bölümünde Rusya muharebesi olduğu yıllarda muharebede olan binbaşı amcasının yaşadıklarını ve şehit oluşunu anlatır. Amcası sürekli mektuplar göndererek ailesiyle haberleşiyordu. Mektup yolladığı günlerden bir gün yine bir mektup ve yanında da üç yaşında kimsesiz bir kız çocuğu gönderir. Aradan iki ay geçtikten sonra gönderdiği mektupta kendisinin çok hasta olduğunu ve gönderdiği çocuk Mazlume’yi onlara emanet ettiğini yazar. Aile bu haberle perişan olur. Ve çok geçmeden ölüm haberi gelir. Sonuç bölümünde Mekteb-i Harbiye’de olan küçük amca gelir ve tüm aile bir arada üzüntü ve keder içindedir. Binbaşı

amcadan kalan maaşlar eşine verilir, kılıcı ve revolveri de küçük kardeşine yadigâr olarak verilir.

Öyküde kahraman bakış açısı vardır. Anlatıcı kahramanlardan biridir. Her zaman kendi yaşadıklarını, bildiklerini, duyduklarını ve hissettiklerini öne çıkarır. Kahraman anlatıcı çocukluk hatırasını anlatırken samimi ve inandırıcılığıyla gerçekliğini okura hissettirir. Öykü küçük bir çocuğun gözüyle, onun duyarlılığı ile anlatılsa da anlatıcının olayı yazma zamanının donanımı ve dikkati ile anlatılmıştır.

Kahraman anlatıcı dışında öyküde bulunan diğer şahısların fiziki ve ruhi özellikleri hakkında çok fazla çıkarım yapılamaz. Kişi tasvirlerine yer verilmemiş daha çok olaylar ve kişiler karşısındaki duygularını anlatarak okura iç dünyasını hissettirmiştir.

Bu basit olay öyküsünde mekân unsuru çok geniş olmasa da gerçekçidir ve önemli bir yer tutar. “Sultan Ahmet Meydanı, Mehmet Paşa yokuşu” öykünün mekânlarıdır. Giriş kısmında mekân tasvirine genişçe yer verilir.

Öyküde olayın zamanı ve anlatıldığı zaman farklıdır. Kahraman anlatıcı çocukluk yıllarının muharebe yıllarına denk geldiğini hissettirir okura. “*Rusya muharebesinin hitamına karîb bir zamanda bulunuyorduk.*” Olayın zamanı bu ifadelerden tayin edilir.

2.22. Otuz Sene Sonra

Evet, aradan otuz yıl geçmişti.

Bir gün sokakta giderken, ganiyelik içinde tesâdüf ettiğim ihtiyar bir adamı, hâtırât-ı sabâvetimin garip bir kûşe-i ferâğından karşıma çıkan “Seyid Ağa” ya benzettim. Bu gördüğüm adam da aynı Seyid Ağa gibi mutarred ve yavaş adımlarla yanımdan geçti gitti; fakat bu lâhze’i tesâdüfün hâfızamda açtığı o pek uzun yolları takip ederken ben ta otuz sene geriye dönmüş, ve Seyid Ağa ile karısı ve yegâne

yoldaşı “Ranâ” nın Edirne kapısında ki o iki odalı evlerinde — ani bir sür’atle — epeyce yaşamıştım!..

Adliye mübaşirlerinden Seyid Ağa, o vakitler altmış yaşlarında zaîf bir ihtiyar, haremi Ranâ yine ona karîb fakat tıknazca ve dinç bir orta yaşlı idi. Seyid Ağa biraz öne doğru yürür, kısaca böyle, gözleri, burunu, ağzı, elleri ve hatta beyaz sakalı hep ufak, saz benizli, sessiz, nazik, sehlü’l tebessüm, sevimli ve câlib-i merhamet bir âciz; Ranâ yine kısa boylu, başı, ağzı, gözleri ve hatta ayakları ta parmaklarının ucuna kadar hep yuvarlak, hep kürevi, saçı hâlâ simsiyah. Kaşlarının ucu yine müdevver, esmer bir kadın, düşüncesiz, şen ü şâtır ve pek sâde dilber-i mahlûk idi.

Senede takrîben iki defa bize gelirler ve birkaç gece kalırlardı.

O zaman ben ve kardeşlerim, selâmlık odasında Seyid Ağanın başına üşüşerek, söylediği ve Ranâ’nın büyük bir meziyyet olarak kocasının medâiyihî cildine dâimâ ilave ettiği iki uzun masalı bütün rûhumuzla dinlerdik. Bize nadiren uğrayan bu hoş misafirin savt-ı âhestesiyle bizim enzâr-ı sâbitemiz arasında dikkatli bir istimâ’-i nümune olan sükûtumuzla geçen leyl-i tufûliyyetin en parlaklarından biri de bu geceler idi.

Fakat ben Seyid Ağa’ya benzeyen adamı sokakta gördüğüm vakit bu mahdûd gecelerden ziyâde onun evinde geçirdiğim günlerin içinde yaşamıştım.

O zamanlar mekteb-i harbiye talebesinden amcam, tatil aylarını bir mu’tâd bizde geçirirken bazen ve hatta senede yalnız bir defa Edirne kapısı cihetlerine icrâ-yi seyâhat eder ve beni de beraberinde götürürdü. Onun bu teklifini işittiğim anda sevincimden ne cevap vereceğimi bilemezdim! Nihâyet bir sabah Sultan Ahmet’teki evimizden çıkarak tramvaya binerdik. Ta Aksaray’a kadar uzun ve uğultulu bir mesâfeyi ikmâl ederken tramvayı mevkiî yakınındaki manavın önünde durduğumuz vakit ben kendimi başka bir âlemde sanırdım! Ranâ’ya götürmek için manavdan yemiş, şekerciden şeker alırdık; amcamın misafirlikte okuyacağı bir iki romanını ve gece yarısı paketimizi bu aldığımız şeylerle bir fakir çocuğa tevdi’ ederek yürümeğe başlardık. Buradan ötesi seyahatin artık en mühim kısmıydı.

Yaz gününün o tenha yerlerde uyuyan o tembel güneşi, hiçbir mevcûdiyet-i ma'nevîye gösteremeden ölüp giden insanlar gibi nisyâna karışmış o ufak ve değersiz bahçeler ve onların duvarlar arkasından bir hüzn-i sâkit-âne ile bakışan ağaçları, eski bir evceğizden gelen ninni sedâsı, gayr-i muntazam köşeler yapan o uzun sokak, birbirine yaslanmış evlerin sükûn içinde esneyen pencereleri en büyük sermayesi akşama kadar yürümekten ibâret bir fakir satıcı, mektepten dönen müsterîh bir çocuk, taşları inleten bir at, en sonra mutarrid adımlarla hevâyı sohbe dalmış giden bizler, o tenhâlığın bütün mevcudiyeti idik. Biraz yorulmuş halde “Sünbül Efendi” dergâhının önüne geldiğimiz vakit ötede bi-n-nisbe az bir mesâfe kalırdı; orada yol azcık genişliyor sanırım. “Merhaba köşesi” nden sonra Ranâ'nın mahallesine gelmiş olurduk. Biraz daha gidince üç tarafı açık arkası bostana nazır üç küçücük ev görülürdü.

• • •

Kapıyı açıpta karşısında bizi gördüğü vakit Ranâ'nın hayreti, sevinci ve hatta feryadı görülecek şeydi! O sabah gözünün üst kapağı sekremiş, hatta “efendi” ye bu gün sevineceğim demiş; efendi gülmüş, keşfi doğru çıkmış! Efendi bizi şimdi orada görse imiş... Aman çocuklar saat kaç? Dalgınlıktan bana öğle namazını geçirtecektiniz! Ranâ'nın kutu gibi evi de görülecek şeydi. Kapıdan girilince sağa doğru mustatil ve zemini son derecede temiz ve lekesiz malta taşı mefrûş bir ev altı, yine o tarafta mermer bilezikli temiz ufak bir kuyu, alçak tavan ve sokak kapısının tam mukâbilinde bahçeye açılır diğer bir kapı; solda merdiven ve yukarı çıkılınca yine solda iki oda, sağda ve ev altının üstüne müsâdif kısımda yine öyle mustatil bir sofâ...

İki küçürek odaların duvarları – bazı yerleri kabarmış – açık kahverengi zemin üzerine yıldızlı çiçekler menkuş bir kâğıtla mestûr; her yer, her şey, her taraf gâyet temiz oldukça ufak! Sofânın tahtaları silinmekten âdeta kazınmış, duvarlar süt gibi beyaz, camlar, hatta çerçeveleri güya hep o gün yıkanmış; temizliğe, himmet-i bedeniyeye ve i'tinânın tab âver derecelerine ait olan kısım pek mükemmel; fakat pâreye, sâl-dîde duvar kâğıtlarının kabarıklığını menea taalluk eden cihet çaresiz mühmil.

Hele o bahçe, ortasındaki nar ağacıyla nazarımda tarihi bir mevcûdiyet taşır; çünkü her sene ilkbaharda o bütün dünyaca meçhul, fakat Ranâ'nın hissiyâtına göre – evi aldığı vakit kendi eliyle diktiği için – ter u taze ve şen u şûh bir köylü kızı kadar zî-rûh olan o ağacın altını, karı koca kendi elleriyle hazırladıkları bir öğle yemeğinin me'kel safâ u sâfiyyeti olmak suretiyle mühim bir yer tanımıştım: bahçenin köşe bucağı ise yine birkaç fidan, nane, maydanoz kâbilinden mütenevvi' ve fâideli nebâtâtın başka aslanağzı, katmerli kına ve latin çiçekleri ve rengârenk karanfillerle fakirâne süslenmiştir.

Bahçe kapısının dışarısına amcamla birer sandalye koyarak oturduk, Ra'nâ kapının bahçe duvarıyla hâricen teşkil ettiği köşedeki ufacık matbahına girer ve yemek pişirmekle meşgul olurdu. O vakit orada ve o haldeki samimiyetin bu gün hayâlî bir nazarla hikâye olarak okunduğuna, ancak hislerinde zaman kadar mütebeddil ve onun kadar lâ-kayd ve hayâlî olmasına inanmakla hükmedebilirim!

O açıklıktan ikinci vaktinin hafif ılık güneşinden hiç sıkılmayarak ve pür-sükûn ve müsterîh bir hevâ teneffüs ederek oturur ve ara sıra Ra'nâ'nın aile haberleri almak için sorduğu suâllere hem cevap verir hem de o garîb ve sâkit yeşillikte bakınarak nazarlarımızı eğlendirirdik. Ben o zaman bu değişik yerden pek hoşlanır, fakat neden hoşlandığımı asla bilemez ve düşünemezdim.

Saat on biri geçerek sokak kapısının hafif bir darbesiyle Seyid Ağa'nın muvâsalatı anlaşılırdı. Bir hayret, yaşlı çehrelere mahsûs sönük fakat cedî bir sevinç, hafif fakat beşûş ve samimi bir hande ile Seyid Ağa temennâlar eder, bir dua ile karışık pek sade kelimât-ı hoş âmedîyi bize sıralardı.

Hemen bir saat sonra nar ağacının altına yayılan kilimin üzerine ufak şilteler, onun üstüne müdevver bir beyaz örtü, iskemle, bakır sini konur, eller yıkanır, Ranâ'nın sade ve i'tinâlî yemeklerine başlanırdı. Seyid Ağa'nın ba'de-t-taam nar ağacına arkasını vererek, her vakit kemâl-i telezzüzle içtiği sigarasını yakmasında, o muhîtin o bütün gürültülerden çekilmiş âlem-i sükûn bî-rûhun, ve o yerleri bel'eden sâdegi-i lâ-kaydın içinde ona alışan rûhlara hâs ve ait bir rahat kanâat-kârı, bir neşve-i mahdûd fâninin vücûdunu ve o büsbütün kenara atılmış beşerînin a'mâk-ı rûhundaki pek sâde ve işlenmemiş hislerinde oraya mahsûs ve nar ağacına yâhûd bir

saksı karanfile ait bir taalluku, bir şa'rı, ve belki de bir felsefesi olduğu sonradan anlaşılır...

Ranâ bir aralık yanımdan savuşur ve yataklarımızı yapmaya giderdi. Bizde yine ufak sükût fâsılalarıyla sohbetimize devam ederken. Seyid Ağa'nın saf ve berrak fikirleri de hayatı kadar basit idi; amcam ona eski zamanlardan sorar ve cevaplarından pek hoşlanırdı. Bir müddet sonra meclisimize tekrar iltihâk eden Ranâ, tarihi altın saatine bakarak: "Çocuklar! Yataklarınız hazır!" ihtârını bir kerecik söyler ve eğer sözün tatlı yerinde ise Seyid Ağa'nın a'râzına hedef olurdu! İnce ve büyücek bu altın saat cidden tarihî idi: Seyid Ağa'nın yanında olmamak şartıyla Ranâ, bu saati amcamın önüne dayısı olan ilk kocası Mahmud Efendi'nin verdiğini söyler ve kurduğu vakit anahtara bir, iki, üç diye sayı ile döverler icrâ ettirerek beş buçuk defada kurmasına hitâm verir ve yarım devirlik daha boşluk varsa da şayet zorlamış olurdu bozarım diye böyle bırakırım mütâlaasını bazen îrâd ederdi.

Bahçenin uzaktan uzağa kurbağa sesleri aks eden sükûn-perver gece hâlini artık terk ederek odamıza çıkardık. Köşedeki beyaz örtülü iskemlenin üstünde şişesi pek temiz bir el lambası, yanında sarı şamdan, ufak Çanakkale testisi, bardak, birde onun Ranâ'ya getirdiğimiz çerezden bir ufak tabak şeker durur; odanın iki selisini iki temiz yatak işgal eder, çözme çarşafı yazma yorganlı bu yatakların yastık örtüsüne temas eden kuvve-i şamme, lavanta çiçeğinin pek ve nezîh kokusunu derhâl duyardı. Bundan sonrası artık deliksiz bir hâb-ı tufûliyyet, rüyasız, sıhî, rahat bir uyku; serince yaz gecelerinin sâf ve berrak bir ferâğ-ı bîhuşunu tasvîr eden Edirne kapısı âlemi!..

• • •

Yine böyle bir defa, amcamla birlikte Ranâ'ya uzunca bir misafirlikte gitmiştik. Sabahın pembe nurlarla bahçe tarafındaki pencereden giren taze zıyasından uyandığım vakit bizim Sultan Ahmet'teki bahçesiz ve kapanık evimizden büsbütün başka bir yerde bulunduğuma ne garîb bir hisle sevinmiştim. Derhâl kalkarak karîh ve müştâk tehâlüklerle güya büyük bir şey yapacaktım gibi elimi yüzümü yıkamaya ve bunu müteâkıb hemen giyinip bahçeye inmeye davrandım, amcam daha uyuyordu.

Bahçede gözüme ilişen bir ufak kazma o aralık bahtiyârlığı ikmâl etti. Bütün rûhumla çalışmaya başladım. Ranâ, kapıda süt alırdı, bahçıvan olmakla müftehirdim!..

O gün Cuma, Seyid Ağa'nında işi yok. Ranâ'yı meşgûliyetine terk ederek üç kişi gezmeye gideceğiz...

Bahçenin kenarına hep toplandık. Ranâ, bostancı (bako) ya ısmarladığı renkli, taze sebzeleri önüne koydu, sabah sohbetine daldık Ranâ: “Burada sabahleyin ne kadar hafif kalkılır, dikkat ettiniz mi çocuklar?” Diye bize başka bir iklimden bahsedercesine övündü; ben zaten bu meziyeti düşünmeksizin içinde bulunduğum hevây-i nesîmîden şâd ü bahtiyâr idim.

Bu parlak açıklıktan epeyce müddet; sütlerimizi içtik, Seyid Ağa büyük fincanıyla kahvesini nûş etti. Cuma günleri onun için hayatın haftada bir defa teveccüh eder hande-i taltîfi idi. O aralık kapı çalındı; bu misafir, komşumuz yağlıkçılardan kızı “Behîce” idi. Ancak on iki yaşlarındaki bu güzel arkadaşı o gün ilk defa tanıdım. Behîce evvel ev sahiplerinin, sonra amcamın ellerini muntazam ve alışık bir tarzda öptü. Bana da ne türlü bir resim selâm îfâ edeceğini birdenbire ta'yîn edememek nev'inden âni, bir dakikalık bir tereddütle, mütebessim bir nazarla acemice bir temennâ etti. Bir kenarda Ranâ'ya “Annem selâm söyledi...” diye başlayan pek yavaş sesiyle bir şeyler anlatıyordu.

Beyaz pike hırkalı, pembe basma entarili, beyaz tülbentten başı örtülü Behîce, sivrice çenesi, pek kırmızı dudakları, mütenasip ve hatta küçük ağzı burnu, sık kirpikli ela gözleri, uzunca pembe çehresi, kumral saçlarıyla epeyce güzel bir kızcağızdı. Elleri güzel, güldüğü vakit dişleri muntazam ve beyazdı; çoraplarının üzerine siyah rugan terlik ve onun üstüne takunya giymişti. Nazarlarından ârızî ve o muhite mahsûs bir ma'sûmiyet uçuyor, gözleri âni ve mütehavvil suratlarla kendine kâfi derecede baktırmıyordu. Nârin endâmı hey'et-i mecmûasında nazik bir letâfet veriyordu. Behîce'nin bu manzarasından, bu varlığından – her dense pek hoşlandım. Onun bir müddetler bizimle kaldığını istiyordum.

Ranâ geldi; bize hitâben: “Geldiğinizi dün pencereden görmüşler, misafirlerimin küçüğünü davet ediyor; Behîce bunun için gelmiş.” Dedi. Ve bana

müstefhimâne baktı. O anda ne kadar müşkil bir mevkide idim. Behîce'nin evine gitmek hatırımdan geçmezdi, ben onun bizimle kaldığını istiyordum. Pek sıkıntılı bir nazarla ve bütün lisân-ı hâlimle Ranâ'ya baktım. Hâlimle zaten bildiği için Behîce'ye: "Annene çok selâm söyle, misafirimi ben kendim getiririm ama bugün olmaz. Bunu böyle söyle sonra hemen gel, sakın geç kalma. Sana iş gördüreceğim!" Dedi. Bu sözlerden ne kadar bahtiyâr idim.

Gezmemize zaten öğleden sonra gidecektik; bunu bildiğim için Behîce'yi sabırsızlıkla bekliyordum. O aralık Seyid Ağa sokağa çıktı, amcam romanını eline aldı, Ranâ matbaha girdi; ben ise genç arkadaşşıma intizâren yine bahçede meşgul olmaya başladım. Semâ parlak bir inşirâh ile yaz güneşini bahçeye akıtıyordu; pembe, kırmızı, yeşil renkler hep taze ve hep revnak-dâr idiler. Şâd ü handân bir yaz gününün tâb-ı fûrûzânı içinde yıkanırıldık!

Biraz sonra Behîce avdet etti. Bu defa ki başörtüsü oyalı ve işlemeli ince bir ipek krep idi. Çehresi bu erguvânî çerçevenin içinde daha mûnis, daha şiiir-âmîz, ve daha nazik bir hâl almıştı; ayaklarında terlik ve takunya yerine iskarpinleri vardı.

Behîce bir mu'tâd Ranâ ile konuşarak matbaha girdiği sırada Ranâ ona: "İşleri sonra görürsün, şimdi bak orada seni bekleyen misafirimle konuş.." diyordu. Behîce gülerek yanıma geldi; hilkaten en hâlis ve en tabîî vasıtasıyla birbirimize takdim olunduk ve bahçede dolaşmaya ve konuşmaya başladık. Vâkıâ epeyce konuştuk, fakat şimdi o mükâlemeyi ancak zemini i'tibârıyla biraz tahattur edebiliyorum. Ve öyle hatırıma geliyordu Behîce bana cihet-i ikâmetimizi sordu, verdiğim tefsilâta müteâkip çarşı içinden, kalpakçılar başından severek bahsetti. Oralardaki dükkanların kesretini, kalabalığını ve bayramdan birkaç gün evvel oradan geçtiğini anlattı.

Zavallı Behîce'nin hiçbir şey görmediğini ve İstanbul'un kalpakçılar başı memurunu bir şey zannederek Sultan Ahmet civarında yaşayanları bahtiyâr bildiğini anlamıştım. Biraz sonra nar ağacının altına gelerek tekrar sohbe başladık. Behîce bana birçok şeyler anlattı, hatırımda kaldığına nazaran mahalle mektebine gittiğini, Mushaf okuduğunu kâtip eniştesi ona sülûs yazı meşkî verdiğini annesi ona iş öğrettiğini, küçük kardeşine kendi baktığını, bahçelerdeki saksıların çiçeklerini, siyah kuzusunu, sevdiği kanaryasını, hatta beyaz Van kedisini mufasssala söyledi.

Bende ona mektebimi, kardeşlerimi babamın dışarıda memur olduğunu, İstanbul'dan başbaşa iki sene evvel gördüğüm Antalya'yı, sonra Adana'yı, muhârebedeki amcamı boyuna hikâyeye ettim. Behîce bunları garip hikâyeler gibi dinliyordu. Biraz sonra Ranâ'nın "Kızım Behîce, sofrayı kur!" dediği işitildi. Behîce bu hizmete beşûş bir istîcâl ile koştu.

Neşeli ve mezher bir öğle yemeği yedik; nîm bir kır âlemi daha yapmış olduk. Behîce sofrada bize karşı utangaç tavırlar alıyordu, hatta ondan evvel eve gitmeye bile davranmış iken Ranâ'nın "Ayıptır, hiç öyle şey olur mu" itâbı üzerine kalmıştı. Amcam bir aralık Behîce ile konuşmaya ve onu dersten imtihâna başladı. Bî-çâre Behîce az kızarak Mushaf'tan başka daha bir şey okumadığını anlattı. Amcam ona bir mümtâziyyet-i diger vermek için olmalı ki "Ne kadar terbiyeli bir küçük hanımsınız!" derken Behîce'nin hâli görülecek şeydi; derin bir sevinç ile bize baktığı vakit o bir çocuk kadar pâk ve ma'sûm nazarlarındaki nûr-i server bütün tazeliğiyle bana da sirâyet etti, beni de âdeta sevindirdi, çünkü ben, her halde Behîce'nin medh edilmesini istiyordum. Bütün rûhumla Behîce taraflısı idim! Sonra amcam bana dönerek mütebessimâne "Bu küçük hanım ne güzel değil mi?" dedi. Bu sahneyi hiç biz zaman unutmadım...

• • •

Amcam, Seyid Ağa, ben, sokağa çıktık. Evin önündeki ufacık meydanlıkta Cuma gününe ve o saatlere mahsûs bir sükûn tam uyuyordu. Alt tarafımızdaki evlerin alçak cumbalarının altından geçerken kânun sesi işittim.

Ev, sâf ve neşenâk geniş karşiki beyaz duvarları yıldızlıyor; bunu kenarındaki yapışkan otlarını, hiçbir nebâtat âleminin nazar-ı dikkatini celb edememiş olanlar umûmî ve çiğnemesi basit yeşillikleri okşuyordu.

Biraz sonra, oldukça eski ve kirli bir tahta kapının önünde durduk; bu medhalin iki tarafından uzunca ve alçak bir duvar devam ediyordu ve üstünden sarmaşık yaprakları aşmıştı. Seyid Ağa benimle latîfe ederek "Şimdi hâs bahçemi göreceksiniz, ucu bucağı yoktur. Hele içindekileri bilsek!" diyordu burası bir bostan idi; bu gayr-ı muntazam bahçeyi o gün ne kadar beğendiğimi şimdi, yani, rabi' asır asr-ı rubu sonra elbette tarif edemem...

Dar yollar, sık ağaçlar, biraz ötede sebze ekilmiş parçalar, marullar, mısırlar, fasulyeler, birazda hatmi çiçekleri, fakat en ziyâde sebzelerle birçok erik, dut, şeftali ve ayva ağaçları ve birde büyük ve devrik yapraklı enginarların hey'et-i mecmuası içinde bulunuyordum. Ben o gün, bütün bu şeyleri hoş bir fevk-al-âdelikle kabul etmiştim. Bostanın ortasındaki geniş kuyu ile muhitinde dönen zayıf kır bâr-gîrin gözleri bağlı hâli ise bu manzarayı pek güzel itmâm ediyordu. Orada –velev az olsun– bir akarsu vardı; işte ben onu, onun suladığı ağaçları seviyordum.

Bostancı bize üç eski iskemle getirdi, bir kenarda oturduk. Seyid Ağa derhal nedîm-i herdemi sigarasını yaktı, şöyle gelişigüzel bir ağaca dayandı; o adam eminim ki o anda pek mes'ûddu!..

Bostanı gezmeye başladım. Bütün ağaçlar, sebzeler ve husûsen hiç hatırımdan çıkmayan o uzun boylu dalından fışkırmış rengin ve göze çarpan hatmi çiçekleri, nazarımda birer neşe, birer safâ, ve bu nev'-i parlaklık, daha doğrusu uzmanın pek mahdûd ve bence duvarlardan ibâret olan evle mektep arasına sıkışan hayatımın oldukça değişik ve geniş bir tenezzüh yeri ve bir açıklığı idi.

Bu esnada hiç beklemediğim bir tahavvül karşısında bulundum: Behîce yine o kıyafetiyle, yanındaki üç kadından ayrılarak bana doğru yürüdü. Bu defa pek dostâne bir sadelikle “İşte anne, ablam geldik!” Dedi. Kadınlar bostanın bir tarafına saptılar, Behîce bu sözüne şunu da ilave etti: “Eniştem amcanızın yanında gitti; hadi bizde gidelim...”

O tarafa doğru yürüdük. Genç simsiyah sakallı, kara gözlü, sık kaşlı, esmer, şirin çehreli bu adam, pardösüye yakın uzunca ve gül rengi ceket, basma mintanı, kalın potinleriyle, benden münhall kalan iskemleye oturmuş konuşuyordu. Biz gidince bostancı derhal çağırıldı. İki eski iskemle daha...

Ben hep bu enişte efendinin lâkırdısına dikkat ediyordum. Bahs derhal açılmış ve hatta ilerlemişti. En ziyâde nazar-ı dikkatimi câlib sözü, ikide birde tekrar ettiği ve benim o vakte kadar işitmediğim “Ma'lûm-i ihsânınız !” ta'bîri idi.

İşin içinde bir de kâğıt havâlesi meselesi vardı. “Refikim ile ben vebalden korkarız, herif günlerce tabankeş günahı bize yazılır. Fakat kime anlatırsın!” diyordu. Tabankeş ta'bîrini pekiyi anlayamamıştım! “Ma'lûm-ı ihsânınız dünya gönül

rızasıyla gönül hoşluğudur” diye tekrar ediyordu. Sonra pederinden naklen birde beyit okudu; mecrâ-yi kelâmını bizim ihtiyarcağıza tahvil etti: “Seyid Ağa pederimiz mahallenin bereketidir. Allah eksik etmesin, hep severiz, hastamız olur yoklar, bizi üç gün görmese kapıyı çalar sorar; komşu hakkının şerîatçasını bilir...” zemininde boyuna anlatırdı. Şimdiki hükmüme nazaran hem bu adam hem de Seyid Ağa o mahalle ahâlîsinin kendi muhîtinde i’tibârlı efrâdından idiler yine şimdi anladığıma nazaran amcam bu âlemleri tedkîkten bir zevk alırdı. Onun bu manzaralarda hoşuna giden bir şey vardı; tatil zamanlarında çok roman okur, “Mebânî’l-inşâ”yı mütâlaa eder ve Fransızcaya çalışırdı.

Bana bir kalfa diksiyoneri ile bir de Du Chez Lesson kitabı hediye etmişti. Şimdi çoktan toprak olmuş hemşireme her kese örüşünde ve bir parça dantela yapışında o el işini satın alırdı. Bana o iki kitabı verdiği zaman boğazıma tıkanan şeyk meserreti bugün hangi bir mazhariyyette bulabileceğimi – yazık ki – ta’yinden âcizim...

Bostancı bize ufak salatalıklarla kızzartılmış birkaç taze mısır getirdi, Behîce annesinin yanına gitmişti. Az sonra eniştesi de gitti. Bostancıya pare vererek bizde kaldık; bostanın dolaşık yollarından dolaştık, o sırada tesâdüf ettiğimiz beş altı kişilik bir kadın cemiyeti yanımızdan geçerken ihtiyarlarından biri “Maşallah aslan gibi harbiyyeli!” Dedi amcama pek sâf-derûnâne bir teveccühte bulundu. Arkamdaki Askeri Rüştîyesi elbisesini gördüğü halde bu sözü bana da teşmil etmemesinden mütevellid o andaki infîâlî – ihtimâl şiddetinden dolayı – bugün pek ayân olarak tekrar edebiliyorum!

Sokağa çıktık. Güneş sararmış, etrafa bir inhitât-ı hazîn çökmüştü. Bostana giderken gördüğüm beyaz duvarların üzerindeki yaldıza bedel şimdi bir gölge, duvar diplerindeki o fakir otların hâlinde yarın sabaha kadar lutf-i tabîata muntazır bir yokluk görünüyordu.

Eve geldik. Ranâ matbahta bir türkü mırıldanarak meşguldü. Seyid Ağa, mendilinde getirdiği salatalıklarla bir tek mısırı Ra’nâ’sına takdim etti. Ra’nâ sevinerek bize “İnşallah mürüvvetinizi görürüm, ömrünüze bereket!” diyordu.

Yemeğimizi yiyerek epeyce sohbetten sonra odalarımıza çekildik. Bugün ki bostan gezmesini müteâkıb ben kendi hükmümce artık bostanın kâffe-i menâzırına vâkıf olmuşum. Güzel ve müsterîh uykuya dalmazdan evvel hep bostanı ve kır bârgîri düşündüm. Sabahın şâd ü handân güneşi yine o bir tek pencerenin kenarından kâğıtlı duvarın yıldızlarını parlattığı sırada bende yatağımdan kalkmışım; bugün ilk hatırıma temas eden şey yalnızlıkla Behîce'nin refâkati arasında tamamen temyîz edemediğim ve bununla beraber sevk-i tabiînin ihtarıyla düşünebildiğim bir fark idi. Bahçeyi bir dolaştım, Ranâ'nın kıpkırmızı karanfilleri bu sabah daha ziyâde açılmış ve daha olgun halde fişkırmıştı. Bahçe güzel ve hayât-bahşa idi.

Biraz sonra Seyid Ağa giyinmiş olduğu halde indi; bugün tatil değildi, mahall-i me'mûriyyetine gidecekti. Seyid Ağa ile lafa daldık; zavallı adam, ihtiyarlığın gittikçe omuzlarına çöken o nâ-mer'î ağırlığından olmalı ki bir aralık “Şimdi yine bu uzun yolları boylayacağım. Sen daha bunları bilmek için elli sene ister!” diyordu. Ranâ hemen büyük fincan kahvesini sunarak Seyid Ağa'yı yoluna hazırladı. Kapıyı çekmiş gidiyordu.

Sükûn içinde, hareketsiz, sessiz bir varlık! Amcam bahçenin gölgeli bir tarafında yine romanını almış, gözlerini sahifeden bir saniye bile ayırmıyor. Ra'nâ yukarıda bilmem ne yapıyor, bahçenin öteberisinde birkaç serçe, komşunun evinden gelen et kıyma sedâsı ara sıra bir horoz sesi, her şeyi sâkit, her şeyi müsterîh, tahassür basit, ve olduğu gibi kabul edilmiş bir hâl..

Bende bir hayâl, bir gölge gibi sâkitim; dalgın nazarlarım o ufak fidanların köklerinde dolaşıyor. Fakat artık bugün kendimi avutamıyorum. Vâlidem, kardaşlarım, birer birer hatırıma gelmeye başlıyor. Evimize gitmek, Aksaray'dan öbür tarafa geçerek mahallemize yaklaşmak hissi uyanıyor. Burası artık kâfi; evimizi, o sokağı, o yatağı arzuluyorum. Vâkıâ bir kerede “Kanlıca” da dostumuz... Efendini o eski köşküne gitmek istiyorum; fakat hepsinden evvel evimize, kardaşlarıma kavuşmak hevesi var...

Bir müddet sonra amcam romanı bırakarak beni çağırdı; “Yarın eve gitmeyi mi istersin yoksa çırpıcı çayırına mı?” dedi. Derhal ben o çayırı istemem eve... cevabını verdim.

Ah o çayır, husûsen orası! Of ne müz'ic, ne kâbus bir hatıra! O zamandan iki ve belki üç sene evvel, Aksaray'daki vâlîde mektebinin sübyân kısmında iken bizi bu çayıra muhâcir arabalarıyla doldurarak helva, dolmalarla oraya sevk etmiştiler. Biraz oyun oynayalım derken hevâ bozulmuş, yağmur serpilmeye başlamıştı. Bunu gören muallim efendi yemekleri bir an evvel yedirmiş olmak için bizi geniş bir ahıra doldurmuş ve oradaki birkaç kaba hasır veya çuval eskileri üzerinde yemekleri ale-l-acele tıktırmış idik. Sonra arabalara binerek oradan savuşurken fena bir sağanağa tutularak evlere sırsıklam ve bîtâb bir halde düşmüştük, ben bir daha o çayıra nasıl arzu ederim?

İşini kolaylamış olan Ranâ, biraz çene çalmak için yanımıza gelmiş, “Bu kitapla gözlerini bozacaksın, mektepte okudukların yetmedi mi?” diye amcama ihtârâtta bulunuyordu. Epeyce sözden sonra Behîce'ye îade-i ziyaret arzumu istihrâc etti. Fakat ben razı olmadım. Bilmediğim kadınların içinde bulunmak istemiyordum. Artık bu defa bahçıvanlıktan başka çare kalmamıştı. Bu günü biraz müşkilâtla geçirdim. Hatta bir aralık sokak kapısının önünde dolaştım. Az ötede topaç döndüren iki çocuğun galiz sözlerini dinledim. Ekmekçi bâr-gîrinin küçüğünü, mektep kalfasının elinde üç dört çanta ile çocuk tevzî' ettiğini, küçüklerin kapı önlerinde dört gözle “ferme” ettiklerini, arkasında yağlı küfesiyle gaz satan herifin güzerânını, pencerelere bakıp kulak kabartarak her on adımda bir tevakkuf eden nağme perdaz eskici Yahudi'yi hep birer birer gördüm. Fakat bunların umûmî az çok bizim mahallede de görüldüğü için öyle gönül eğlendiren şeylerden değildi. Ve hatta Behîce'yi ziyaret etmediğime sonradan nâdim olmuştum...

Akşamüstü Seyid Ağa geldi; elinde bir de gazete vardı. Amcam bu ufacık hediyeyle memnun oldu. Okunduktan sonra hîn-i hâcette bir şeyi sormak için Ra'nâ'nın levazımından birini teşkil ederek hafız edildi. Bu akşam, yemekten sonra Seyid Ağa'nın bizce meşhur masallarından birini dinledim. Bugün hâtırımda kalan üç yerinden biri tuzlu denizle tatlı denizin karıştığı yerde şehzâdenin tuttuğu ve altın leğen içine koyduğu balık, diğeri sabır taşıyla intihâr için kullanılacak ustura, bir üçüncüsünde bilmem kimin kim ile zifâfında güvey beyin içinde lokumlar ıslanmış bir nev' şerbeti içmesi ve sonrada o yapışkan lokumları yemesidir! Seyid Ağa'nın bu esnadaki i'tinâlı ibâreleriyle o hafif ve muhtezz sesini işitmeli ki sözün zevkine varılabilsin!

Masalı müteâkıb bir sükûn tam içinde uyuduk.

• • •

Ne güzel bir sabahtı, güneş odamıza akıyor, bahçede kuşlar şakırdıyor; her şeyde ve hatta yerden semâya kadar bütün mevcûdâtta lâkaydâne bir neşe, hep renkleri ve na'meleriyle etrafa taşıyordu.

Bu sabah artık hazırlanma günü idi. Ranâ'nın telaşına, vallahi bırakmam sözlerine mukâbil amcamın “Yakında mutlaka yine geliriz” vaatleri cevap veriyordu. Kahveden, sütün sonra Seyid Ağa ile birlikte, kapının halkasını çektik, ve kitaplar elde oradan ayrıldık, işte otuz sene sonra hayâlen olsun bir kere daha yaşadığım yer ve oradaki bir günlük arkadaşım Behîce!...

İstanbul 1325

Ali Suad

“Otuz Sene Sonra”, *Servet-i Fünûn*, nr. 1048, 23 Haziran 1327 (6 Temmuz 1911), s. 173-179.

2.22.1. Öykünün Çözümlemesi

Öykü, anı yoluyla geçmişini hatırlayan bir adamın yaşadığı kısa ama neşeli birkaç günlük gezinin hatıratı şeklinde kurgulanmıştır. Uzun betimlemelerle süslenmiş öyküde yazar, akraba ziyareti için gittiği Seyid Ağa'nın evinde misafir olarak kaldığı birkaç günlük anılarında, dostluğu ve günlük arkadaşı olan Behice'nin yanındaki mutluluğu dile getirmektedir. Yazar öyküye küçük bir çocuğun gözünden bakarak, heyecan ve arkadaşlık gibi kavramlarla öyküyü kurgulamıştır.

Öykü, içeriği ve tasvirleriyle klasik bir olay öyküsüdür. Yazar tarafından adı belirtilmeyen kahramanın, sokakta gördüğü bir adamı Seyid Ağa'ya benzetmesiyle otuz yıl önceki anısını hatırlaması üzerine kurgulanmıştır. Kahramanın Seyid Ağa'ya duyduğu hayranlık ve onu unutamaması “*Fakat ben Seyid Ağa'ya benzeyen adamı sokakta gördüğüm vakit bu mahdûd gecelerden*

ziyâde onun evinde geçirdiğim günlerin içinde yaşamıştım.” şeklindeki ifadeden anlaşılmaktadır. Öykünün okuyucuyu içine çeken asıl başlangıcı, yazar tarafından öykü içerisinde okuyucuya şu cümleyle belirtilir. “*Buradan ötesi seyahatin artık en mühim kısmı idi.*” diyerek bundan sonraki bölümlerin daha ilgi çekici olduğu ve okuyucuyu yönlendirdiği görülmektedir. Öyküde yazar, geçmiş anısını anlatırken amcasıyla nereye gittiği, burada kime misafir olduğu, yaşadığı duygular, günlük arkadaşı Behice ile olan muhabbeti ve sonunda evini özlemesi anlatılmaktadır. Öykünün olay örgüsünde gerek şahıs gerekse mekân tasvirlerinde uzun anlatımlar seçilmiş.

Ali Suad’ın kahraman bakış açısı ile kurguladığı “Otuz Sene Sonra” adlı öyküsünde olayları, adını vermediği kahramanın ağzından öğrenmekteyiz. Yazar, öykünün henüz başında “*Seyid Ağa’ya benzettim*” sözüyle kahraman bakış açısıyla yazacağını okuyucuya hissettirmiştir.

Öykü şahıs kadrosu açısından incelendiğinde zengin bir anlatımla sunulmuştur. Yazar, anlatıcı olarak seçtiği kahramanı, geçmişinde yaşadığı anıları anlatırken adeta bir çocuk gözüyle olayları hala çok canlı bir şekilde anlatabilecek karakterde sunmuştur. Yazarın öyküde karakterleri konuşturduğu görülse de öykü genel olarak kahramanın gözünden aktarılmıştır. Bütün öykünün merkezinde adı verilmeyen kahraman vardır. Dikkate değer noktalardan biri öykü boyunca tüm aksiyonun merkezinde yer alan öykü kahramanın adı yazar tarafından söylenmemiştir. “ben” ve “biz” şeklinde hitap sözleriyle belirtilen karakterin adı verilmese de olayların içerisinde var olan Seyid Ağa, Rana ve Behice birçok yerde isimleri kullanılarak öykü içerisinde yer almışlardır.

Yazar öykü içerisindeki karakterlerin fiziksel özelliklerine önem vererek Seyid Ağa’yı “*Seyid Ağa biraz öne doğru yürür, kısaca böyle, gözleri, burunu, ağzı, elleri ve hatta beyaz sakalı hep ufak, saz benizli, sessiz, nazik, sehl-i tebessüm, sevimli ve câlib-i merhamet bir âciz*” gibi ifadelerle, Rana’yı; “*Ranâ yine kısa boylu, başı, ağzı, gözleri ve hatta ayakları ta parmaklarının ucuna kadar hep yuvarlak, hep kürevi, saçı hâlâ simsiyah. Kaşlarının ucu yine müdevver, esmer bir kadın, düşüncesiz, şen ü şâtır ve pek sâde dil bir mahlûk idi.*” gibi ifadelerle ve Behice’yi de “*Beyaz pike hırkalı, pembe basma entarili,*

beyaz tülbentten başı örtülü Behice, sivrice çenesi, pek kırmızı dudakları, mütenasip ve hatta küçük ağzı burnu, sık kirpikli ela gözleri, uzunca pembe çehresi, kumral saçlarıyla epeyce güzel bir kızcağızdı.” şeklinde tasvir ederek şahıslara eser içerisinde dikkat çektiği görülmüştür.

Öykü içerisinde şahısların fiziki ve kişilik özelliklerine sık sık rastlamaktayız. Öyküde en çok yer edinen şahıslar arasında yukarıda saydığımız isimler gelirken bunların dışında amca, bostancı, enişte, ihtiyar kadın, muallim efendi, ekmekçi ve Yahudi gibi şahıslarında adı geçmektedir.

Öykünün Mekan’ı geniş anlamda Edirne Kapıdaki sokak ve bahçelerdir. Eseri incelediğimizde mekânın üzerine ayrı bir önem verildiği anlaşılmaktadır. Anlatım mekân tasvirleri ve mekândaki nesnelerin bulunduğu yerlerin detaylı anlatımıyla bezenmiştir. *“Ra’nâ’nın kutu gibi evi de görülecek şeydi. Kapıdan girilince sağa doğru mustatil ve zemini son derecede temiz ve lekesiz malta taşı mefrûş bir ev altı, yine o tarafta mermer bilezikli temiz ufak bir kuyu, alçak tavan ve sokak kapısının tam mukâbilinde bahçeye açılır diğer bir kapı; solda merdiven ve yukarı çıkılınca yine solda iki oda, sağda ve ev altının üstüne müsâdif kısımda yine öyle mustatil bir sofâ”* özellikle mekân tasvirlerine bakıldığında öyküden çok bir roman havası sezilmektedir.

Yine öyküde evin odalarının anlatıldığı şu paragrafa bakıldığında *“İki küçürek odaların duvarları – bazı yerleri kabarmış – açık kahverengi zemin üzerine yıldızlı çiçekler menkuş bir kâğıtla mestûr; her yer, her şey, her taraf gâyet temiz oldukça ufak! Sofânın tahtaları silinmekten âdeta kazınmış, duvarlar süt gibi beyaz, camlar, hatta çerçeveleri güya hep o gün yıkanmış; temizliğe, himmet-i bedeniyye ve i’tinânın tab âver derecelerine ait olan kısım pek mükemmel; fakat pâreye, sâl-dide duvar kâğıtlarının kabarıklığını menea taalluk eden cihet çaresiz mühmil.”* öykü içerisinde mekânın bu denli detaylı anlatımı dikkate değerdir. Yazarın özellikle bir çocuğun gözünden anlattığı öyküde çocuğun etrafına olan dikkati, anısını detaylı bir şekilde sunması ister istemez mekân tasvirlerinde detaylı olmasıyla sonuçlanmıştır.

Öykünün mekânsal açıdan zengin bir içeriğe sahip olmasıyla birlikte olayın anlatıldığı yer büyük çoğunlukla Edirne kapıdaki Seyid Ağa’nın mahallesi olsa da bunun dışında Sultan Ahmet’teki ev, Aksaray, Sünbül Efendi

Dergahı, İstanbul, Antalya, Adana, kanlıca, Çırpıcı Çayırı gibi mekânsal alanlara da değinilmiştir.

Öyküde zamanın tam olarak hangi tarih olduğu bilinmemekle birlikte aslında anlatılan olay kahramanın sokakta birini görüp otuz sene önceki anılarını anımsaması olayıdır. Anının anımsaması kısa bir süreyi kapsa da öyküde olayın detaylı anlatılması öykü içerisinde Cuma, öğleden sonra, bugün, bir saat sonra gibi zaman bildiren sözcüklerde bulunması anlatılan anının birden fazla günü kapsadığı görülmektedir. Ayrıca öyküde “*Semâ parlak bir inşirâh ile yaz güneşini bahçeye akıtıyordu*” cümlesinden otuz sene önceki anıda mevsimin yaz olduğu anlaşılmaktadır.

Yazar hikâye boyunca özellikle mekân tasvirlerinde nesnelere sık sık değinmektedir. Odayı anlattığı şu paragrafta “*Köşedeki beyaz örtülü iskemlenin üstünde şişesi pek temiz bir el lambası, yanında sarı şamdan, ufak Çanakkale testisi, bardak birde onun Ra’na’ya getirdiğimiz çerezden bir ufak tabak şeker durur.*” gibi detaylı anlatımlar öykünün birçok yerinde karşımıza çıkmaktadır.

2.23. Karanlıklar İçinde

–Tevini olmadan –

Biz, mektepten henüz çıkmış avukatlar hepimiz dâimâ Sen Nehrinin sağ sahilindeki birahâneye toplanmak ve orada uzun mübâhasât ve münâkaşât-ı ilmiyye ile vakit geçirmek âdetinde idik. Öyle ki güyâ orası bir mahkeme-i adliye imiş gibi her türlü mesâil-i mühimme-i cürmiyye ve cezâiyyeden bahs olunuyordu.

Grup teşkil ettiğimiz masanın biraz uzağında dâimâ bir adam, bizim mübâhasâtımızla fevk-al-âde alâkadar gibi görünen garîbü’t-tavr bir mahlûk bulunur idi ki her an nazar-ı dikkatimizi celb etmekten hâlî kalmaz idi. Bu adamda fevk-at-tabîa bir hâl-i marazî vardı. Gözlerinde fazla bir parlaklık, çehresinde asabi bir işmizâz harekâtında mahsûs bir garâbet müşâhede olunuyor idi.

Ağzının açıldığını, sesinin nasıl olduğunu garsonu çağırarak ondan bir bardak apsent istediği zaman anlıyorduk...

Bir gün bana böyle yeni vâki' olan bir cürmden tevkîf edilen bir katilden bahs ediyorduk ki bu adam birdenbire oturduğu yerden kalktı, bize doğru takarrüb ederek dedi ki:

— Ben dahi, efendiler, vaktiyle bir katil gibi tevkîf olunmuştum...

Hepimizin zihninden birden şimşek süratiyle şu fikir geçti:

— Deli!

Artık oda bizim gruba dâhil olmuş, bizim masamızda ahz-ı mevki' etmiş idi. Gözleri parlıyordu. İlk defa olarak yalnız burada bunu şiddetiyle lem'â-pâş olan bir şu'le-i zekâ görüyordum. Hiç şüphesiz nazar-ı ıstibâhımızı üzerine davet ettiğini anlamış olmuyordu ki ale-l-acele ilave etti:

— İhtimal beni âdi bir mecnun zannediniz? Hayır, ben bil-akis akıl ve idrâkının büyük, pek büyük tecelliyâtına mazhar olmuş bir mahlûkum. Bugün bende gördüğünüz bu hâlet-i asabiyye dûçâr olduğum umûm ve ekdâra iştirâk ettirecek dünyada kimse bulamadığımdan ileri gelmişti.

Benim tarih-i hayatım pek büyük bir kıymet-i felsefiyeye hâizdir.

Onda bî-pâyân bir fikr-i ictimâî mündemiçtir; şayet sıkılacak olur iseniz göz dikilmeyiniz...

Unfuvân şebâbımın henüz ilk ayında bulunduğum bir sırada kendisine perestiş ettiğim bir kadınla izdivâc etmiş idim. Ah! Ne kadar latîf bir mahlûk idi! Ağır, zarîf, müstesnâ, dil-firîb sarı saçlı, mâî gözlü velhâsıl bütün ma'nâsıyla câzibedâr bir kadın idi. Onunla tezevvüc etmiş, küçük bir aşiyâne-i saâdet teşkîl eylemiştik. Beşeriyetin ne tuhaf tecelliyâtı vardır! Onunla tamamsanız metelik bütün bir mest-i gurur ile mâl-â-mâl uzun bir hayat-ı sevdâ-perestâne geçerdik... Fakat beşeriyetin bir cüreti, bir çehre-i digeri olan şu sersem kafa bir saâdet ve bahtiyârının nihayet bir hayâl olduğunu fark etmemiş edememiş idi!..

Bir akşam, yakınlarım tarafından davet edildiğimiz operaya gitmek mecbûriyetinde bulunuyor idik. Onlar bizimle beraber en hâlis ahibâblarımdan olan Mösyö Vernebol'u davet etmişlerdi. Böyle bir eğlence her zaman elimize geçmeyen fırsatlardan olduğundan zevcem o günü büyük bir mesrûriyyet içinde geçirdi. Fakat öğlenden biraz evvel birdenbire bana dediki:

“Off başımda şiddetli bir ağrı var, müthiş bir musîbet içindeyim. Tiyatroya gitmeyeceğim.”

O zaman yanaklarının kıpkırmızı olduğunu, gözlerinin alevler saçtığını, harekâtından hakikaten bir faâliyet içinde bulunduğunu fark etmemiştim.

“— Pekâlâ! Büyük bir can sıkıntısı ile cevap verdim, seninle beraber bende kalacağım.”

Hâlbuki, o, bu cevabıma şiddetle i'tiraz ederek: “Benim böyle bir zevkten mahrûm , kalmamaklığımı bu hâl yeğenlerimin hatta bizzat yolun bile ağır mûcib iğbirâr? olacağını söyledi. Ve bi-t-tab' bunların hepsi âdî, ma'nâsız bir sinir aletinin icâd ettiği hadiselerdi! Ağır şallara sarılacak, bir müddet ateşin önünde oturup bacaklarını ısıttıktan sonra kalkıp yatacak ve ertesi günü, hiç kimseye gözükmemeye karar vermişti.” Artık bende mukâbelen bin türlü i'tirazlardan sonra nihâyet operaya gitmeye karar verdim ve yalnız yatmamasını, yanına hizmetçi kadını alıp yatırmasını tavsiye ettim.

Fakat o benim sâf-derûnluğuma güldü:

“— Bu kadarcık, hafif bir rahatsızlık için kendimi hizmetçiye bekletmek... Oh! Ne abes şey Hayır istemem!...

“— Evet sonra bana kapıyı açmak için sıcak yatağından kalkmak mecburiyetinde kalacaksın..

“— Evet, evet dedi sen müsterîh ol, ben bizzat kalkar, kapıyı sana açarım, gece yarısından sonra geleceksin değil mi?...”

“— Evet, gece yarısından sonra.”

Uzun bir koltuğa uzandı, başını büyük bir şal ile sardı. Onu der-âguş ederek bende çıktım gittim.

Operaya vâsıl olduğum zaman yeğenlerimin beni yalnızca locada beklemekte olduklarını gördüm. Zevcemin adem-i vürûd esbâbını anlattım, tarafından i'tizâr ettim. Hakikaten şâyed ben gitmemiş olsa imişim çocukların fevk-al-âde mugayyer ve mahzûn olacaklarına hükmettim.

Birinci perdenin nihâyerine kadar Pol'un boş kalan iskemlesini muhafaza ettim.

“— Pol gelmedi mi?

“— Hayır, birden bire zuhûr eden ciddi bir iş sebebiyle gelemeyeceğini bize yazıyordu.

— Ve yegenim şeytanetle ilave etti – fakat kat'iyyen zannederim ki bu ciddi işi Pol'un bu mâtemî, mutlaka doğrudan doğruya kalbe ait bir mes'eledir!”

Hakikaten dostumunda zavcem gibi bu akşam bulunamayışından fev-al-âde müteessir olmuşum, dostumun emsalsiz bir mahlûk, latîf ve iyi kalpli bir yârı vefâdar olduğunu düşünmekten men'-i nefis edemedim.

Opera muvaffakiyetle icrâ olunuyordu, baletler fevk-al-me'mûl, salon pek şa'saa-dâr idi; bununla beraber ben yine hakkıyla eğlenemiyor ve zevcemi öyle hasta olduğu halde yalnızca bırakıp geldiğimden dolayı derin bir azâb-ı vicdânî ile kıvrılıyordum. Acaba benim zavallı minyonum, yalnız başına ufacık odamızda ne yapıyor? Hakikaten bende de ne kadar kibir ve gurûr vardı ya, onu o halde ihmâl etmek doğruysa afv olunur kabahatlerden değil idi!

İkinci perde de, artık bunun, bütün muazzeb olmaya, birde karşımda bî-pâyân bir aheng, idi bir zevk-i harâb içinde yüzün sahneden, etrafımda derin bir sûr ü sürûr sûr u mesrûr içinde kaynaşan halktan usanmaya başlamıştım. Yeğenlerimden müsâade alarak kalktım ve sevgili âşiyânemin yolunu tuttum.

Paris gecenin bu saatinde, sanki bir nabz gibi darâban ediyor, bütün elmaslarla süslenmiş gibi pâk ve dirahşân parlıyordu. Güyâ bütün kahveler ateş saçıyordu. Lambaların, lükslerin in'ikâsât-ı sâyedârı altında kalan saçlarını tepeleri üzerinde

kopartmış birkaç kadının, tek güzelliklerini daha iyice gözüne birleştiren birkaç erkeğin hayali tarifi dışarıya kaldırım üzerinden geçenlere kadar gözü gördü.

Hava sâf ve latîf idi. Her taraf şen her taraf şâtır. Uzaktan geçenin â'mâk-ı sükûnunu yararak bana kadar gelen bir mandolin sedası sükûnet-i hevâyı ihtizâza getirerek titreye titreye vâsi' ufuklara kadar yayılıp gidiyordu.

Bu gece Paris sanki deryâ-yı ezvâkının bî-nihâye dalgaları arasında yüzüyor.

Bu gece Paris kendine mahsûs güzelliklerle titriyordu. Bu akşam kalbimde sabahlara kadar gezmek için derin bir arzu vardı: fakat birden pîş-i hayalimde beliren zavcemin kırmızı dudakları, bana baygın nazarlarla tebessüm eden gözleri beni âguş u kaderine davet ediyordu. Şimdi bende garip bir hâl olmuştu. Müfekkiremde mâzîye rücû etmek hevesi vardı, hiç istemeyerek izdivacımdan evvelki zamanları düşünüyordum; o vakit izdivaç etmek istediğimi söylediğim zaman küçük yeğenim Alice'nin nasıl mahzûn ve mükedder olduğu şimdi aynen gözümün önüne geliyordu. O zaman bu fikrimi açtığım zaman yek-dîgerine muhtelif birçok fikirler serd iden dostlarımı tahattur ediyordum. Bi-l-hâssa Pol, her şeyi büyük bir inat ve ısrar ile söylemek a'detinde idi: "Azizim, izdivaç. Bugün bir mesele-i mühimme hâline geldi; benim nazarımda izdivaç ya aldatmak veyâhûd ahmakça aldanmaktan ibarettir!"

Şu düşünceler içinde köprüyü geçmiştim. Şimdi Sen Nehrinin sağ sahilini ihâtâ etmiş olan Sükûnetli ve uzun mahalleler, lambaları ihtizâz eden caddelerden yürüyordum. Birdenbire Sen Jermen'de yöre saati, gecenin a'mâkında vaktin on bir olduğunu haykırdı. Düştüğüm girivve-i tefekkürden der-âkıb uyandım. Biraz kendimi topladım, zevcemi düşündüm, artık zavallı minyonumu daha ziyâde bekletmek iyi değildir. Kim bilir şimdi beni görür ise ne kadar sevinecek!.."

İşte hânem. İçeriye girdim.

Orada kesîf bir zulmet hüküm-fermâ idi; ufak bir şu'le bile gözükmüyordu. Sanki bu hâl ile tünel içinde çalışan bir ameleye benziyordum, göz gözü görmeyecek bir halde, bulunan karanlığın kesâfet-i dehşet-engîzi içine geldim.

Ellerimle duvarları tutarak mütereddid adımlarla merdivenlerin basamaklarını arıyordum.

Nihâyet merdivenin üçüncü aralığında bulunuyordum. Ellerimle tıpkı bir a'mâ gibi mütemâdiyen etrafı araştırıyor. İyice kilitlenmiş olan kapıların üzerine muttasıl dolaşiyor elektrik bu kuvveti arıyordum. Bütün bölündü” Şiddetli ve tannân bir seda apartmanın içinde medîd akisler bıraktı. Kapının açılmasını bekleyerek kendi kendime seviniyordum:

— Biraz sabır... Şimdi her halde anahtarın kilide sokulduğunu işitecek, kapının açıldığını, elinde şamdan bulunan zevcemin latîf çehresini henüz rüyalı bir uykudan uyanmış baygın gözlerini ser-â-pâ beyaz gömleğiyle uzun boyunu görecektim.

Saniyeler ağır ve kasvet-engîz bir sükûnet içinde geçiyordu. Artık sabırsızlanmaya başladım. Yeniden bu kuvvete dokundum. Tekrar, daha kuvvetle elektrik düğmesine bastım... hayır, hiçbir ses ve seda işitilmiyordu; şüphesiz derin bir uykuya dalmıştı. Hah! İşte uyanmış, ufak bir patırtı oldu. Yanlış işitmiş olmamak için ne var diye deniliyor. Hayır işte aldanmamak olduğunu anladı. Şimdi sıcak yatağından çıkmış olacaktır. Ayaklarının gürültüsünü işittirmek istemeyrek gayet hafif adımlarla ilerliyor, işte odur...

Fakat hayır, hiçbir şey. Hiçbir ses yok idi. Bende bu düşünceler müthiş ve müstehzî bir galat hissedenden başka bir şey değildi.

Fakat evet gayr-i tabî ve muntazır bir hâl idi. Bunda mutlaka bir sebep bulunmak icâb ediyordu. Niçin ya Rabbî! Onu muzdaripde bırakmıştım. Herhalde dehşetli vakalar olmuştu...

Yâhûd ölmüştü! Ölmüş! Ölmüş!...

Birdenbire alnımda soğuk ter taneleri hâsıl olduğunu, vücûdumda dehşetli bir ürperme hissettim. Şimdi her şeyi, korkunç bir vuzûh ve kat'iyyetle bu kapının arkasını, o aşkımızı avuttuğumuz âşiyâne-i saâdeti görüyordum, gözlerini sabit bir noktaya rekz etmiş, beyhûde yere bana bir nidâ-i ıztırâb ve istimdâd fırlatan ağzı yarı açık kalmış, çehresi sapsarı kesilmiş olduğu halde onu yanağının lekesiz beyazlıkları içinde bi-rûh uzanmış gördüm.

Ah! Meş'ûm kapı! Müthiş hâil artık hiçbir şey düşünecek bir halde değildim, kollarımda büyük bir kuvvet, bacaklarımda dehşetli bir sızı hissediyordum.

Mütemâdiyen kapıya tahtalara hücum ediyor. Muttasıl tekmeler, bu yumruklarla hücum ediyor. Sanki bütün hiddetimi tahtadan, kapıdan almak istiyordum!.. Hâlbuki bu kadar velvellerim hep cevapsız kalıyor. O, muttasıl muhâlefette devam ediyordu. Artık sanki çıldırmıştım. Birden bütün kuvvetimle bir hücum daha yaptım... Elim boşa gitmişti... Elimini şiddetle kapının kilidine çarptığını, hisseder gibi oldum...

Aletim ile kilidin mukâvemet-i âhenini arasında vuku'a gelen müsâdeme o kadar şiddetli olmuştu ki beni bayılttı. Şimdi yere yuvarlanmıştım. Nasıl olduğunu bilemediğim halde merdivenlerin birkaçından aşağı sürünmüştüm. Kalbim heyecanlı bir marazî-i asabi içinde imiş gibi seri darbelerle hopluyordu etrafıma muhît olan zulmetlerin kesâfet-i mütezâbedesi sanki omuzlarımda bir siklet muzâafen mahûfa te'sirini hâsıl ediyordu. Hayr-ı kâbil ta'rif bir havf ve hirâs içinde, şu kapının, perestîde-i kalbim ile benim aramda bir set hâil meş'um dehşetini hâiz olan şu mel'un kapının ağır ve kasvet âmîz kütlesine karşı ölüm azapları geçiriyordum.

Birdenbire bir velvele, evet ilk defa olarak işittiğim bir velvele beni titretti. Yorgunluktan takati kalmamış bacaklarım üstünde mütereddî-âne biraz doğruldum. O idi... evet, bu velvele bir kilidin içine vaz' edilen bir anahtarın temasından hâsıl olan bir aks-ı seda idi.

Nihâyet! Ya Rabbî! Şu müthiş kâbus şu korkunç rüya bu süratle hitâm bulmuştu! Nihâyet yaşıyordu. Orada idi... demek onu tekrar görebilecektim!

Anahtar yeniden gıcırdadı. İhtiyâtlı bir el kapının halkasını çekti, ziyâdâr bir şu'le merdivenin muzlim aralığını tenvîr etti.

Ah ya Rabbî deli mi olmuşum? Karanlıkların a'mâkında dalgalanan ziyânın mühimmiyeti içinde yakası kaldırılmış pardösülü bir adam gözüktü. Rûhumdan feverân eden ilk nidâ ona ait olmuştu.

“— Demek ölmemiş, söyleyiniz, ölmemiş değil mi?

Bu meçhûl şahıs bu hitâbıma karşı birdenbire başını çevirdi. Dostum Pol Verney'i tanımakta teehhür etmedim. O zaman her şeyi anladım. Hemen fırladım kalktım, parmaklarımı geçirinceye kadar ellerimi omuzlarına şiddetli vaz' ederek kekeledim.

“— Sefil! Sefil! Alçak! O, bu hâdise karşısında daha çabuk hareket eyleyerek beni şiddetle itti ve merdivenlere doğru anıldı.

Onu arkasından takip etmek istedim. Birden bir el beni yakaladı. Bu da zavcem idi. Onu biraz evvel aynen tahlil ettiğim gibi bulmuştum: halbâdâr ve baygın gözleri, dağınık saçları, tâ üryan ayaklarına kadar ser-â-pâ bütün vücûdunu setr eden mâî penbevâri ile pek güzel ve dil-firîb idi. Ah! Beni bütün gece kapısının önünde öldüren merdûd ve mel'ûn mahlûk! Rezil! Bir lahza boğazımda dehşetli bir hafakan, dimâğımda ani bir akâmet hâsıl oldu. Şimdi ben mecnun gibi idim; bir katl icrâ etmek istiyordum; önümde zevcemin uryân vücûdu vardı... Artık hiçbir tereddüd mahâl görmedim. Onu omuzlarında yakaladım ve merdivenden aşağı fırlattım. Tiz ve hırıltılı bir nidâ-yı havf âmiz ile çağırarak merdivenlerden yuvarlanmaya başladı. Birinci katın yarısına vâsıl olduğu zaman merdiven parmaklığına tutunmaya muvafık olabildi, kaili gözlerini semaya atf ederek dizleri üzerinde biraz doğruldu.

Durduğum üst kattan hemen fırladım. Belki bir saniyede yanında bulunmuştum. Parmaklığa sıkı sıkı yapışan ince ve beyaz parmaklarını açtım. Bana derin bir nazaran ıztırap fırlattı artık onun çehresini bile görmek istemeyerek şiddetle merdivenlere doğru ittim, bu defa aşağı kadar kolaylık ve sürat ile sıyrılıp düştü. Onu orada, beyni patlamış olduğu halde buldular.

— Ve işte, sözlerine hitâm verdi, madem ki bu fiil benim hak ve vazifem iktizâsından idi. Niçin beni tıbkı bir katil gibi tevkîf ettiler.

Bizden birisi onu istizvâb etti:

— Ya dostunuz Pol Verne?

Bâridâne cevap verdi:

Onuda bir duelloda öldürdüm!

Sonra derin bir nefes alarak gitti yine kendi masasına oturdu ve seri kalınca bir sesle emretti:

Garson, bir absent!

-1 Temmuz 327-

A. S.

“Karanlıklar İçinde”, *Tanin*, nr. 1033-18, 4 Temmuz 1327 (17 Temmuz 1911), s. 4.

2.23.1. Öykünün Çözümlemesi

Hikâye genel olarak “güven ve aldatma” kurgusu üzerine kuruludur. Yazar, kahramanın eşine ve dostuna olan güven ve sevgisini yine bu şahısların kendisini aldatması ve ölümle sonlandırmıştır. Ayrıca hikâyenin sonunda kahramanın “*madem ki bu fiil benim hak ve vazifem iktizâsından idi. Niçin beni tıbkı bir katil gibi tevkîf ettiler.*” şeklindeki sorusu aslında yazarın da katil kime denir, katletmek nedir gibi soruları hikaye aracılığıyla okuyucuya sormasıdır. Hikayede sorulan sorunun muhatabı bir grup genç avukattır. Yazar, avukatları hikayeye ustaca yerleştirerek “adalet” kavramını da vurgulamaktadır. Hikaye, aldatma ve ölüm teması üzerine kurulurken kahramanın olaylara bakış açısı ve masumiyetine de hikayede büyük önem verilmiştir..

Hikâye, bir mekânda ve günlük hayattan bir kesit şeklinde sunulmasından dolayı durum hikâyesi örneğidir. Hikâyenin olay öyküsü benzeri bir görüntüsü olabilir ancak bu kahraman tarafından bir masa başında anlatılan bir anıdır sadece. Hikâyenin başında sahil kenarında bir mekânın tasviri ve mekânın ortamı anlatılırken bir durum hikâyesiyle karşı karşıya olduğumuzu anlamaktayız.

Hikâyenin olay örgüsü bir anıyla kurgulanmıştır. Hikâye, Paris’te Sen Nehri sahilindeki bir birahaneye toplanan bir grup genç avukatın yanına gelen yan masadaki adamın, kendisini tanıtmadan hayatıyla ilgili bir olayı anlatmasıyla başlar. Adamın, tanımamasına rağmen yan masadaki gençlerin yanına gelmesinin sebebi onların avukat olmalarıdır. Çünkü kahramanın yaşadığı olay hukuki, aynı zamanda ruhsal bir durumdur. Bir eşe duyulan sevginin ve bir dosta duyulan güvenin zamanla bu kişilerce aldatılmasıyla sonuçlandığının anlatıldığı hikâye bir birahanede geçer.

Hikâye çoğulcu bakış açısıyla sunulmaktadır. Hem gözlemci bakış açısı hem de kahraman bakış açıları vardır. Hikâyenin başında anlatıcı “*Grup teşkil ettiğimiz masanın biraz uzağında dâimâ bir adam, bizim mübâhasâtımızla fevk-al-âde alâkadar gibi görünen garîbü’t-tavr bir mahlûk bulumur idi ki her an nazar-ı dikkatimizi celb etmekten hâlî kalmaz idi. Bu adamda fevk-at-tabîa bir hâl-i marazî vardı. Gözlerinde fazla bir parlaklık, çehresinde asabi bir işmizâz harekâtında mahsûs bir garâbet müşâhede olunuyor idi.*” Şeklindeki ifadelerle bakıldığında anlatıcının etrafı bir gözlemci gibi tanıtmayı ve sadece görünür durumu aktarması

bakımından gözlemci bakış açısını bize göstermektedir. Bu kısımdan sonra hikâyenin anlatıcısı başka biri olur. “*Unfuvân şebâbımın henüz ilk ayında bulunduğum bir sırada kendisine perestiş ettiğim bir kadınla izdivâc etmiş idim.*” Şeklindeki ifadelerden de anlaşılacağı üzeri hikâye bundan sonra yukarıdaki ifadeler gibi kahramanın bakış açısıyla sunulur. Ancak dikkati çeken nokta, yazar tarafından her iki anlatıcının da isimlerinin verilmemesidir. Yazar bakış açımızı kahramandan çok olaya odaklamamızı istemektedir. Çünkü kahramanın adı bilinmezken yakın arkadaşının adı hikâyede geçmektedir.

Hikâyenin şahıs kadrosu geniş tutulmamış, hikâyenin başında biz diye başlayan ve gözlemci bir bakış açısıyla durumu anlatan kişi adeta daha sonra bir kenara çekilerek yerini asıl anlatıcıya bırakır. Hikâyede her iki anlatıcının da isimleri yoktur ilk anlatıcı hakkında sadece “*biz*” şeklinde bir kelime kullanılırken hikâyeyi bir anı şeklinde anlatan kişi hakkında da “*yan masada bir adam*” şeklinde ifadelerde bulunulmuş. Hikâyede adının ne olduğu bilinen tek kişi Pol Verney’dir. Yazar diğer şahıslardan avukat, yeğen, eş ve dost şeklinde bahsetmiştir.

Hikâyenin başında görmeye alıştığımız kahramanın özelliklerinin anlatılması burada yerini mekânın tasvirine bırakıyor. Hikâye boyunca mekânlar önemli yer tutmuş, yazar anlatımında kahramanın içinde bulunduğu mekânı onun ruh haliyle bütünleştirmiş adeta. Hikâyenin başında birahaneyi anlatırken orada kahramanın da bir apsent içerek, duruşuyla dikkati çeken bir halinin olduğuna vurgu yapmıştır. Genellikle meyhane ve birahane gibi yerler insanların unutmaya çalıştığı anılar için kullanılan mekânlardır. Kahramanın başından geçen olayı anlattığı yer olan birahane, bu yönüyle hikâyede dikkatlice seçilmiş bir mekân olarak gözümüze çarpmaktadır.

Yine hikâyenin diğer bölümlerinde tiyatro opera gibi genellikle iyi yaşamı sergileyen ortamlarda yazar tarafından dikkatlice seçilip hikâyeye yerleştirilen mekânlardır.

Hikâyede geçen “*Paris gecenin bu saatinde, sanki bir nabz gibi darâban ediyor, bütün elmaslarla süslenmiş gibi pâk ve dirahşân parlıyordu. Güyâ bütün kahveler ateş saçıyordu. Lambaların, lükslerin in’ikâsât-ı sâyedârı altında kalan saçlarını tepeleri üzerinde kopartmış birkaç kadının, tek güzelliklerini daha iyice gözüne birleştiren birkaç erkeğin hayali tarifi dışarıya kaldırım üzerinden geçenlere*

kadar gözü gördü.” Şeklindeki ifadeler ve bunun gibi farklı mekan betimlemelerinden yola çıkarak yazarın mekana hikayede önem verdiğini göstermektedir.

Hikayenin başka bir bölümünde “*Orada kesîf bir zulmet hüküm-fermâ idi; ufak bir şu’le bile gözükmüyordu. Sanki bu hâl ile tünel içinde çalışan bir ameleye benziyordum, göz gözü görmeyecek bir halde, bulunan karanlığın kesâfet-i dehşet-engîzi içine geldim*” şeklindeki ifadelerle bakıldığında ise yazarın içinde bulunduğu korku ve panik duygularıyla mekanın tasviri arasında büyük bir benzerlik oluşturmuştur.

Yazar, kahramanın olayları anlattığı andaki hüznünü ve acısını bir birahane elinde bir absentle sunarken, geçmiş anılarını opera ve Paris’in o gösterişli caddeleriyle bağdaştırarak mekan şahıs ilişkisini başarılı bir şekilde okuyucuya aktarmıştır. Hikayede şahıs kadrosundan sadece bir kişinin adı kullanılmışken, Sen Nehri, birahane, opera, tiyatro, Sen Jermen ve Paris gibi mekan isimlerine ise hikayede genişçe yer verilmiştir.

Hikâyede zaman bir akşam vakti meclis toplantısı zamanıdır. Bütün olaylar saatlik bir zamanda bir masa etrafında döner. Anlatılan olay bir anıdır. Dinleyiciler ve anlatan kişi durağandır.

2.24. Küçük Fesatçı

—Michelle Provet’den

Madame Baron de Novarcor’e ait gayet kibâr-âne ve vâkıfâne tefrîş edilmiş müzeyyen bir salon... Madam Novarcor Pars âlem-i nisvânı içinde şûh-meşrebliğiyle temeyyüz etmiş lâtif ve dil-firîb bir nâdire-i sevdâdır. Onun ismi, bütün dostları arasında daima “güzel Madam Novarcor” vasfıyla yâd olunur...

Madam Novarcor, uzun müddet bu sığata layık olmak için letafetini muhafaza etmiş ise de pembe omuzlarına yüklenen seneleri, sarı, parlak saçları üzerine düşen beyaz tellerinde şehâdet ettiğı vechle yavaş yavaş kendisini hemcinslerinden tefrık ve temyîz eden “güzel” sıfatını gaib etmeye başlamıştır...)

Bir hizmetçi, (salonun tanzimi ile meşgul olarak, Madam’ın en mahrem ve ateşli muâkiblerinden biri olan Mösyö Ransi’ye hitâb eder.) Madam, biraz dışarıya çıkmıştır, bi-t-tab’ bir lâhza beklemek zahmetini ihtiyar buyuracaksınız...

Ransi, müstehzî bir sesle —tabii Jözef bekleyecekler... Hatta icap ettiğı kadar!...

(Hizmetçi uzaklaşır, salonun duvarlarını örten uzun ve cesîm aynaların önünden geçtikçe kravatını düzeltir, bıyıklarını бүker, nihayet çekilip bir köşeye oturarak yarım kalmış olan romanını okumaya başlar.)

Giselle, (şiddetle giderek birden Ransi’yi müşâhede eder ve hayretle tevakkuf eder.) —Oh! Afv edersiniz Mösyö!.. Bilmiyordum!..

(Ransi, birdenbire oturduğu yerden fırlayarak genç kızı selamlar.) Yalnız kalmıştım Matmazel, zannedersem sizi korkuttum. Jizel, lâtif ve tannân bir seda ile — Hayır Mösyö, yalnız burada birisini bulacağımı ümit etmiyordum da!

Ransi, —O halde müsaade ediniz de kendimi size takdim edeyim:

—Mösyö dö Ransi !

Giselle, şiddetle ah! Evet... Evet biliyorum.

Ransi— Şimdi büyük bir emniyet ve itimâd ile istediğınızı arayabiliyorsunuz Matmazel... Çünkü zannedersem buraya bir şey aramaya gelmişsiniz değil mi?

Giselle— Evet şu saksonya vazosunu alacaktım... İçine koyacak çiçeklerim vardı...

Ransi — Çiçekler mi? Şu halde bahsedeyim ki bir hediye, hem teyzenize ansızın takdim edilecek bir hediye hazırlıyorsunuz?

Giselle hayretle — Hangi teyze?

Ransi — Madam de Novarcor?

Giselle, biraz mahzun — Madam de Novarcor, benim teyzem değildir, validemdir!

Ransi, taaccüble — sizin mi?

Giselle — O halde sizde bana müsaade ediniz, bende kendimi takdim edeyim, zira görüyor ve anlıyorum ki hayatım hakkında hiçbir ma'lûmât sahibi değilsiniz:

Giselle de Novarcor! Manastırdan bu sabah hususi bir iş zımmında çıkarak bu akşam tekrar avdet etmeye mecbur. On dokuz yaşında genç bir kız... Ne o, dûçâr-ı hayret oldunuz?

Ransi — Evet, yahut olabilir...

Giselle — Validemin bir kızı olduğunu bilmiyor muydunuz?

Ransi, isti'câl ile — , yani şey evet... bir dereceye kadar.

Giselle, gülerek —bir dereceye kadar ne demek, bu da tuhaf! Hoş görünmek için yalan söylemeyiniz?

Şayet hayatımdan şüphe ediyorsanız bu şüpheniz izâle olunamayacaktır zannederim, çünkü tedâbir o kadar mükemmel ki bundan tamamıyla bende haberdar değilim...

Ransi— Nasıl?

Giselle— Oh! Bunu size söyleyemem! Bu yalnız şahsıma müteallik ve elem-nâk bir mahremiyettir...

Ransi — Evet, evet, söyleyiniz! Niçin söylemeyeceksiniz? İşte görüyorum ki sizde bir keder, hem büyük bir keder var...

Âşikârdır ki meçhul bir şahsın böyle esrâr-ı hayâtiyyenize dair sizden ma'lûmât talep etmesi pek münasebetsiz olacaktır. Fakat, bu nezaketsizliğe rağmen yine hissediyorum ki bizim şu lâhza-i tesâdüfümüz aramızdan izâlesi nâ-kabil bir râbta-i meveddet te'sîsinden hâlî kalmamıştır!

Giselle — Hakikaten pek çabuk husûle gelmiş bir râbta!

Ransi — Bu hususta sizin iktidarınızdan şüphe olunur mu?

Giselle — Oh! Buna cevap verebilmek için benden daha muktedir ve metin birisi ister, validem olmalıdır!

Ransi — Mesela?

Giselle — Size karşı güzel bir cümle sarf etmek arzu ediliyor, nasıl söylemek icap eder?

Ransi — Fakat niçin benden bahsediyorsunuz?

Giselle — Çünkü ben bu hususta büyük bir ma'lûmât sahibiyim! Fi-l-hakika manastırdan hiçbir tarafa çıkmadım, çıkmadım ama benim pek çok dostlarım vardı ki onların aileleri bizim ile her zaman temasta bulunurdu... İşte onlardan öğrendiğime nazaran siz onun... nasıl anlatacağım? Hah! Validemin muakkiblerinden birisi imişsiniz! Zannedersem maksadımı anlatmak için bulduğum şu kelime muvaffaktır değil mi?

Ransi — Anlaşıyor ki manastırda bile insanlar zemm edebiliyor! Fakat evvela şunu beyân edeyim ki bu sözlerin kâffesi hilâf-ı hakikattir. Sâniyen farz-ı muhâl olarak hakikî telakkî olunsa bile bu mesele doğrudan doğruya valideniz Madam'a ait olmak itibariyle sizin vazifenizin haricinde kalır.

Giselle, şiddetle — Mösyö ben validemi çok severim, yalnız sevmek değil ona karşı kalbimde büyük bir ihtirâm hissederim!

Mamafih bence pek muhakkaktır ki bir insan aynı zamanda bir valide ve şühmeşreb bir kadın olamaz... yani şu iki sıfat nâ-kabil te'lîfdir.

Ransi hayretle — İşte bu da felsefî bir fikir!

Giselle — Evet pek doğru... Biraz fesefî bir fikir...

Ransi — Görüyorsunuz ya şâyet büyük bir kederiniz olduğunu itiraf ediyorsunuz!

Giselle — Heyhât! Epey zaman var!

Ransi, yavaş yavaş işe ehemmiyet vererek— Epey zaman mı var?

Giselle — Pederim öldüğü vakit ben tamam üç yaşında imişim, şimdi bende ona ait yâdigâr olmak üzere ancak birkaç hatıra-i nevâziş kalmıştır. Ondan sonra iki üç sene daha benim küçük mevcûdiyetim hakkında bazı takayyüdâtta bulunmuşlar, bütün vakitlerim salonda oynamak, koşmak, gülmek ile geçirmiş...

Ransi — Manastıra girdiğiniz zaman kaç yaşında idiniz?

Giselle — Sekiz yaşında! Anlaşılan valideme o kadar müşâhebetim varmış ki bana ta'yîn edilen mürebbiye ile beraber dışarıda gezer iken ailemin dostları beni tanımakta hiç güçlük çekmezlermiş. İşte bugün on bir seneden beri mahbesteyim ve korkarımki sen rüşde bâliğ olmadan kurtulamayacağım...

Ransi — Oradan hiç çıkmaz mı idiniz?

Giselle — Bazen hava almak ve biraz tenezzüh etmek üzere birkaç saat...

Ransi — Fakat, yazık, büyük tatil zamanlarında.

Giselle — Ben tatil zamanlarını, ya İngiltere de lisân öğrenmek için muhâbere ettiğim dostlar, veyahut buradaki bazı dostlar yanında geçirirdim.

Ransi — Öyle ise bu kadar senelik tahsilden sonra sizin hâiz-i iktidâr olmanız icab eder.

Giselle — Oh! Şâyet hâiz olduğum şehâdetnâmeler nazarımda bir ehemmiyeti hâiz olmuş olsa idi, bugün bir diploma sahibi kadar hâiz-i nüfûz olacaktım!

Bundan başka ben artık talebe değilim ki, tahsili çoktan bitirdim.

Ransi — O halde ne yapıyorsunuz?

Giselle — Mütemâdiyen okuyorum, hayatın ne demek olduğunu öğreniyorum. Fakat hayat hakkındaki bu ma'lûmâtı işiterek, görerek değil, belki yalnız okuyarak ihrâz etmeye çalışıyorum. Çünkü biliyorsunuz ki ben mahbusum muttasıl-ı beşeriyetin büyük kitaplarını karıştırıyor ve bu esrâr-ı garâib âlûdu öğreniyorum. Bu, daha iyidir, çünkü şu bu suretle elde edilen felsefe-i hayâtiyyeyi insan hiç olmaz ise kalben olsun hiçbir sıkıntıya dûçâr olmadan öğrenmiş olur.

Ransi onu, şu genç kızı, daha ziyâde anlamak ve anlayarak müteessir olmak isteyerek size takdim edilecek bir koca hakkında kalbinizde hiçbir merhamet hisetmez misiniz?

Giselle — Evvela bana bir koca verileceğini ümit ettim... saniyen böyle bir şey vâkıa olsa bile onu bizzat intihâb etmek isterim! Fakat bana hakiki bir muhabbet ve şefkat ile merbût olan herhangi bir kocaya karşı şu daha pek çocuk olan kalbimde bilakis idi bir şefkat ve bir merhamet hissederim!

Ransi — Ah! (Sözüne devam ederek.) Peki, manastırda mütâlaa ile meşgul olmadığınız vakitler ne yaparsınız; çünkü her zaman mütâlaa ile iştigâl edilmez ya...

Giselle — Muallime olurum, küçüklere yardım ederim. Bu beni her şeyden ziyâde müstefîd eder! Onlara âdetâ valide muamelesi yaparım. Bâ-husûs şefkat-ı mâder-ânedan her vechle mahrum kalma en küçük kızlar hakkında ne kadar muhabbet ibrâz ederim bilseniz. İşte bu sûretle bizzat kendimde hissettiğim bu nakîsadan hiç olmaz ise onları mahrum bırakmamış olurum...

Ransi — Lâkin bu pek şâyân-ı takdîrdir.

Giselle — Oh! Hayır hiçbir vakit; bu sadece benim zevkimdir. Bütün mevcûdiyetimi tehzîz eden ebedi meserretlerimdir! Hem ben her zaman iyi olmakta büyük bir haz hissederim. Henüz büyük hatalarla, fezâilin ne demek olduğunu bilemediğim halde herhalde iyiliğe müncer olacak herhangi bir muâmelenin fazilet olduğunu takdir etmekte katiyen teehhür etmem. (Biraz mahcûb.) Oh! Mösyö bu çok fena beni âdetâ isticvâb ediyorsunuz, bende cevap veriyor ve hiçbir şeyden şüphelenmeden bütün târih-i hayâtımı anlatıyorum!

Ransi — Bu hareketinizle fena bir şey yapmış olmadınız, emin olunuz ki sizi ve târih-i hayâtınızı benim kadar büyük bir dikkatle dinleyecek hiç kimse olamaz.

Giselle — Büyük bir dikkatle mi? Ne sıfatla?

Ransi — Kendi kendine hâsıl olmuş bir temâyül meveddetkârâne sıfatıyla ki zannedersem, bu kıymetdâr târihi dinlemeye ancak ben lâıyk olabilirim, gerçi o kadar büyük ve şâyân-ı dikkat bir ehemmiyetim yok ise de herhalde nisbeten istihfâf edilemeyecek sûrette bir kıymet sahibiyim... Bâ-husûs sizin gibi zeki, büyük kalpli,

bir anda zulmü adalete, zulmeti şu'leye taklîb edebilmek iktidârını hâiz olan genç kızların söylediklerini bütün bir heyecanla dinlemek isterim...

Giselle — Bana karşı o kadar çok elfâz-ı sitâyîşkârâne kullanmayınız Mösyö, icab ettiği vechle cevap verebilmek iktidârını hâiz değilim! Çünkü dünyanın çilelerine dair bana henüz hiçbir şey öğretmediler.

Ransi — Bunlar elfâz-ı sitâyîşkârâne değildir.

Giselle — Evet, elfâz-ı sitâyîşkârânedir; çünkü validem beni her zaman küçük fesatçı diye tesmiye eder. Binâen aleyh ben kendime ancak bu sıfatı lâıyk görürüm... Başka sıfat tanımam! O halde validem beni sizden daha iyi tanır.

Ransi — Oh! Hayır, sizi benim kadar tanıyamaz!

Giselle — Nasıl olur! İşte on dokuz sene...

Ransi — Oluyor ki sizi tanımıyor ve tanıyamamış!

Giselle — O kadar değil... (Tebessüm ederek.) Herhalde sizinle; henüz on dokuz dakika bile olmadı!

Ransi heyecanla — Evet on dokuz dakika? Fakat bir keşif için bundan daha ziyâde vakte ihtiyaç yoktur... Evet bir keşif... Bâ-husûs böyle gayr-i muntazır ve gayet lâtıf bir keşif olduktan sonra!

Giselle, sadece — Affedersiniz, Mösyö, şu saksonya vazosunu bana uzatır mısınız? Hani geldiğim zaman aradığım vazoyu biliyorsunuz ya?

Ransi, porselen vazoyu ona ona uzatarak — İşte alınız! (Yavaşça) Sizinle biraz mahrem-âne mükâleme ettiğimden dolayı beni affedeceksiniz değil mi?

Giselle, uzaklaşarak — Hayır? Bi-l-hâssa bu boşboğazlıkta yegâne kabahatli benim... (Söyleyecek kelime arayarak) Manastır ıstılâhınca, bunu râbıtasızlık tesmiye ederler! Oh! Ben çok, pek çok râbıtasızım...

Ransi — Niçin madem ki i'timâdınız vardır ?

Giselle, Ransi'nin çehresini tedkîk eder, gözlerinin içini okumaya çalışır, sonra ona elini uzatır — Evet.. İ'timâdımm vardır! (Sofada bir elektrik zili aks eder)

Oh! Validem geliyor... Ben kaçıyorum! Ona sakın? Onun... Hiç olmaz ise sadece hemşire zâdesinden bahsedebilirsiniz? (Ciddi) Adiyö Mösyö!

Ransi, derin bir muhabbetle — Yine görüşelim mademüvazel.

Giselle çıkar, gider, Ransi bir lâhza evvel bütün bir aşk, bütün bir şebâb vellhâsıl bütün manasıyla müstesna bir kadınlık çıkıp giden kapıya nasb-i intizâr-iştiyâk ederek sakın ve sâmit kalır.)

Madam Novarcor, sitem-i âlûd bir tehâcüm ile içeri hücum ederek — Bana artık genç kızlarla konuştuğunuzu söylediler?

Ransi — Hayır! Yalnız bir genç kız, evet pek yakında müstesnâ ve latîf bir kadın olmayı vaad eden bir tek genç kızla konuşmuştum!

Madam de Novarcor — Kim? Ne? Bizim küçük fesatçı, o miskin kız, müstesnâ ve lâtif kadın mı olacak? Siz delisiniz?

Ransi — Bende iyi bir asâlet sahibiyim, Madam La baron?

Madam Novarcor — Oo! Evet pek büyük bir asâlet sahibisiniz! Fakat bu sözlerin ne münâsebeti var?

Ransi — Bende şâyân-ı takdîr servete mâlik miyim?

Madam de Novarcor — Hakikaten cesîm ve mühim bir servet sahibisiniz...

Fakat sonrası ne olacak?

Ransi — Ya erkeklik itibariyle ne sûretle bulursunuz?

Madam Novarcor — Pek lâtif ve câzibedâr bulurum, fakat ne demek istiyorsunuz?

Ransi — Hiç, ne demek isteyeceğim, madem ki şu anda evsâf-ı matlubeyi hâiz bulunuyorum, sadece damadınız olmak istiyorum!

Madam Novarcor, bozularak — Siz mi?

Ransi — Oh rica ederim çabucak cevap vermeyiniz... Bilirsiniz ki böyle şeyler tefekkür ve te'emmüle muhtaçtır. Benim size istediğiniz kadar itimâdım

vardır. artık anlıyorum ki muvâfakat edeceksiniz. Fakat biraz sizi alıştırmak lazımdır. İki, üç gün sonra tekrar geleceğim! (Hiddetten kıpkırmızı kesilmiş olduğu halde lâl ü ebkem kalan Madam, Baron'u selamlayarak)!

Merâsim-i sâbıkamıza hâlel gelmeyeceğini de unutmayınız Madam, yine eskiden olduğu gibi tenezzühlere, sayfiyelere devam ederiz. Şu kadar ki artık başbaşa kalmamak için komşumuzu daima beraberimizde bulundururuz. Bu hususta fazla bir mahcûbiyete dûçâr olmayacağınızı size şimdiden temin edebilirim; çünkü sizin böyle tıpkı size benzeyen lâtif ve câzibedâr bir kerimeniz olduğundan hiç kimse haberdar değildir.

7 Temmuz 1327

A.S

“Küçük Fesatçı”, *Renîn*, nr. 1038-23, 9 Temmuz 1327 (22 Temmuz 1911), s. 4.

2.24.1. Öykünün Çözümlemesi

Küçük Fesatçı öyküsü yazarın, on dokuz yaşındaki genç bir kızın hayata ve olaylara bakış açısını kendisinden yaşça büyük biriyle karşılıklı konuşmasıyla okuyucuya sunduğu bir öyküdür. Öyküde on dokuz yaşındaki kızın gözünden dile getirdikleri yazarın kendi düşüncelerinin birer yansıması gibidir. Ransi ve Giselle arasındaki konuşmalar adeta Ransi'nin yaşayış tarzının sorgulanması gibidir. Yazar öyküde özellikle sorgulama ve düşündürme üzerine kurguyu oluşturmuştur.

Öykü oluşumu ve hayattan kısa bir kesit sunulması bakımından durum öyküsü örneğidir. Öykü içreisinde kişisel duygu ve yorumlar ön plandadır. Eserde belli ve aksiyona yönelik bir olay bulunmamaktadır. Öykünün henüz başında “Michelle Provet'den” sözüyle yazar hikayeyi aktardığını ifade etmektedir. Öykünün başında Madam Novarcor'un tanıtılması sonrası öykü, hizmetçi ve Ransi arasındaki diyalogla başlar. Öykünün başında Madam Novarcor'enin tanıtılması okuyucuda öykünün asıl kahramanın Novarcor olduğunu düşündürsede öyküde en çok konuşturulan, düşünce ve yorumları öykü boyunca sunulan kişi olması nedeniyle asıl

kahramanın Madam Novarcor'un kızı olan Giselle'dir. Öykü boyunca Giselle ve Madam Novercor'un aşığı olan Ransi arasında diyalog şeklinde konuşmalar geçer. Yazar özellikle Giselle'i konuşturarak onun fikirlerini okuyucuya bir mesaj gibi sunar. Öyküde geçen *"Mütemâdiyen okuyorum, hayatın ne demek olduğunu öğreniyorum. Fakat hayat hakkındaki bu ma'lûmâtı işiterek, görerek değil, belki yalnız okuyarak ihrâz etmeye çalışıyorum. Çünkü biliyorsunuz ki ben mahbusum muttasıl-ı beşerîyyetin büyük kitaplarını karıştırıyor ve bu esrâr-ı garâib âlûdu öğreniyorum. Bu, daha iyidir, çünkü şu bu suretle elde edilen felsefe-i hayâtiyyeyi insan hiç olmaz ise kalben olsun hiçbir sıkıntıya dûçâr olmadan öğrenmiş olur."* gibi bir ifadeden anlaşılacağı üzere aslında Giselle'in hayata bakış açısı yazarın fikir dünyasıdır. Öykünün son kısmında konuşma sonrası Ransi'nin Novercor'e kızına talip olduğunu söylemesi ve Novercor'e nin buna tepkisiyle son bulur. Yazar öykünün sonunda bu konuşmaların muhatabı olan Ransi'deki değişimi son paragrafa sığdırarak Giselle'i haklı görür ve öyküsünü tamamlar. Ayrıca annesinin aşığı olan Ransi'nin sadece on dokuz dakikalık bir konuşmayla Madam Novarcor'e olan aşkının son bulup kızı Giselle'e yönelmesi karakter olarak zayıf ve düşünce itibarıyla çabuk etkilenen bir profili olduğunu göstermektedir.

Öykünün neden Küçük fesatçı adını aldığını da öykü içerisinde geçen *"Evet, elfâz-ı sitâyîşkârânedir; çünkü validem beni her zaman küçük fesatçı diye tesmiye eder. Binâen aleyh ben kendime ancak bu sıfatı lâayık görürüm..."* şeklinde ki ifadeden anlamaktayız. Yazarın öyküsüne Küçük Fesatçı adını vermesi aslında öykü kahramanı olarak seçtiği kişinin de Giselle olduğunu bize göstermektedir.

Öykünün geneline bakıldığında diyalog yöntemiyle oluşturulması ve kahramanların konuşturulması sebebiyle kahraman bakış açısıyla yazıldığı görülmektedir. Ancak öykünün başında yazarın Madam Novarcor'eyi tanıtmaması onun nasıl bir kişilik olduğunu aktarması ve *"Giselle, (şiddetle giderek birden Ransi'yi müşâhede eder ve hayretle tevakkuf eder.)"* gibi ifadeden Giselle hayretle baktığını vurgulamasıyla gözlemci bir bakış açısının olduğu görülmektedir.

Öykünün şahıs kadrosu durum öyküsü olması sebebiyle kısıtlı tutulmuştur. Öykünün büyük bir çoğunluğunu Ransi ve Giselle arasındaki konuşmalara ayıran yazar, anlatmak ve vurgulamak istediği düşüncelerini de bu iki şahıs üzerinden

okuyucuya aktarmaktadır. Yazar öykünün başında Madam Novarcor’eyi tanıtsa da asıl şahıslar Giselle ve Ransi’dir. Bu şahısların dışında öykünün başında hizmetçinin bir cümlesi ve öykü sonlarında Madam Novarcor’enin konuşmaları da bulunmaktadır.

Öyküde mekânsal anlamda konuşmanın geçtiği yer olan ev ve konuşma sırasında bahsedilen Manastır ve İngiltere dışında herhangi bir mekânsal anlatıma rastlamamaktayız. Mekânsal anlamda zengin bir anlatımı yoktur. Sadece kahramanın manastırdaki yaşayışı hakkında verilen bilgilerde manastır ismi duyulmakta mekânlara ait herhangi bir tasvir

Klasik bir durum öyküsü olması bakımından zaman hayattan bir kesit olarak sunulmaktadır. Öyküde zamanın tam olarak ne kadar olduğu ile ilgili yazar bize şu bilgiyi vermektedir. “*Giselle — O kadar değil... (Tebessüm ederek.) Herhalde sizinle; henüz on dokuz dakika bile olmadı!*” yalnızca on dokuz dakikalık bir konuşma ve sonrasında birkaç cümleyle sonlandırılan öyküde zamanın kısa bir süre olduğu görülmektedir.

2.25. Niçin Olmasın

Şaşkın Âşık

.... Bu uzun ve müz’ıc intizâr. Artık beni. Oof! Yarımı bu hâin Bert’de bir türlü bu meş’ûm ve mel’ûn haneden çıkamaz oldu! Öç! Hayır bende pek müşkil-pesend bir âdem mi ya? Kapısı, pencereleri, velhasıl baştan aşağı bütün heyet-i umûmiyesiyle bana lâtif tebessümler saçarak tatlı va’dlerle, müfekkiremde unutulmaz hatıralar uyandıran bu küçücük, fakat pek munis, pek füsûn-kâr haneye nasıl mel’ûn diyorum...

Fakat hakkımda yok mu ya? Şuracıkta yalnız bir çâryek için kendisini beklemek üzere duruyorum. Hâlbuki ben bu çâryekin derece-i imtidâdını daha ilk teklifte ta’yîn etmekte tehhür etmemiştim; çünkü bizim “Bert”in bir çâryeği, o bizim bildiğimiz alelâde saatin çâryeği değil; belki iki saatin bir çâryeğidir. Evet,

evet artık hiddetlenmeye başladım, ne o; galiba bende bir nevmîdi hâsıl oluyor; mütehasşis gözlerimin kıvılcımlar saçan nazarları önünde duran bu hanenin kalbime basan gayr-i kabil tahammül kütlesi huzurunda artık bunalacağım geldi. Şimdi müfekkiremde bin türlü efkâr intikam-cûyane devrana başladı. Ya şu ikinci kadın güya benimle eğleniyormuş gibi açık duran penceresi... Oof beni deli edecek! Başımı da pek o kadar yukarı kaldırmaya korkmuyorum değil? Sanki ölüm azapları geçiriyorum. Ne o? Arkamda terlemeye başlamış... Bir aşağı bir yukarı gezinmek, kaldırımlar üzerinde potinlerimden çıkan, yeknesak bir surette aks eden boğuk sedaları dinlemek beni ne kadar iz'âc ediyor tarif edemem... Yirmi defa ayrıldığım noktaya tekrar geldik mi his, belki yirmi defa, daha beş dakika... Diyerek saatim elimde bekledim... Hâlbuki bir taraftan her birisi benim için birer uzun sene hüküm ve te'sîrini hâiz olan bu beş dakikalar geçiyor, mütemâdiyen geçiyordu...

Birazda önümde bir seyl-i hurûşân gibi akıp giden insan dalgaları arasında muhtelif simalar temâşâsıyla dimağımda hummalar tevlîd eden saatlerin hissetmeden geçmesini arzu ettim.

Bir lâhza sonra bu meşgaleden de usanmıştım; şimdi bir fikir beynimi kemiriyordu:

Yoksa ben göremeden çıkmış olmasın? Yoksa o da beni aramakla meşgul bulunmasın?

Nereden hâsıl olduğunu bilemediğim bu fikir beni âdetâ çıldırttı; şimdi artık tıpkı bir cıva gibi yerimde duramıyor, muttasıl sıçırıyordum... Fakat ne çare ki cereyan-ı hâle teslim akıl ve muhâkeme etmek mecburiyeti beni biraz teskin ve tatmin etti. Beni, bütün mevcûdiyyet-i mâddiyye ve ma'neviyyemi şedîd bir intizâr içinde çalkalayan bu iki müthiş saat esnasında benim için pek esrarengiz ve merhametsiz olan bu hanenin muazzam ve muhteşem kapısından gözlerimi belki bir saniye bile ayırmadım... Ya bu müthiş karakol nöbeti vazifesi esnasında çektiğim sıkıntılar; köşenin başından birdenbire zuhur ederek süratle geçip giden bir araba, hummâ-yi âlûd bir isti'câl ile ayaklarımın dibinden fırlayıp geçen dehşetli bir otomobilin âhenîn tekerlekleri altında kalmamak için sağa, sola sıçramaktan bacaklarımda hâl, tâkat kalmadı...

Bu halde ne olacak? Benimle istihzâ mı ediyordu? Yoksa benden intikam mı alıyordu? Yahut sadece beni unutmuş mu idi?

Fikren, kalben dûçâr olduğum heyecan ve nevmîdi nihayet beni derin ve muzlim bir sükûnete ilkâ etmişti!

“Bert”in zâlim fakat sehhar ve çapkın olan çehresi hatıramda müphem bir bahar sevdası arasında tekrar canlanıyor, müstehzi tebessümler, baygın nazarlar gösteriyordu. “Bert”in bu merhametsizliği beni kadınlığın bütün kütle-i zarîfesine hasım etmişti; düşündüm, hiç olmaz ise dedim, şu enzâr-ı ihtirâsım önünde gelip giden kadın çehrelerini yiyecek gibi süzerek onlardan ahz-i sâr edeyim! Şimdi kadın simalarını tedkîk ediyordum ki hiç şüphesiz bunlarında kendilerine mahsus, binâenaleyh her birisi birer vesile ile dâm-ı iğfâle düşürülmüş birçok zavallı, safdil âşıkları vardır. Evet heyhât! İşte en birincisi ben!... Tarassud ediyor tedkîk ediyor. Fakat sadre şifâ verecek hiçbir çehreye tesadüf etmeye muvaffak olamıyordum... Bu intizâr sebebiyle bir şey, fevk-al-âde nazar dikkatimi celp etmekten hâlî kalmadı: Bu benim nazarımda sırf ruha, felsefe-i hayâtiyyeye, ensâl-i beşerin tecelliyât-ı garîbesine ait bir şey idi... Mesela; bütün kadın çehreleri arasında az, çok bir müşâbehet, bir cemâilet vardır! Ben bunu bugün ki tarassudâtım neticesinde öğrendim. Önümden geçen kadınların kısm-ı a’zamını fikrime, hayalime, bütün mevcudiyetime hâkim olan bizim “Bert”e benzetmiş fakat nâfiz bir nazarla büyük bir sukût-ı hayâle uğrayarak müteessir ve müteellim olmuştum. Sonra tuhaf değil mi? Bugün bütün kadınlar nazarımda âdetâ birer “venüs” olmuştu... İşte şu pek güzel... Şu beriki daha lâtif, velhâsıl –bir panorama gibi- huzur da cereyân eden bu kadın çehreleri arasında istiştirâf edilecek belki bir sîmâ bile bulamadım...

Bu anda fikrimde hâsıl olan hercümerci arasında yalnız ikisi hüküm-fermâ olmaya başlamıştı: “Bert”i benden saklayan hanenin meş’ûm kapısı, bu meçhul güzeller...

Garip değil mi? Bütün bu meçhul kadınlar arasında bazıları ile benim dil-dâde-i füsûn-kârım beyninde bir müşâbehet-i tâmmе fark etmeye başladım. Hatta o kadar ki çehrenin vaziyeti, gözlerin yakınlığı, dudakların kırmızılığı sanki bana işte bu çehre tamamıyla “Bert”e aittir diyordu. Oh! Aman Yarabbi yüreğim şiddetle çarpmaya başladı. Uzaktan beyaz bir bulut kümesi gibi bir kâfile kadın gözüktü. İşte

dedim, bunların arasından birisi odur. Artık, bu sırada bir hareketle tekrar kapıya baktım, orada sevgili Bert’ime pek ziyâde müşâbeheti olan zarif bir çehre gördüm ki o da benim gibi hâl-i intizârda idi. Evet bunda hiç şüphe olamazdı, hemen yanına takarrüb ettim, artık hiçbir şey düşünecek bir halde değildim. Ayaklarımdaki ağrıların, yorgunluğun tesiriyle gözlerimde hâsıl olan bulantıların, mükâfatını görmek istiyordum... Bu kadının mutlaka “Bert” olduğuna hüküm ediyordum... Ona dedim ki:

Sizsiniz! Nihayet sizsiniz! Hiç şüphe etmeyiniz! Sizi temin ederim ki sizsiniz, başka kimse olamaz. Çünkü ben, nasıl ben isem, sizde öylece sizsiniz!

Beni baştan aşağı bir kere süzdü; nazarlarında hafif bir korku ile memzûc derin bir hayret vardı. Tebessüm ederek benden sordu:

— Zanneder misiniz?

— Zannetmek, ne demek, hatta tasdik ve şehâdet ederim ki o da böyle tıpkı sizin gibi idi. Nasıl artık sizin de şüpheniz kalmadı değil mi? Değil mi? (Şiddetle tekrar ediyordum.)

Artık köşe başında nöbet beklemekten bıktım. O sandım. Yetişir daha ziyâde bekleyemem. Bir çâryek, biliyor musunuz? Tamam iki saat oldu. Bundaki kabahat bende değildir ya! Ben vazifemi îfâ ettim. Buda mı hata? Sizde fazla tereddüde hacet görmeyerek razı olunuz.

O, beni hâlâ isticvâb ediyordu:

— Neye razı olacağım?

— O, olmaya, yani.. siz olmaya.. çünkü nasıl ben, ben isem bi-t-tab’ sizde, siz olacaksınız. Tannân bir kahkaha bıraktı.

— Siz deli misiniz?

— Hayır! Yoksa.. acaba!

Evet, sizin hatırınız için deliyim. Bundan size ne? Her ikimizde me’yûsuz. Benim kabahatimden siz, onun yani sizin kabahatinizden dahi ben me’yûsum.

İşte biz ikimize ait olan bu me'yûsiyyetleri tevhîd ederek bir saâdet-i tevlîd etmeliyiz...

Bu cevabım, onu icap ettiği kadar ciddiyete ilkâ etmiş idi. Çünkü şimdi görülmüyordu. Şimdi bana büyük bir dikkatle bakıyordu. Gözlerinin a'mâkında parlak bir şemle raks ediyordu. Bu garip sergüzeştle hâsıl etmiş olduğu tesir bütün mevcûdiyyetini ihâta eden ra'seden anlaşılıyordu.

Önünde nigh-bân olunarak kıymet-dâr hayatımın iki saatini geçirdiğim kapıya arkamızı dönmüştük. Birdenbire omuzlarıma küçük ve zarif bir elin temas ettiğini hissettim: Bu işte asıl intizâr-ı şedîdinde bulduğum perestîde-i kalbim idi!

İki kadın yekdiğeriyle hasmâne nazarlar teâtî ettiler, sonra her ikisi de aynı zamanda küçücük ayakları üzerinde birer nîm daire resmederek birer semt-i muhâlîfe teveccüh ettiler ve serî hatvelerle uzaklaştılar— evet, beni bulduğum yerde iki hakikat yahut iki rüya, iki dehşet yahut iki zarif ve lâtif gölge arasında yalnız ve mücerred, lâl ü ebkem, mahcûb ve hâsir bırakarak tebâüd eylediler...

30 Haziran 1327

“Niçin Olmasın?”, *Tanin*, nr. 1030-15, 1 Temmuz 1327 (14 Temmuz 1911), s. 4.

2.25.1. Öykünün Çözümlemesi

Niçin Olmasın öyküsü yazarın, yaşamın içinden sıradan bir ortamı anlattığı, okuyucuda merak uyandırmayı amaçladığı bir durumun öyküsüdür. Öykünün okuyucuyu içine çeken yanlarından biri yazarın bazı cümlelerde sorular sorması, öykünün kurgusunda okuyucuyu da içine çeken önemli bir noktadır.. “*Fakat hakkımda yok mu ya?*” “*Bu halde ne olacak? Benimle istihzâ mı ediyordu? Yoksa benden intikam mı alıyordu? Yahut sadece beni unutmuş mu idi?*” Öykünün kurgusunu güçlü tutan şey ‘merak’ duygusudur. Öykünün genelinde adı belli olmayan kahramanın ruh halini okuyucuya detaylıca sunan yazar, öykü sonunda okuyucuda hala merak duygusunu gidermiş değildir.

Niçin Olmasın öyküsü, günlük yaşamdan bir kesit sunması bakımından durum öyküsüdür. Ayrıca karakterin düşünceleri ve hissettikleri okuyucuya detaylıca aktarıldığından durum öyküsünün bir örneği olduğu açıkça görülmektedir.

Eserin henüz başında yazar tarafından karakterin içinde bulunduğu ruh hali sunulur. Öykünün genelinde karakter bir evin önünde Bert adlı kahramanı beklemekte ve bu bekleyişin onda ortaya çıkardığı ruh hali detaylıca sunulmaktadır. Bert'in tam olarak kim olduğu, karakterin neden onu beklediği ve Bert'in neden gelmediği bilinmemekte. Öyküde adı geçen tek şahıs olan Bert, öykü sonunda ortaya çıkmakta ancak yazar bu karakterin de Bert olup olmadığını okuyucuya tam olarak belirtmemektedir. *“Artık, bu sırada bir hareketle tekrar kapıya baktım, orada sevgili Bert’ime pek ziyâde müşâbeheti olan zarif bir çehre gördüm ki o da benim gibi hâl-i intizârda idi. Evet bunda hiç şüphe olamazdı, hemen yanına takarrüb ettim, artık hiçbir şey düşünecek bir halde değildim. Ayaklarımdaki ağrıların, yorgunluğun tesiriyle gözlerimde hâsıl olan bulantıların, mükâfatını görmek istiyordum... Bu kadının mutlaka “Bert” olduğuna hüküm ediyordum... Ona dedim ki:*

Sizsiniz! Nihayet sizsiniz! Hiç şüphe etmeyiniz! Sizi temin ederim ki sizsiniz, başka kimse olamaz. Çünkü ben, nasıl ben isem, sizde öylece sizsiniz!” görüldüğü gibi yazar, öyküsüne kattığı merak duygusunun yanında şüphe duygusunu da okuyucuda uyandırarak bir bilinmezlik sunmaktadır. Öykü sonunda iki karakterin karşılaşması sonrası Bert'in kendisini bekleyen karakteri tanımaması ve aralarında geçen diyalogun belirsizliği okuyucuda durum öykülerinde bulunan ucu açık, okuyucunun değerlendirilmesine bırakılmış bir şekilde sonlanır.

Öykü başından sonuna kadar kahraman bakış açısıyla yazılmış bir anlatıma sahiptir. Yazar düşüncelerini karakterin bakış açısından dile getirir. Bir durum öyküsü olmasından dolayı karakterin düşündükleri ve hissettikleri detaylıca sunulur. Henüz öykünün başında *“Kapısı, pencereleri, velhasıl baştan aşağı bütün heyet-i umûmiyesiyle bana lâtif tebessümler saçarak tatlı va’dlerle, müfekkiremde umutalmaz hatıralar uyandıran bu küçücük, fakat pek munis, pek füsûn-kâr haneye nasıl mel’ûn diyorum...”* gibi fadelerden, yazarın hem kahraman bakış açısıyla hem de duygu ve düşüncelere yoğunlaştığı açık bir şekilde görülmektedir. Eserin genelinde kahramanın iç monolog yöntemiyle konuşturulması yazarı ortadan kaldırarak

okuyucuyla karakteri başbaşa bırakır. Okuyucu karakterin duygu dünyasıyla karşı karşıya kaldığından dolayı eseri kendince yorumlayarak değerlendirir.

Öykü durum öyküsü olması sebebiyle şahıs kadrosu dar tutulmuştur. Öyküde kendi içsel dünyasını bize sunan karakter ve bu içsel dünyasına etki eden Bert adlı karakter vardır. Öykünün asıl karakterinin adı bilinmemekle birlikte Bert'in adı asıl karakterce sık sık anılır. *“Bert”in zâlim fakat sehhâr ve çapkın olan çehresi hatıramda müphem bir bahar sevdası arasında tekrar canlanıyor, müstehzi tebessümler, baygın nazarlar gösteriyordu.*” Öykünün asıl karakterinin Bert'e karşı hem kızgın hem de âşık olması Divan edebiyatındaki âşık ile maşuk konularını anımsatır. Öykünün karakteri de Bert'e olan aşkı ve kızgınlığını öykü içerisinde sık sık dile getirir. *“Hatta o kadar ki çehrenin vaziyeti, gözlerin yakınlığı, dudakların kırmızılığı sanki bana işte bu çehre tamamıyla “Bert’e aittir diyordu. Oh! Aman Yarabbi yüreğim şiddetle çarpmaya başladı.”*Bert'i beklerken ona olan kızgınlığı onu görünce heyecana ve derin aşka dönüşür.

Öyküde iki karakter dışında sokaktan geçen kadınlardan genel olarak bahsedilerek bu karakterler üzerinde Bert'e olan kızgınlık ve benzerlikler dile getirilmiştir.

Eserin genelinde mekân, Bert'in evinin önü ve sokaktır. Yazar öyküde özellikle sokağı, sokaktan geçen insanları ve asıl karakterin sokaktayken Bert'in evine yaptığı benzetmelere dikkat çekmiştir.

“müfekkirende umutulmaz hatıralar uyandıran bu küçücük, fakat pek munis, pek füsûn-kâr haneye nasıl mel'ûn diyorum...”

“mütehassis gözlerimin kıvılcımlar saçan nazarları önünde duran bu hanenin kalbime basan gayr-i kabil tahammül kütlesi huzurunda artık bunalacağım geldi”

“Ya şu ikinci katın güya benimle eğleniyormuş gibi açık duran penceresi... Oof beni deli edecek!”

“Bert'i benden saklayan hanenin meş'ûm kapısı, bu meçhul güzeller...

Altı çizili yerlere ve cümlelerin tamamına bakıldığında mekân ve karakterin ruh hali arasında bir bağ vardır. Yazar, karakterin Bert'i beklerken ona olan aşkı ve

kızgınlığını onu saklayan ev üzerinden sunmaktadır. Nasıl ki Bert'in çehresi, dudağı, gözleri gibi yerlere dikkati çekiyorsa bunu ev üzerinden de kapı ve pencere gibi evi oluşturan parçalar üzerinde de belirtmektedir. Adeta karakterin karşısında Bert'i içinde barındıran ev bulunmakta ve karakter ev ile konuşmaktadır.

Özellikle evin kapısına öyküde ayrı bir anlam yüklenmiştir. "Kapı" olayı niteleyen bir temel öge görevindedir. Çünkü kapı asıl karakterin sevdiğiyle yani Bert'le arasındaki bir engel, divan edebiyatındaki rakip gibidir. "*Önüde nıgeh-bân olunarak kıymet-dâr hayatımın iki saatini geçirdiğim kapıya arkamızı dönmüştük.*" Karakter bir mücadeleyi kazanmışçasına artık kapıya sırtını döndüğünü ve engelin artık ortadan kalktığını dile getirmektedir.

Öykü içerisinde mekâna verilen anlam zamana da yüklenmiştir. Karakter öykü içerisinde sık sık zamandan ve beklediği süreden şikâyet ederek sevdiği ile arasında geçen zamanın çokluğuna değinmektedir. "*Hâlbuki bir taraftan her birisi benim için birer uzun sene hüküm ve te'sirini hâiz olan bu beş dakikalar geçiyor*" "*Önüde nıgeh-bân olunarak kıymet-dâr hayatımın iki saatini geçirdiğim kapıya arkamızı dönmüştük.*" Eser boyunca iki saat şeklinde vurgu yapması bize öykünün de iki saatlik bir zamanı kapsadığının ve bu yönüyle durum hikâyesinin özelliği olan günlük yaşamdan bir kesit olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

İnsanlığın geçmiş ve geleceğini her yönüyle değerlendirebilmek için alanında iz bırakan şahsiyetleri tüm gerçeklikleriyle tanımak gerekir. Bunu yaparken de en önemli kaynak olarak sanatçının kendisini birçok yönüyle ortaya koyabileceği eserlerini alabiliriz.

Biz bu çalışmamızda hakkında henüz bir çalışma yapılmamış olan Ali Suad'ın hikâyelerine ulaştıktan sonra günümüz harflerine aktararak çözümlemelerini yapmaya çalıştık. Geniş yazı yelpazesine rağmen daha çok hikâye türünde başarılı olmuştur. Mektep mecmuasında 2, Âşîyan'da 1, Tanin ve Renin'de 3, İctihad'da 3, Servet-i Fünûn'da 2, Halka Doğru'da 9 ve Mesuliyet gazetesinde 4 olmak üzere yayımlanan 25 hikâyesi çözümlenmiştir.

Türk hikâyeciliğinin, Ara Nesil edebiyatı sanatçılarından Ali Suad edebi türler içinde en çok hikâyeye ilgi göstermiştir ve bu türde daha verimlidir. Hikâyeleri uzun bir zaman dilimine yayılmış 1894-1919 yılları arasında neşredilmişlerdir. Hayatını sanatına yansıtan bir yazar olarak nitelendirilebilir. Genellikle yaşadıklarını veya etrafındaki insanları anlattığı hikâyelerinde, takındığı gerçekçi sanat anlayışı kolaylıkla fark edilebilir. Sanatın toplumsal boyutunu asla göz ardı etmez. Hikâyelerinde bireyi anlatsa da kişiler yoluyla topluma bir mesaj verme kaygısı taşır. Sanatı ve insanı algılayışında belirgin bir değişim olmamıştır.

Yazarın, hikâyelerinde insanı anlatmasına karşın, toplumsal fikirleri işlediği görülür ve bazı toplum gerçeklerini göstermeye çalışır. Hikâyelerinde günlük yaşamın orta halli insanlarını işleyen sanatçının seçtiği kahramanlar, aslında kendi yaşadığı çevrenin insanlarıdır. Hikâyeleri yaşamı boyunca edindiği tecrübelerin izlerini taşır.

Hikâyeler genellikle üçüncü şahıs ağzından, tanrısal bakış açısı ile yazılır. Zaman ve mekânı açık bir şekilde belirtmese de hikâyelerin tamamlayıcı unsurları olmuşlardır daima.

Dili sadedir, süsten ve sanatlı söyleyişten uzak durarak okurun dikkatini anlatımına değil, anlattıklarına çekmiştir. Konu bakımından ferdi temalardan ziyade toplumu ilgilendiren konuları işlemesi yazarın dilini sadeleştirmiştir. Ali Suad'ın hikâyeleri, yer yer romantizmin etkisi hissedilse de realizmin izlerini taşır.

Ali Suad hikâyelerinde toplum hayatının çeşitli hallerini ele almıştır. Savaş yıllarıyla ilgili milli duygu ve heyecanla yazmış olduğu kahramanlık hikâyeleri *Ahmed'in Cihadı*, *Şehit Arkadaşım*, *Amcam*, *Büyük Türk* yazarın yaşadığı çağa kayıtsız kalmadığının göstergesidir. Toplum ve aile hayatını ilgilendiren konuları ele alan *Bir Altının Taksimi*, *Akıllı Baba*, *Hacı Ahmed*, *Küçük Hesabın Büyük Parası*, *Mühendis Efendi'nin Nasihati*, *Pek Muhterem Adam*, *Onbaşı Ali'nin Gördükleri*, *Şaban Efendi* hikâyeleri günlük hayattan fotoğraf karesi gibidirler. Yoksullukla ilgili *Kezban ve Şefika'nın Bayramı* hikâyeleri toplum sorunlarına eğildiği yazılarıdır. Ali Suad'ın toplumu ve aileyi konu edinen bu hikâyeleri dışında *Aksi Bir Tesadüf*, *Bir Kız Yüzünden*, *Bu İkinci Ohuyor*, *Küçük Fesatçı*, *Fırat Nehri'nde* ferdi konuları işlediği, aşk, verem yüzünden ayrılan ya da kavuşamayan sevgilileri konu edindiği *Lâmîa'nın Ölümü*, *İhtiyar Balıkçı* hikâyeleri mevcuttur.

Hikâyelerinin konu ve temalarına genel olarak bakıldığında döneminin siyasal gelişmeleri, milli duygu ve heyecanın yer aldığı, yer yer ferdi konulara değindiği temalar görülür. Hikâyelerinde döneminin zevk ve estetiğinin yanı sıra ortaya çıkan siyasal gelişmelere paralel olarak, naif duyarlılık ve milli heyecanların bir yansıması görülür.

Yazarın hikâyelerinde kendi otobiyografisinden izler vardır. Neredeyse tamamı taşrada geçen memuriyet hayatı, öykülerinde geniş bir yer bulmuştur.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ALİ KEMÂL, **Ömrüm**, (Haz. M. Kayahan Özgül), Cümle Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2016.
- DUMAN, Hasan, **Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu, 1828-1928**, İstanbul: İslam Konferansı Teşkilatı, 1986.
- BİRİNCİ, Ali, **Tarihin Gölgesinde Meşâhir-i Meçhûleden Birkaç Zât**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001.
- UŞAKLIGİL, Halit Ziya, **Kırk Yıl**, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul 1969.
- KOLCU, Ali İhsan, **Ara Nesil Edebiyatı Tarihi**, Salkımsöğüt Yayınevi, (1. Baskı), Erzurum 2018.
- KOLCU, Ali İhsan, **Öykü Sanatı**, Salkımsöğüt Yayınevi, (4. Baskı) Erzurum 2015.
- KOLCU, Ali İhsan, **Cumhuriyet Edebiyatı II**, Salkımsöğüt Yayınları, (2. Baskı), Erzurum 2009.
- DEVELİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları (24. Baskı), Ankara 2007.
- SAMİ, Şemseddin, **Kâmus-i Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2010.
- PARLATIR, İsmail, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi, 6. Baskı, Ankara 2014.

Makaleler

- Zekeriya Kurşun, “Muamma Bir Meşrutiyet Aydını ve İki Eserinin Takdimi”
<https://silo.tips/download/giri-muamma-bir-merutiyet-aydn-ve-ki-eserinin-takdimi>

Elektronik Kaynaklar

- Kubbealtı Lügati <http://lugatim.com/>

ÖZ GEÇMİŞ